

PARAZITISMUS II – pokračování

Adaptace k parazitismu

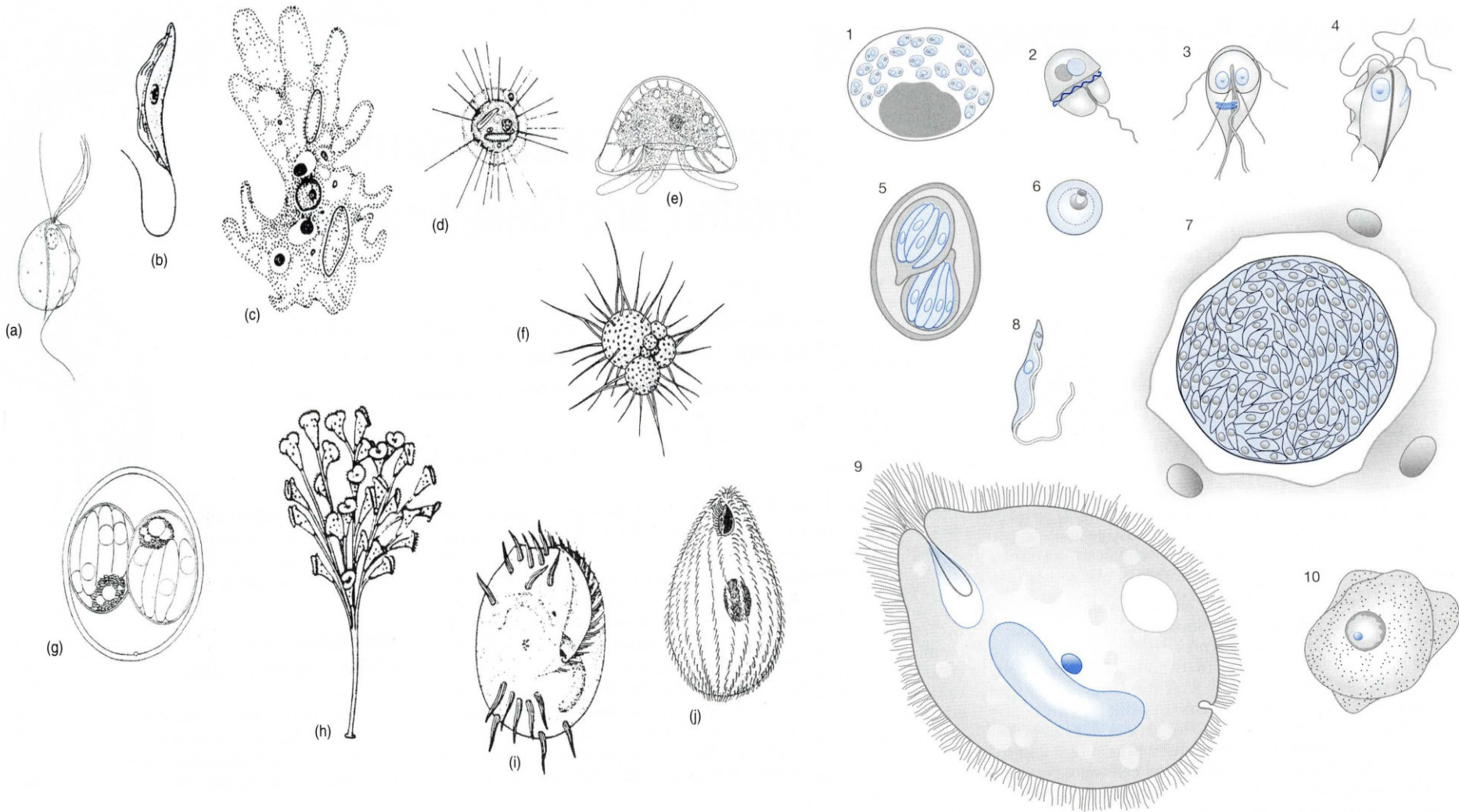
Osnova přednášky

- Rozmanitost prvoků
- Adaptace morfologické:
 - Helminti
 - Členovci
- Adaptace biologické:
 - Rozmnožování
 - Příjem potravy
- Adaptace ekologické
- Adaptace fyziologické
- Adaptace biochemické
- Adaptace behaviorální
- Úvod do studia ekologie
- Úrovně studia:
 - Jedinec
 - Populace
 - Společenstvo

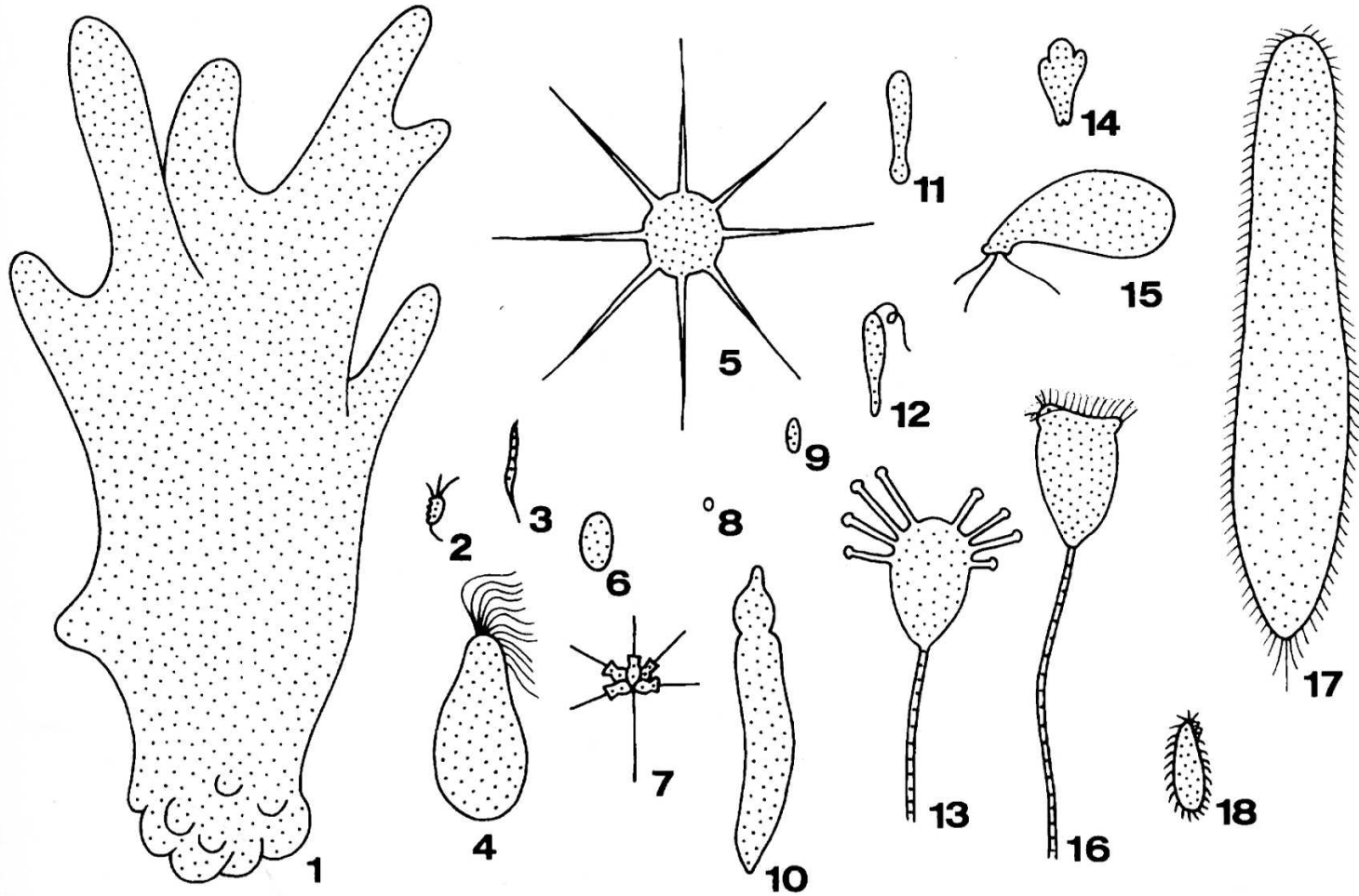
Adaptace k parazitismu

- **Progresivní** – vznik nových struktur a orgánů umožňujících nové funkce
- **Regresivní** – redukce některých struktur a orgánů (smyslové orgány, trávicí soustava)
- **Biologické**
- **Morfologické** (strukturální)
- **Biologické**
- **Ekologické**
- **Fyziologické**
- **Biochemické**
- **Behaviorální**
- **Molekulární**

Obrovská rozmanitost prvoků

Tvarová různorodost prvoků

Historie mikroskopické technika

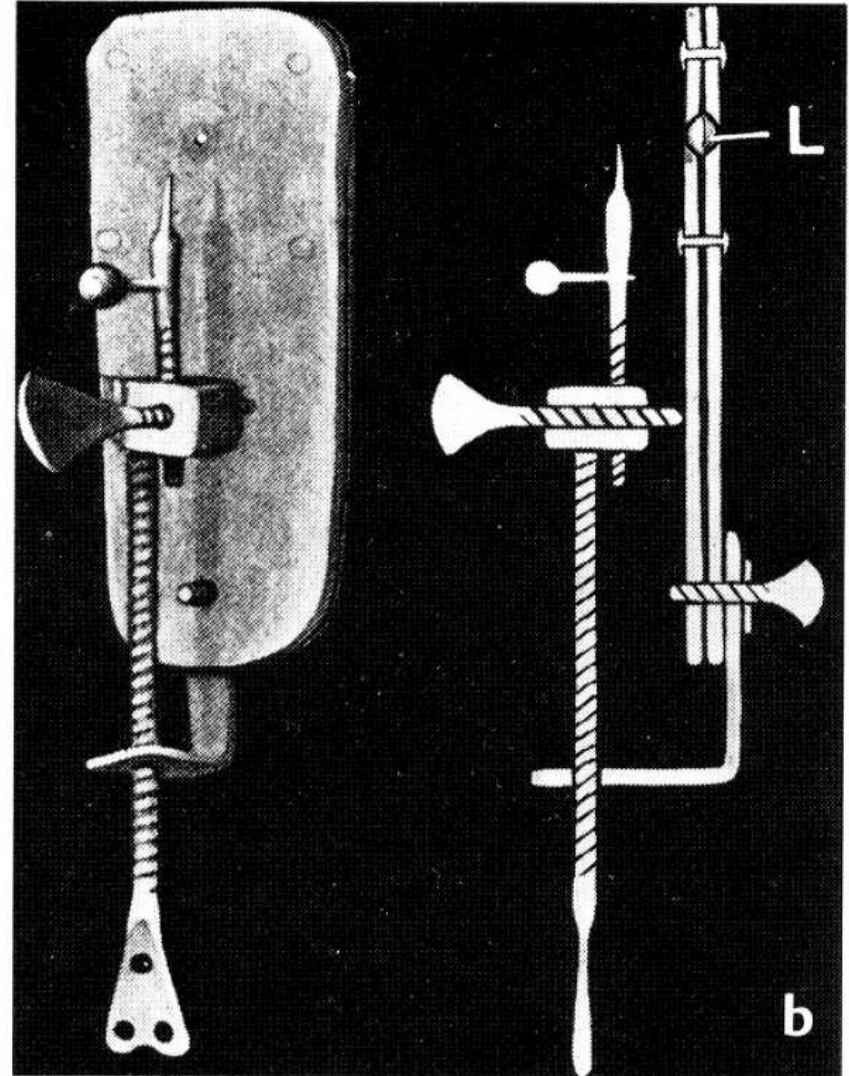
ANTONIUS A LEEUWENHOEK.

*Regia Societatis Londinensis
membrum.*

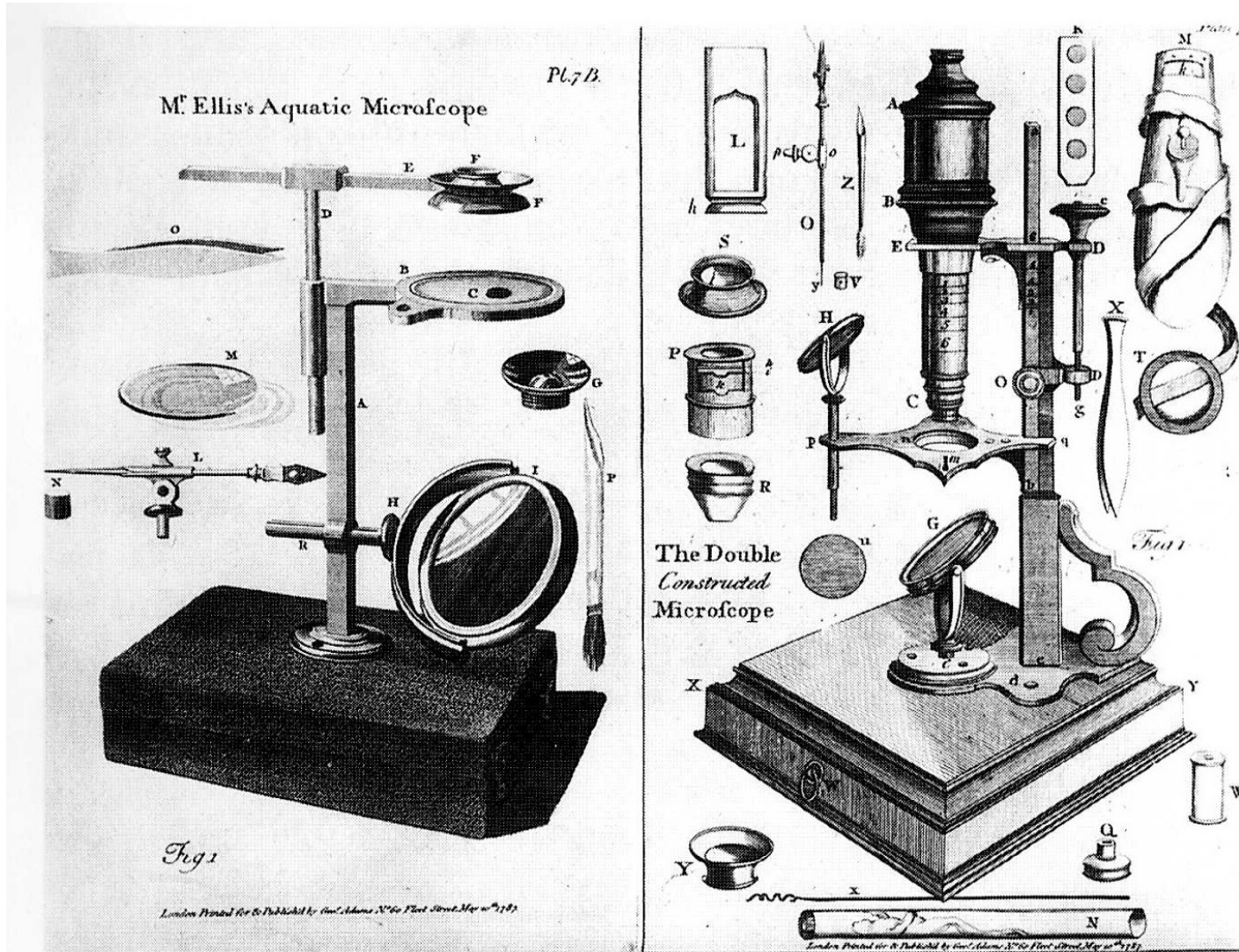
Vorkelje pinx.

A. de Blou fec.

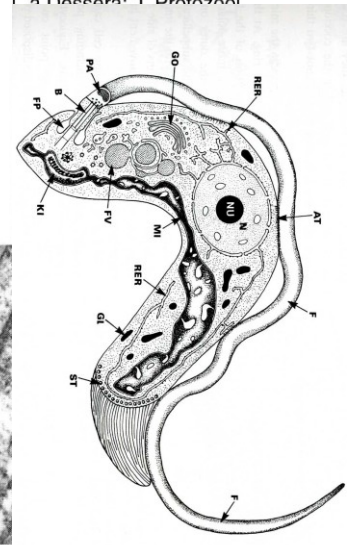
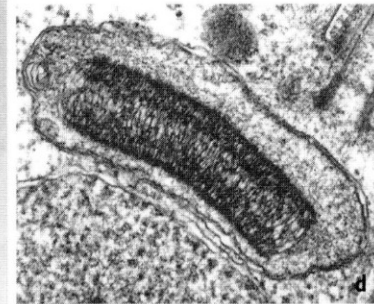
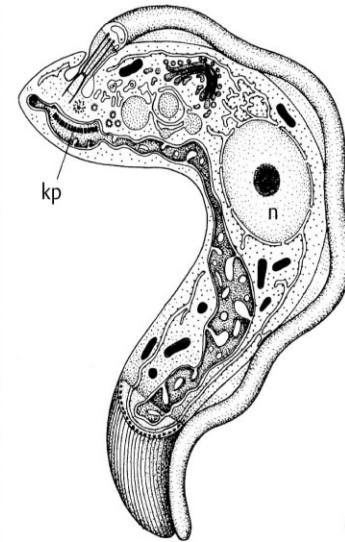
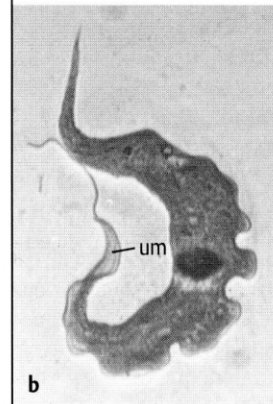
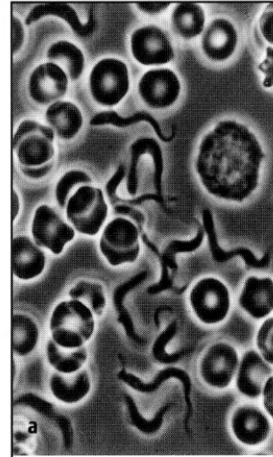
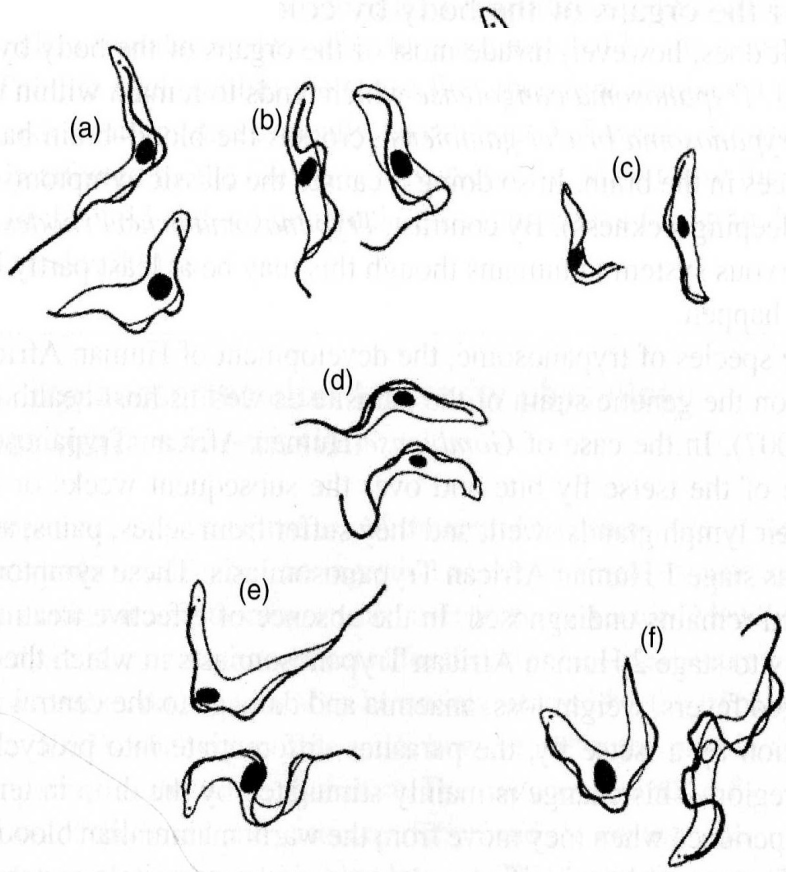
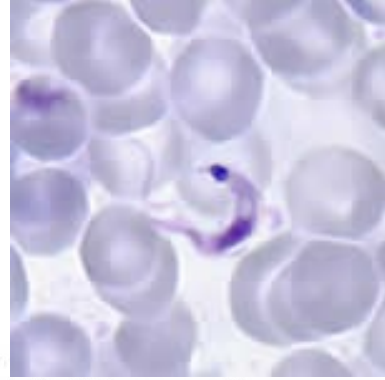
Obr. 2 Antony van Leeuwenhoek, zakladatel vědecké mikroskopie.

Historie mikroskopické techniky

Trypanosomatidea

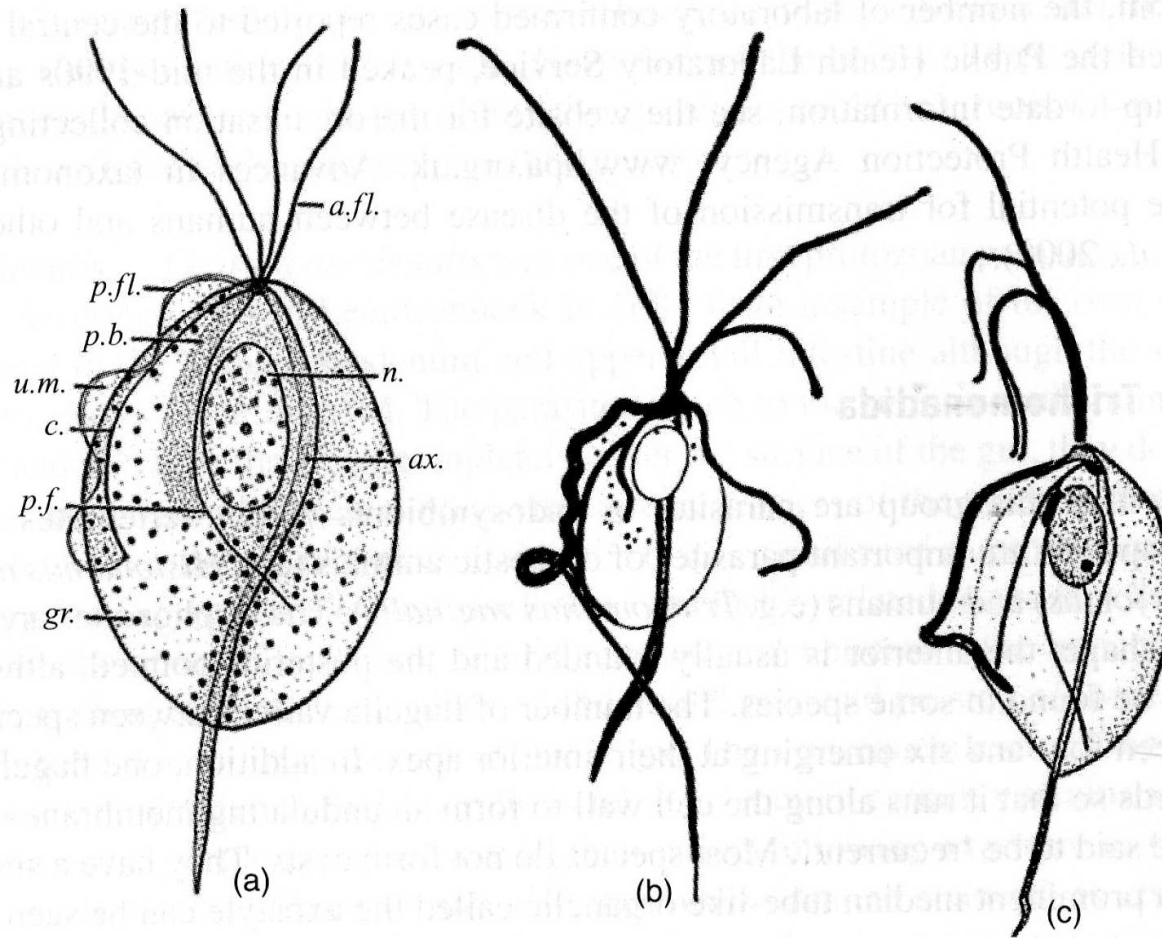

Obr. 56 Trypanosomatidea:
a krevní formy *Trypanosoma brucei* mezi erythrocyty.
b *Trypanosoma fallisi*.
c schéma ultrastruktury *T. congolense*. **d** kinetoplast (kp) u *Blastocrithidia triatomae*. **e** rozprostřené kroužky kDNA kinetoplastu *Crithidia fasciculata*.
 n = jádro, um = undulující membrána (b z Martina a Decega: J. Protozoel

Trypanosomy a červené krvinky - SEM

Bičíkovci - heterokont

Lokomoční organely

Tři typy lokomočních organel

- Pseudopodia
 - Bičíky (flagella)
 - Řasinky (cilie)
-
- Undulipodia – flagella + cilie

Améby - panožky

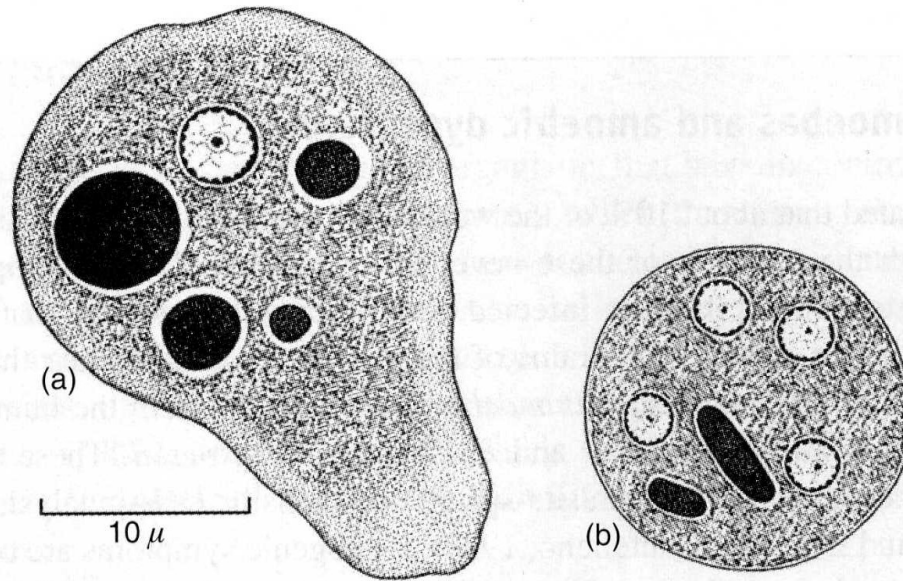
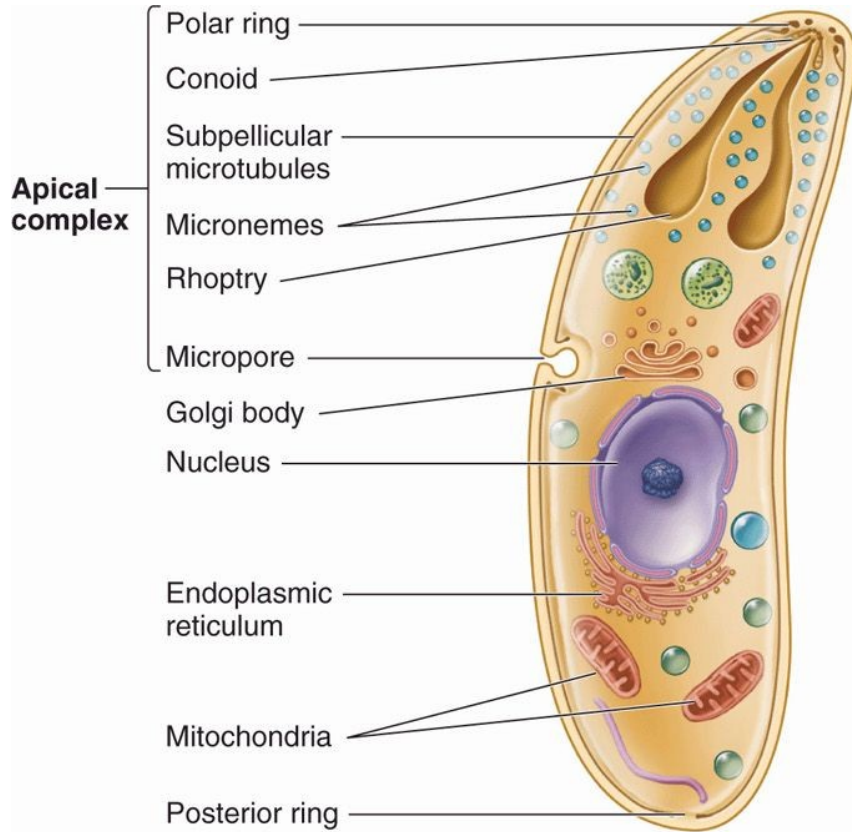

Figure 2.1 *Entamoeba histolytica* trophozoite (a) and cyst (b). It can be difficult or impossible to distinguish the chromatoidal bodies in the cysts using light microscopy and their nuclear structure may be lost after prolonged storage. Source: Chandler and Read, 1961

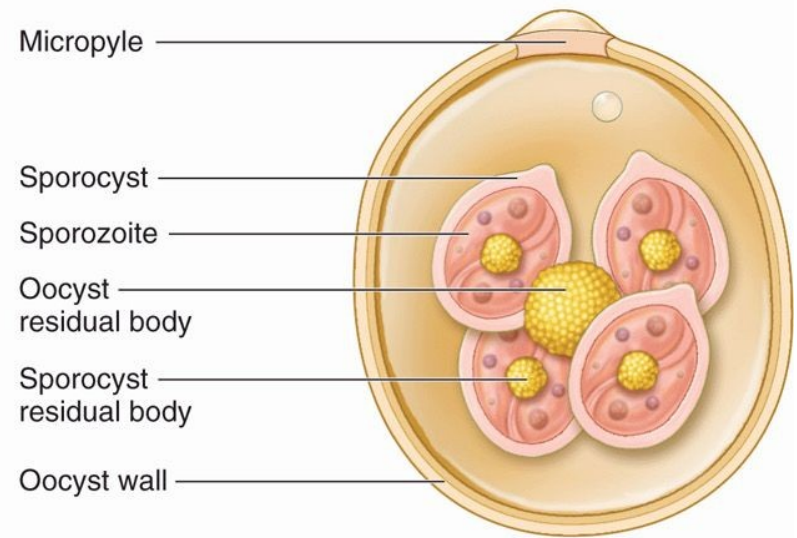
Panožky -pseudopodia

- Améby – dočasné struktury pohybu a příjmu potravy
 - Lobopodie
 - Filopodie
 - Rhizopodie
 - Axopodie
- Améby limax (Limax)

Apicomplexa - sporozoit

(a) Merozoite

(b) Oocyst

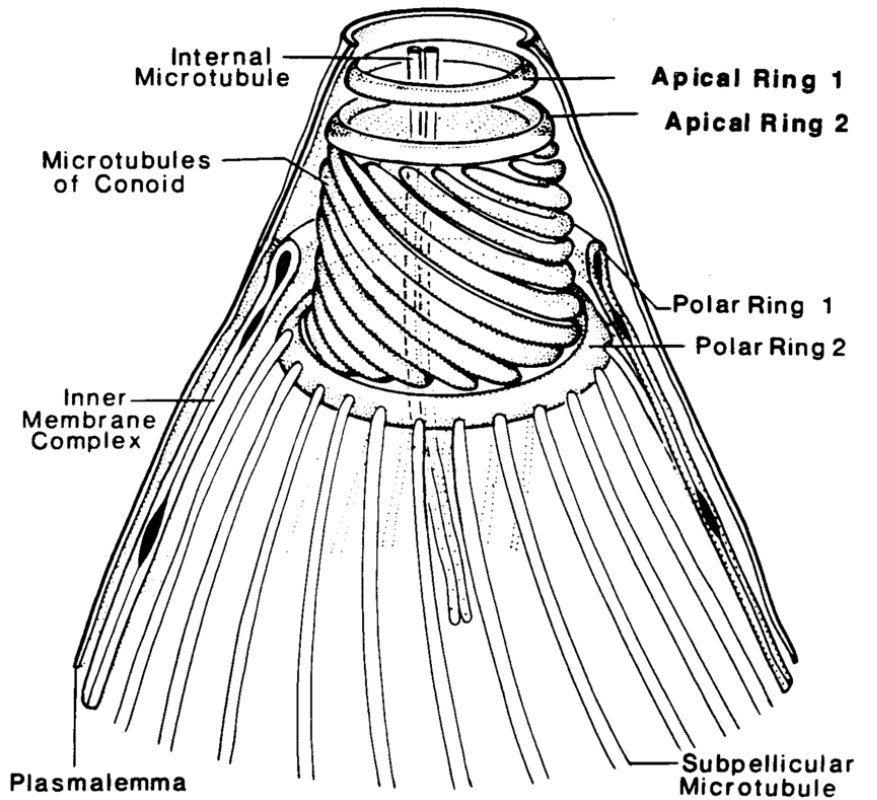
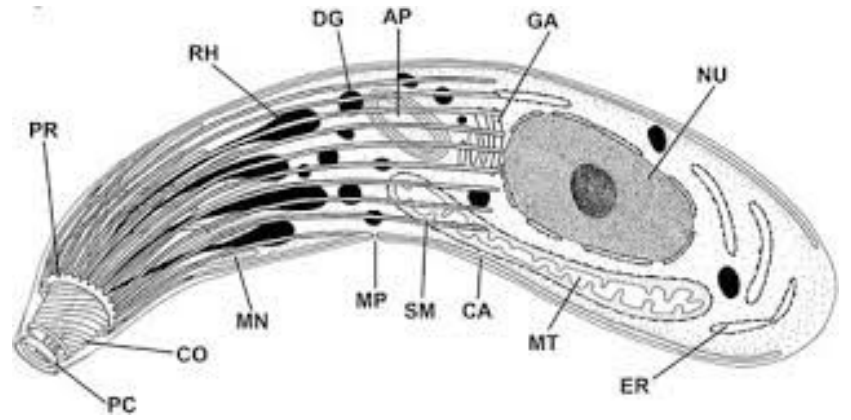
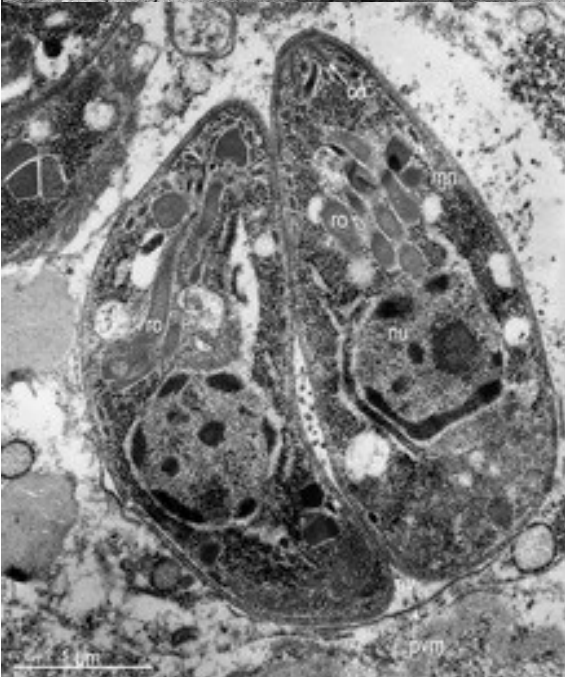
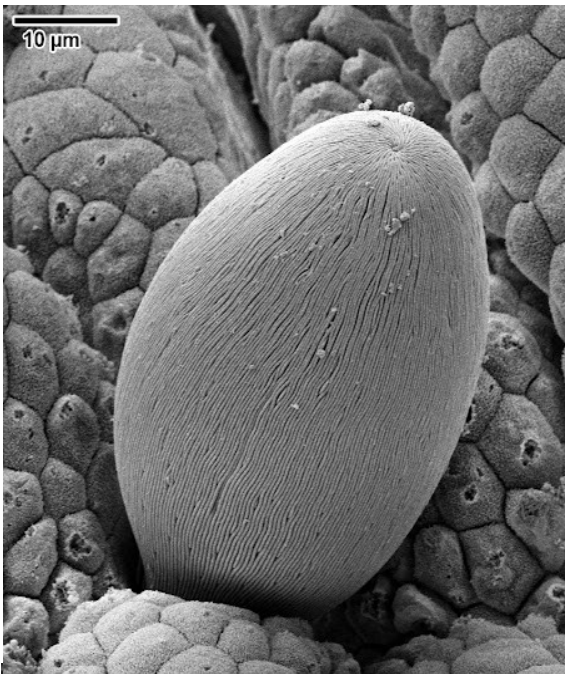
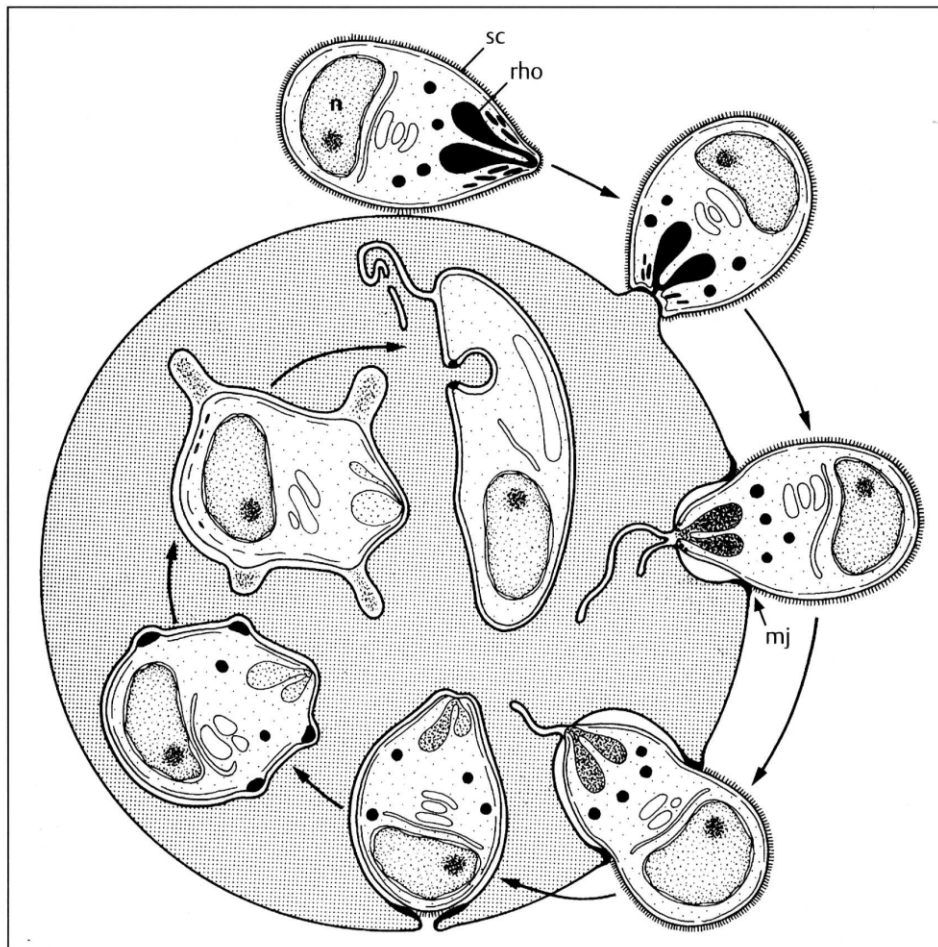

Schéma průniku sporozoita do hostitelské buňky

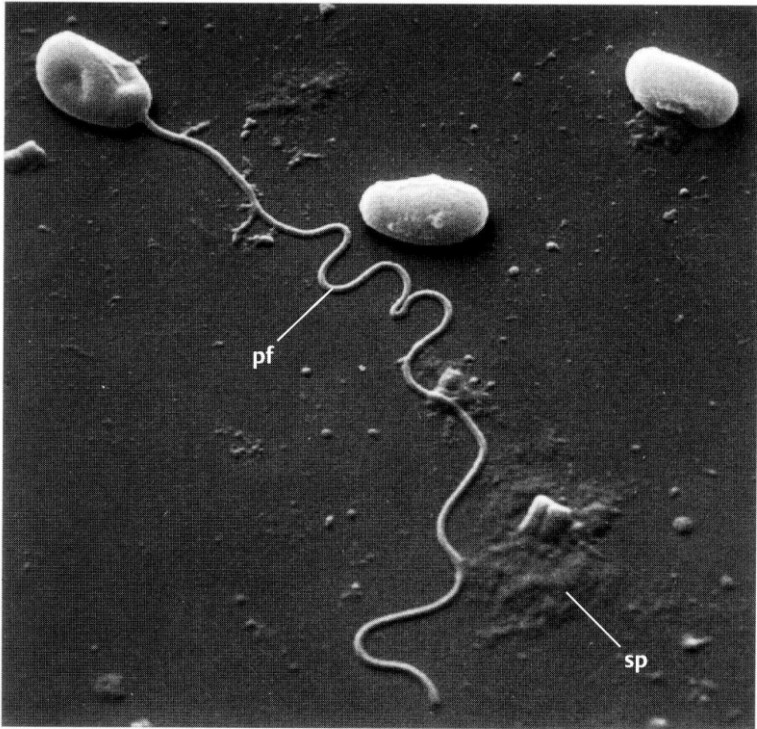
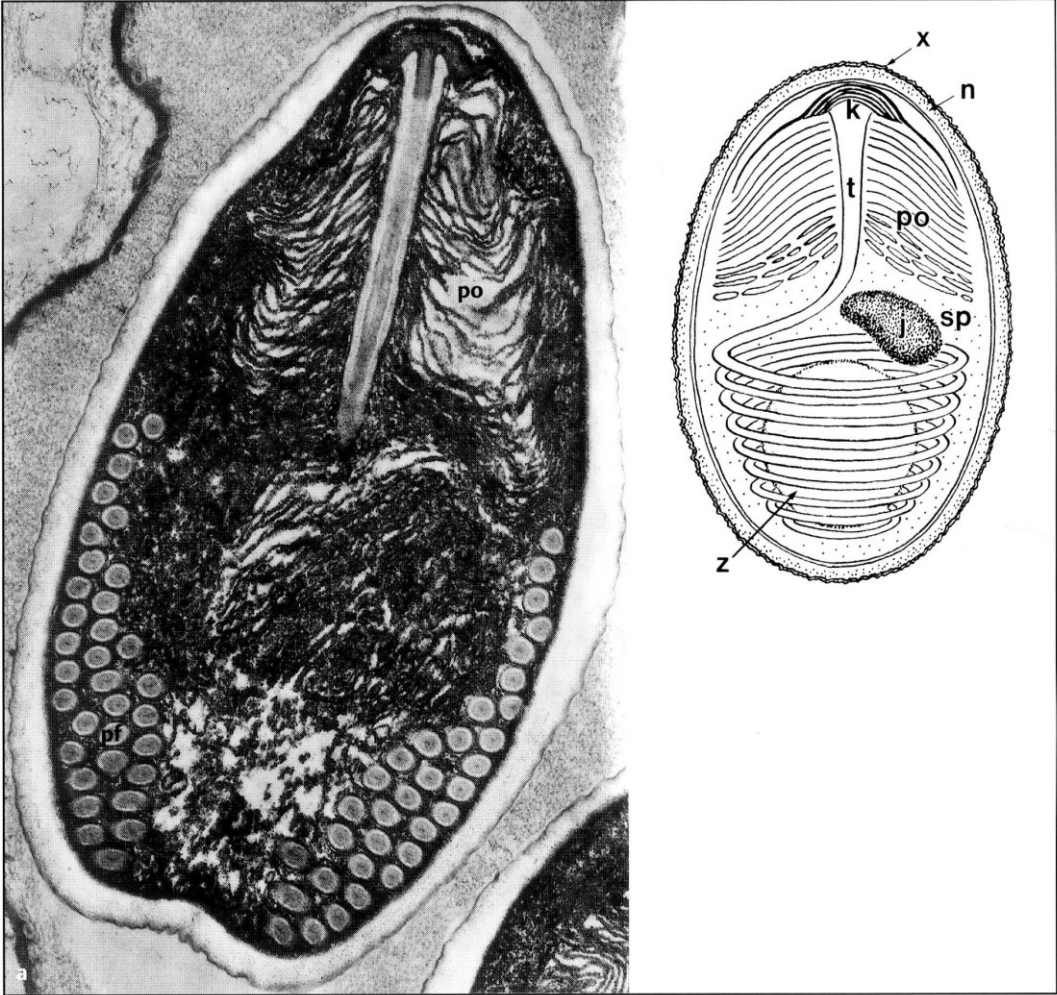
Obr. 94 Haematozoa: Haemosporida, schematické znázornění změn v merozoitu *Plasmodium knowlesi* při průniku do hostitelské buňky. mj = pohyblivý buněčný spoj posouvající se zpět po invadujícím sporozoitu; n = jádro, rho = roptrie v různých stádiích vyprazdňování, sc = buněčný povlak (převzato z Bannistera).

Sporozoit pronikající do buňky

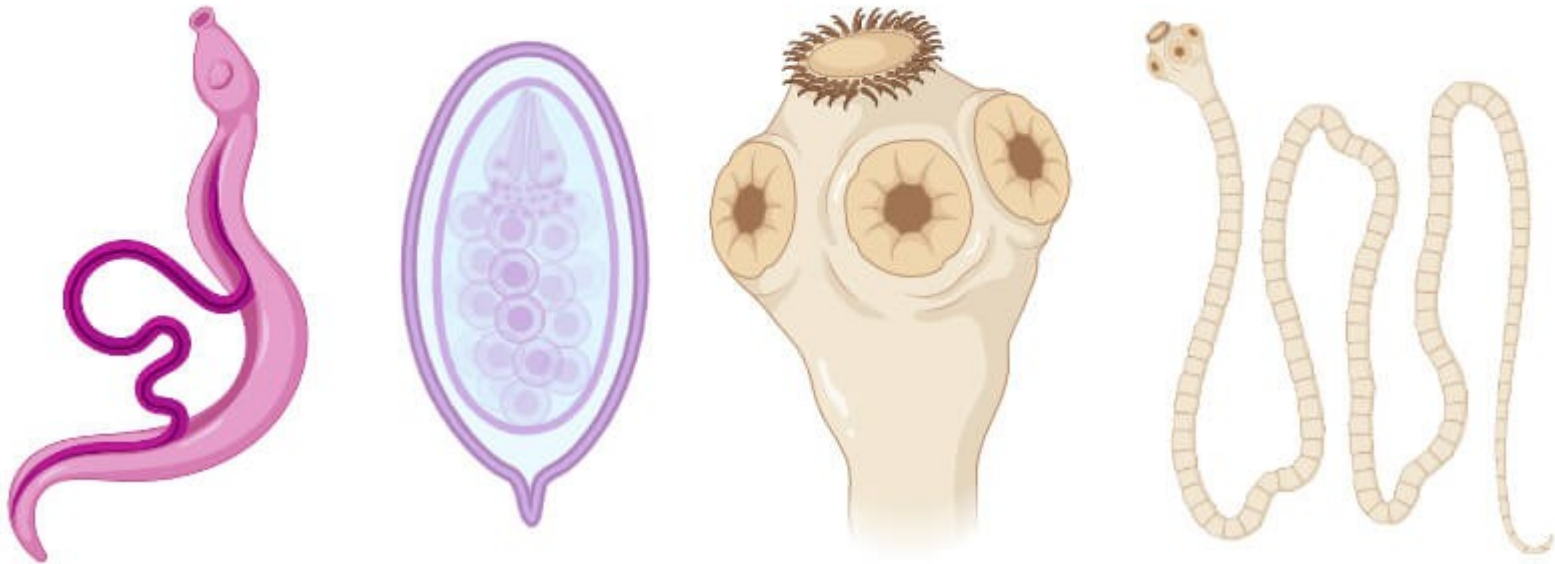
Obr. 86 Apicomplexa: sporozoit *Toxoplasma gondii* při invazi hostitelské buňky (z Nicholse a O'Connora: Lab. Invest. 44: 324, 1981). Zvětš. 20 000x.

Mikrosporidia – průnik do hostitelské buňky

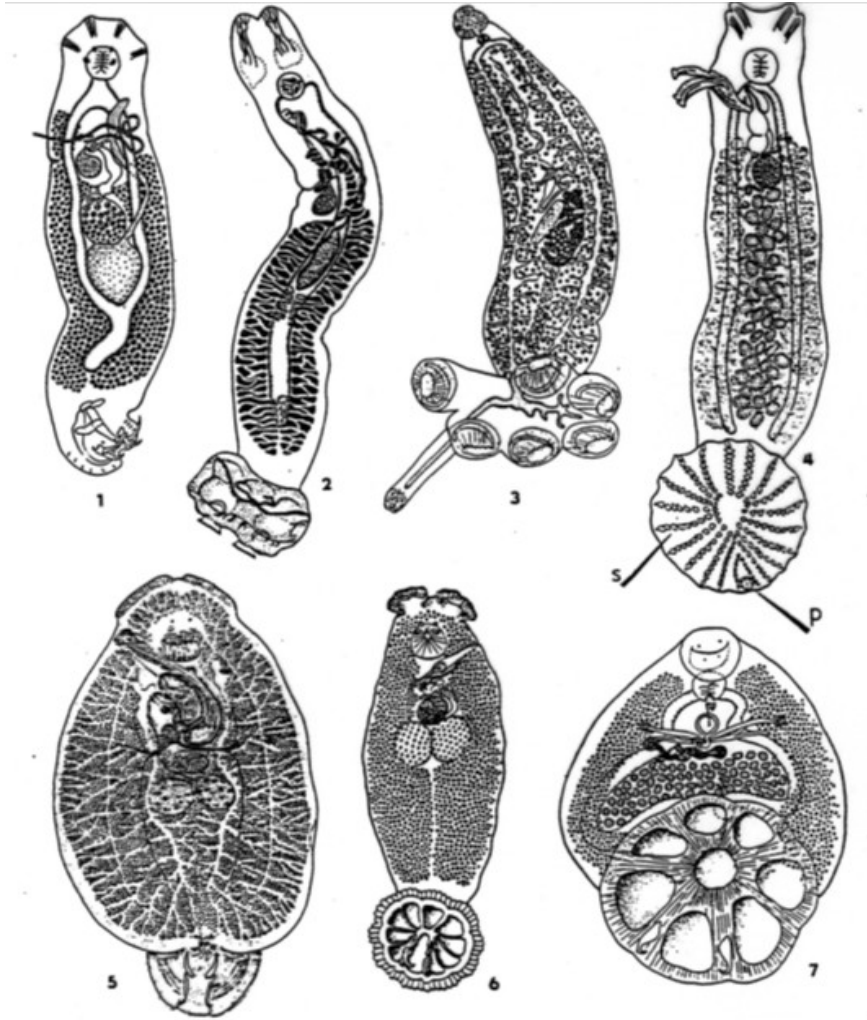
Adaptace morfologické

Parasitic adaptation of flatworms and diseases caused by flatworm

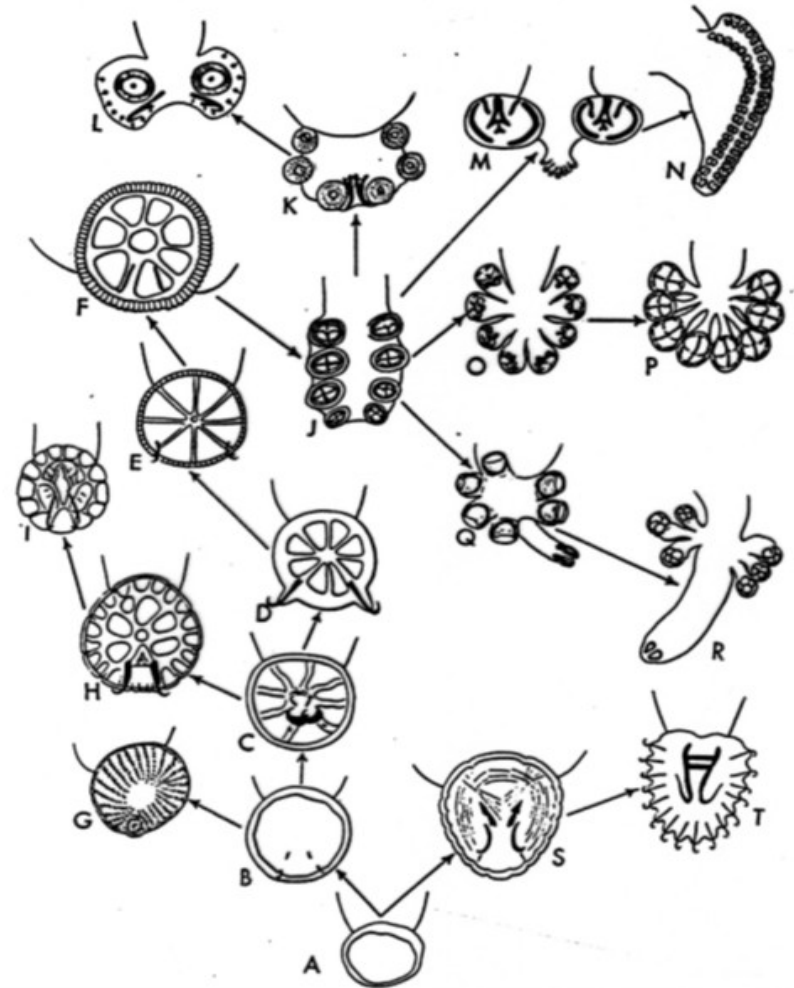

Morfologická rozmanitost

Typy opisthaptoru

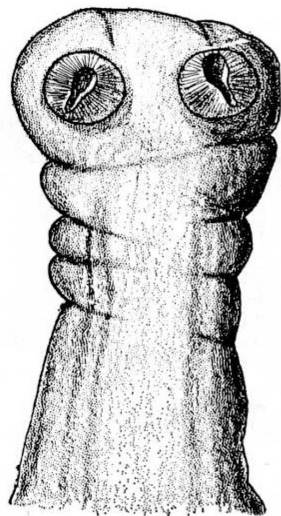
Evoluce opisthaptoru

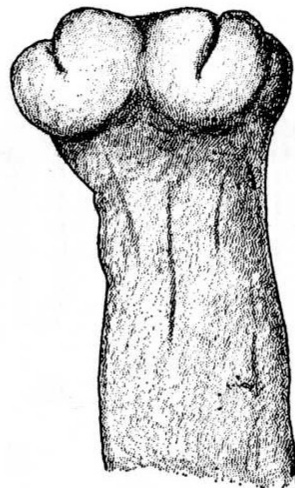
Typy scolexů tasemnic

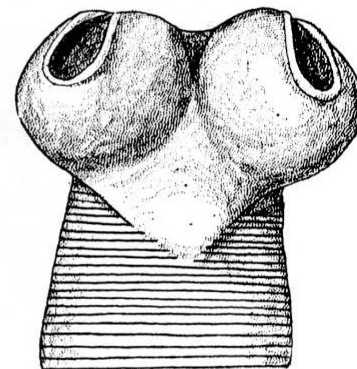
A

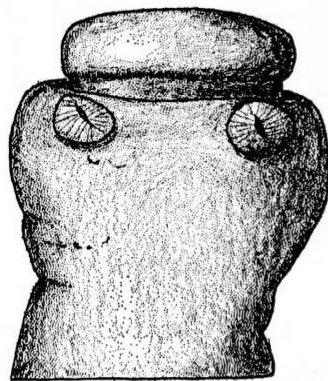
B

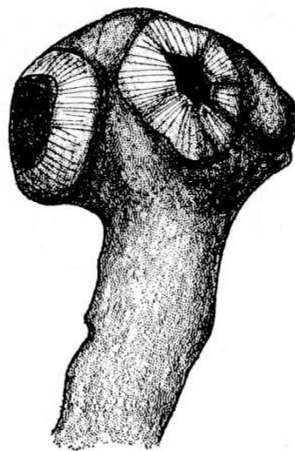
C

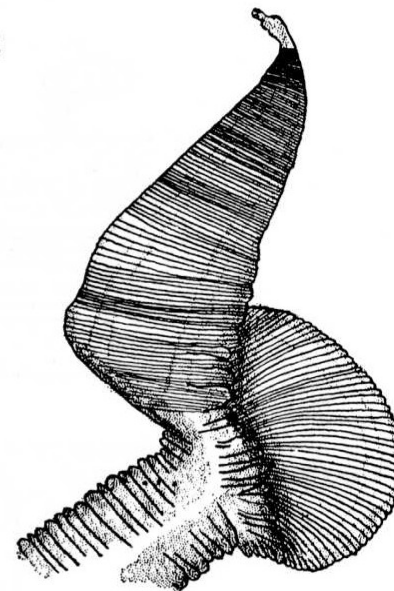
D

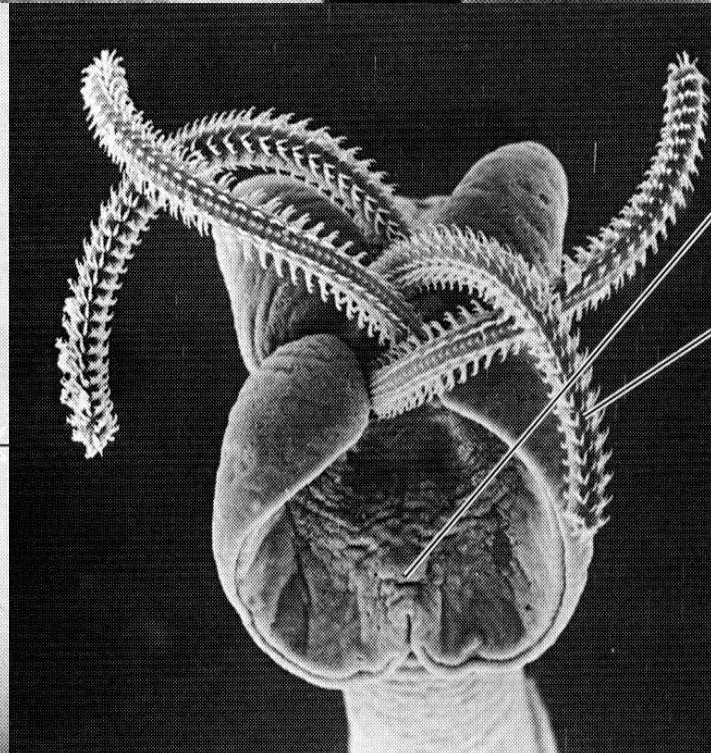
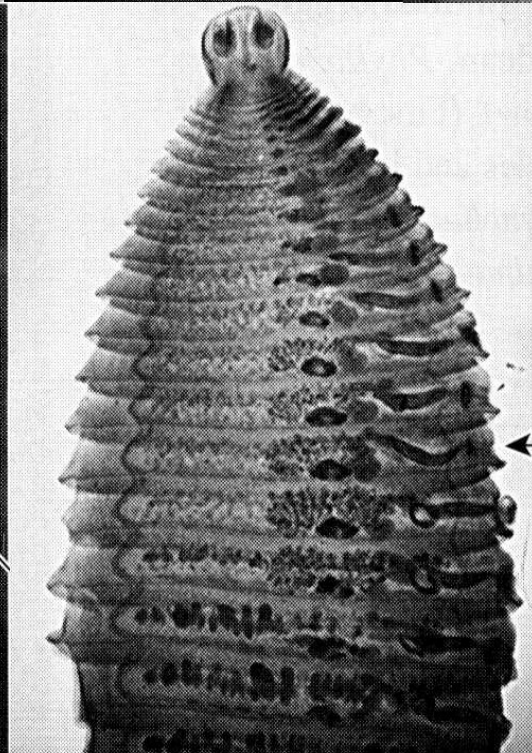
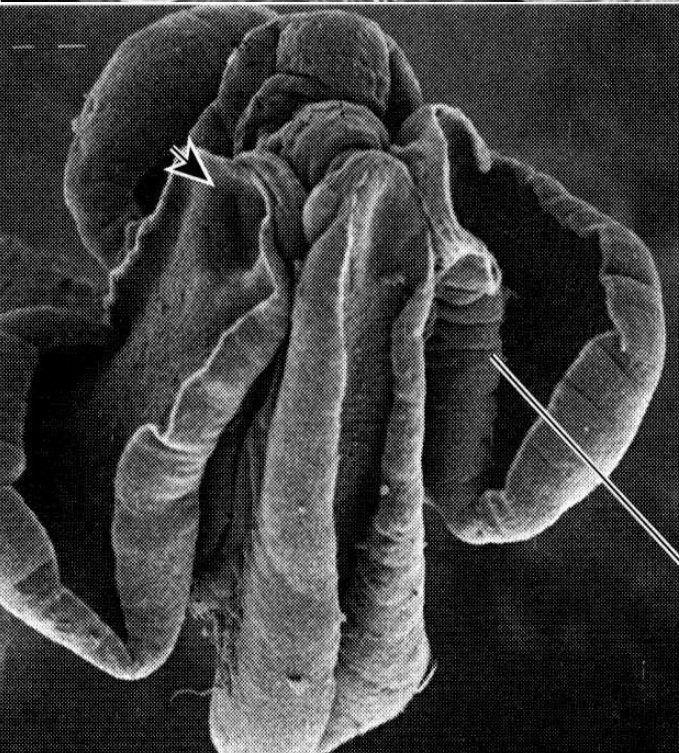
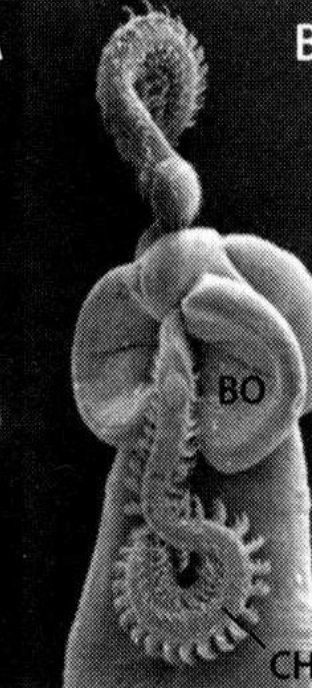
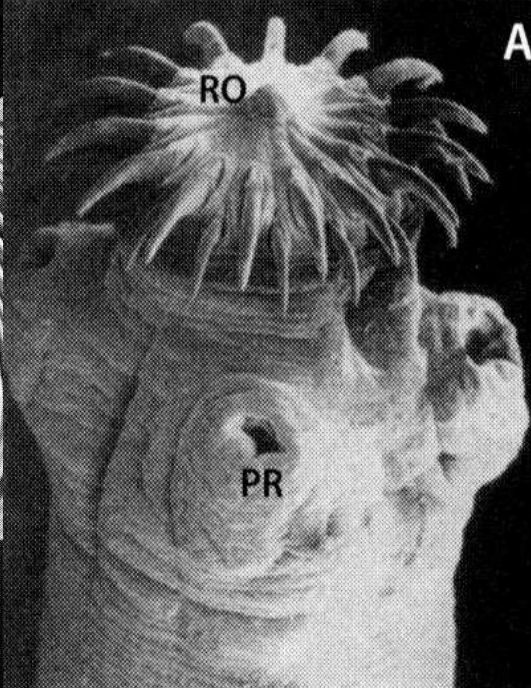
E

F

G

Morfologické typy motolic

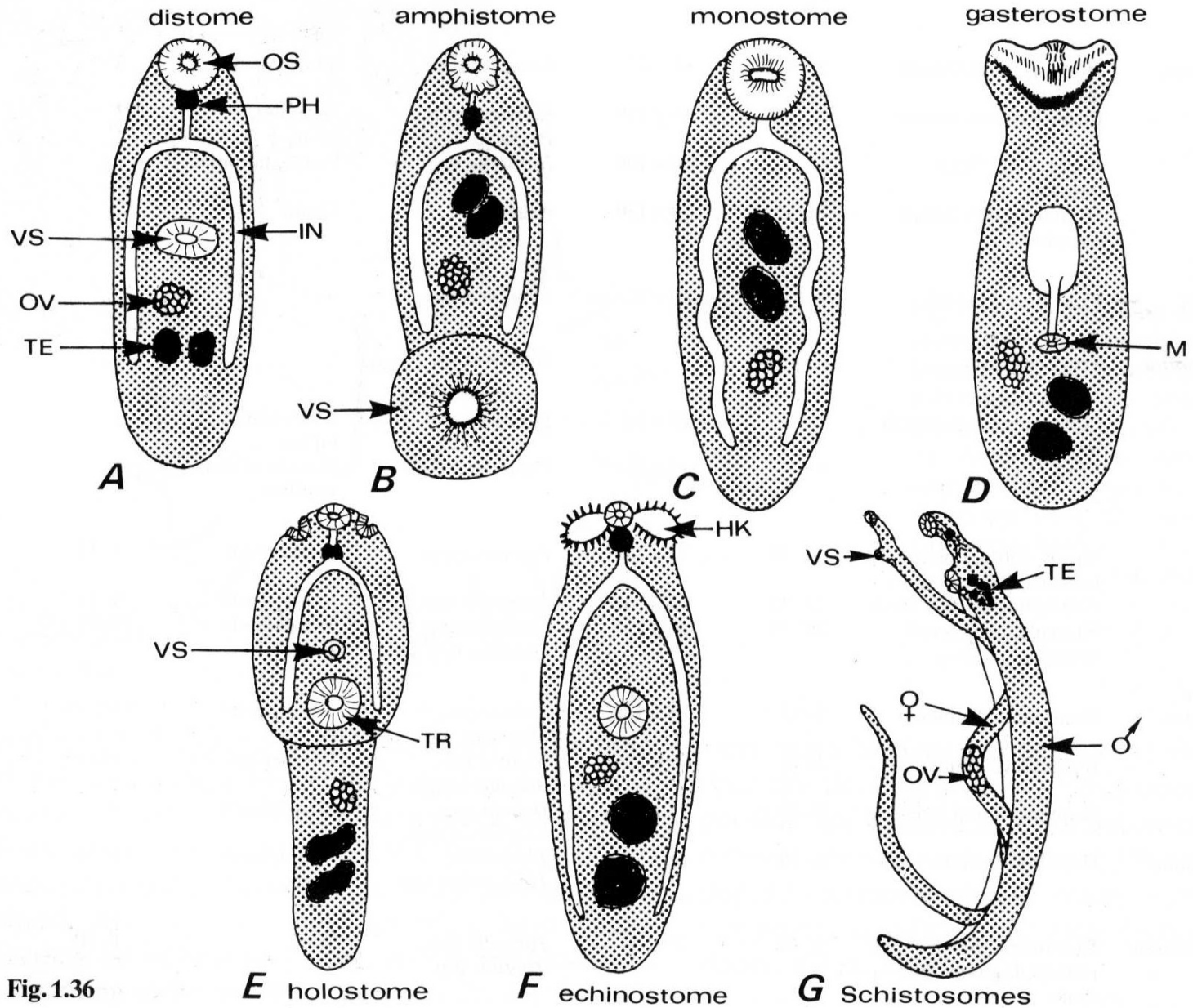
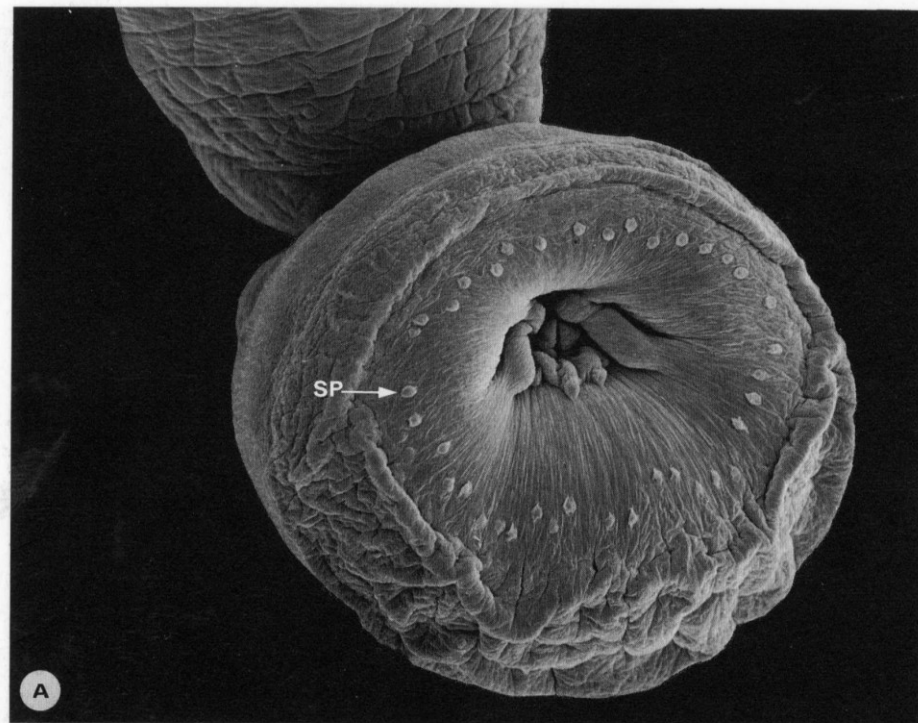
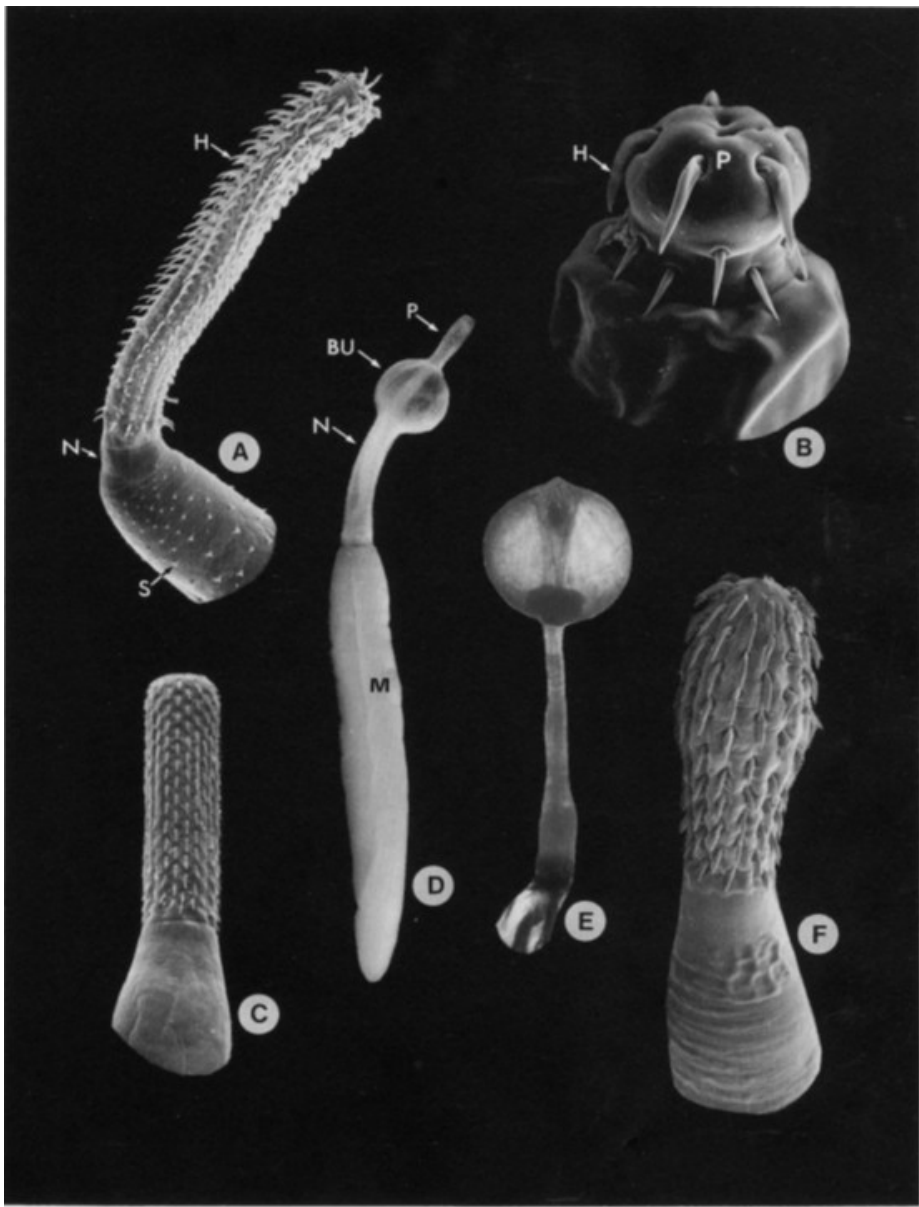
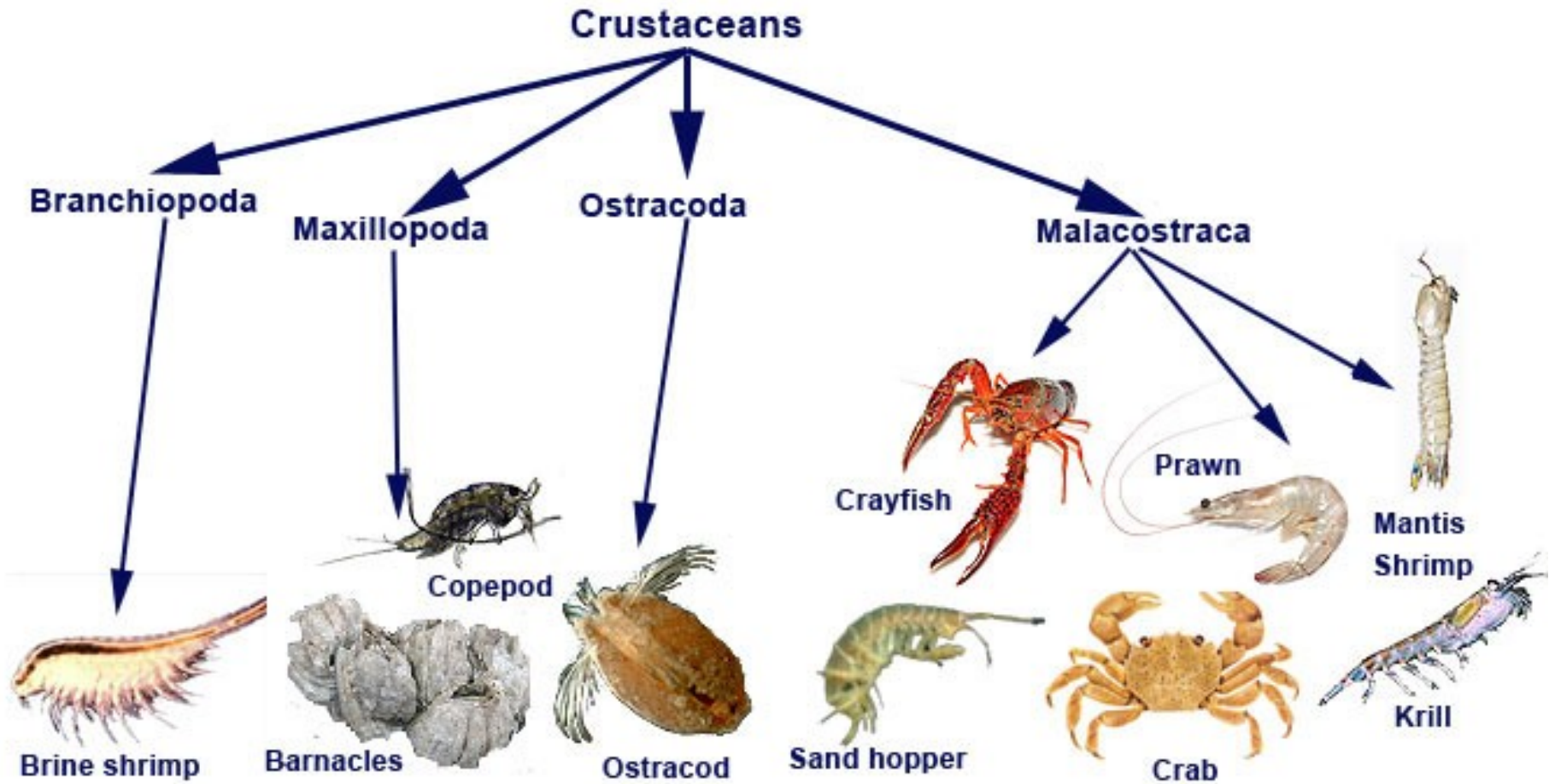

Fig. 1.36

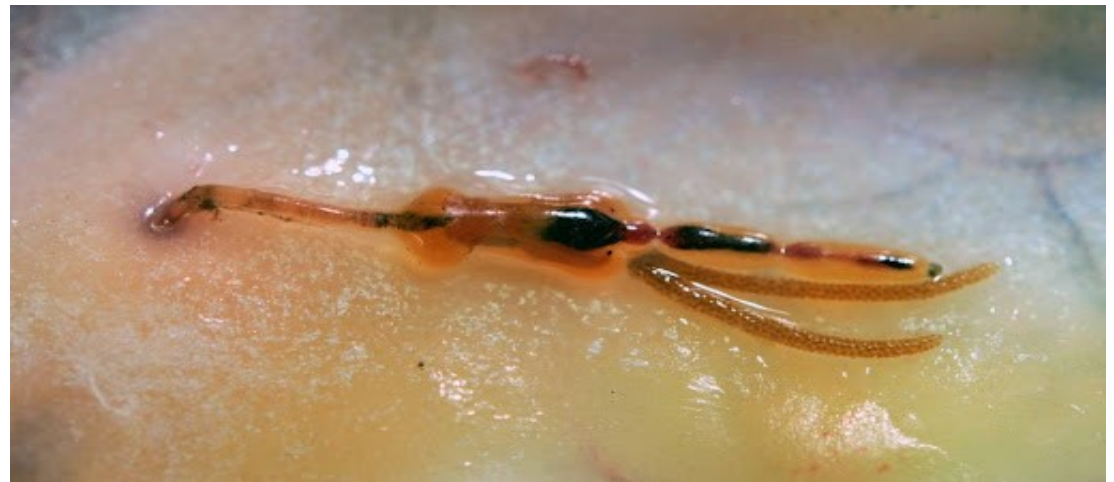
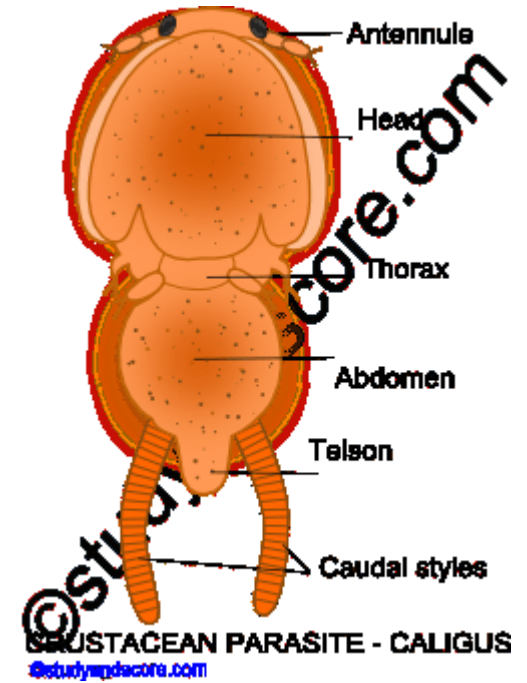
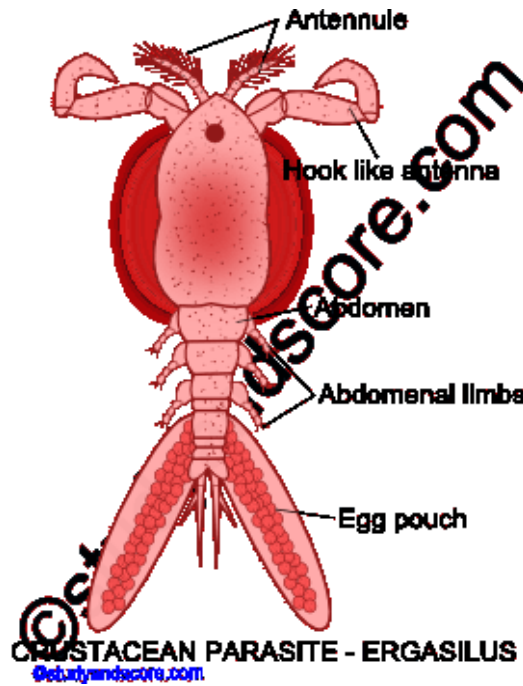
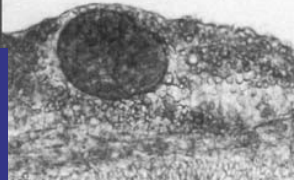
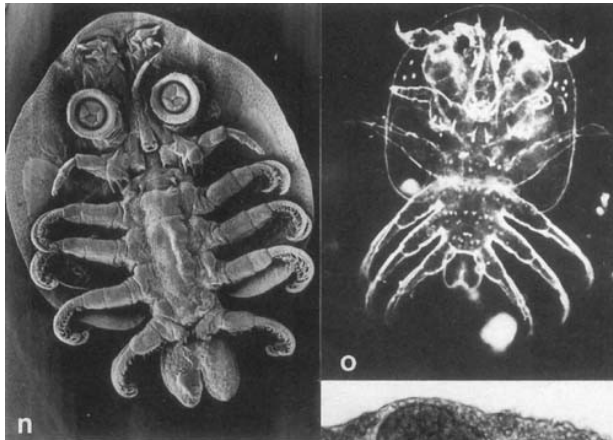
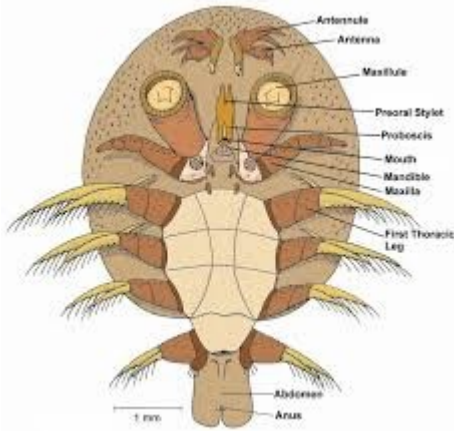
SEM - Acanthocephala

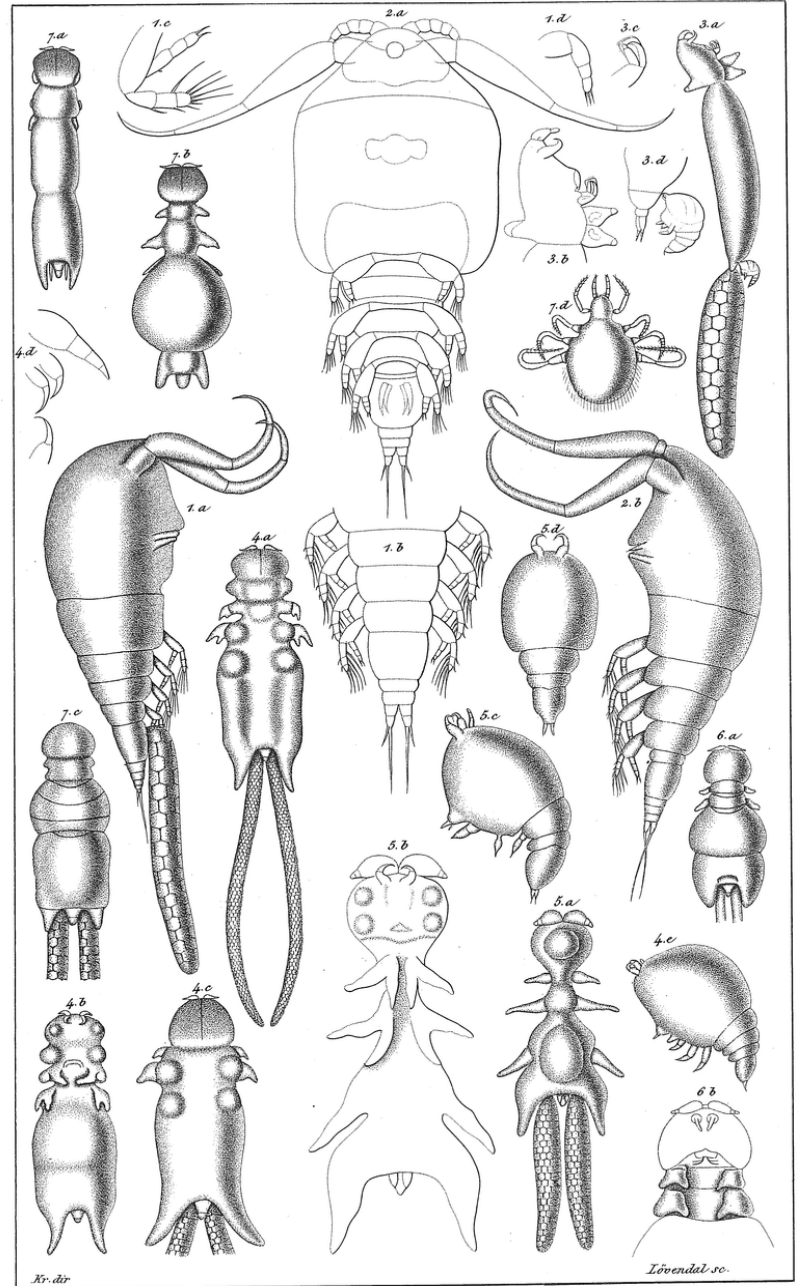
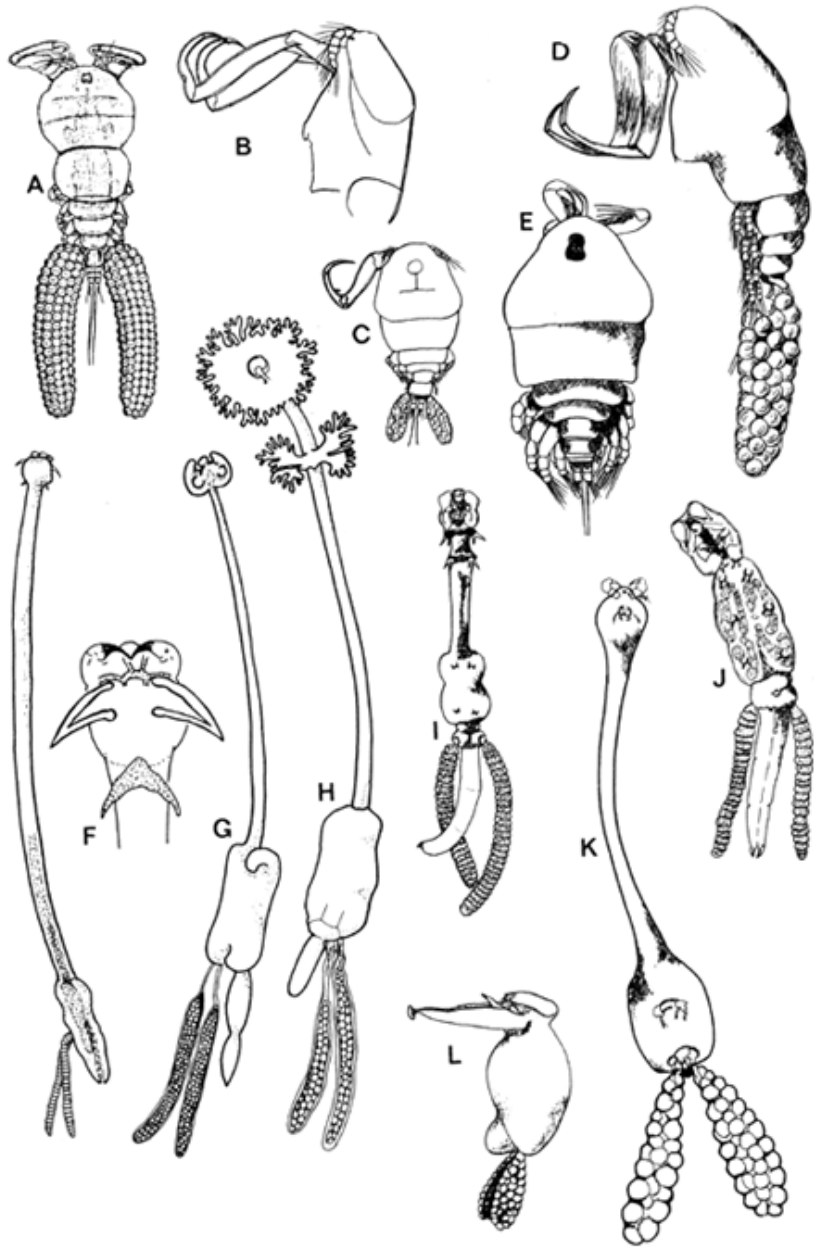

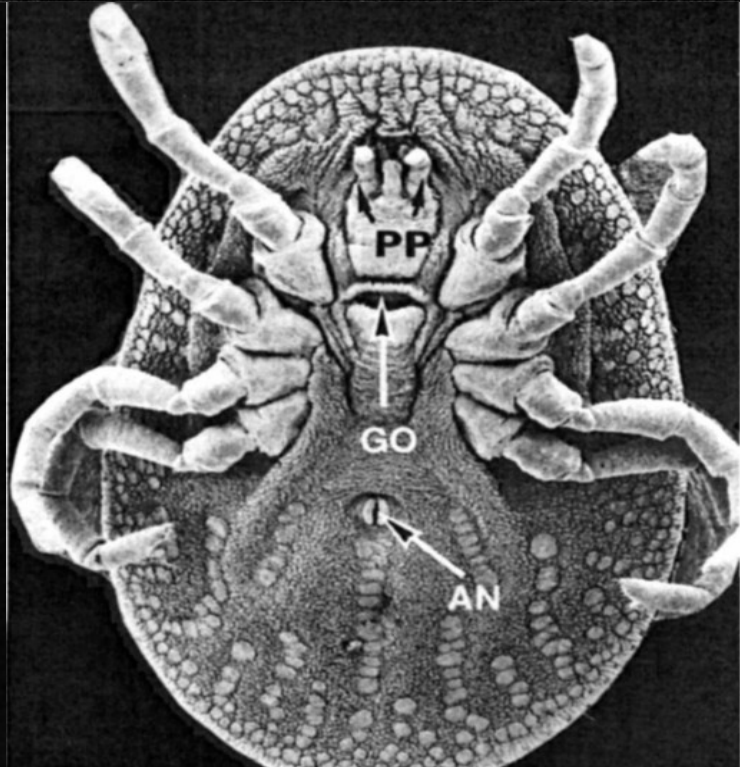
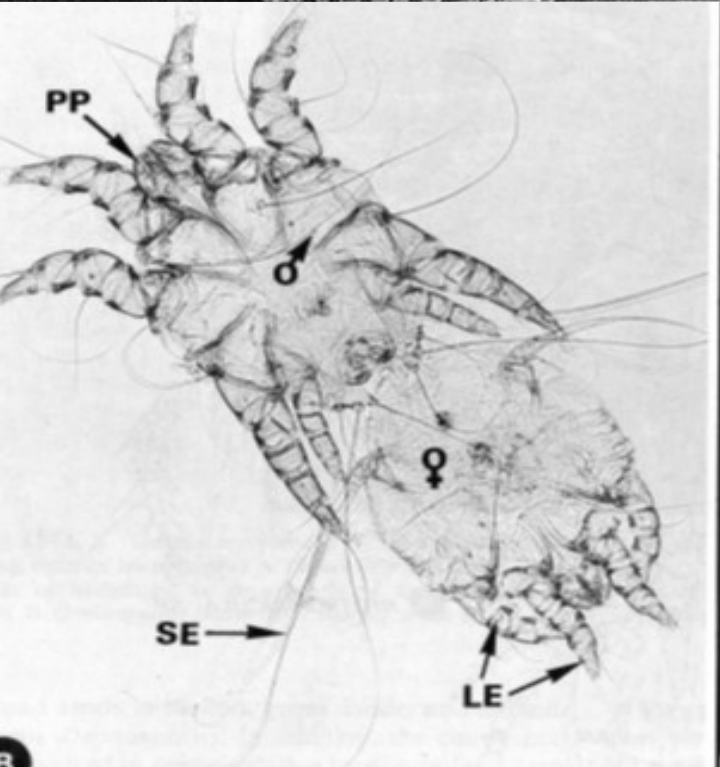
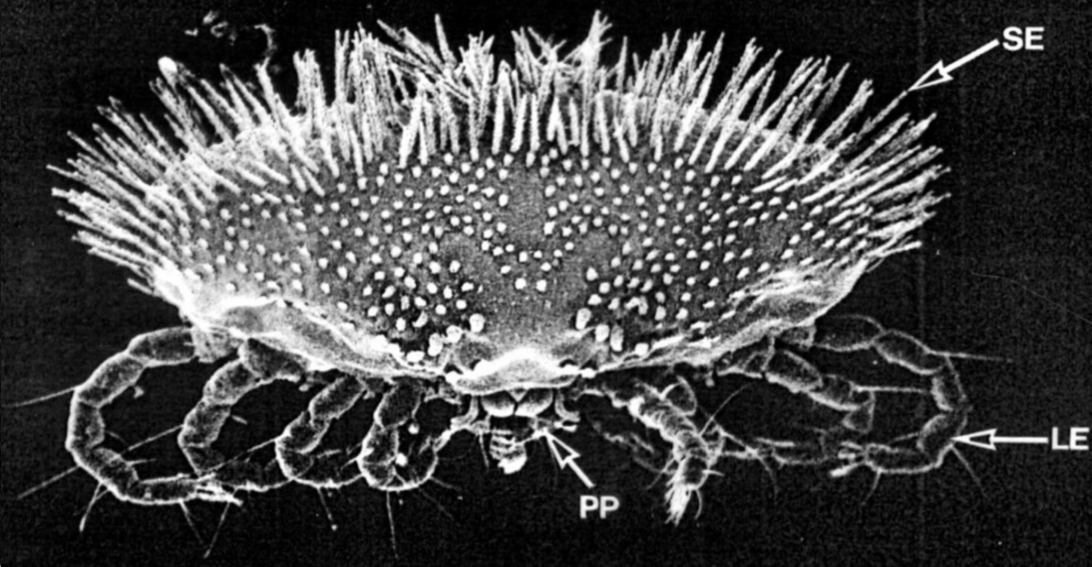
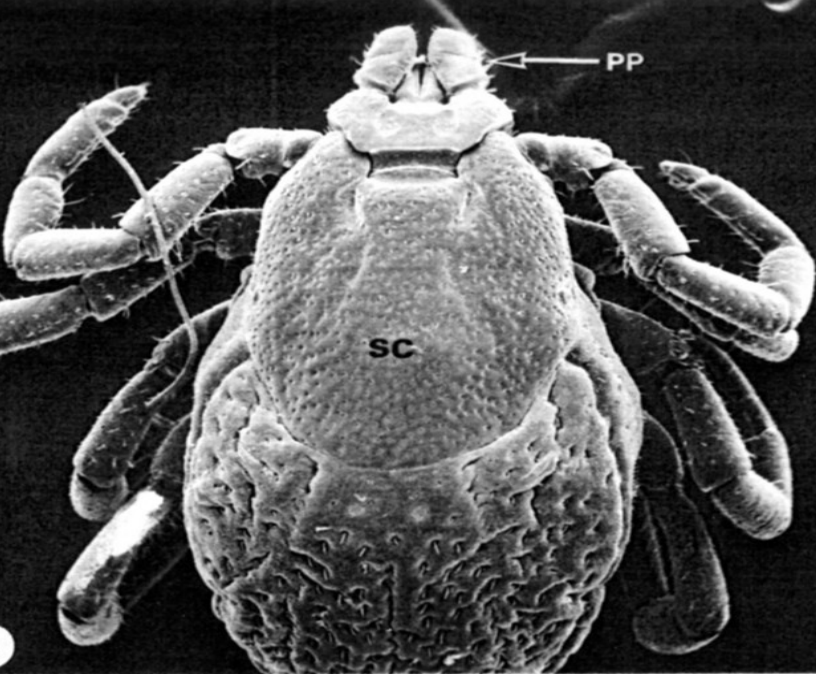
Parazitičtí korýši – obrovská rozmanitost

Parazitiční koryši

Rozmanitost členovců - blechy

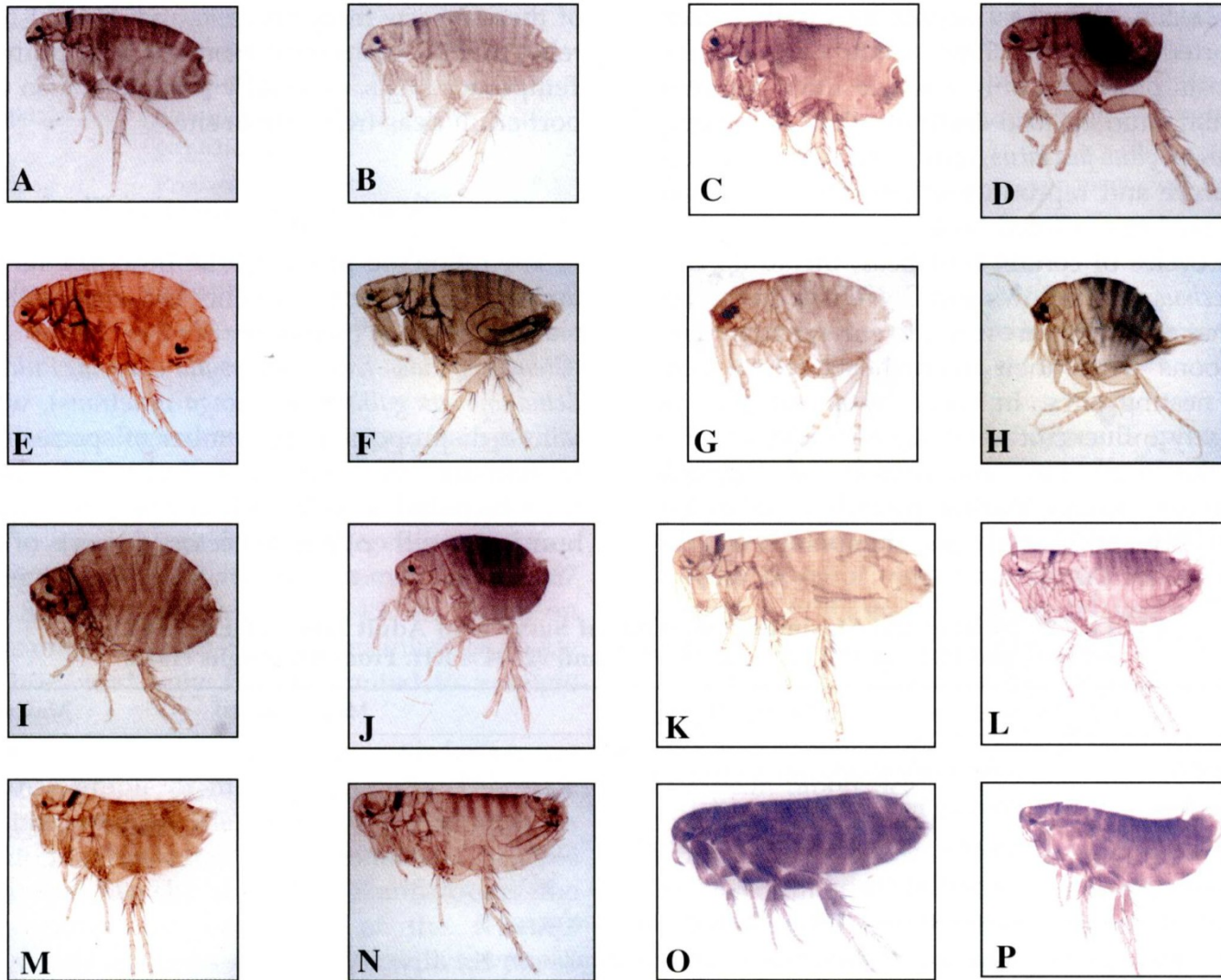
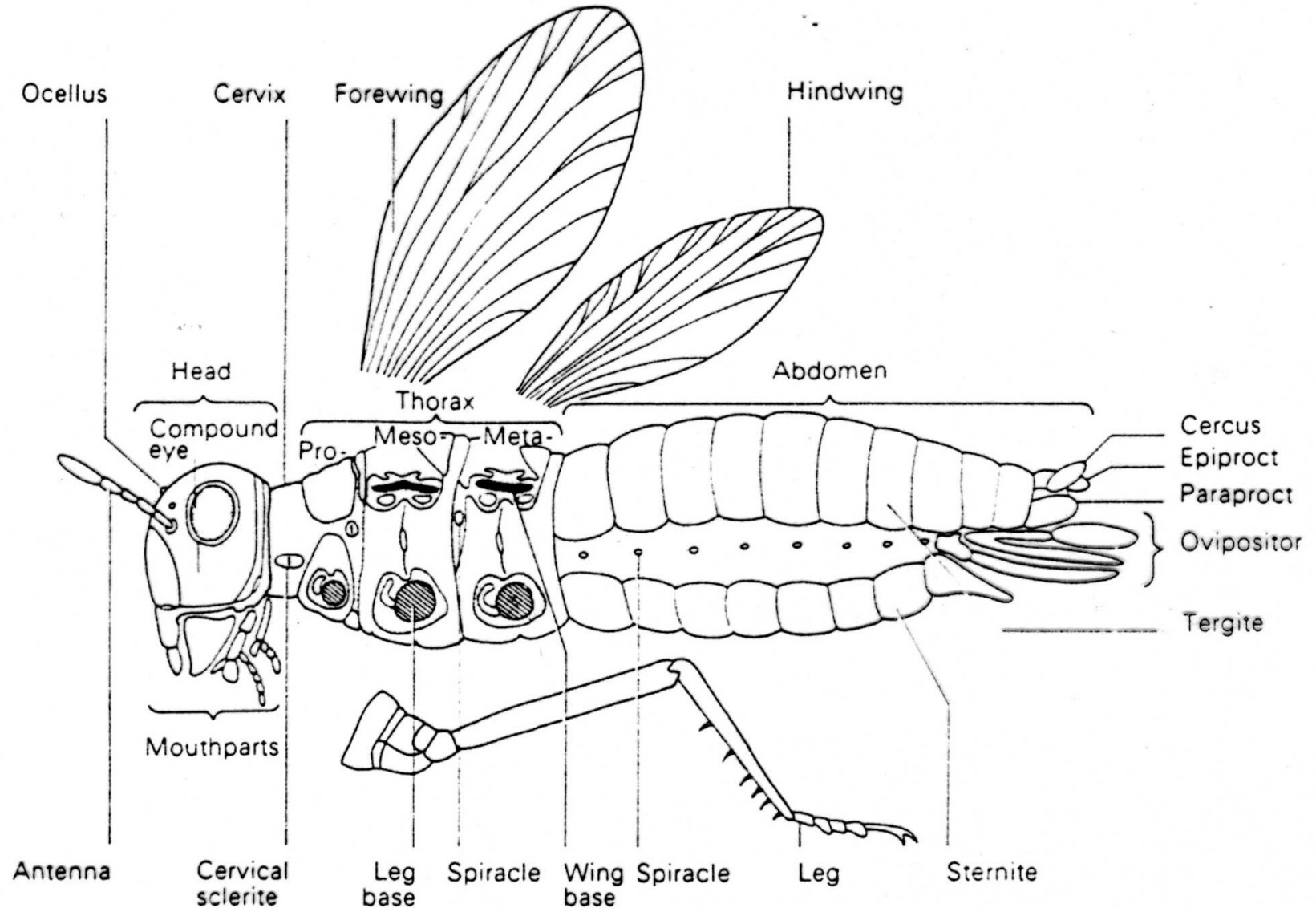
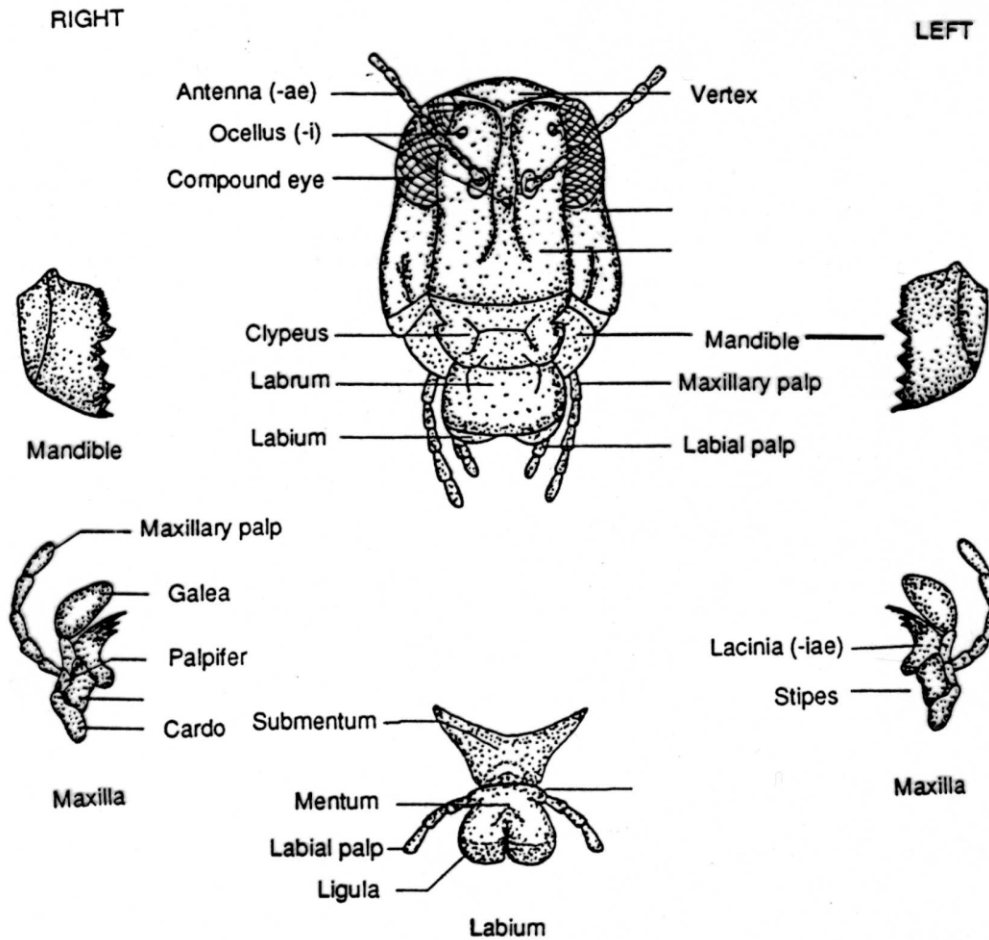

FIGURE 7.6 Common fleas: *Ctenocephalides felis* female (A) and male (B); *Pulex irritans* female (C) and male (D); *Xenopsylla cheopis* female (E) and male (F); *Tunga penetrans* male (G) and female (H); *Echidnophaga gallinacea* female (I) and male (J); *Oropsylla montana* female (K) and male (L); *Nosopsyllus fasciatus* female (M) and male (N); *Ceratophyllus gallinae* female (O) and male (P).

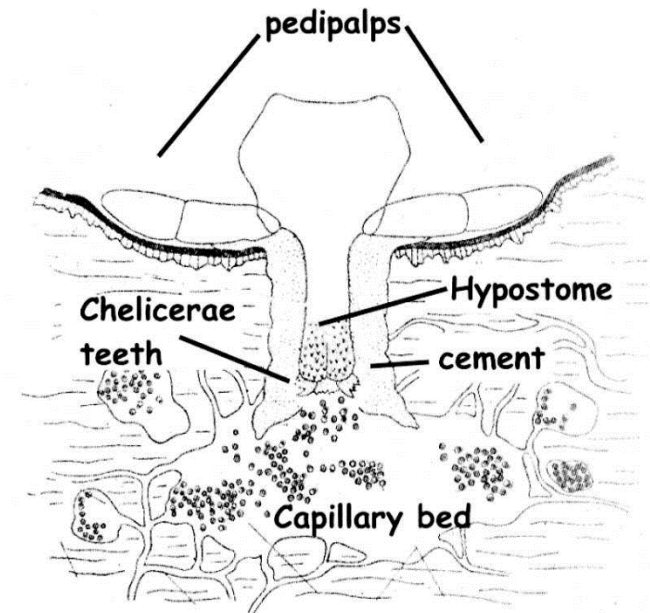
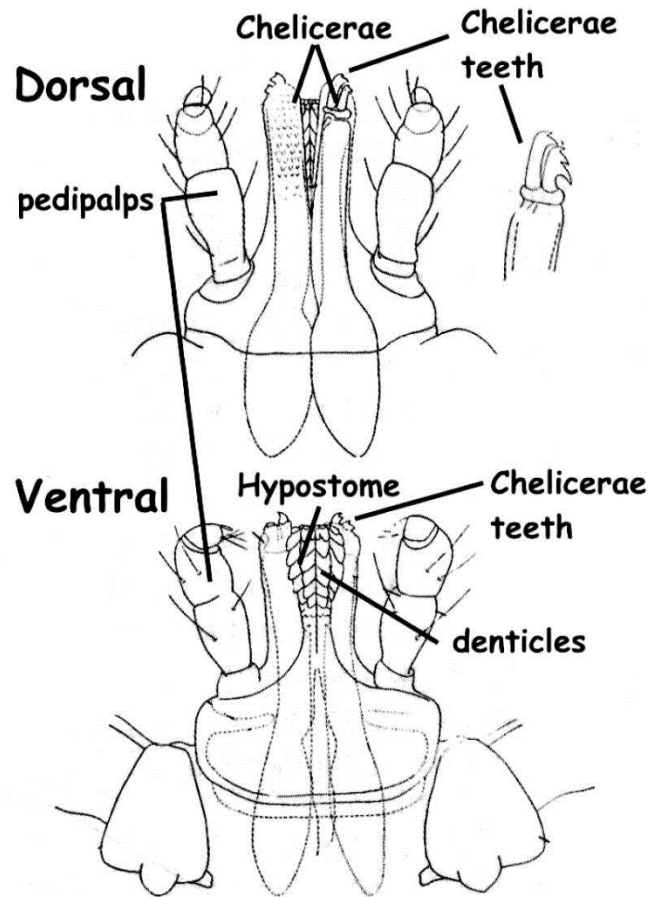
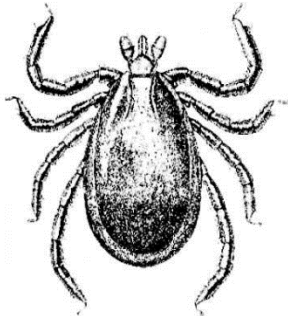
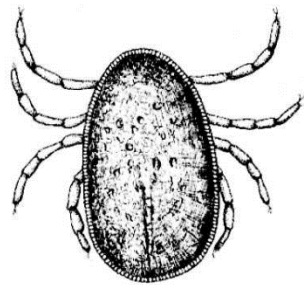
Externí anatomie hmyzu

Ústní ústrojí – adaptace k parazitismu

Morfologie ústního ústrojí Ixodidae

Anticoagulants Apyrase, PGE_2 , kininase,
6-keto-PGF $_{\alpha}$, americanin

Vasodilators - prostaglandins
 PGE_2 and PGF $_{2\alpha}$ and PGI $_2$,
dipeptidyl carboxypeptidases

Immunomodulator- PGE_2 , PGF $_{2\alpha}$ and PGI $_2$,
IL-2 binding factor,
Anti-complement protein

Anesthetic ?

CHARACTERS AND MORPHOLOGY

- ❖ Ticks are characterised by leathery integument
- ❖ Body of ticks divided into 2 regions:

1. Gnathosoma
or
Capitulum

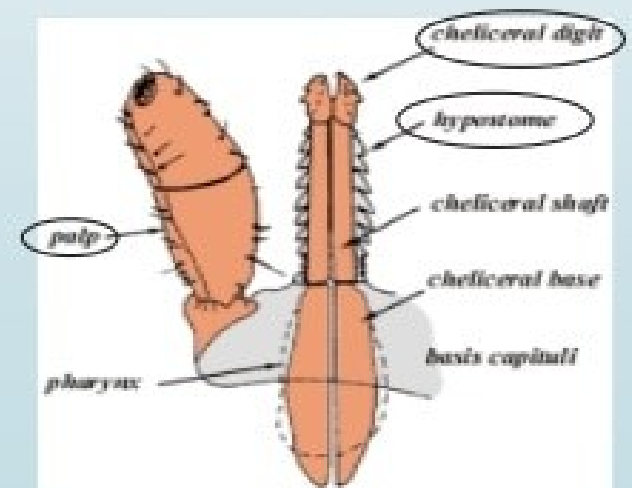
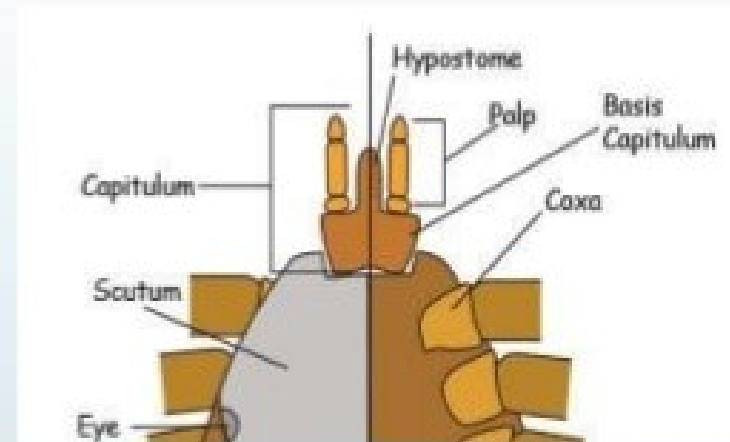
2. Body proper

- ❖ Mouth parts bears three types of structures:

1- A pair of chelicerae

2- Hypostome

3- A pair of pedipalps

Adaptace související s nasátím klíštěte

Adult

Engorged
adult after
a blood meal

Stavba kutikuly

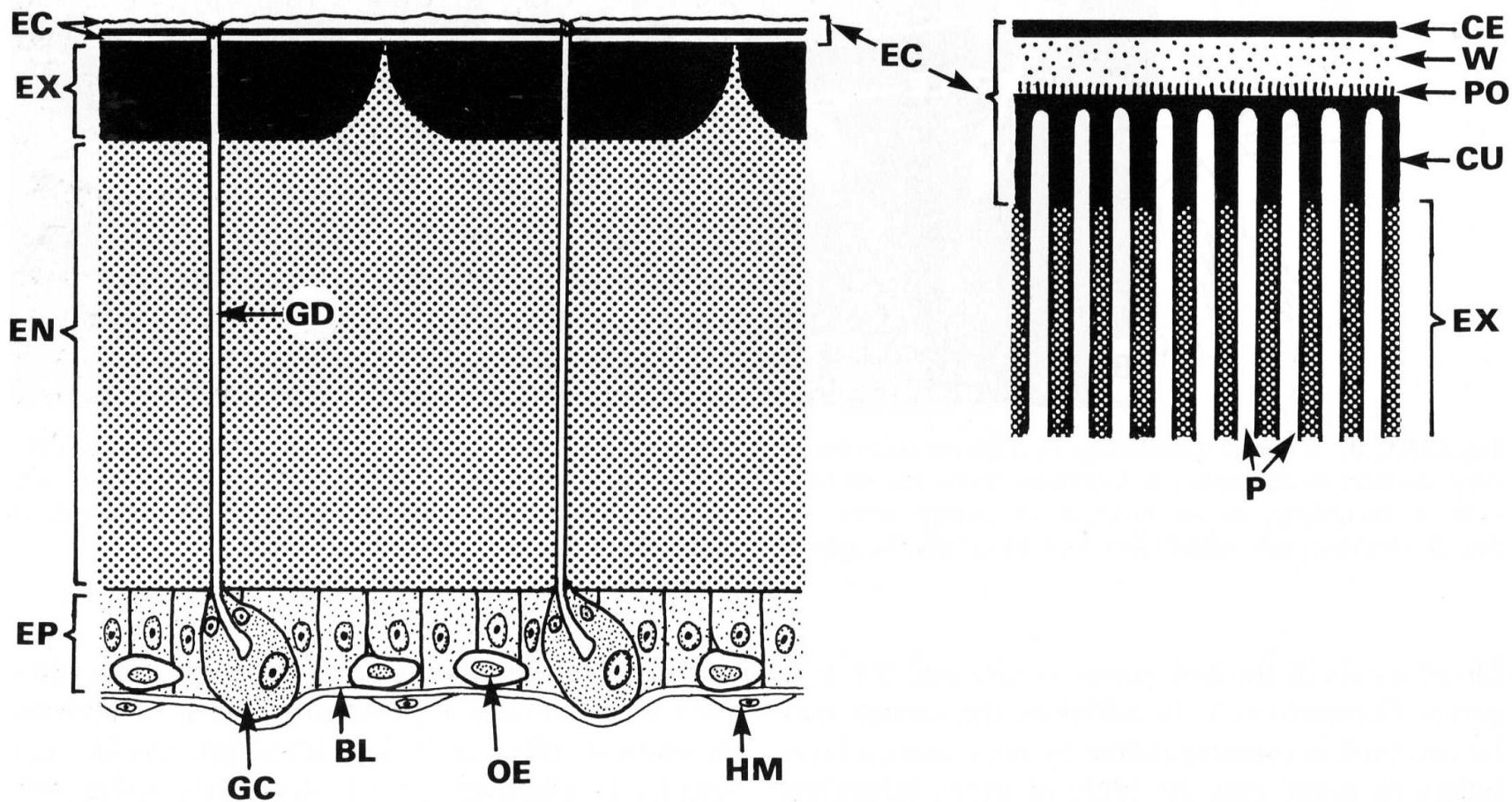

Fig.3.56. Diagrammatic representation of a typical insect cuticle. *BL*, Basal lamina; *CE*, cement layer; *CU*, cuticulin layer; *EC*, epicuticle; *EN*, endocuticle; *EP*, epidermis;

EX, exocuticle; *GC*, gland cell; *GD*, gland ductus; *HM*, hemocyte; *OE*, oenocyte; *P*, pore canal; *PO*, polyphe-nol layer; *W*, wax layer

Stavba kutikuly klíštěte

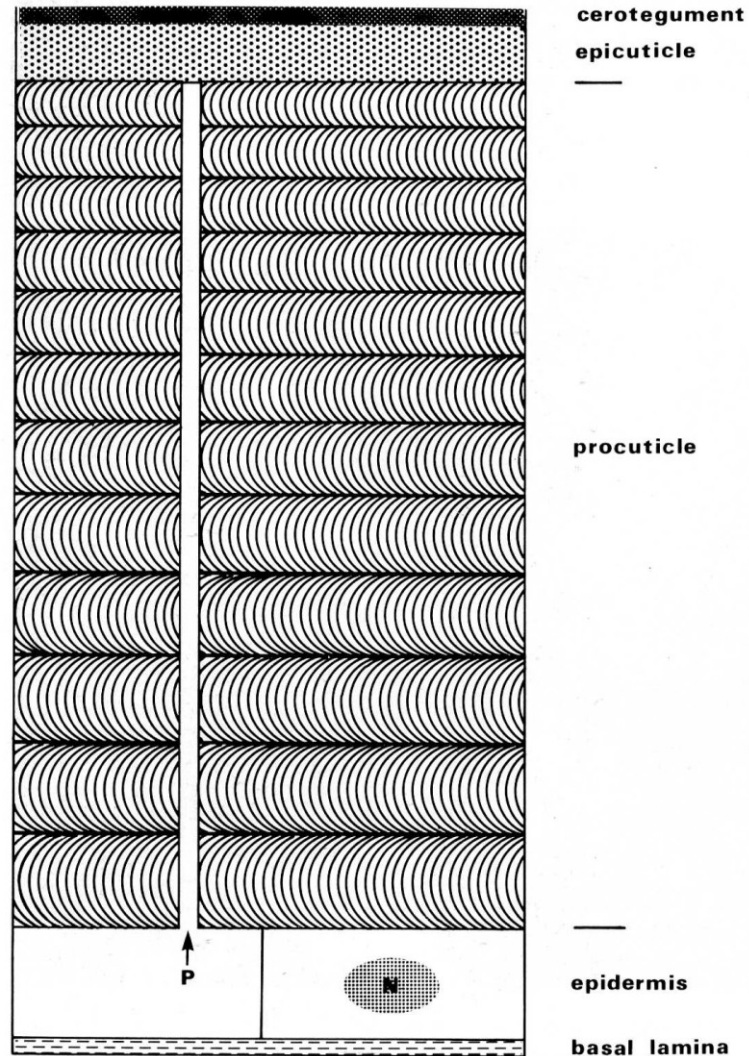

Fig.3.52. Diagrammatic representation of the acarine cuticle. *N*, Nucleus; *P*, pore canal

Zástupci roztočů

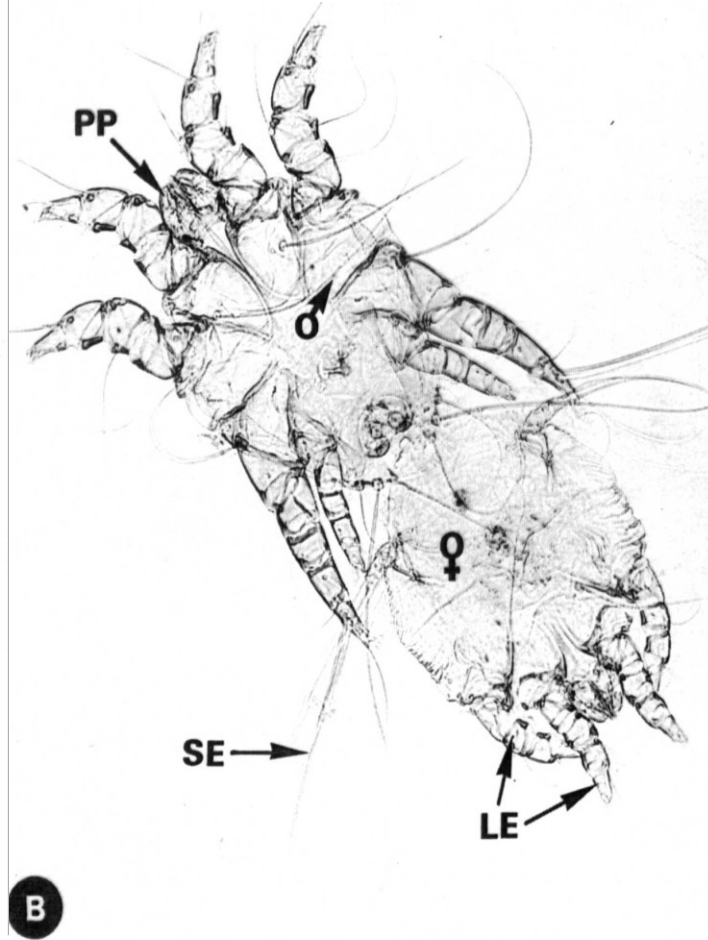
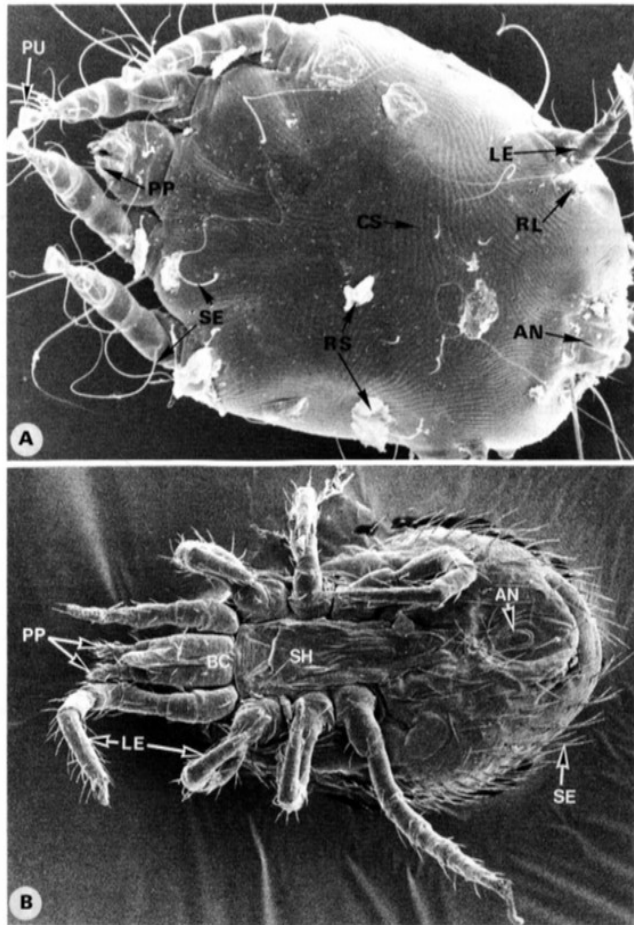

Fig. 3.53A-C. External morphology of mites **A** *Pterygosoma p.* from skin of reptiles (SEM $\times 85$). **B** *Caparinia tripilis* from skin of hedgehog in copulation (light micrograph \times

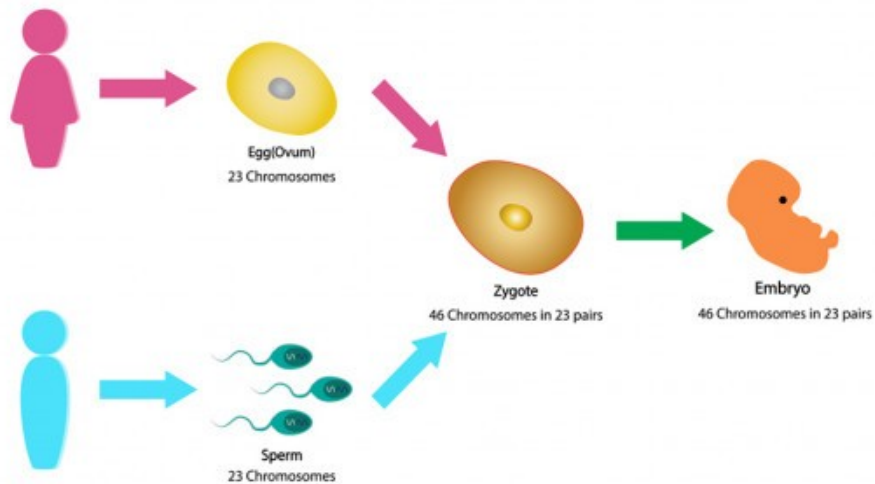
90). **C** *Demodex folliculorum* from hair follicles of man (SEM $\times 600$). *LE*, Legs; *PP*, pedipalps; *SE*, setae; *SL*, stumpy legs

Adaptace biologické

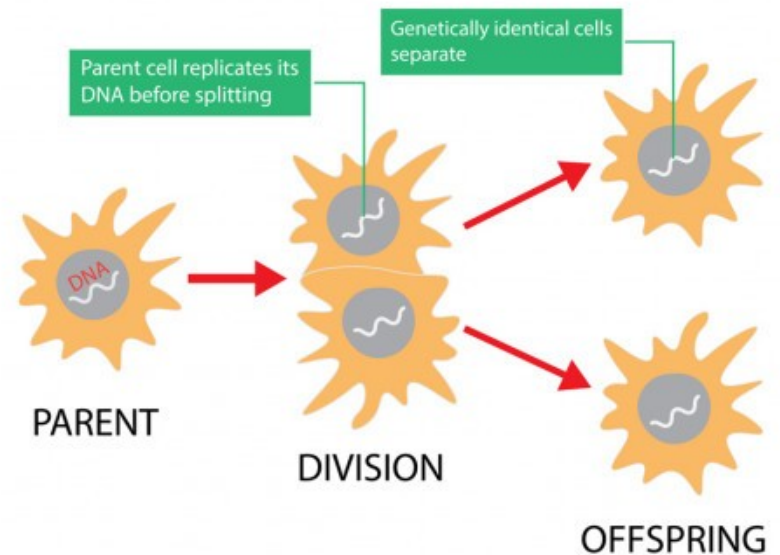
- Vysoký reprodukční potenciál
- Asexuální rozmnožování
- Komplexní životní cykly

Typy rozmnožování

Sexual Reproduction

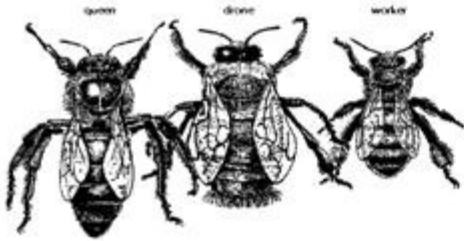

Asexual reproduction

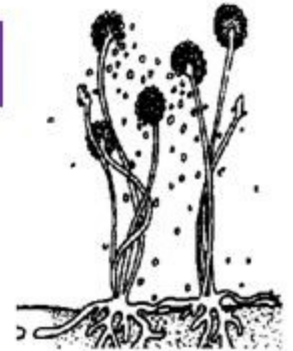

Asexual Reproduction

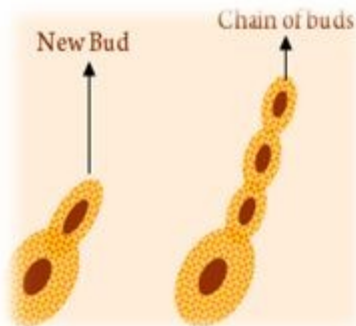
1. Parthenogenesis

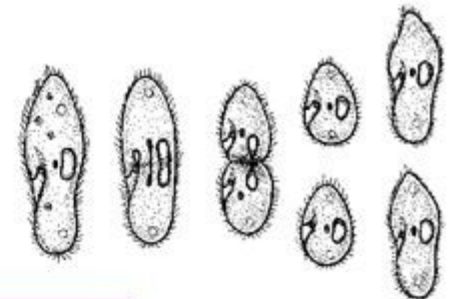
2. Sporulation

3. Budding

4. Binary fission

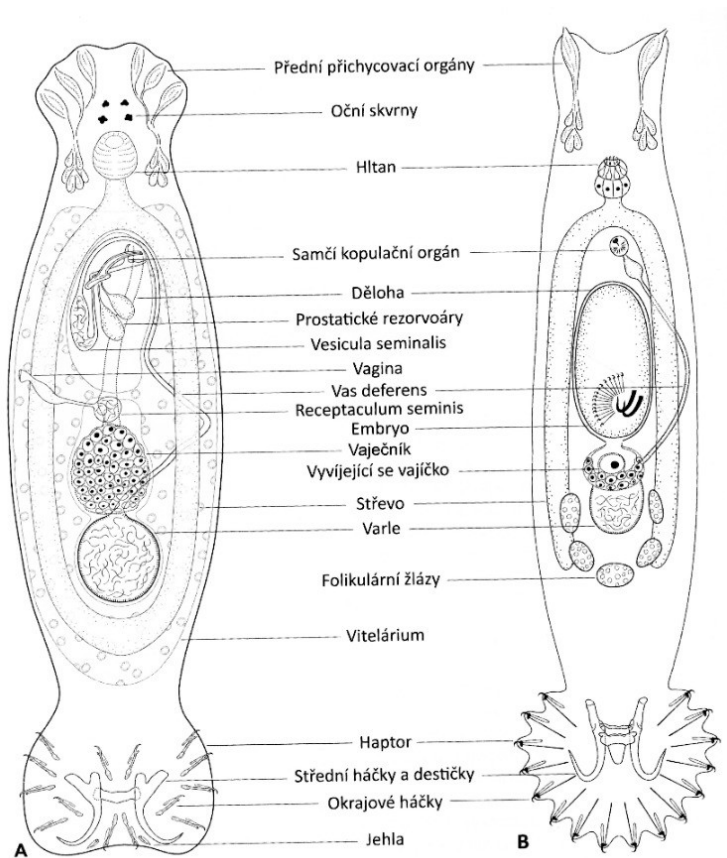

Types of Asexual Reproduction

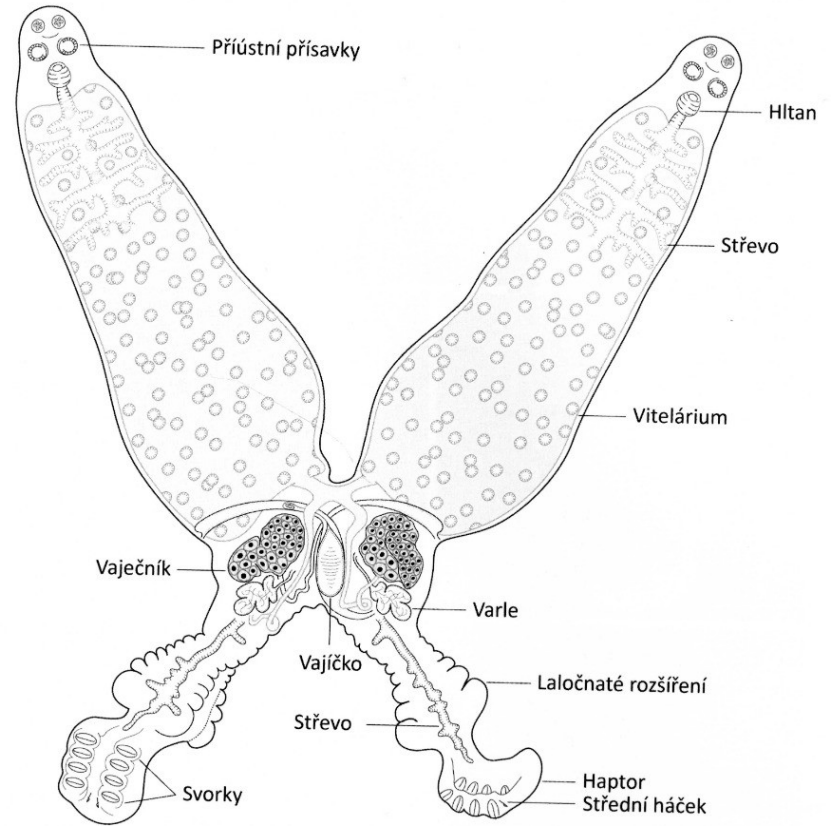
5. Regeneration

6. Vegetative propagation

Monogenea - zástupci

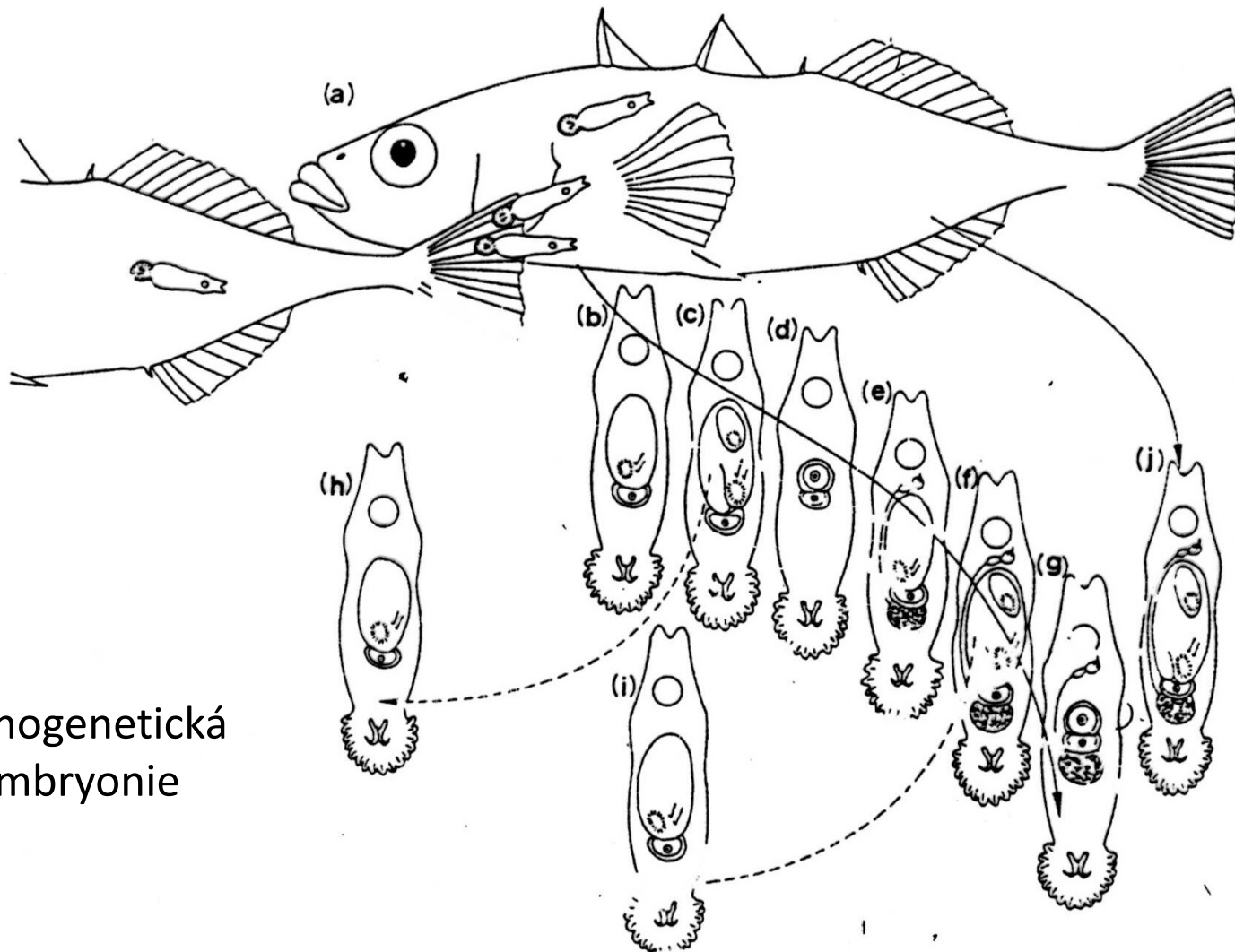

Obr. 3.11.2.1. Schéma tělní stavby vejcorodých a živorodých monogeneí (Monopisthocotylea). *Dactylogyridae* (A); *Gyrodactylidae* (B). (Kresba: E. Rehulková)

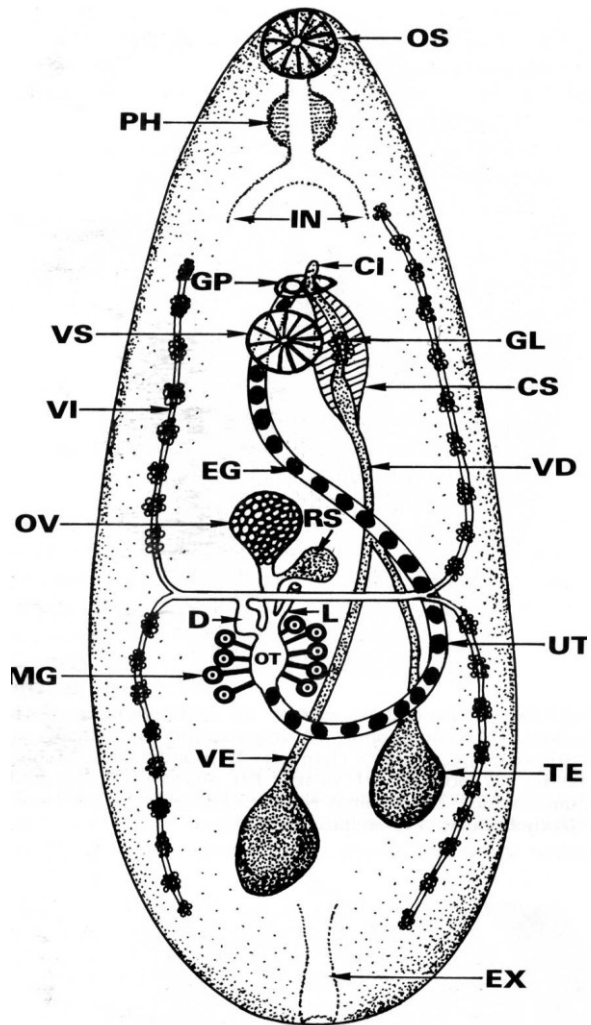
Obr. 3.11.2.2. Schéma tělní stavby druhu *Eudiplozoon nipponicum* (Diplozoidae, Polyopisthocotylea). (Kresba: E. Rehulková)

Životní cyklus – Gyrodactylus - živorodí

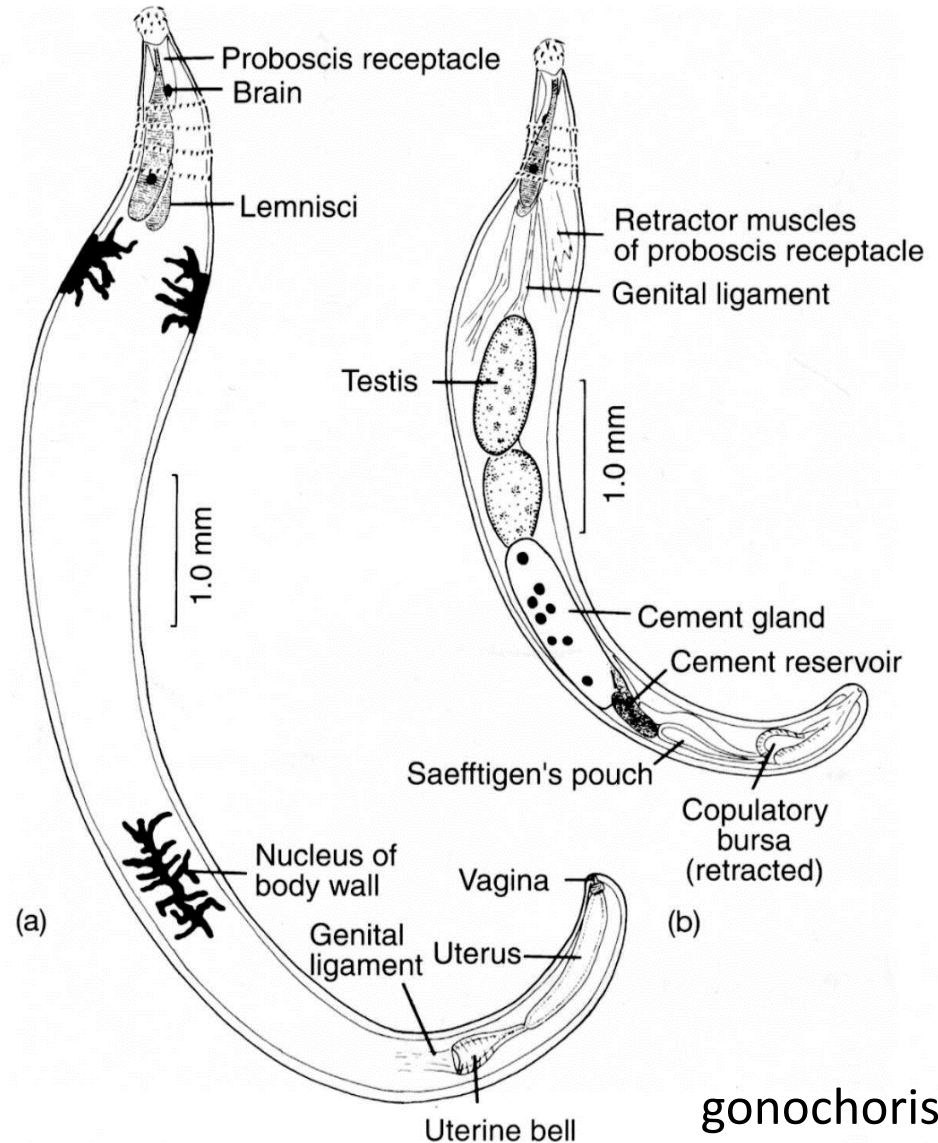

partenogenetická
polyembryonie

Reprodukční soustava parazitů

hermafroditi

gonochoristi

Samičí reprodukční soustava

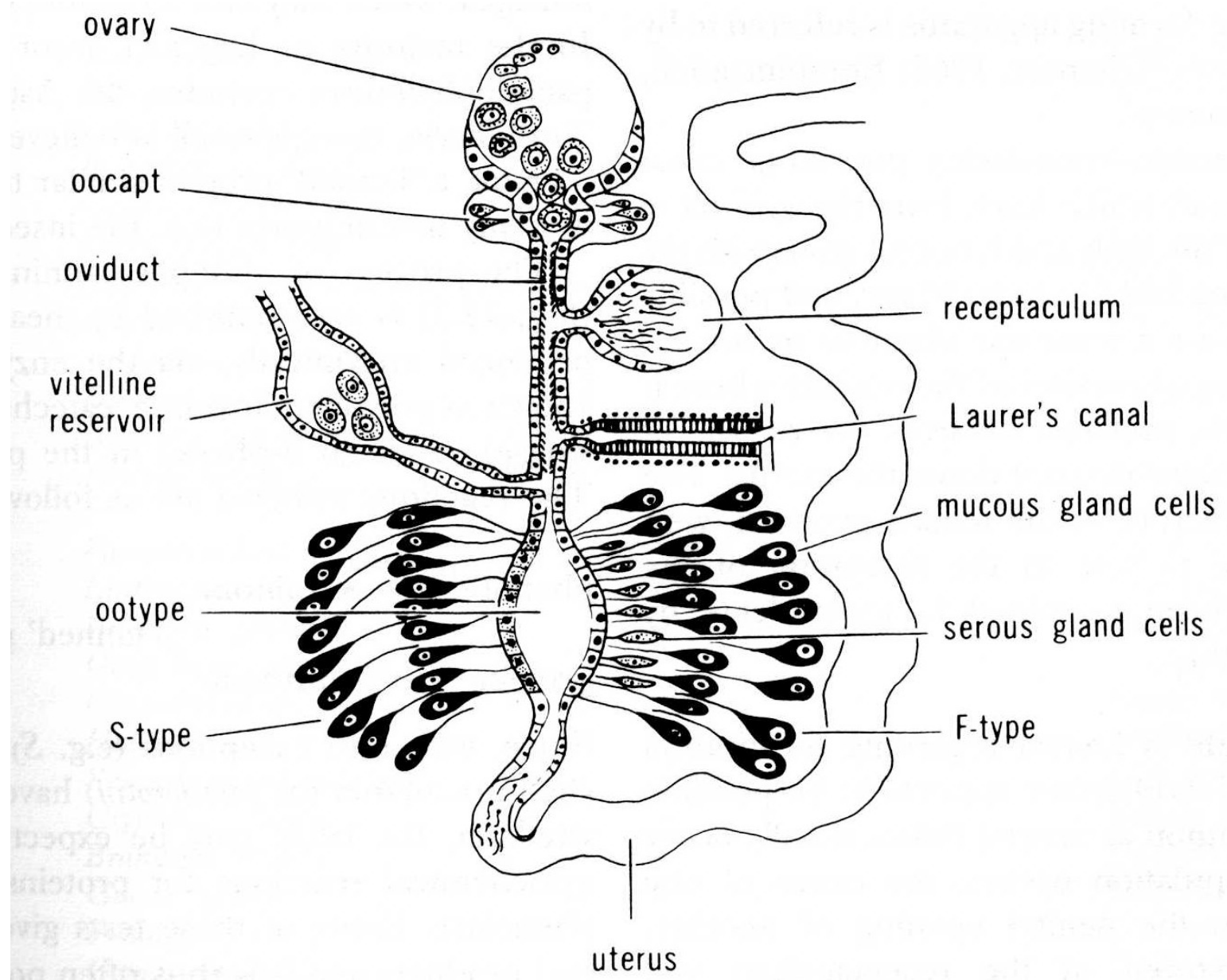
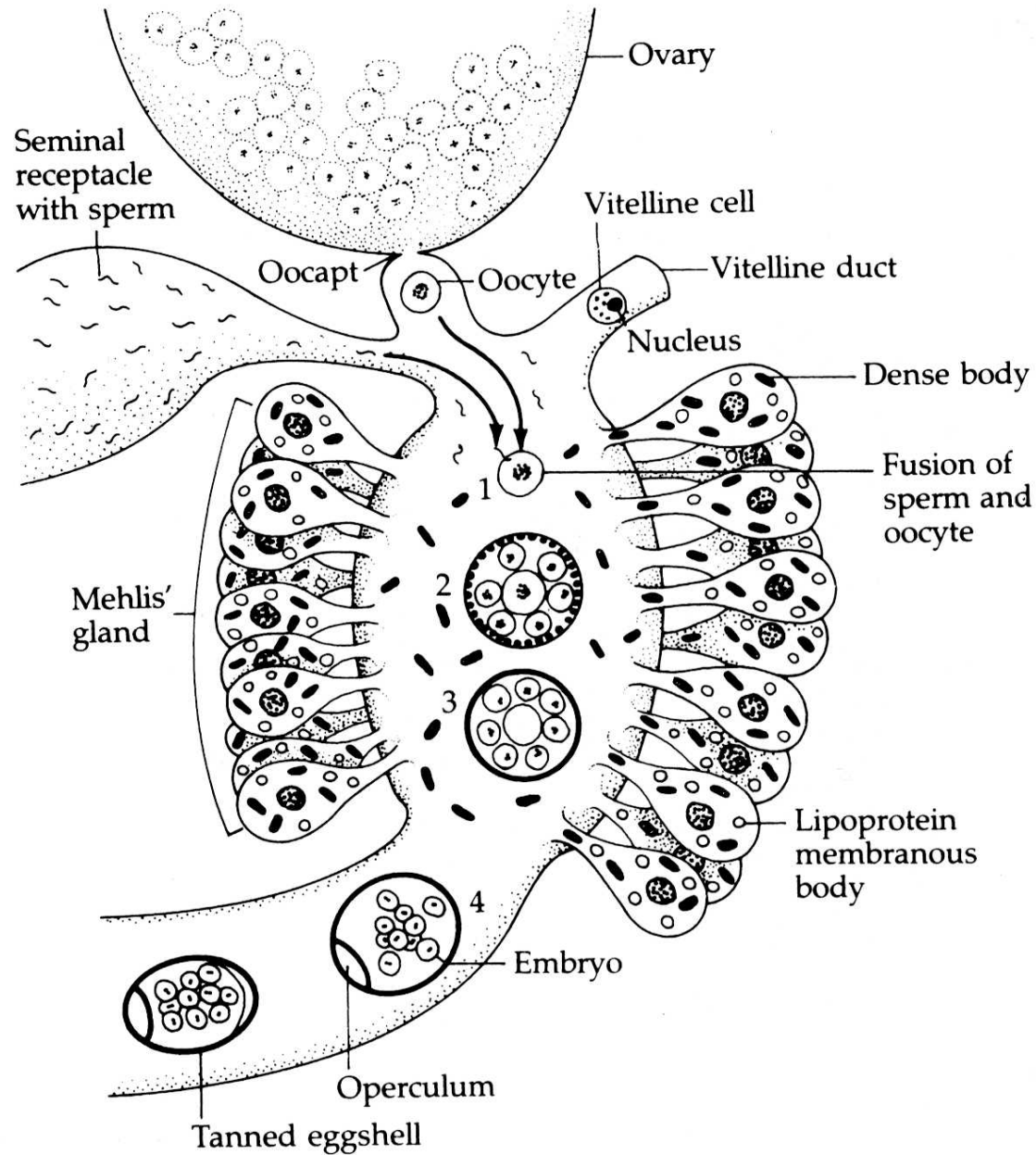
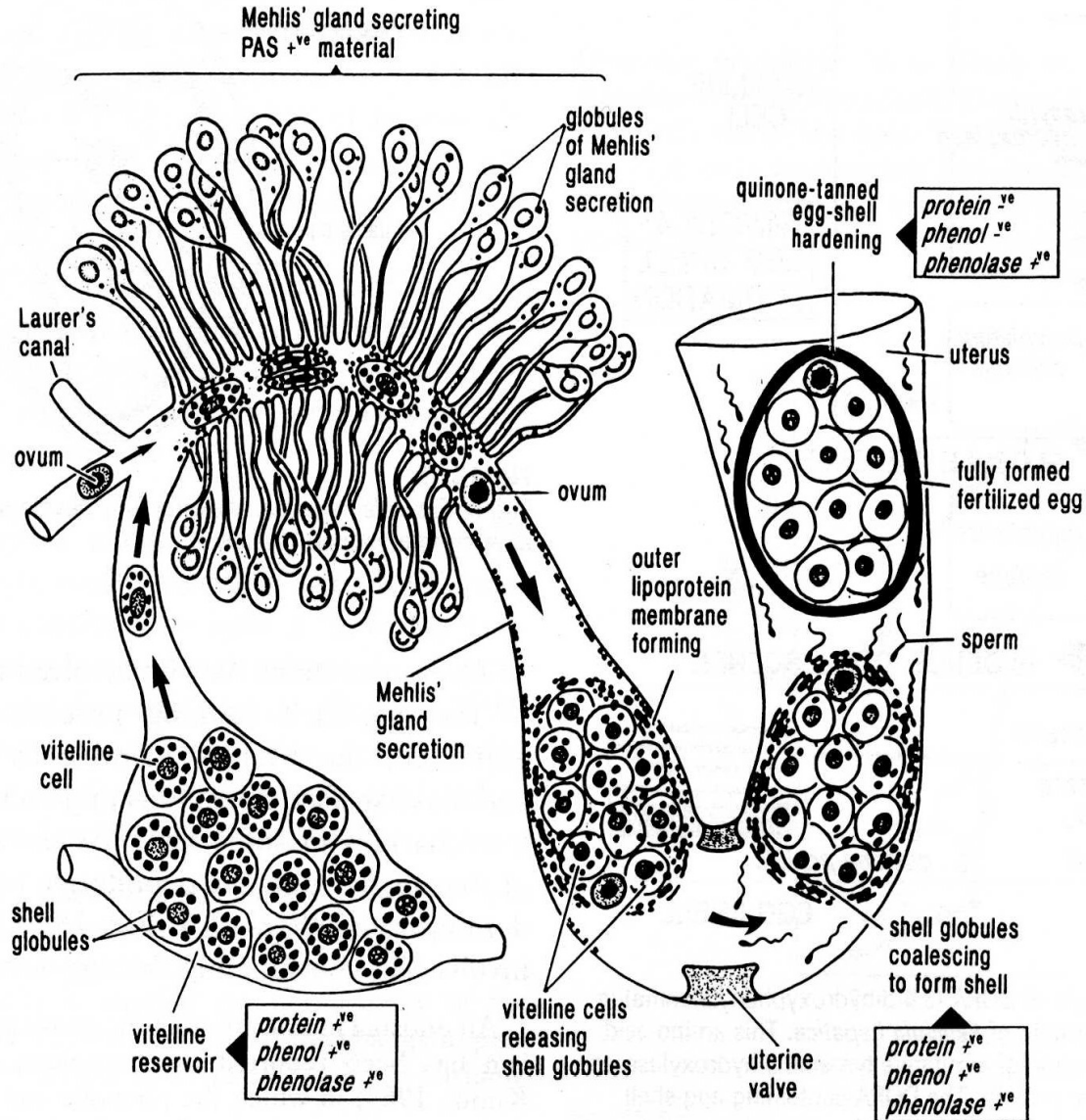

Schéma oplození vajíček motolic

Formování obalu vajíčka

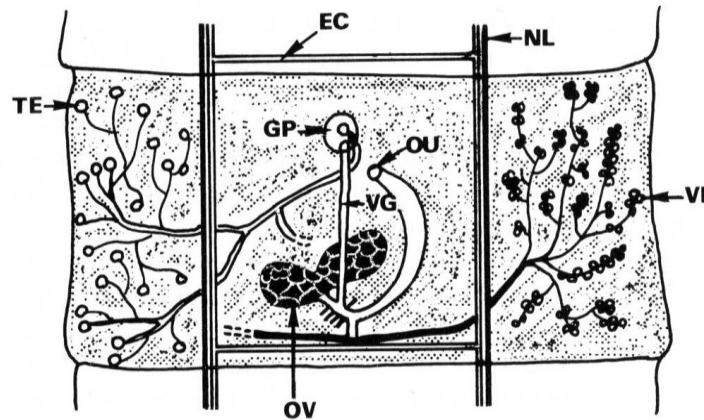
FASCIOLA HEPATICA: EGG-SHELL FORMATION

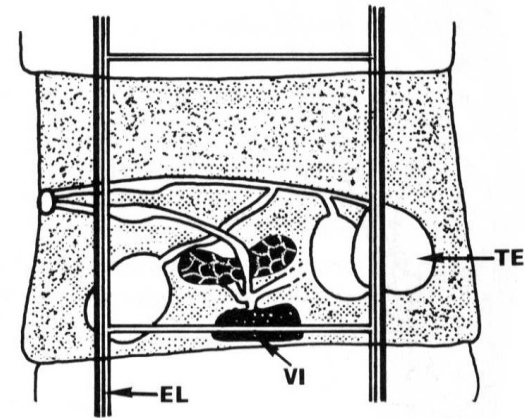
g. 13.8

Diagram illustrating the process of egg shell formation in Fasciola hepatica.

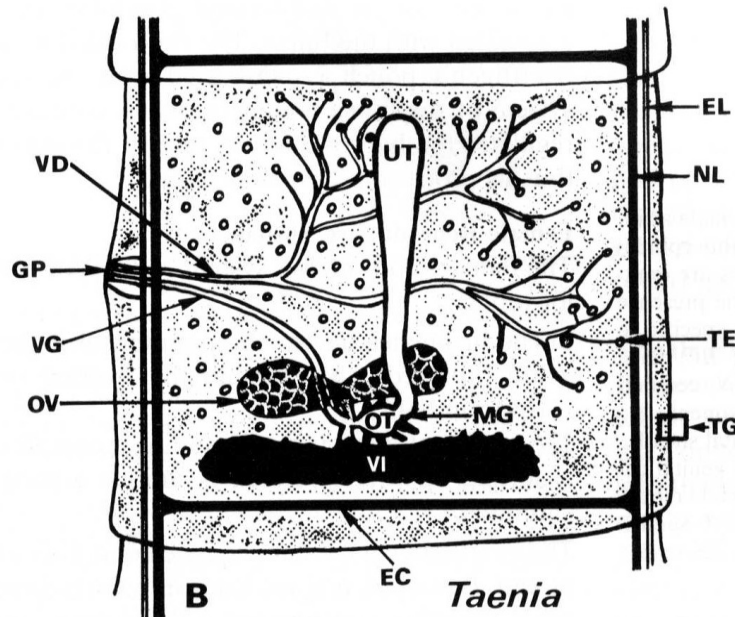
Reprodukční soustava parazitů

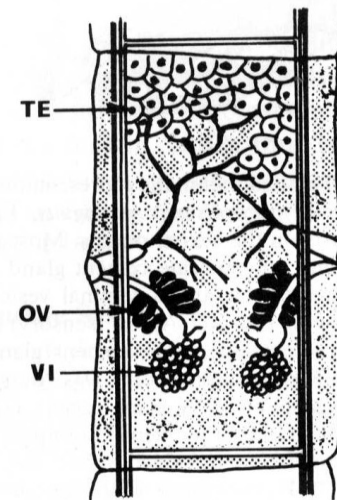
A *Diphylobothrium*

C *Hymenolepis*

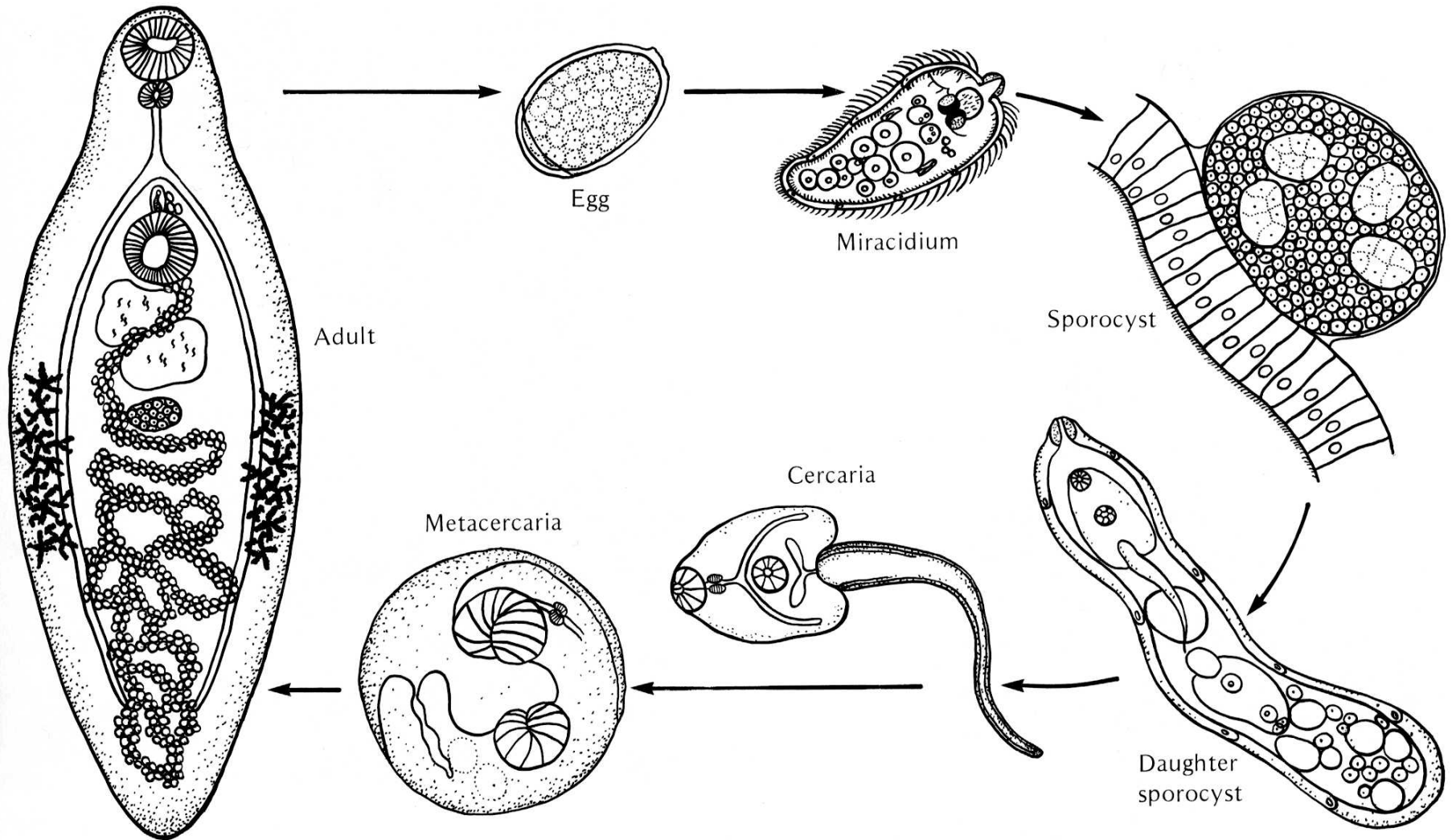

B *Taenia*

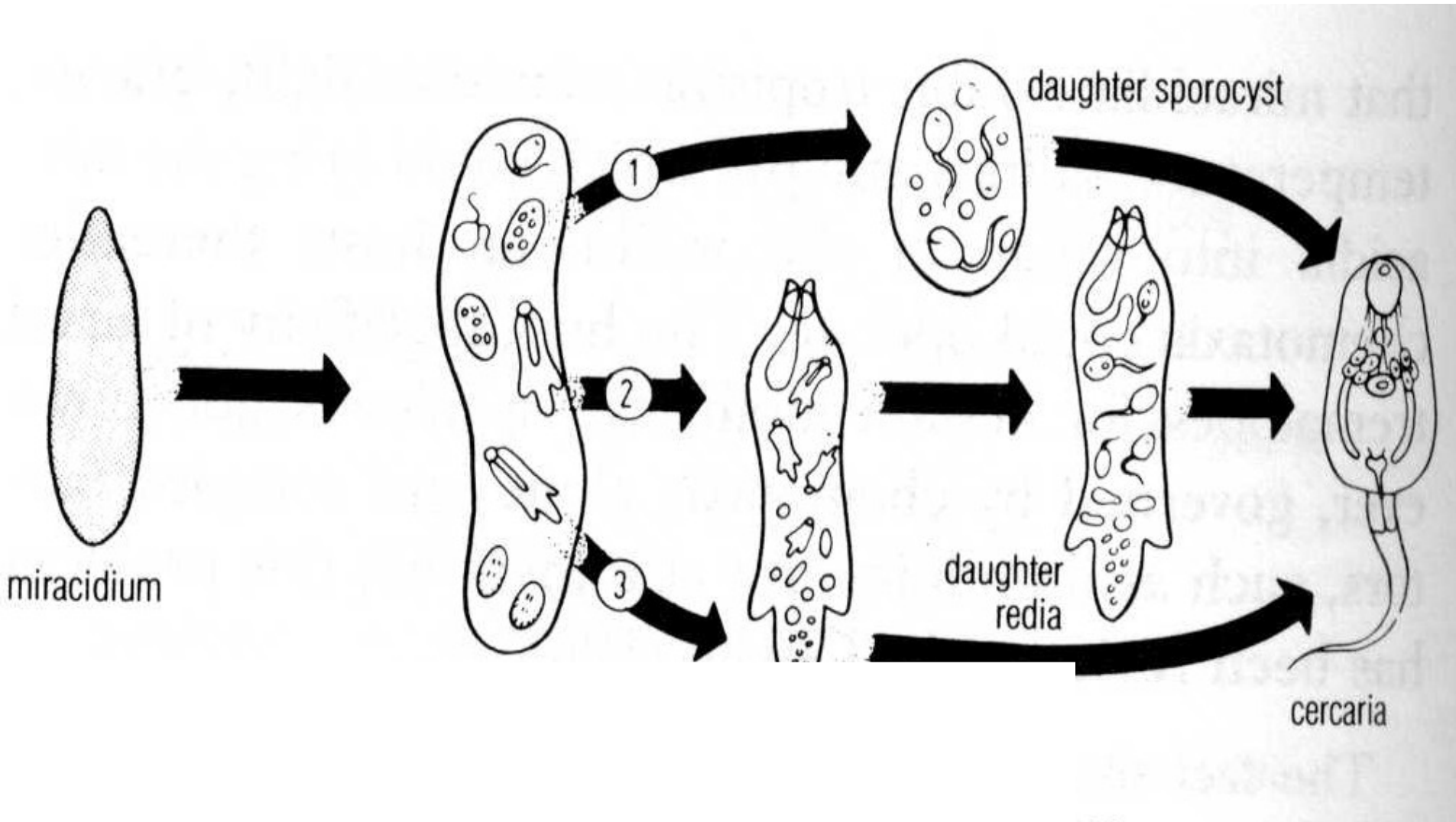

D *Dipylidium*

Vývojový cyklus motolic

Nepohlavní reprodukce larválních stádií

Nepohlavní reprodukce larválních stádií

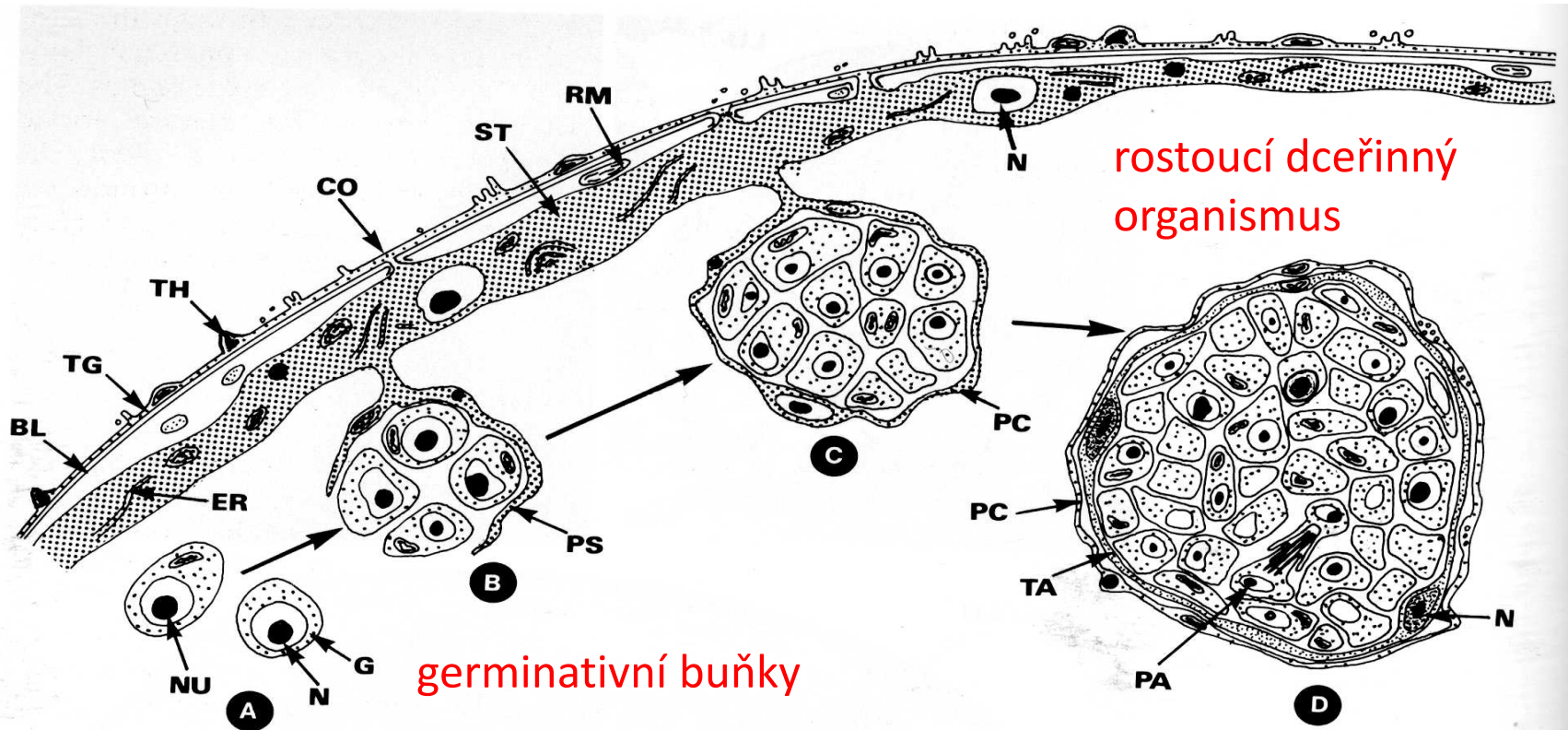

Fig. 4.29 A-D. Diagrammatic representation of the formation of daughter individuals in digenean trematodes. **A** Germinal (undifferentiated) cells are found singly inside the lumen of the mother individual (mother sporocysts, daughter sporocysts, rediae). **B** Protruding parts of the syncytial subtegumental layer surround the dividing germinal cells. **C** Now the subtegumental layer has completely surrounded the dividing cells. **D** The growing daughter organism increases in size. It is covered by a smooth primary layer, under which a new syncytial tegument is formed by fusion of undifferen-

tiated cells. Stages in **C** and **D** are also described as “germ balls”. *BL*, Basal lamina; *CO*, connection between tegument and subtegumental layer; *ER*, endoplasmic reticulum; *G*, germinal cell; *N*, nucleus; *NU*, nucleolus; *PA*, protonephridial anlage; *PC*, primary cover (formed by *ST*); *PS*, protruding part of subtegument; *RM*, remnant of muscle; *ST*, subtegumental layer; *TA*, tegument anlage; *TG*, tegument (differs in the different developmental stages); *TH*, thorn (hook)

Multiplikace germinativních buněk larválních stádií motolic - redie

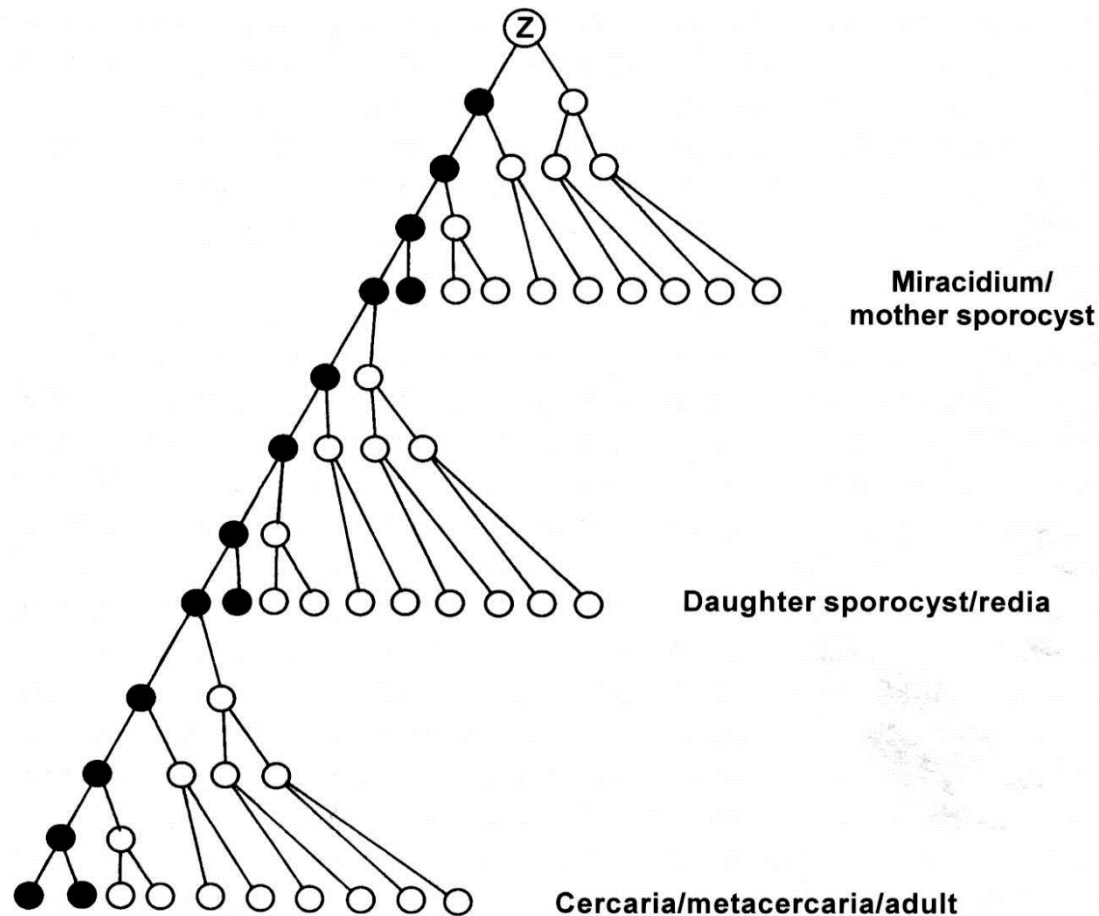

Figure 14.3 Generalized scheme of germinal lineage in the Digenea. Multiplication of germinal cells in the cercaria–metacercaria–adult generation gives rise to the germarium and testes. See text for further explanation. Z=zygote; filled circle=germinal cell; empty circle=somatic cell. Source: redrawn from Whitfield and Evans, 1983.

Nepohlavní (asexuální) rozmnožování

Binární dělení: nepravidelné (Sarcodina)

podélné=longitudinální (Mastigophora)

příčné = transversální (Ciliophora)

šíkmé = (Opalinata)

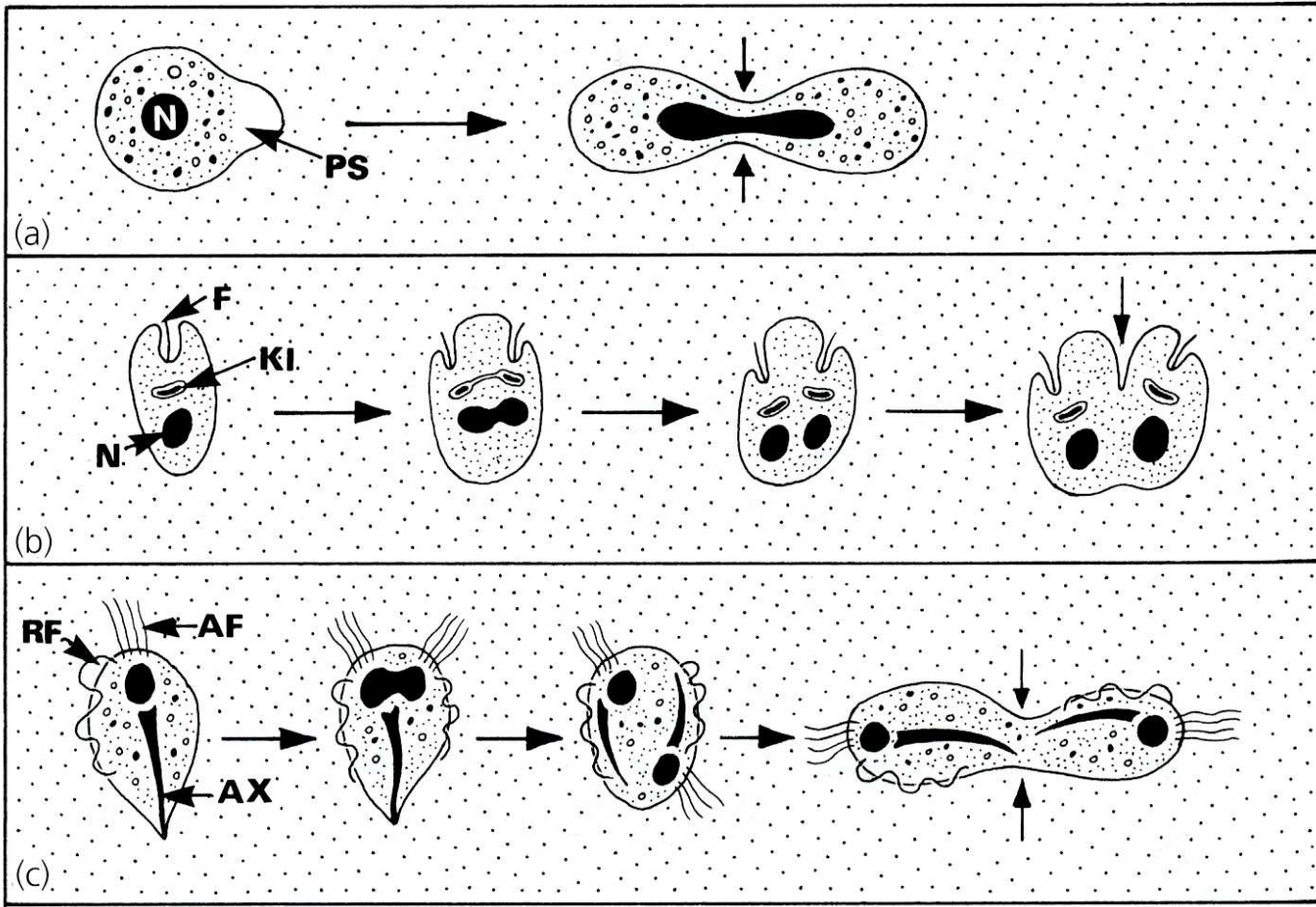
sekvence dělení je: (1) kinetosom, (2) kinetoplast, (3) nucleus, (4) cytokinesis

dělení má povahu mitózy s výjimkou macronucleus nálevníků - dělí se amitoticky

Mnohonásobné dělení (merogonie, schizogonie) – některá Sarcodina, Sporozoa)

Je to opakované dělení jádra a základních organel před cytokinezí. Teoreticky probíhá ve stejných fyziologických podmínkách.

Typy binárního dělení

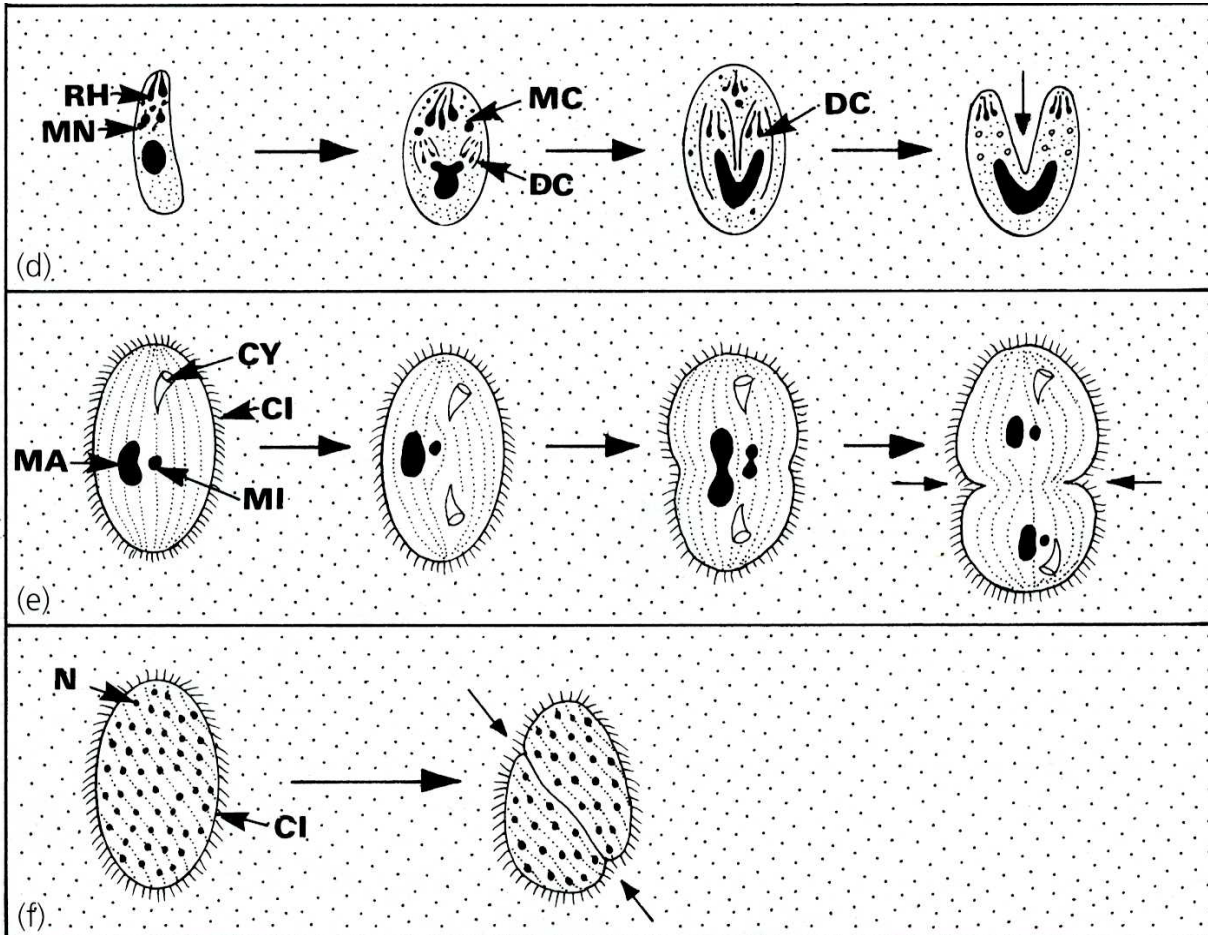

Amoeba

Trypanosoma

Trichomonas

Typy binárního dělení

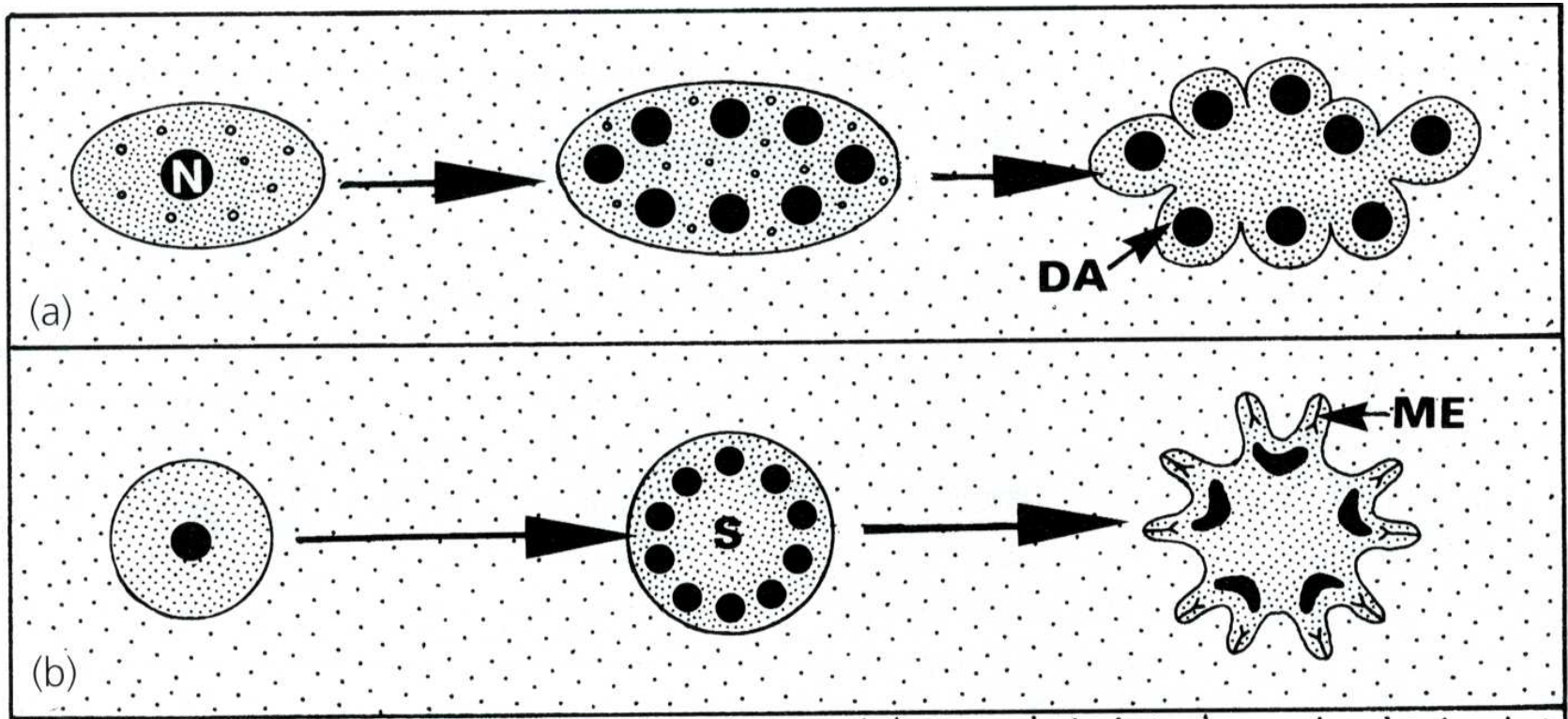
Toxoplasma

Balantidium

Opalina

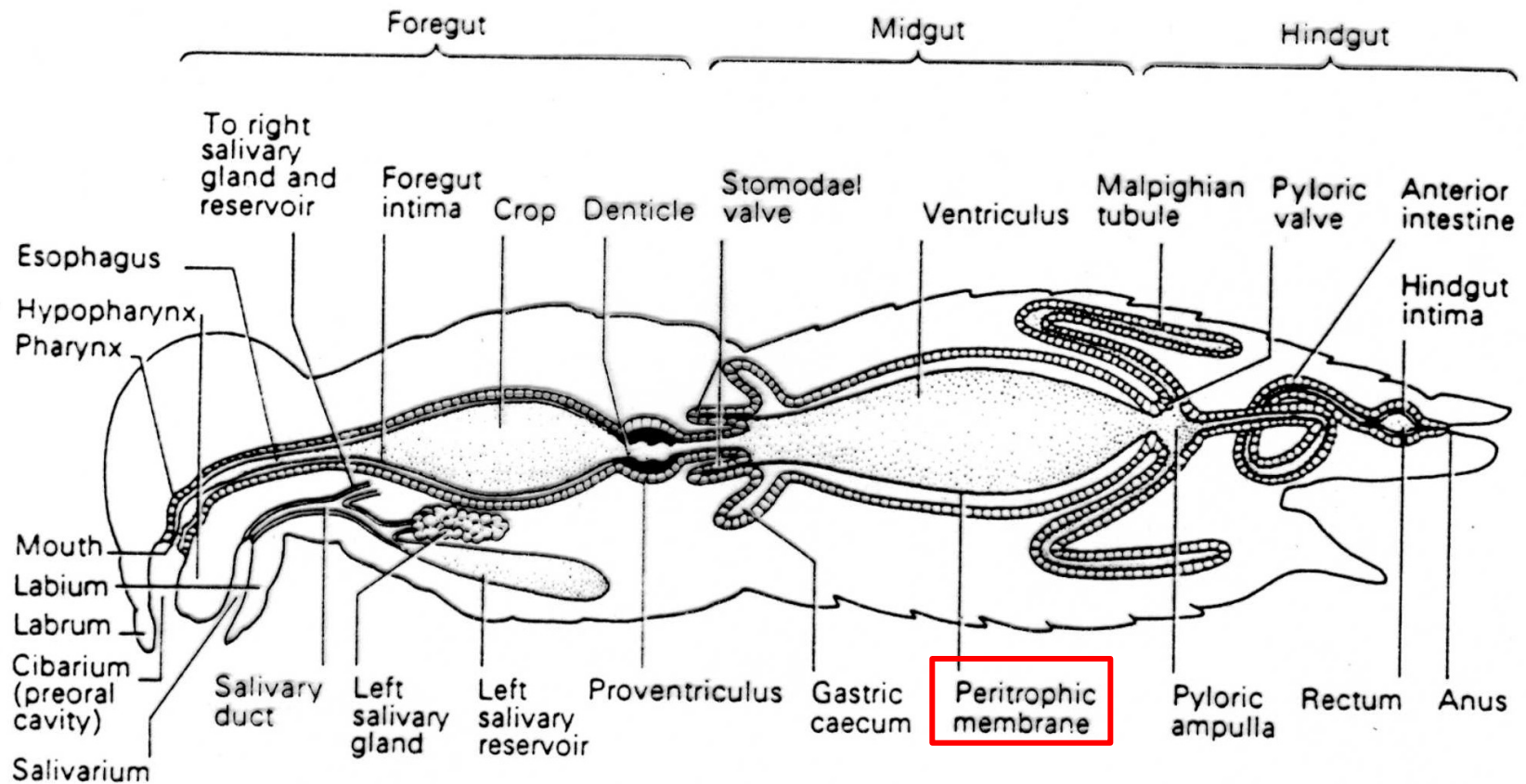
Typy mnohonásobného dělení

(a) Entamoeba – formování vegetativních stádií po excystaci

(b) Plasmodium – formování merozoitů v merontech (Eimeria, Theileria)

Zaživací soustava hmyzu

Příjem potravy a trávení

- Extracelulární trávení – hydrololytické enzymy jsou sekretovány do lumenu mesenteronu – mikrovili
- Epitel mezenteronu produkuje peritrofickou matrix a absorbuje vodu, ionty a živiny
- Intracelulární trávení u roztočů
- Mezeteron – množství záhybů – epitel bez mikrovili ale tvoří jej trávicí buňky – pohlcují potravu – ve střevě minimum proteáz –vhodné pro přenos patogenů
- Peritrofická membrána (matrix) u většiny hmyzu – obaluje potravu –fyzikální bariéra vůči mikroorganismům

Tvorba peritrofické membrány

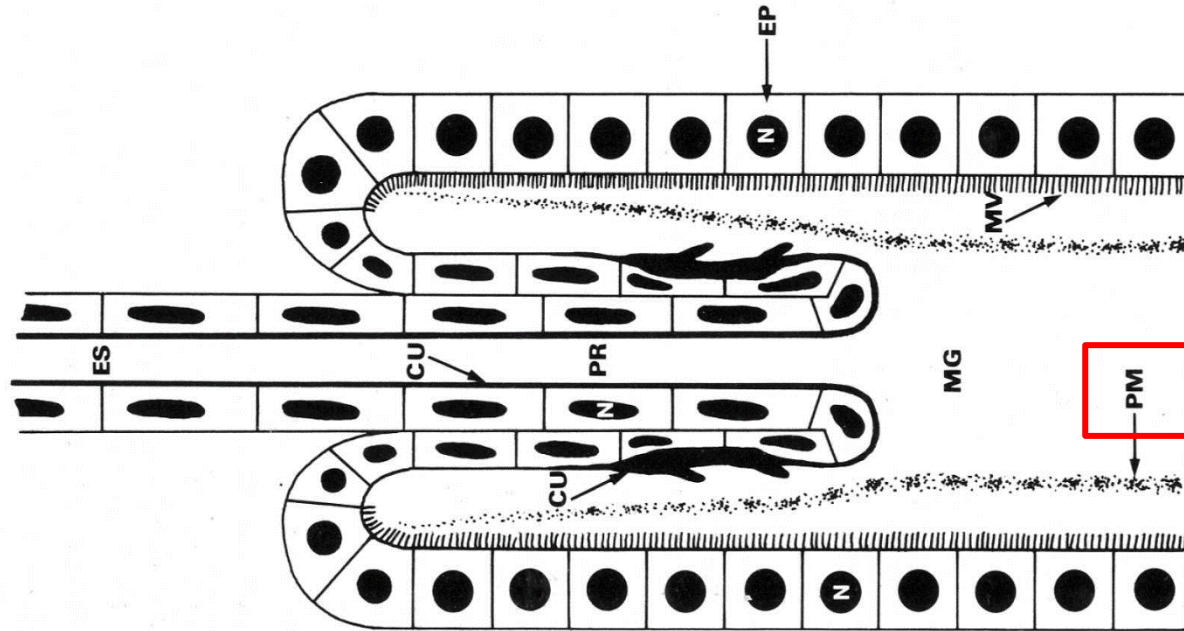

Fig.3.39. Diagrammatic representation of the cardia of those insects in which only a short zone of specialized cells at the beginning of the midgut is able to produce a tubelike peritrophic membrane, which may consist of several layers (after Peters 1976). *CU*, Cuticle; *EP*, epithelial cell; *ES*, esophagus; *MG*, midgut; *MV*, microvilli; *N*, nucleus; *PM*, peritrophic membrane; *PR*, proventriculus

Funkce peritrofické membrány

obaluje přijatou potravu

chrání před přímým kontaktem s krví

fyzikální bariéra vůči mikroorganismům

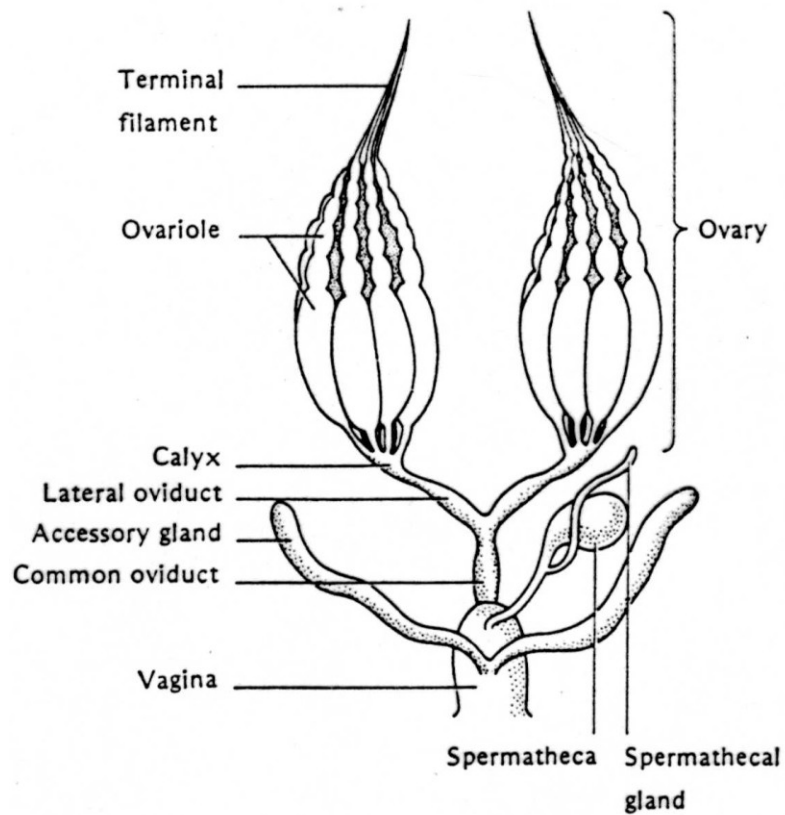
prostorové oddělení částí procesu trávení

je složena z polysacharidu chitinu a z proteinů (peritrofiny)

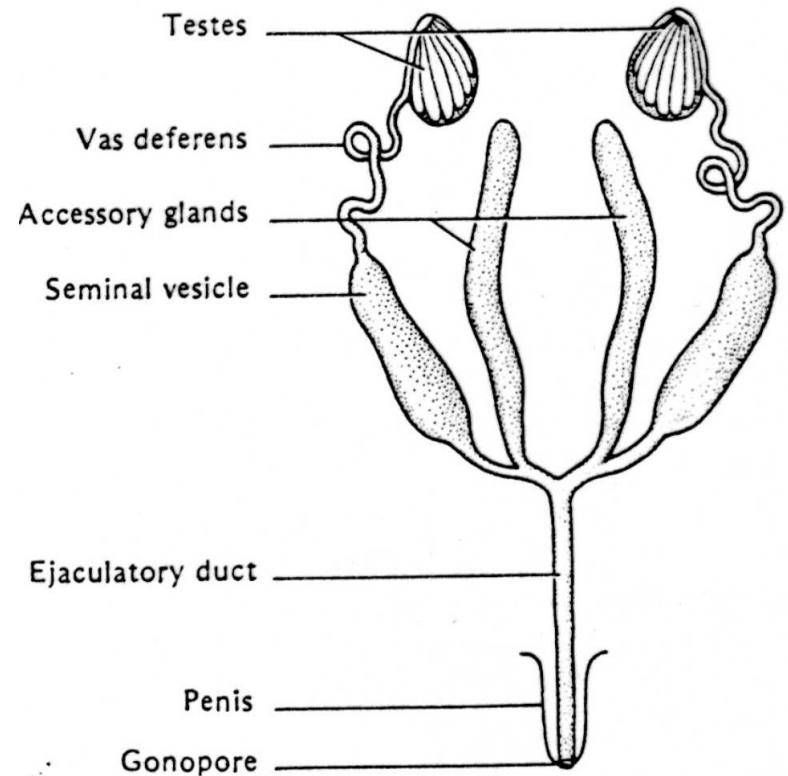
- **Diskontinuální matrix**
 - U komárů a jiných nemarocera
 - Syntetizuje se kontinuálně a ze všech buněk mezenteronu
 - Pouze několik hodin po nasátí krve
 - Po strávení krve se rozpadá
- **Kontinuální matrix**
 - U glosin a brachycera
 - Produkují specializované buňky v přední části mezenteronu

Pohlavní soustava hmyzu

Samičí soustava

Samčí soustava

Pohlavní soustava hmyzu

- **Samičí soustava**
 - Ovaria složená z ovariol – rourkovitá, obalená membránou propria
 - Germanium – vznik a růst vajíček
 - Vitelarium – produkce žloutku
 - Hmyz je oviparní, larviparní nebo pupiparní
- **Samčí soustava**
 - Varlata – rourkovité folikuly – vznik spermií
 - Spermidukty- do nichž ústí přídatné žlázy
 - Chámomet – spojení SpD – ductus ejaculatorius
 - Kopulační orgán – phalus penis

Gonotrofický cyklus

- **Stupeň trávení krve**

1. střevo bez krve
2. střední střevo plné násáté krve
3. krev jasně červená, zabírá 4 až 4,5 zadečkových článků
4. krev tmavě červená
- 5 až 6. krev ve střevě černá

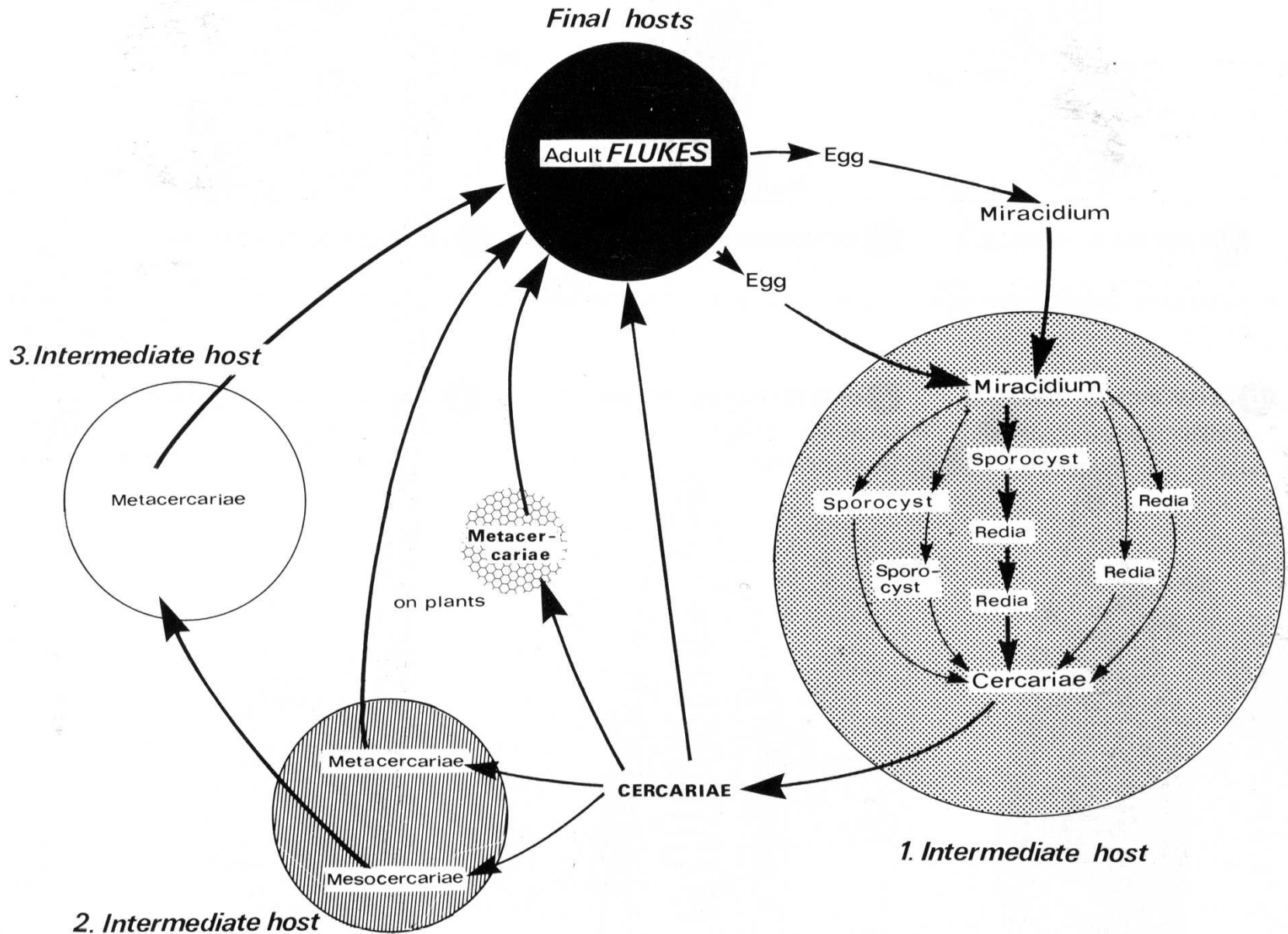
7. krev strávená, střevo prázdné

- **Fáze vývoje folikula**

1. Tvoří se folikulární epitel – diferenciace oocyty a trofocytu
2. V plazmě oocyty se tvoří žloutková zrna
3. V plazmě oocyty je shluk žloutkových zrn – žloutek se zvětšuje – oocyt – polovina folikulu
 - 4a Oocyt – až 75% folikulu
 - 4b Oocyt více než 75% folikulu

5. Zralé vajíčko

Komplexní vývojové cykly motolic

Vývojová stádia klíštěte rodu Ixodes

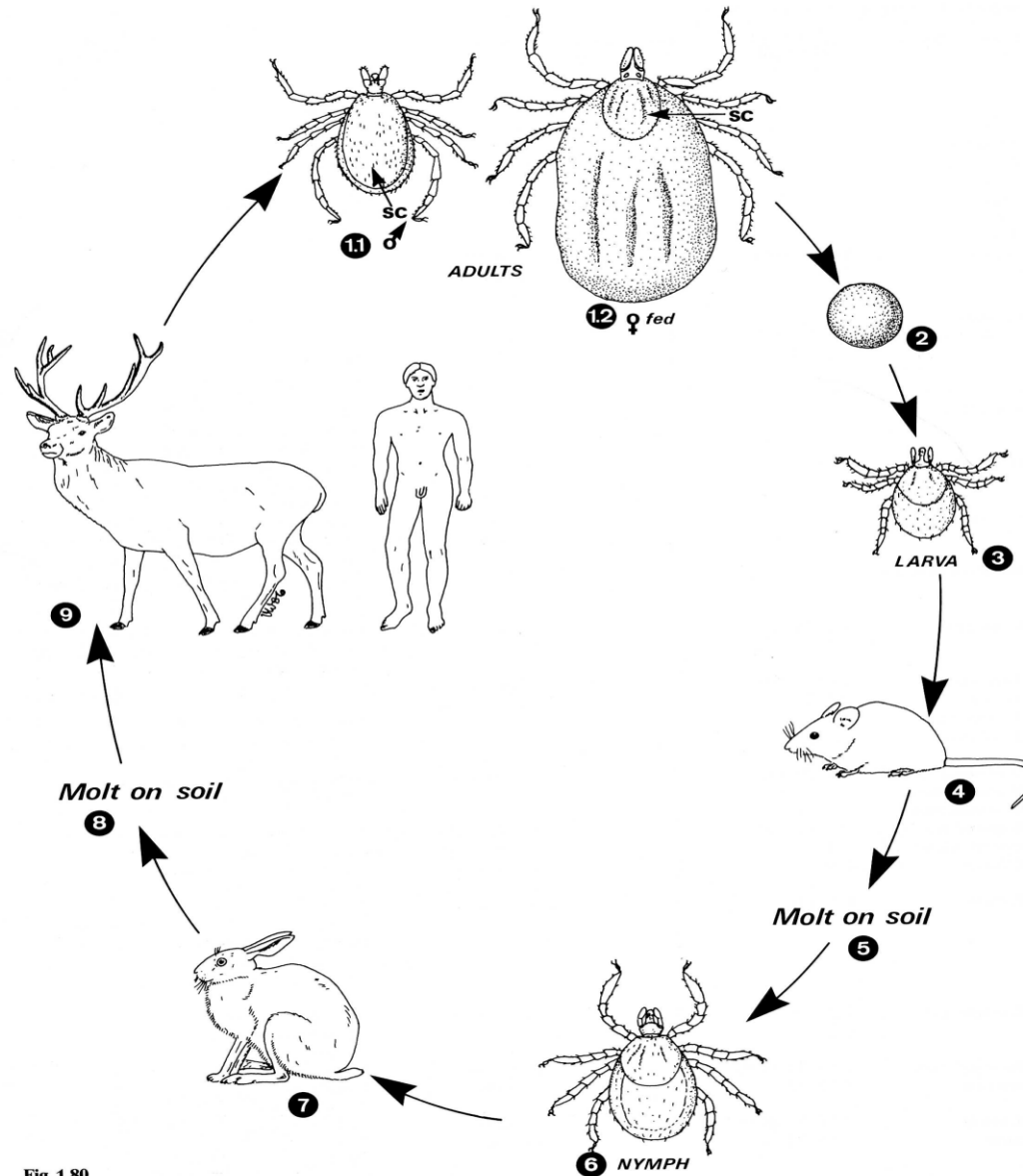
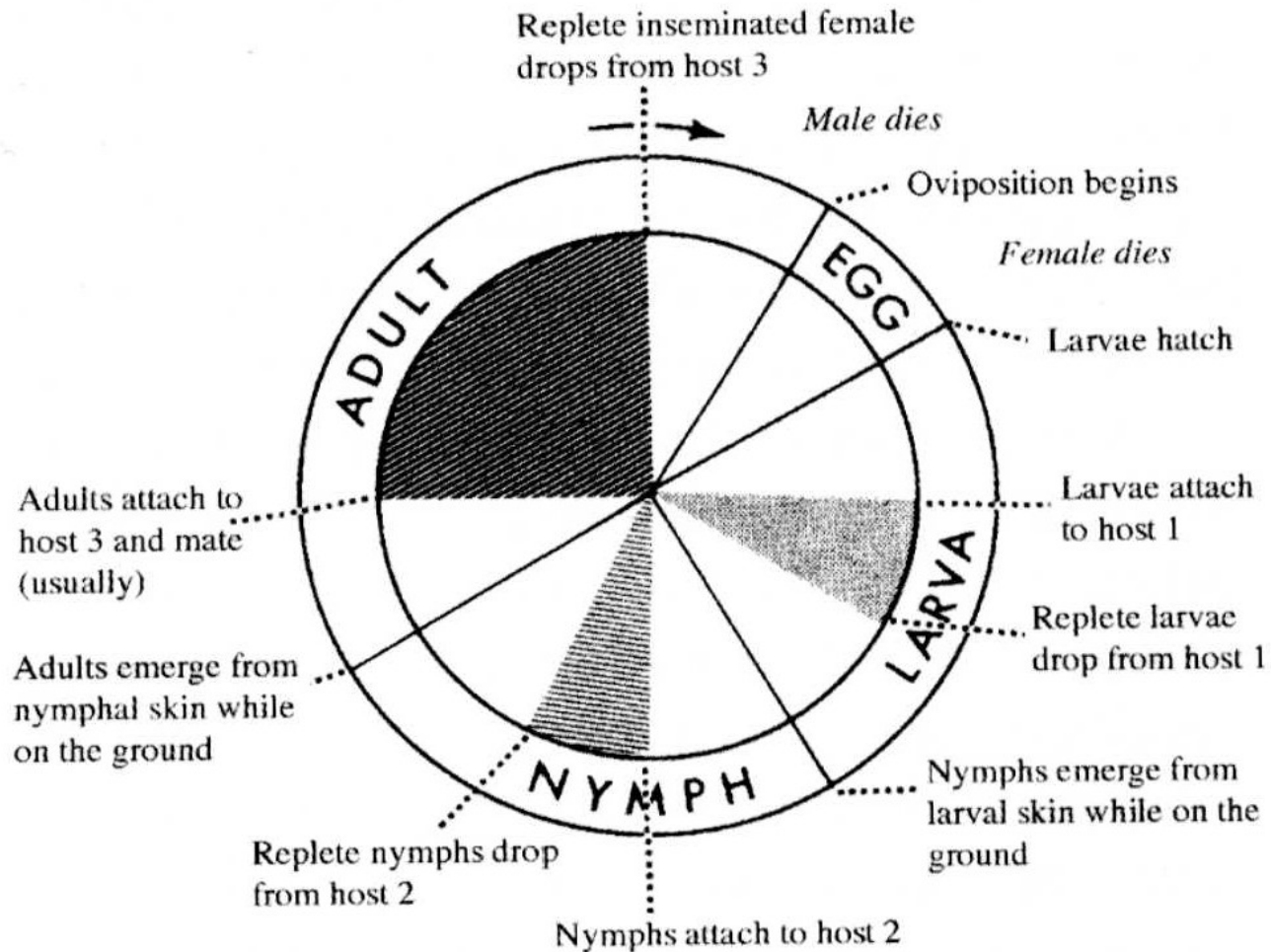

Fig. 1.80

Troj-hostitelský životní cyklus Ixodes ricinus

Vývojové cykly motolic

- Jednohostitelský – monoxenní
- Dvouhostitelský (dixenní) s přímou penetrací cercárií – **Schistosoma hematobium** ●
- Dvouhostitelský (dixenní) s adoleskárií – **Fasciola hepatica** ●
- Tříhostitelský (trixenní) – (savec - měkkýš – členovec) – **Paragonimus westermani** ●
- Tříhostitelský (trixenní) – savec – měkkýš – obratlovec – **Clonorchis sinensis** ●
- Čtyřhostitelský - tetraxenní

Fyziologické adaptace

- **Intracelulární trávení:** živiny jsou absorbovány povrchem těla (neodermis, tegument) což se považuje za intracelulární ingesci. např. Cestoda. Naproti tomu *A. lumbricoides* se vyznačuje jak extracelulární, tak i intracelulárním trávením.
- **Osmoregulace:** osmotický tlak tělesných tekutin cizopasníka je stejný jako hostitele, což zabraňuje disturbancím při jejich výměně.
- **Anaerobní respirace:** paraziti žijí v prostředí bez kyslíku a díky tomu potřebují ke svému metabolismu jen velmi malé množství kyslíku. U helmintů se respirace uskutečňuje za anaerobních podmínek a energie je získávána fermentací glykogenu za nepřítomnosti kyslíku. Produkován je CO_2 a mastné kyseliny.

Buněčná diferenciaci během ontogeneze

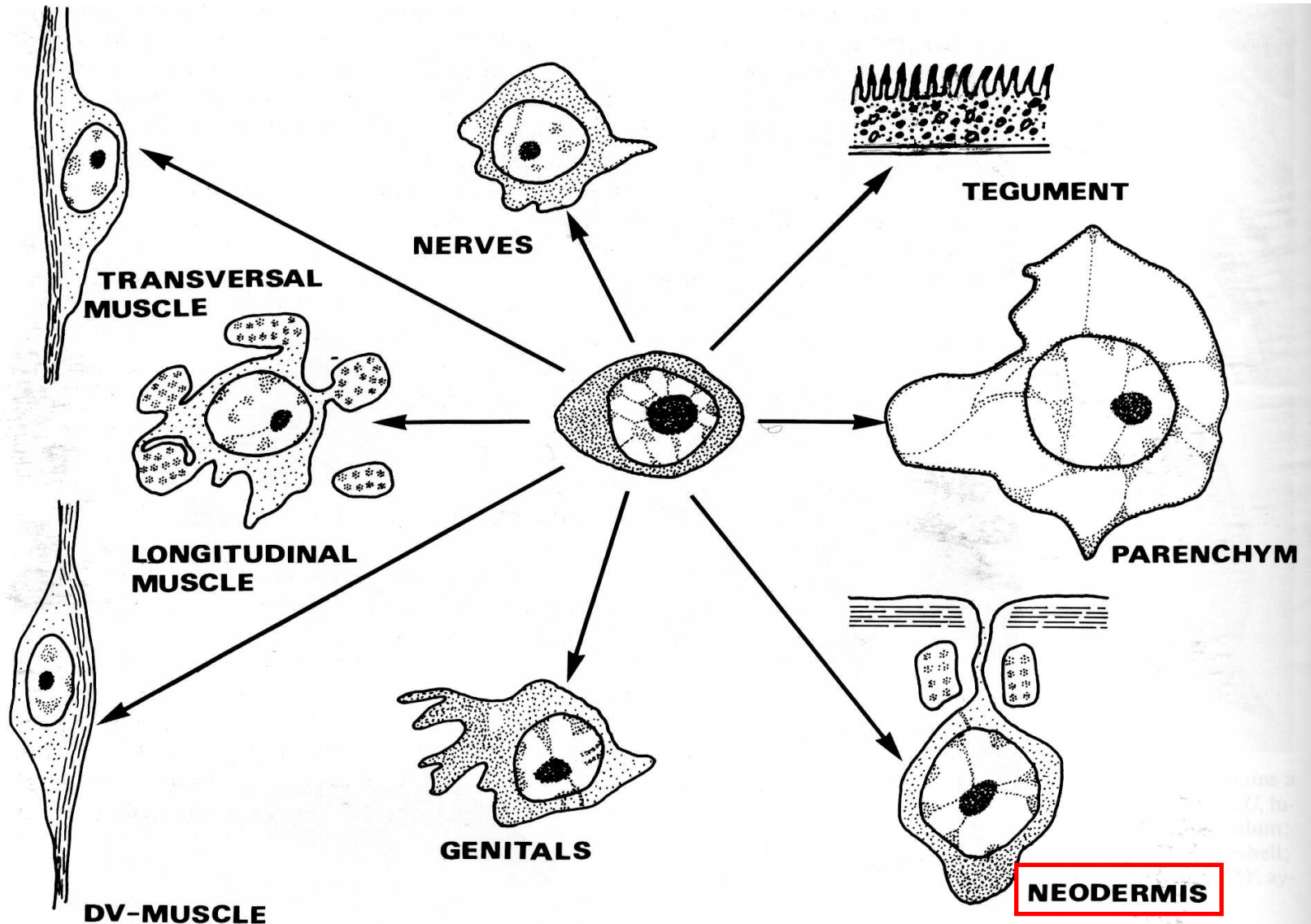
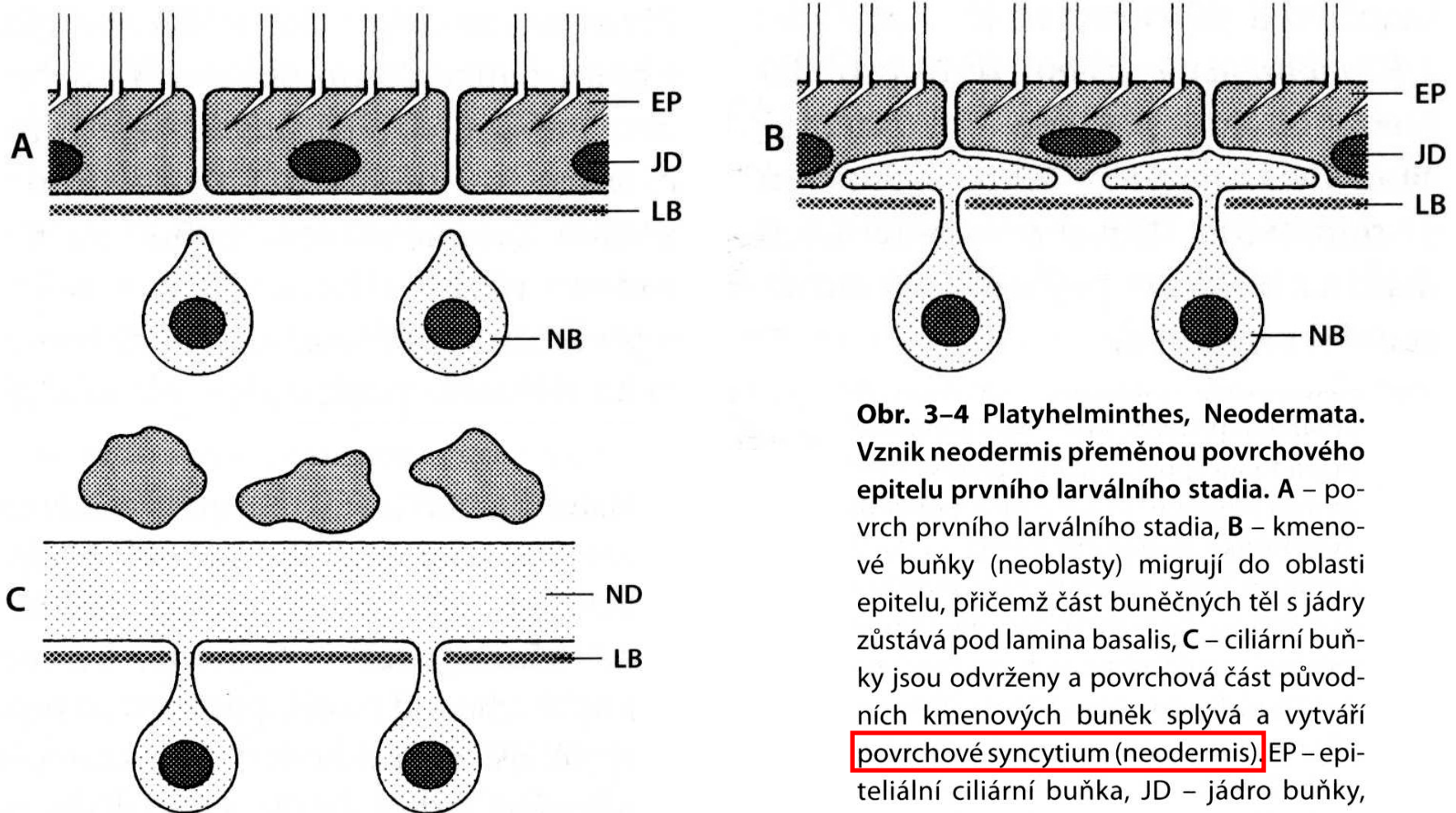

Fig. 4.26. Developmental possibilities of an undifferentiated cell (germ cell) in platyhelminths (e.g., cestodes; after Gustafsson's⁶ and own original results). Note that the undifferen-

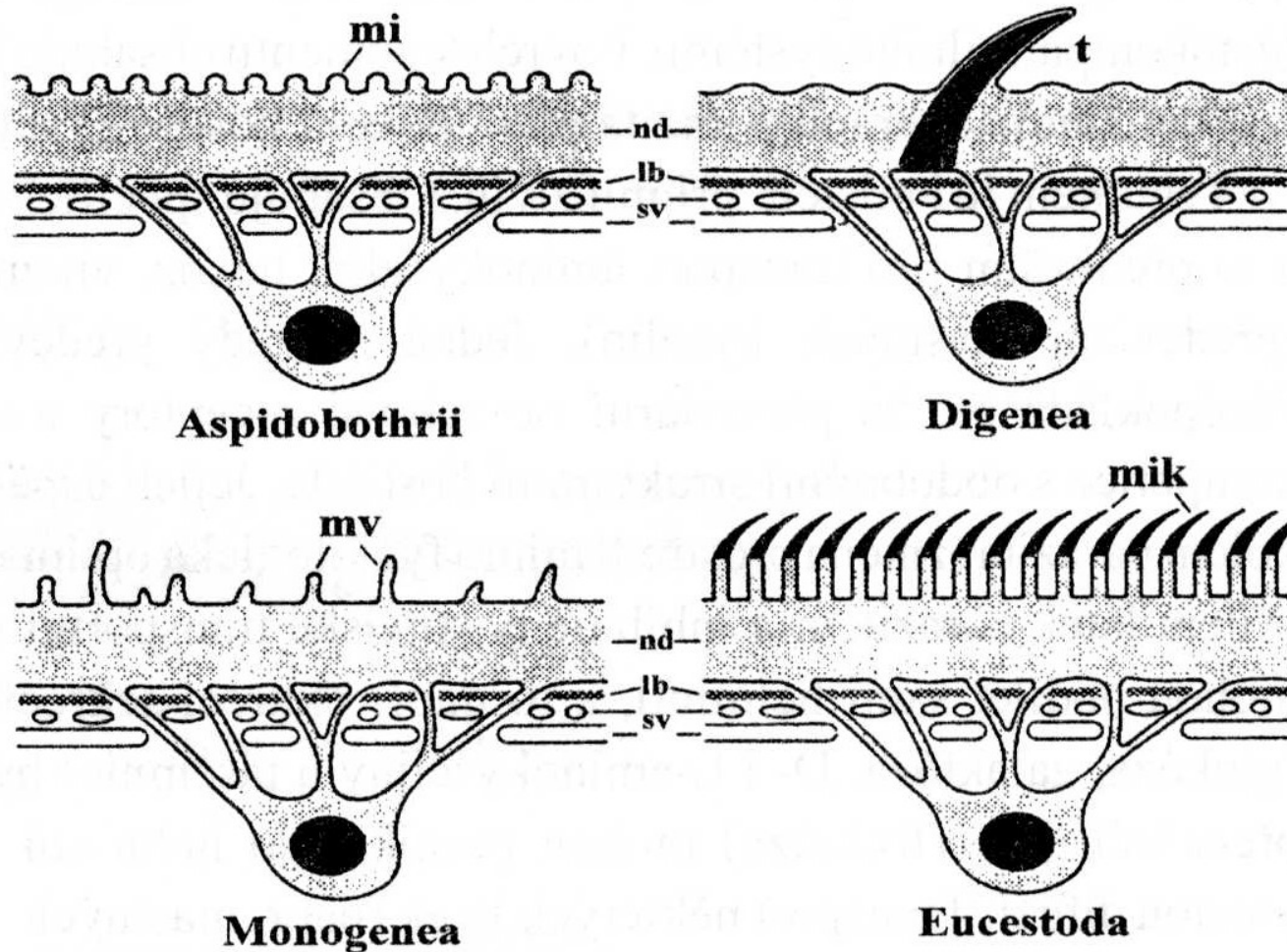
tiated cells are characterized by a large nucleus with a spherical nucleolus

Vznik neodermis

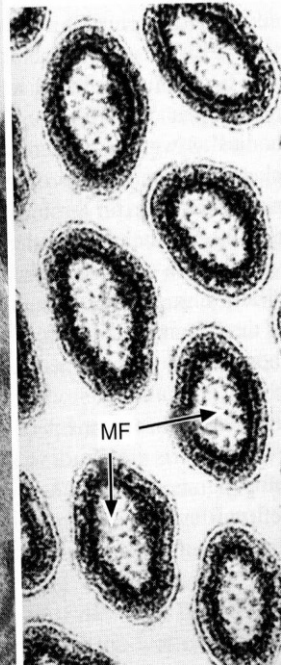
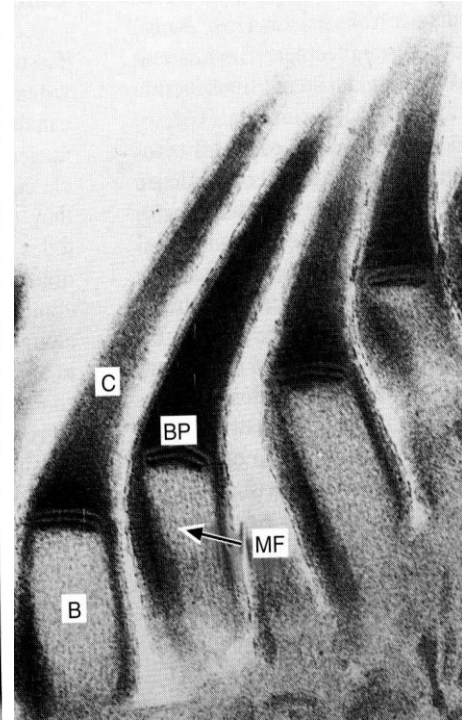
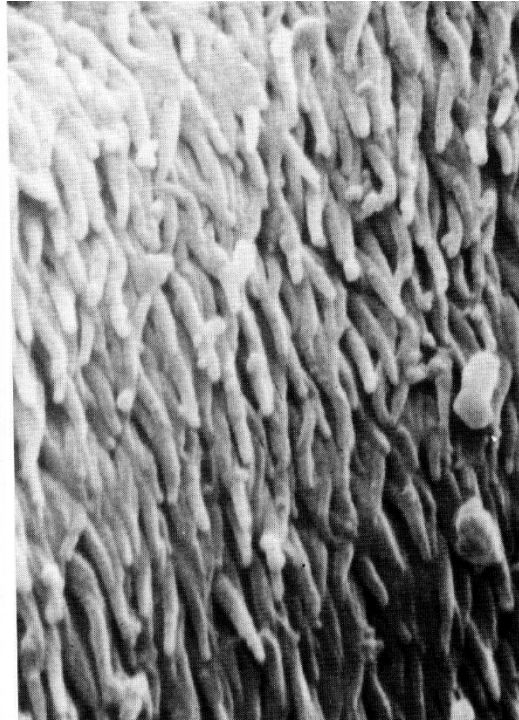
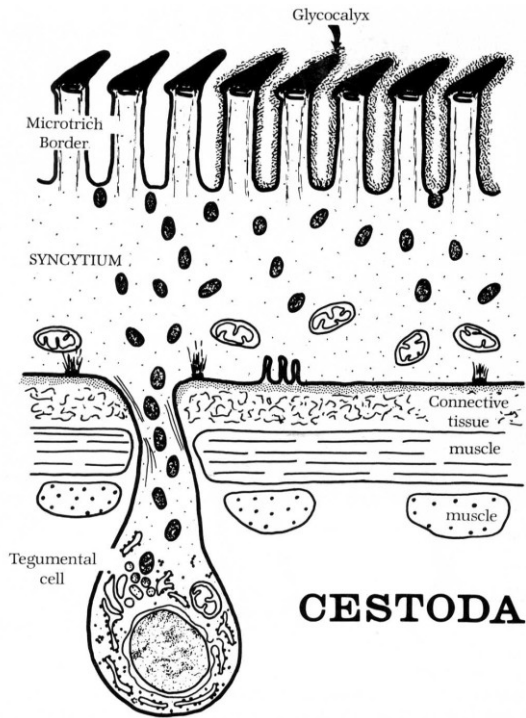
Obr. 3–4 Platyhelminthes, Neodermata. Vznik neodermis přeměnou povrchového epitelu prvního larválního stadia. **A** – povrch prvního larválního stadia, **B** – kmenové buňky (neoblasty) migrují do oblasti epitelu, přičemž část buněčných těl s jádry zůstává pod lamina basalis, **C** – ciliární buňky jsou odvrženy a povrchová část původních kmenových buněk splývá a vytváří **povrchové syncytium (neodermis)**. EP – epitelální ciliární buňka, JD – jádro buňky, LB – lamina basalis, NB – neoblast, ND – neodermis (dle Ax a kol., 1989, upraveno).

Platyhelminthes - Neodermata

Obr. 8. Charakteristické typy neodermis (Ehlers 1985, upraveno)
mi-mikrotuberkuly; t-trny obsahující aktin; mv-mikrovily;
mik-mikrotrichy; nd-neodermis; lb-lamina basalis; sv-svalové vrstvy.

Tegument – povrch těla tasemnic

Giardia - pohyb tekutiny

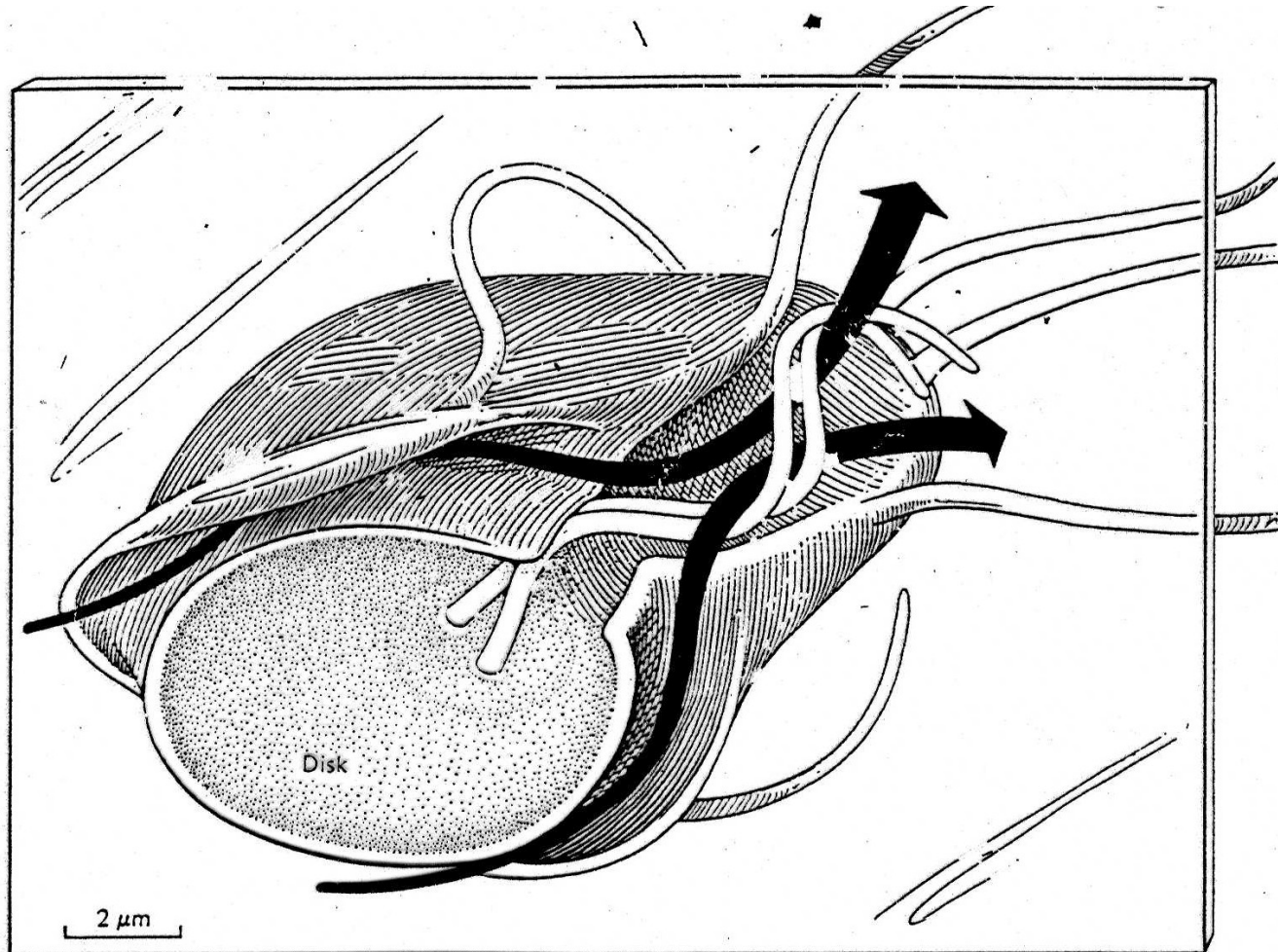
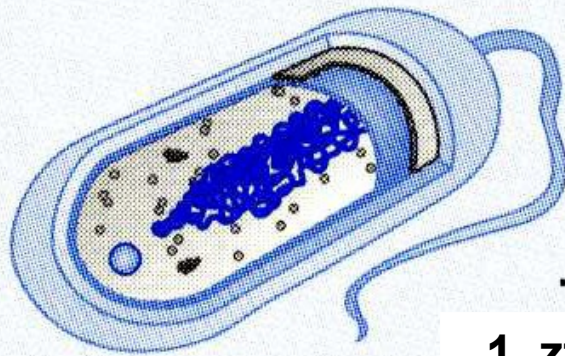

FIGURE 6.4 Ventral view of *Giardia* showing the movement of fluid through the action of the flagella. [Redrawn from Holberton, 1973. © The Company of Biologists.]

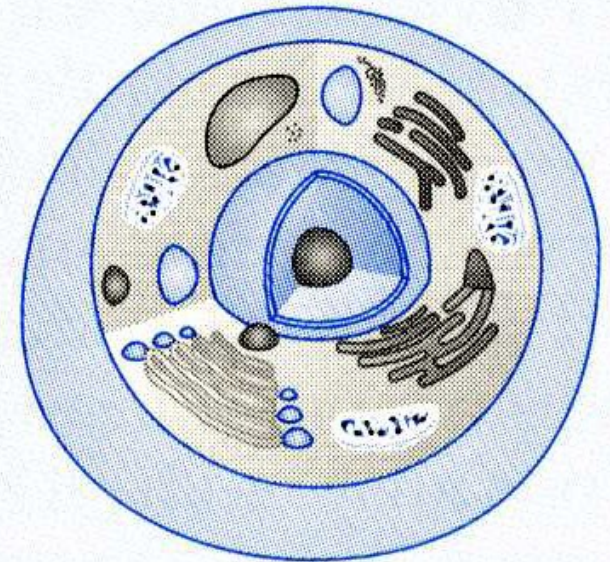
Hlavní události v evoluci eukaryot

prokaryote

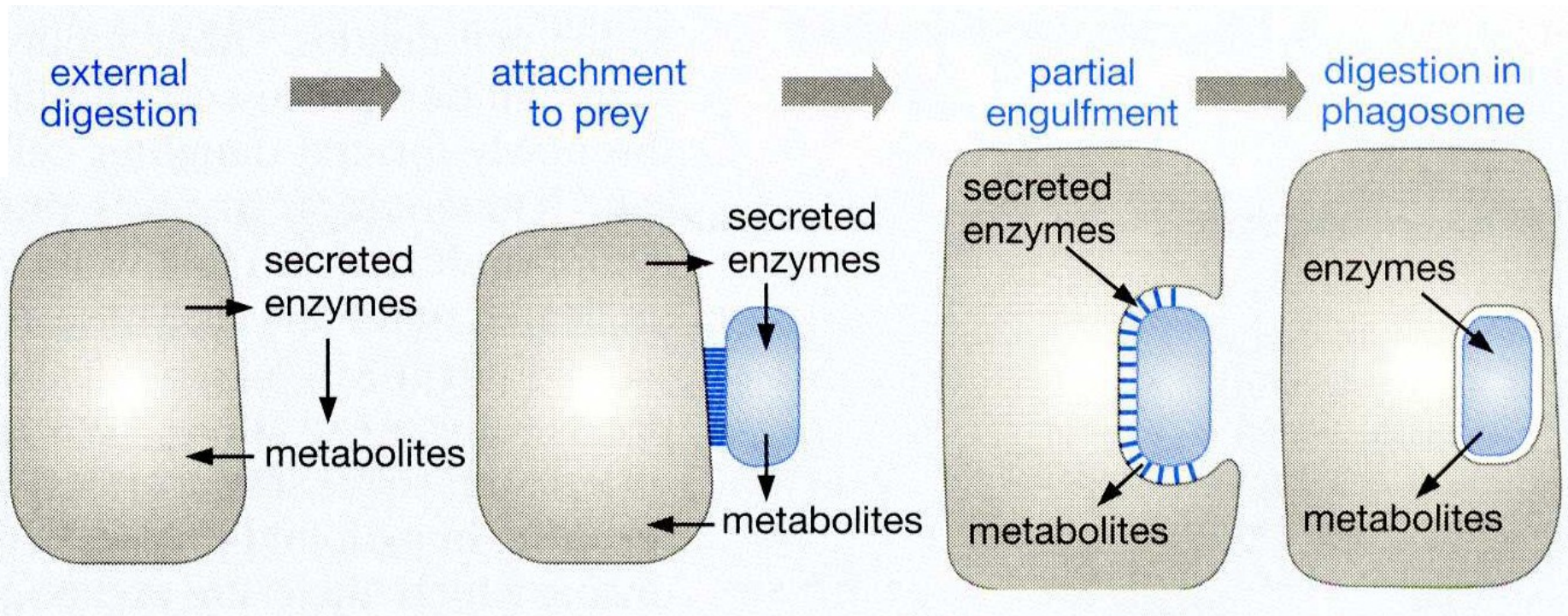

1. ztráta glykopeptidické buněčné stěny
2. vývoj vnitřního cytoskeletu
3. vznik fagotrofie

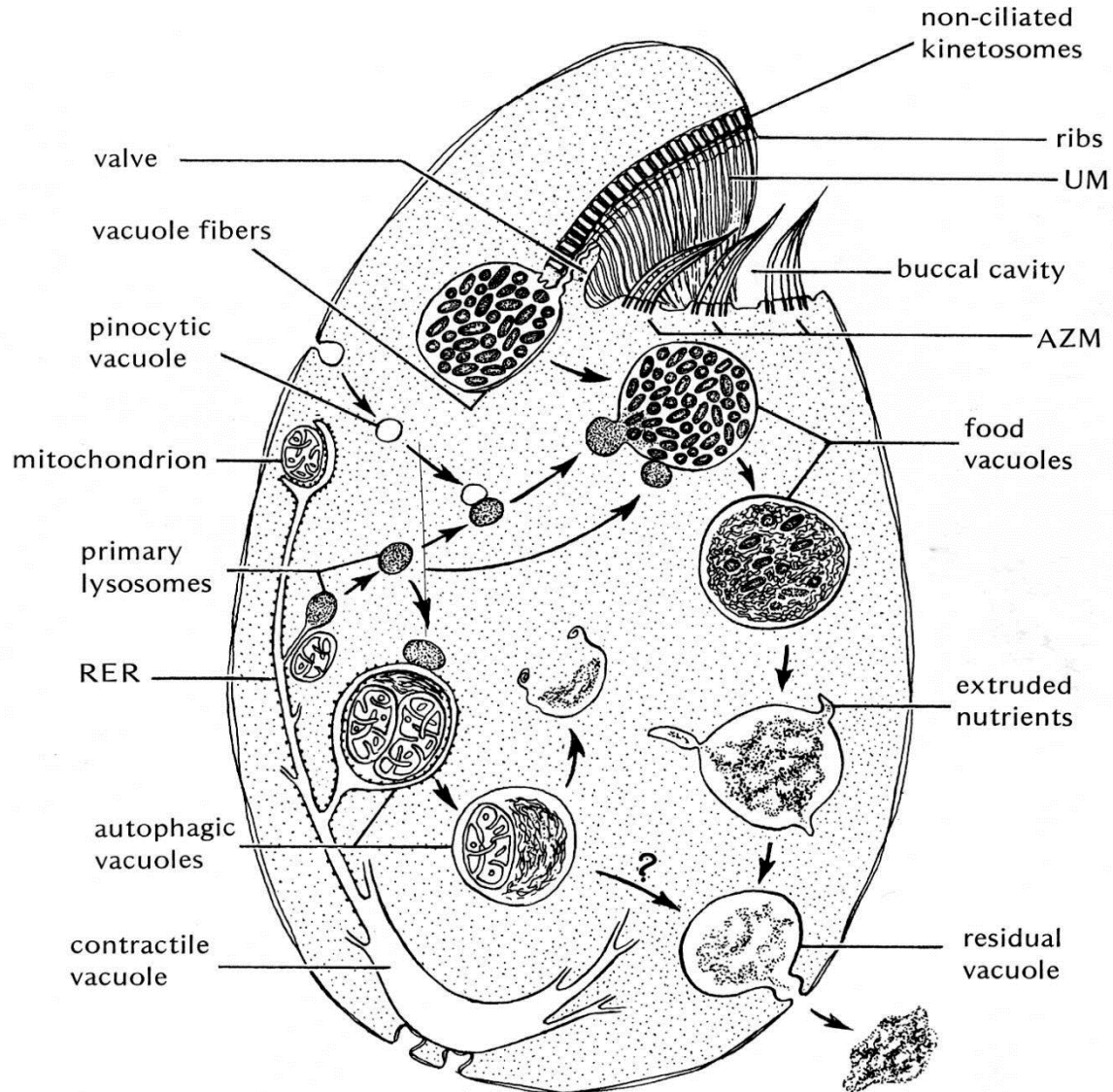
eukaryote

Vznik a vývoj fagotrofie

Tvorba potravní vakuoly

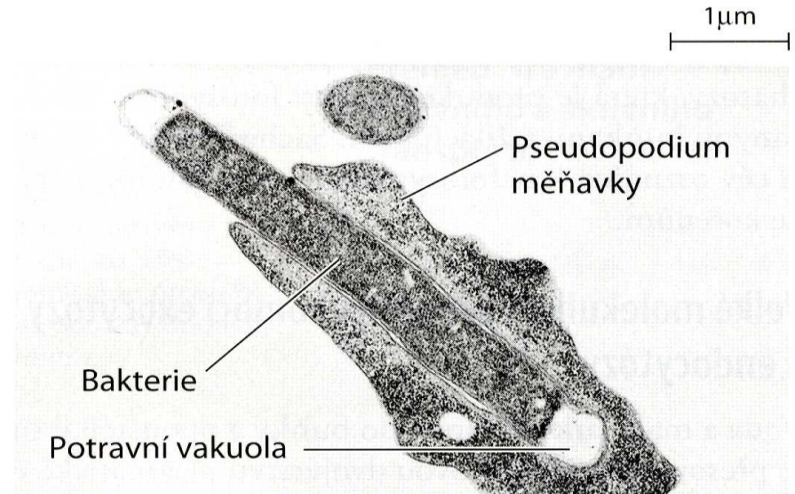
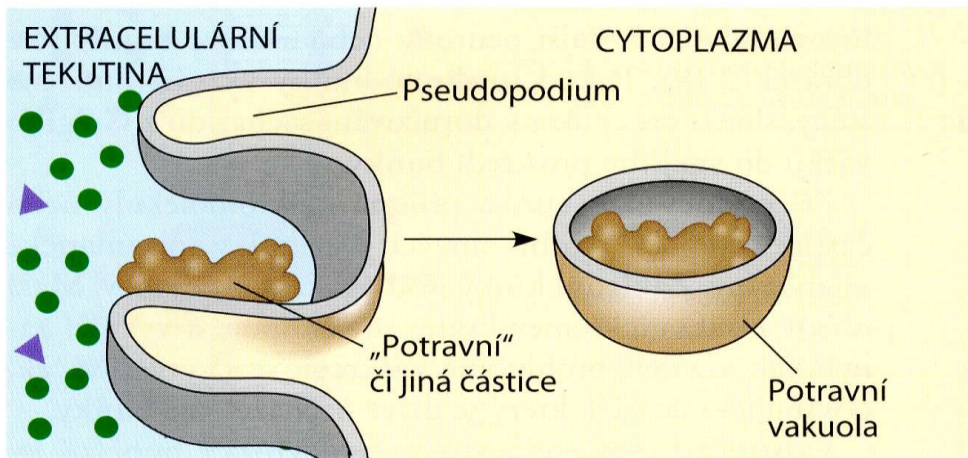
Balantidium coli

Potrava a metabolismus prvoků

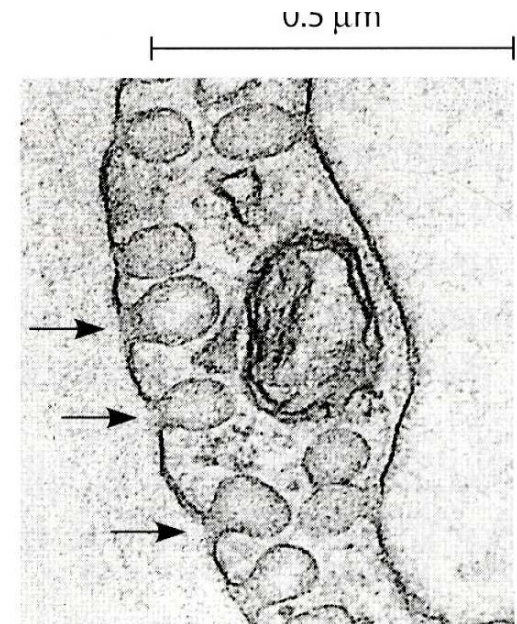
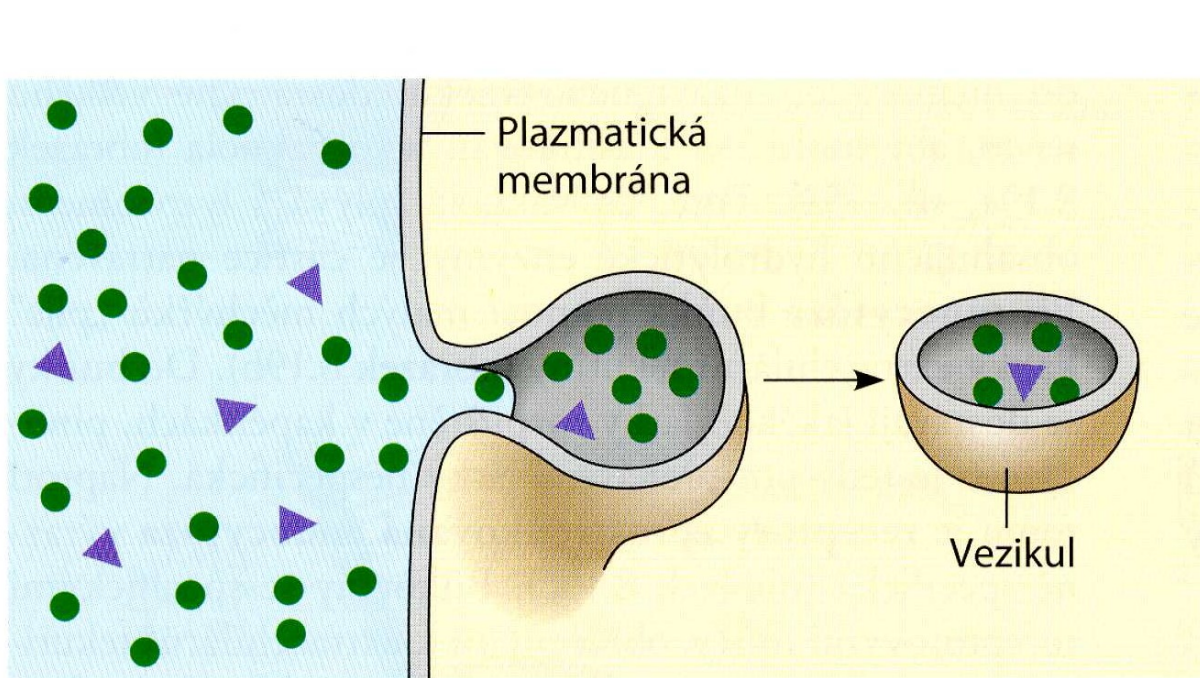
- **Heterotrofní** – mnoho symbiotických zástupců – evoluce parazitismu
- **Cytostom** - organela pro příjem potravy – Ciliata
- **Cytopyge** – buněčná řit
- Příjem potravy:
 - **Fagocytóza**
 - **Pinocytóza**
 - **Endocytóza**

Fagocytoza

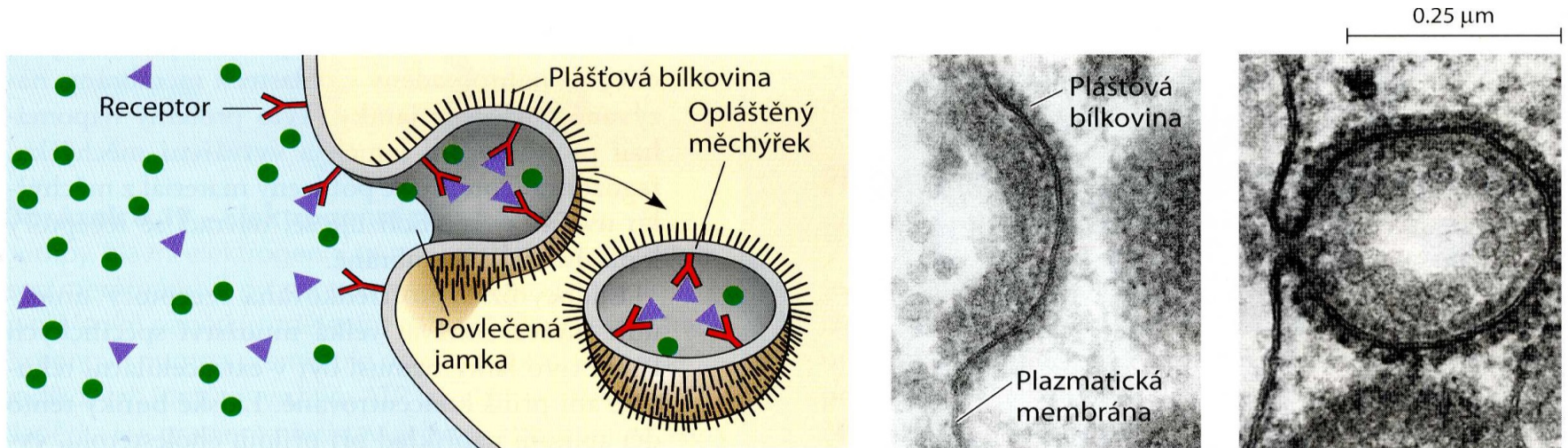
(a) Fagocytóza. Pseudopodie obklopí částici a zabalí ji do vakuoly. Mikrofotografie ukazuje měňavku pohlcující bakterii (TEM).

Pinocytóza

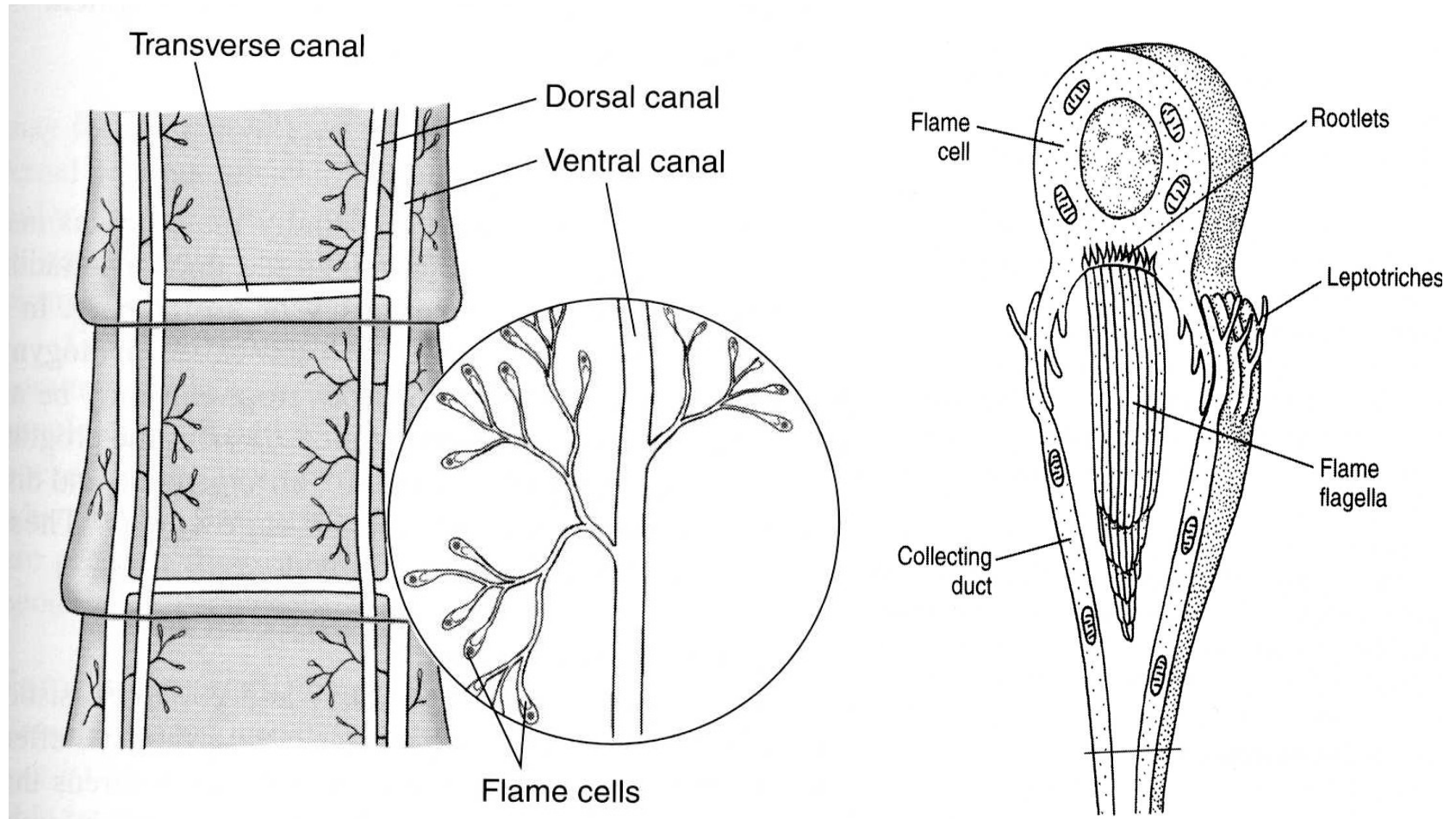
(b) Pinocytóza. Kapky extracelulární tekutiny jsou začleňovány do buňky v malých měchýřcích. Mikrofotografie ukazuje pinocytární vezikuly, formující se (šipky) v buňce, jež vystýlá malou krevní cévku (TEM).

Receptory zprostředkovaná endocytóza

(c) **Receptory zprostředkovaná endocytóza.** Povlečené jamky vytváří váčky, kde se specifické molekuly (ligandy) váží na receptory na buněčném povrchu. Všimněte si, že uvnitř váčků se nachází relativně více navázaných molekul (fialová), přestože jsou přítomny i molekuly jiné (zelená). Mikrofotografie ukazuje dvě postupná stadia endocytózy zprostředkované receptory (TEM).

Osmoregulace: exkreční soustava tasemnice

Exkreční systém motolic

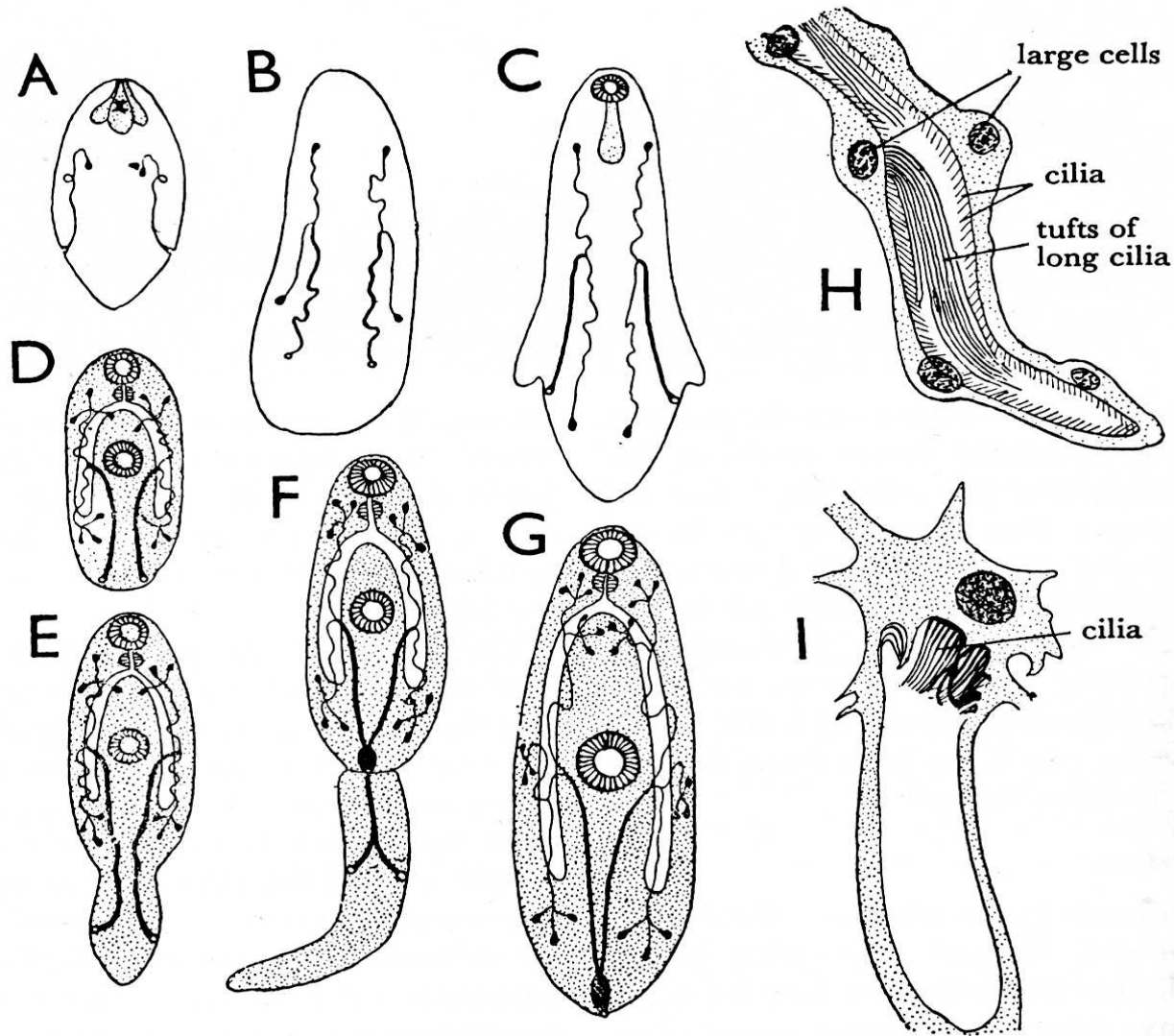
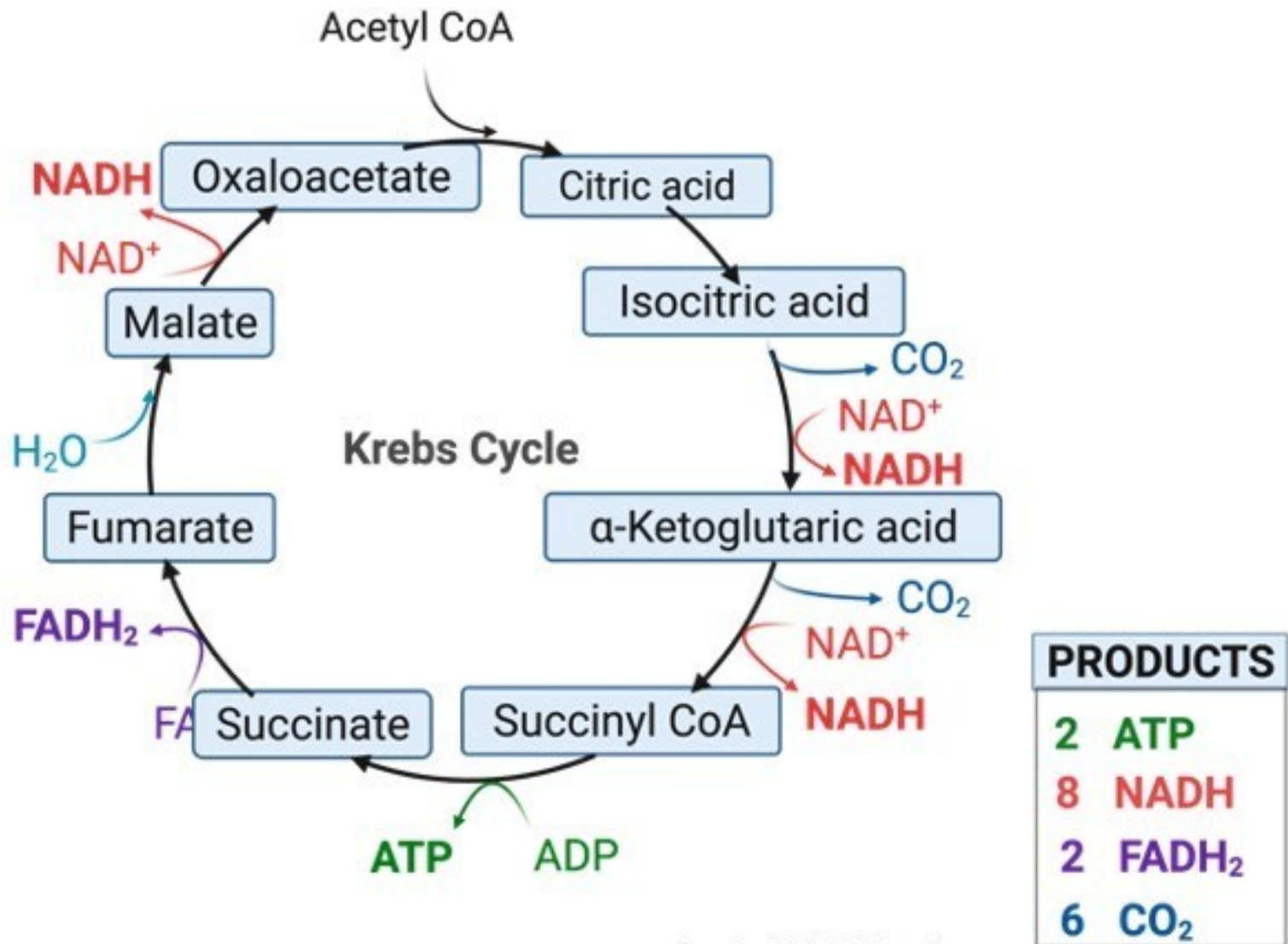
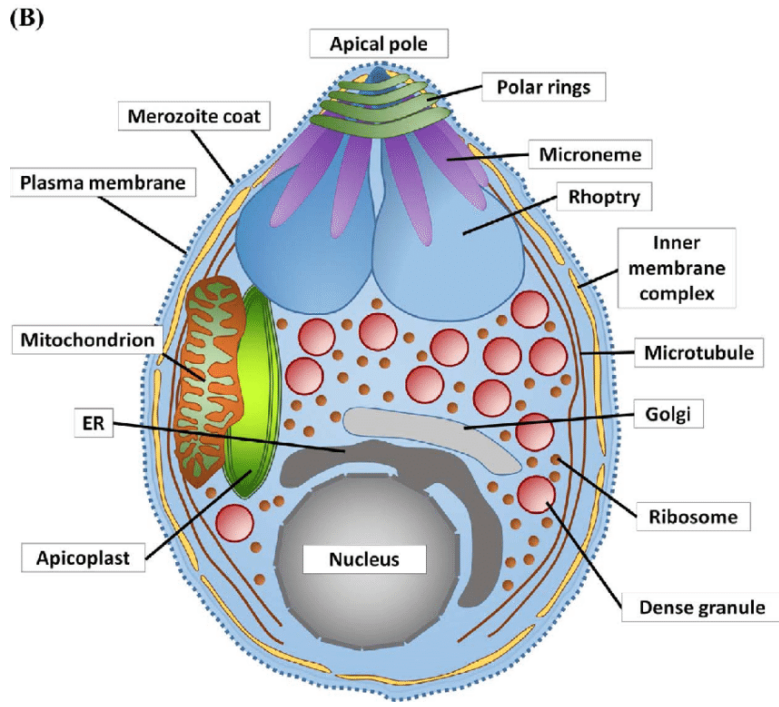
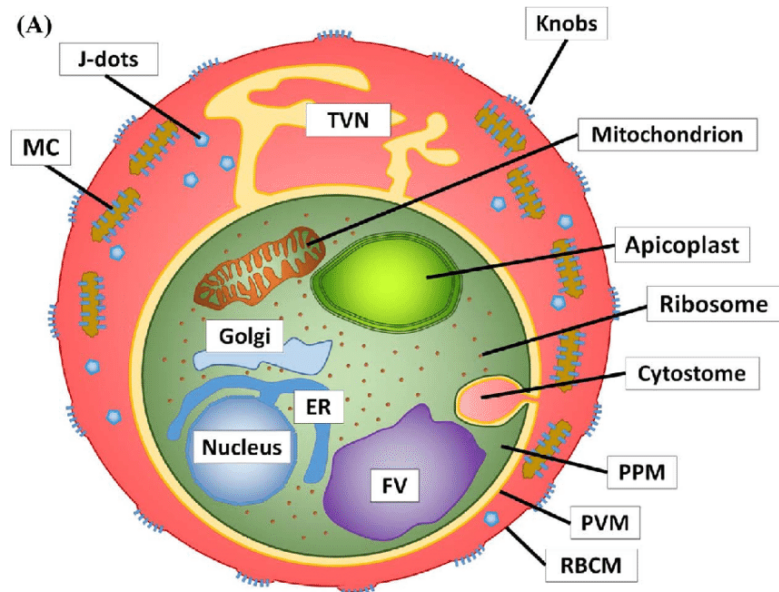

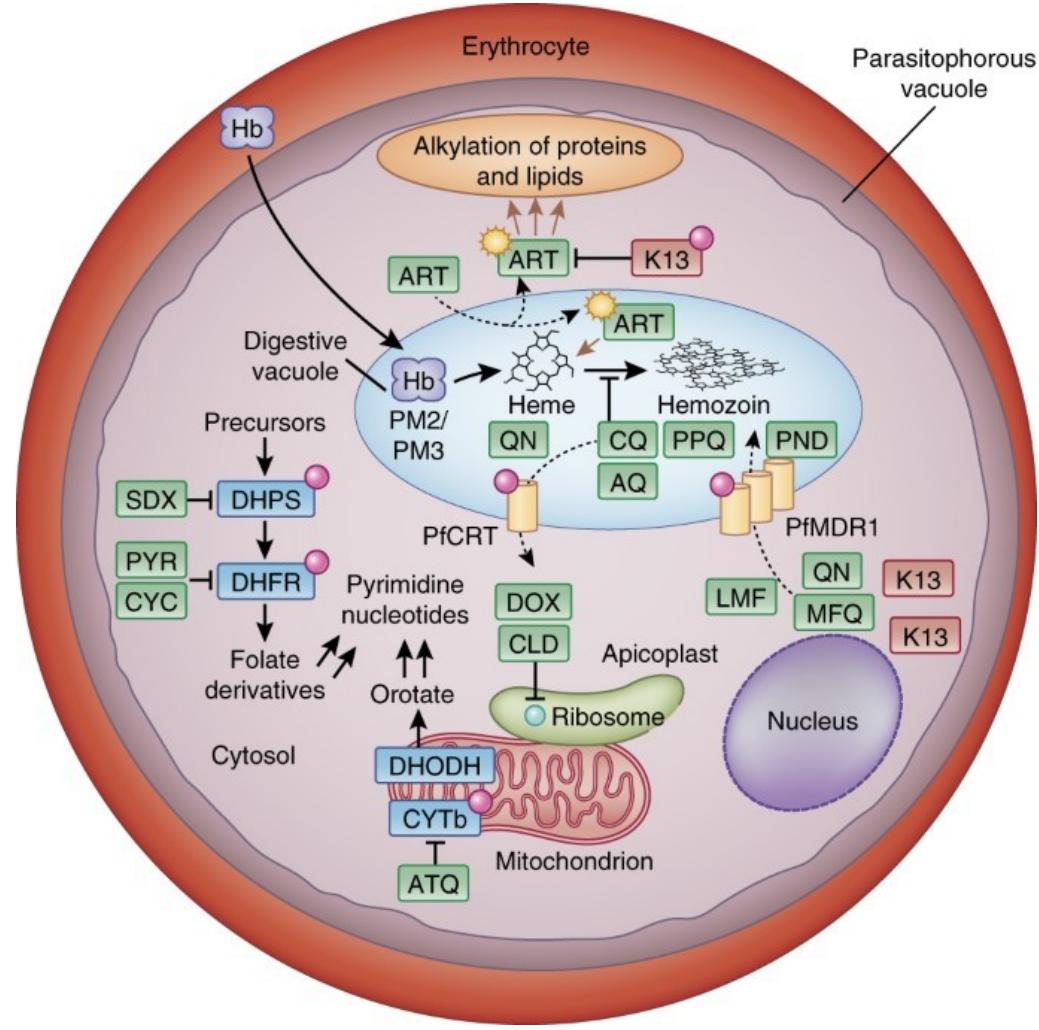
Fig. 9-4. The excretory system of Digenea. *A*, Miracidium. *B*, Sporocyst. *C*, Redia. *D*, *E*, *F*, Stages in development of the cercaria. *G*, Metacercaria. *H*, Tufts of long cilia and large cells forming the ciliated wall of the canal (not seen in the adult). *I*, Young-stage flame cell from *Dicrocoelium dendriticum*. (From Dawes. *The Trematoda*, courtesy of Cambridge University Press.)

Anaerobní metabolismus parazitů

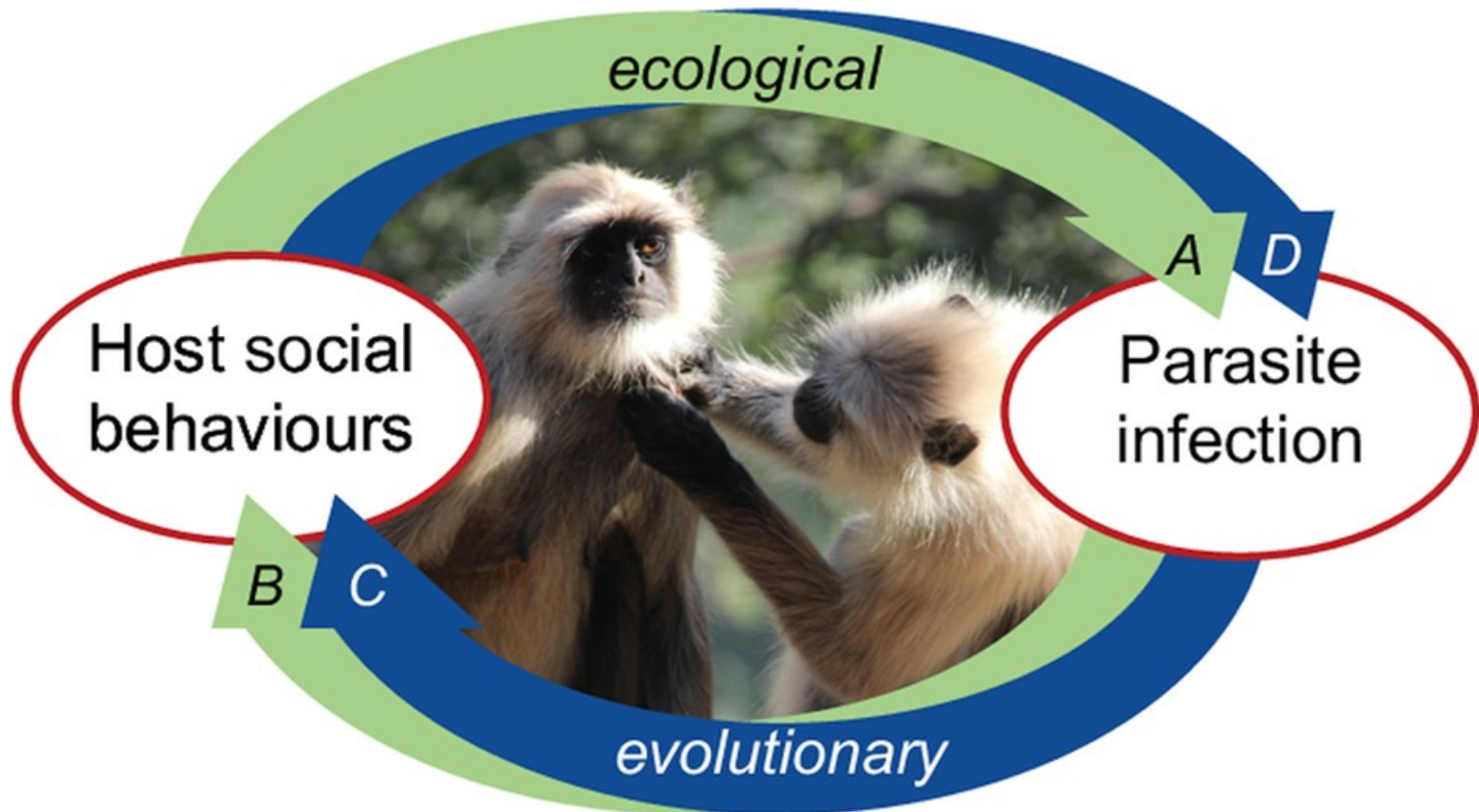

Пříklad. *Plasmodium falciparum*

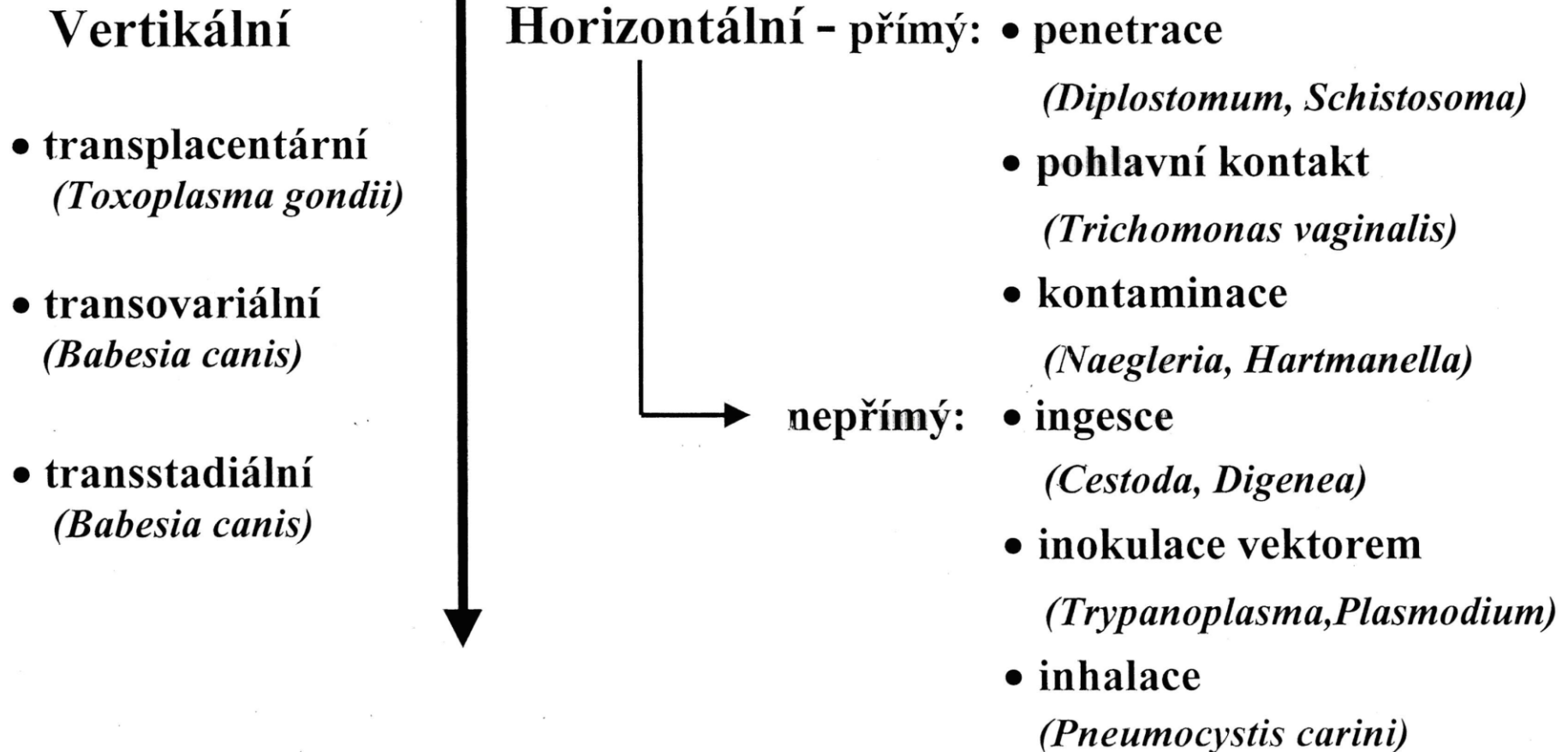
Adaptace behaviorální

Behaviorální (etologické) adaptace

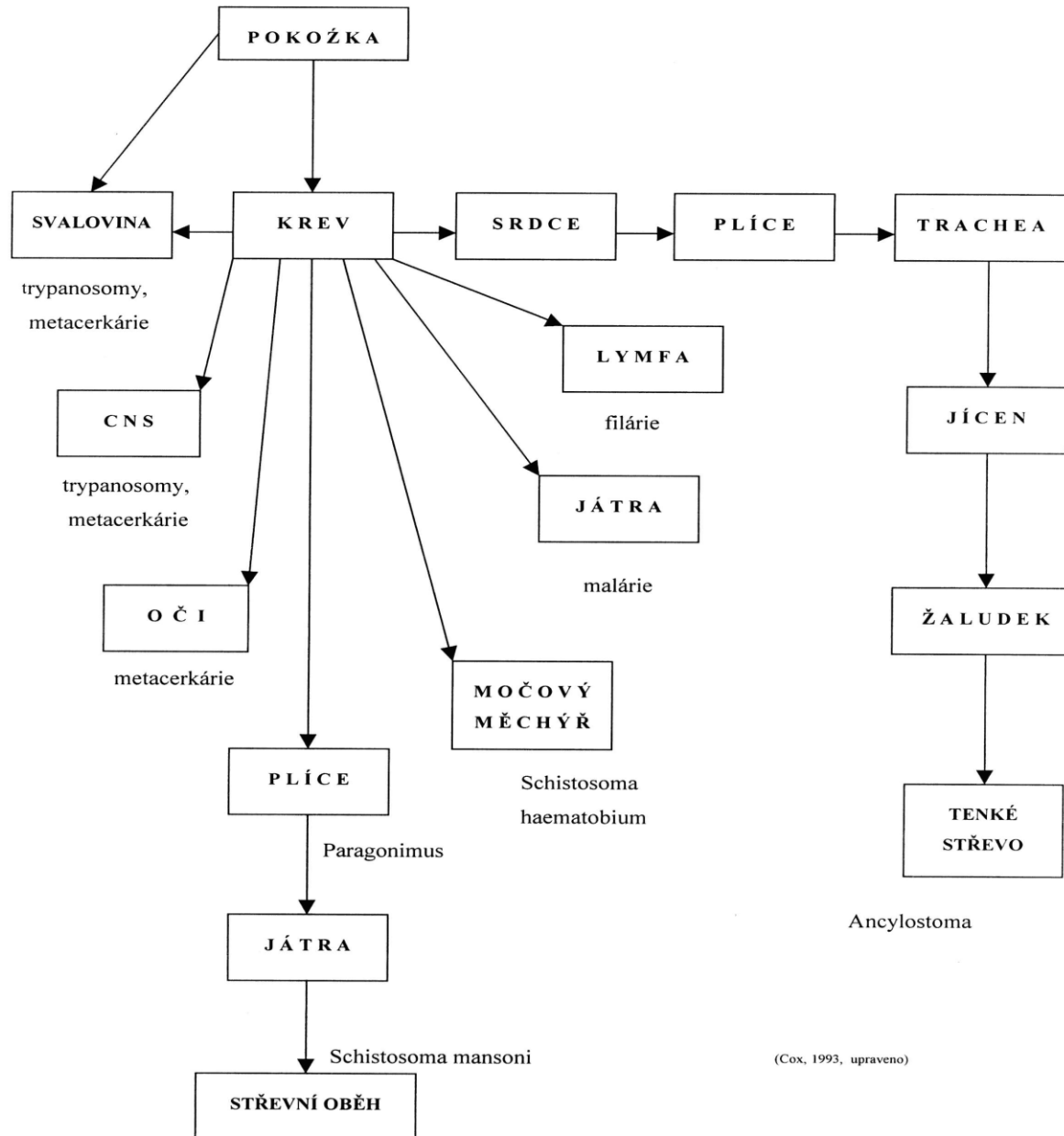
- Migrace invazních larev:
 - Horizontální
 - Vertikální
 - Ontogenetické
- Manipulace chováním hostitelů –
mezihostitelů

Přenos a šíření cizopasníků

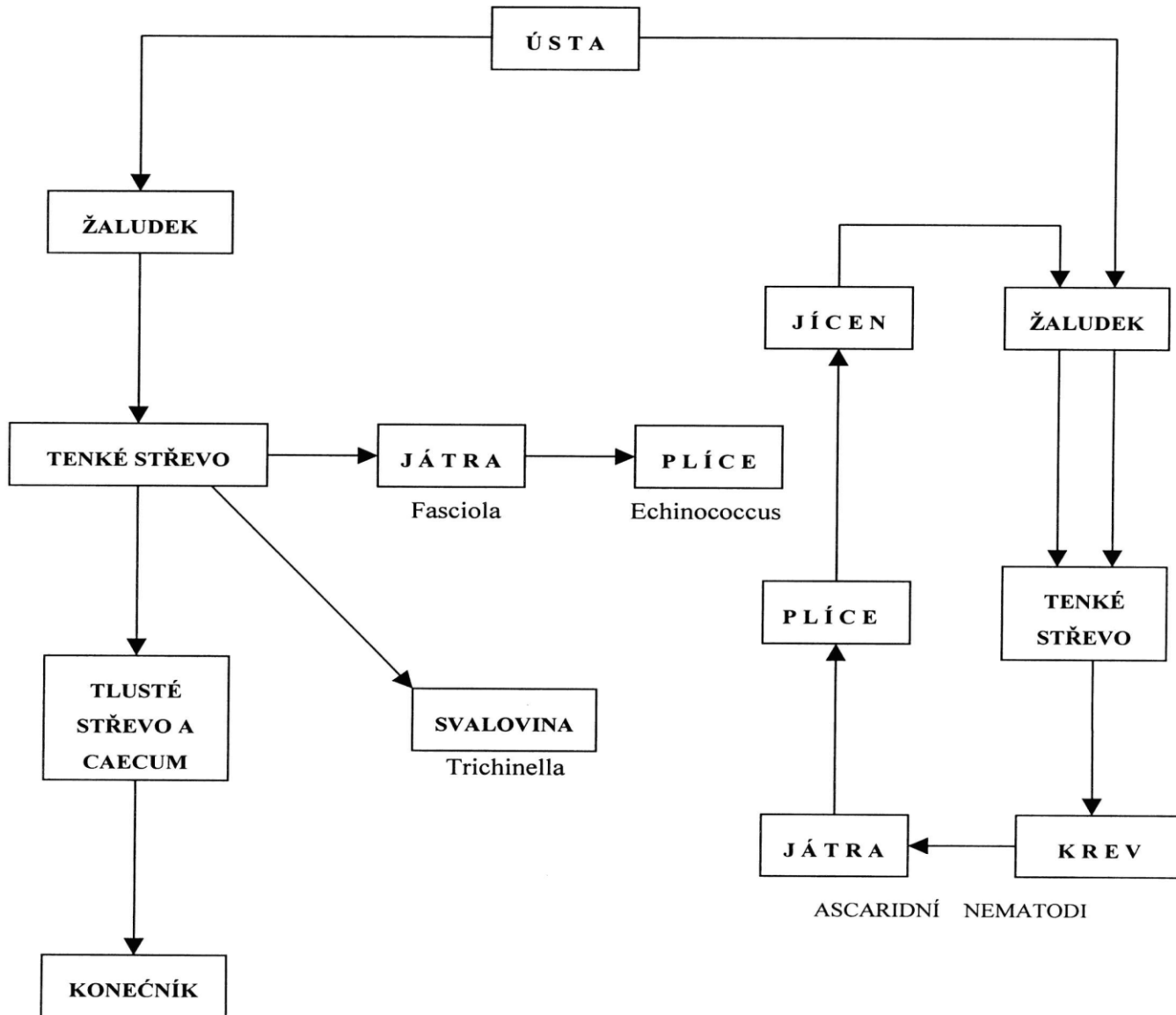
ONTOGENETICKÁ MIGRACE

Průnik přes pokožku (penetrace, inokulace)

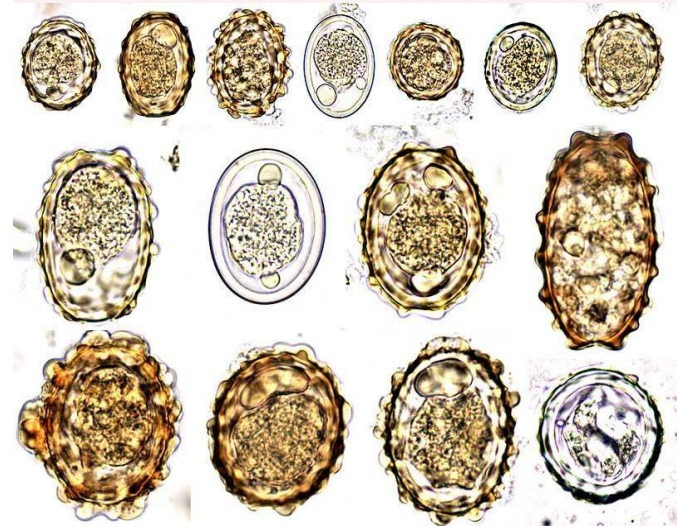
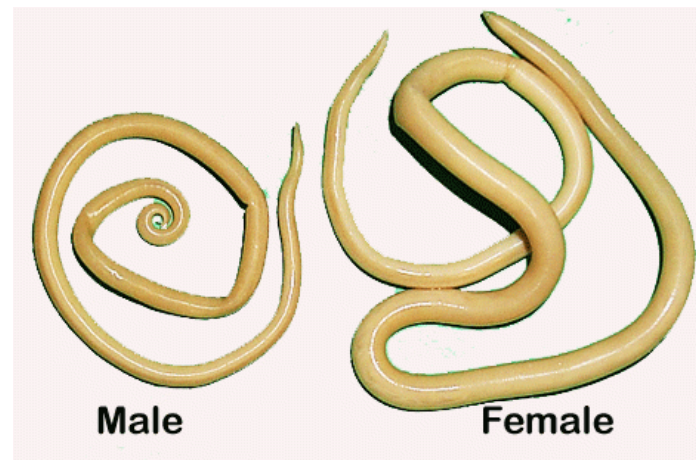
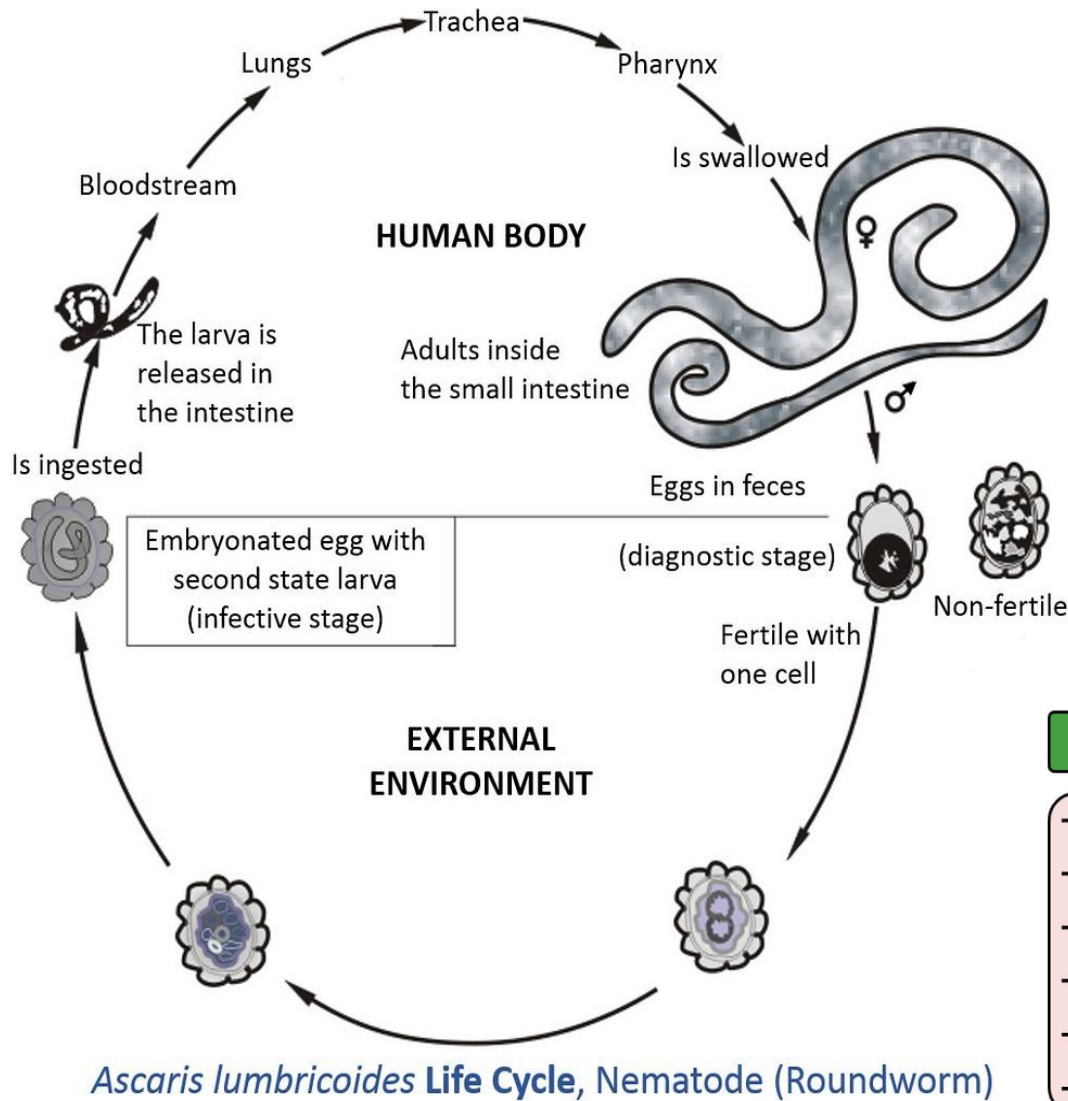

ONTOGENETICKÁ MIGRACE

Průnik ústy (ingesce)

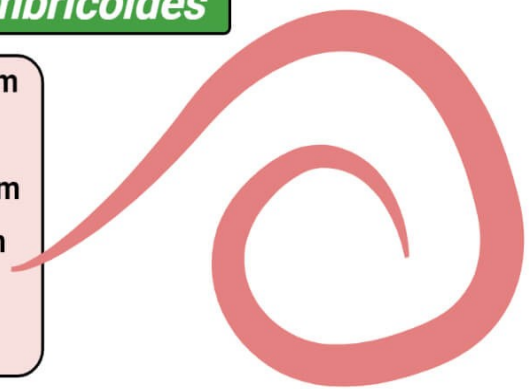

Nematoda: *Ascaris lumbricoides*

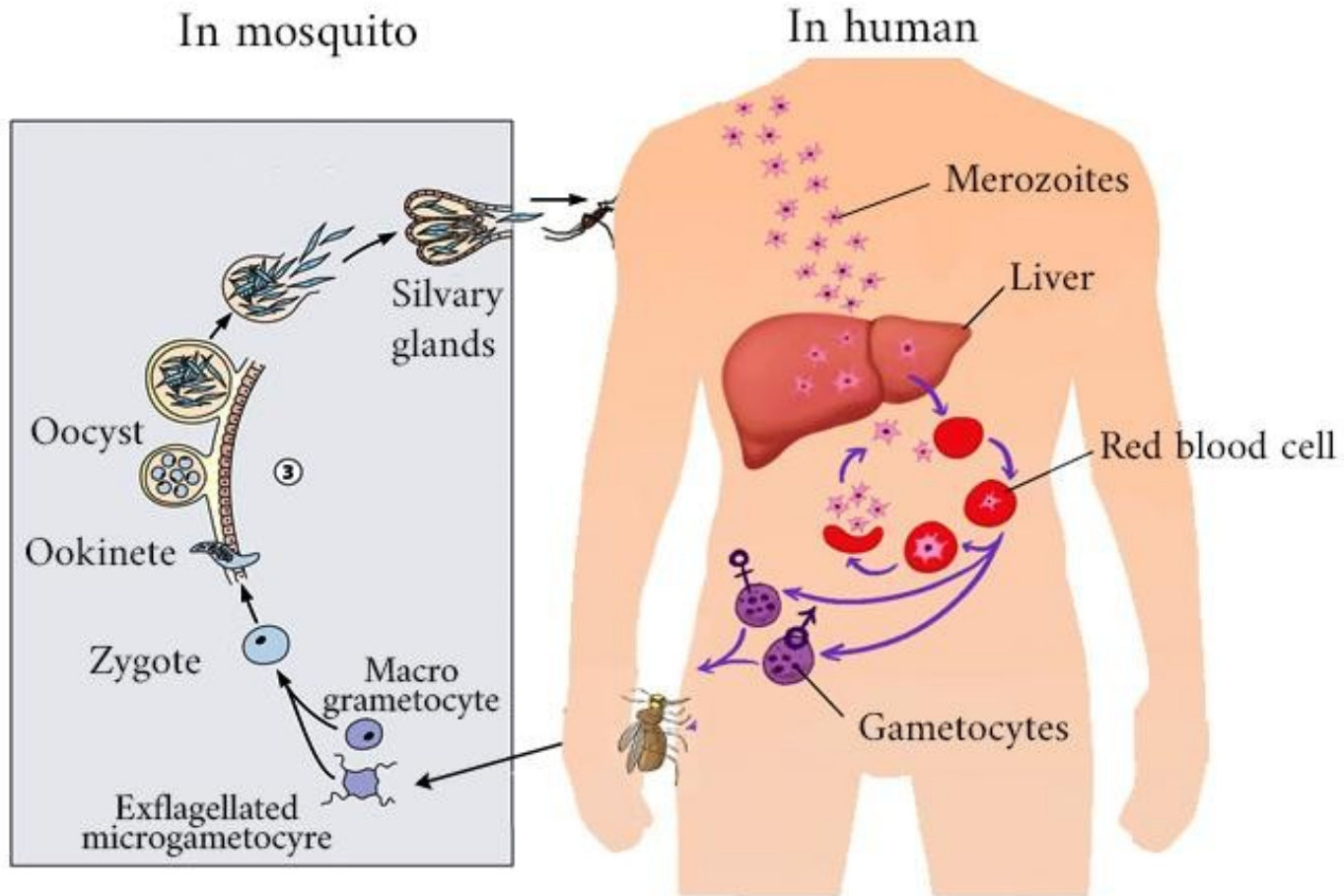

Ascaris lumbricoides

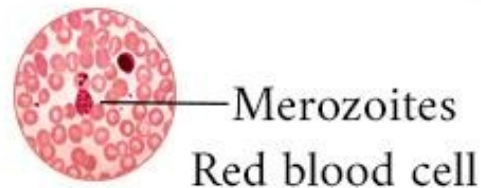
- Digestive System
- Respiration
- Excretory System
- Nervous System
- Sense Organs
- Locomotion

Ontogenetická migrace v hostiteli

Plasmodium:
původci malárie

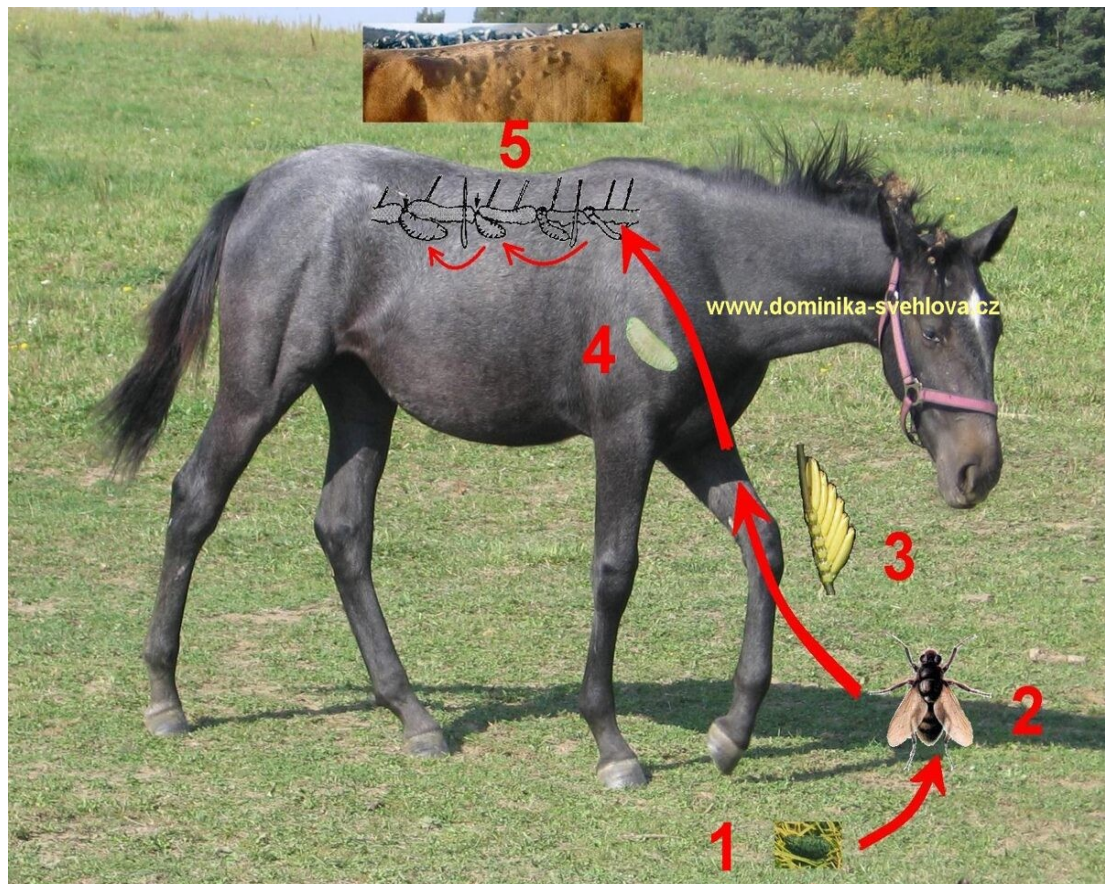
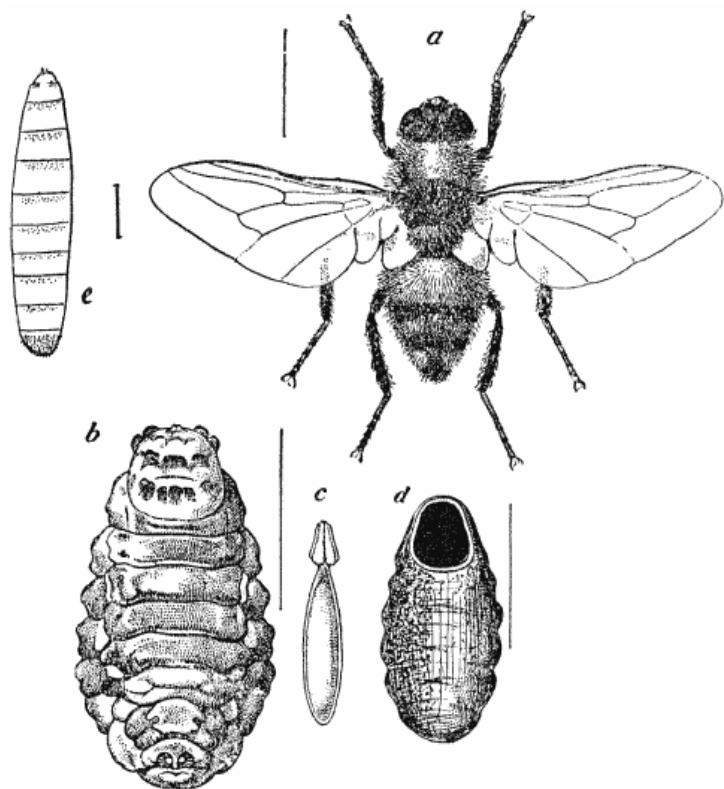
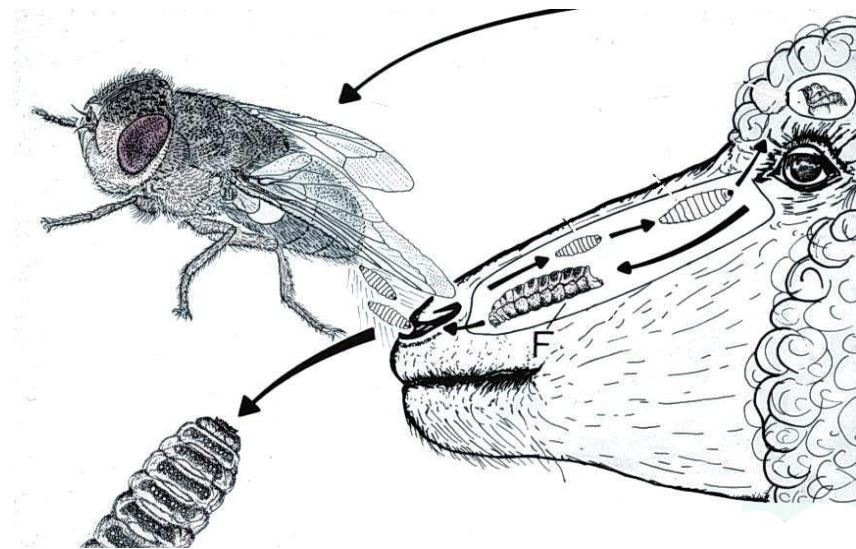

Střečci:

Podkožní: *Hypoderma bovis*

Nosní a hltanoví: *Oestrus ovis*

Žaludeční: *Gastrophilus intestinalis*

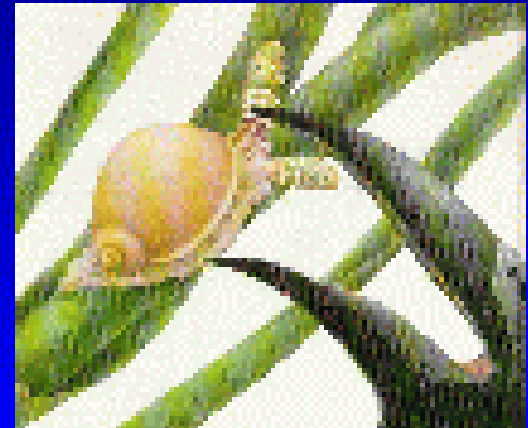
Manipulace chováním hostitele parazita

Manipulation hypothesis

Toxoplasma gondii

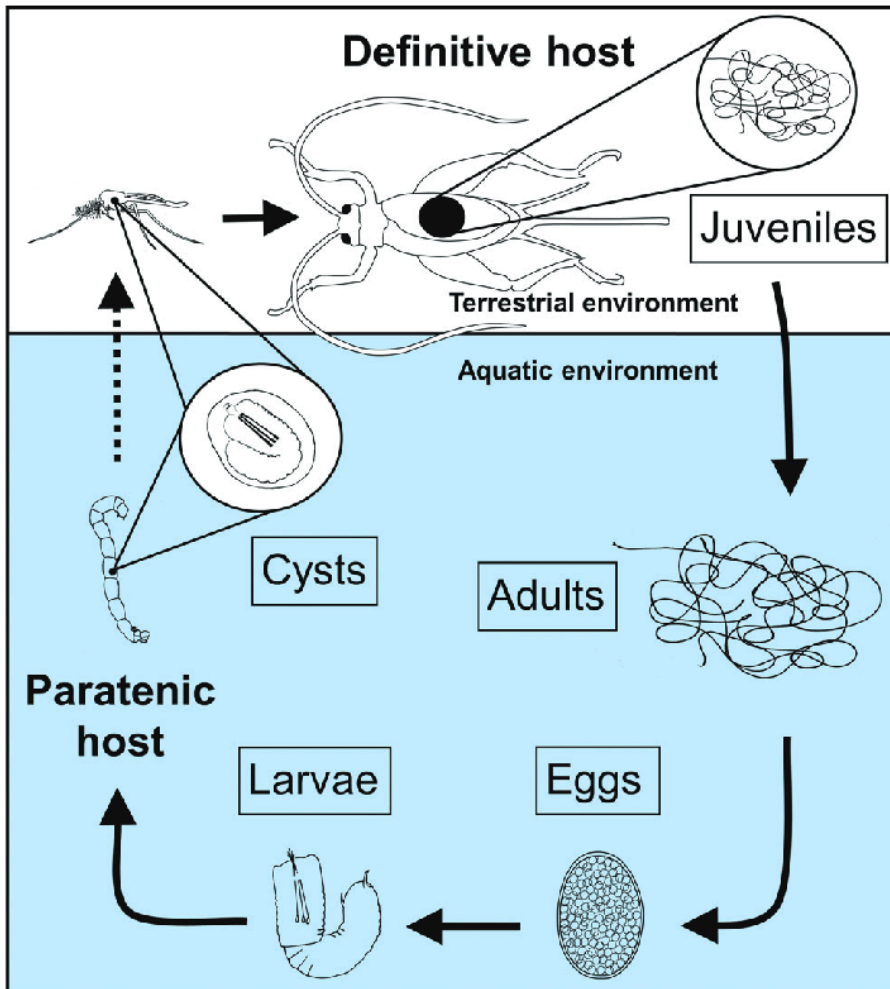
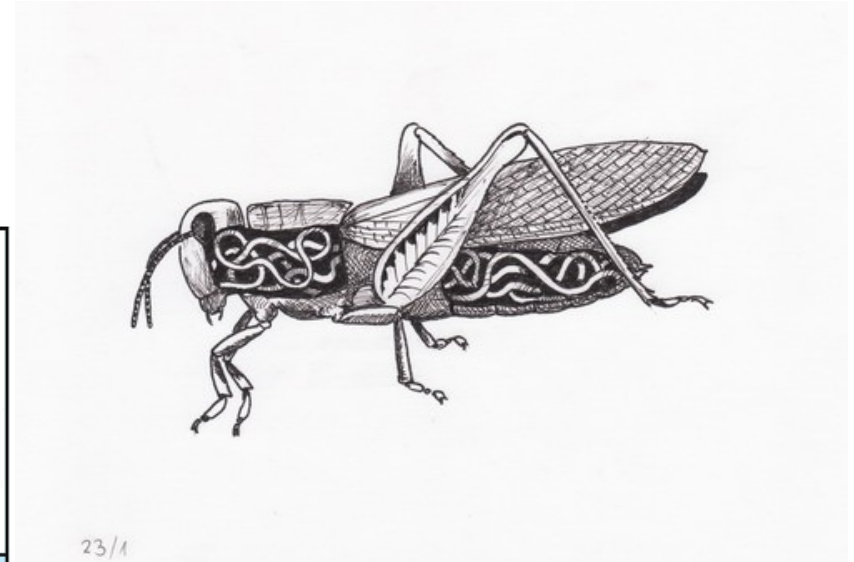
Leucochloridium paradoxum

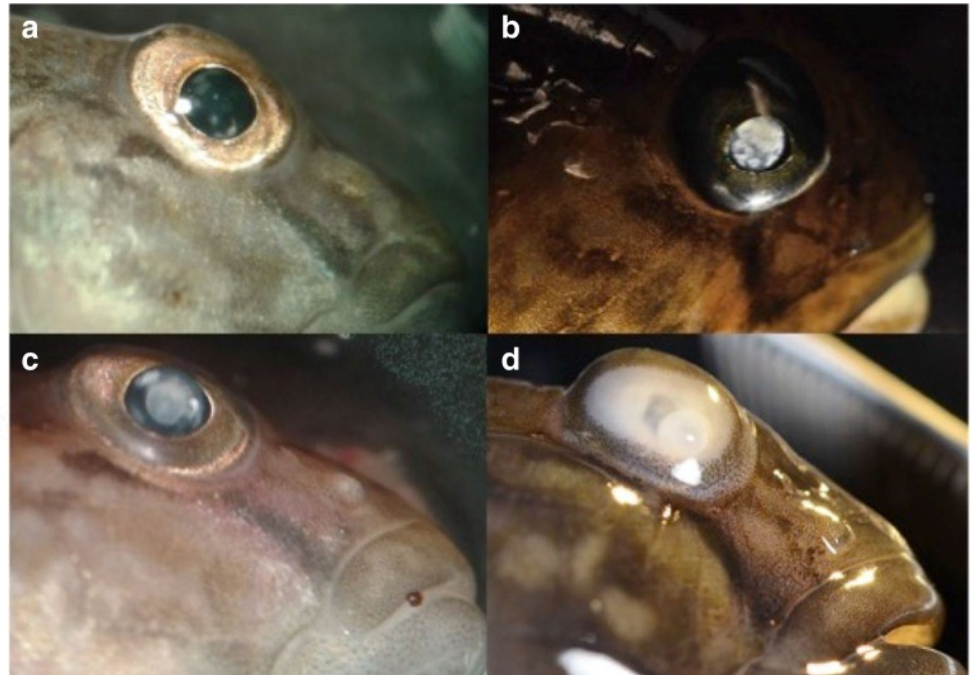
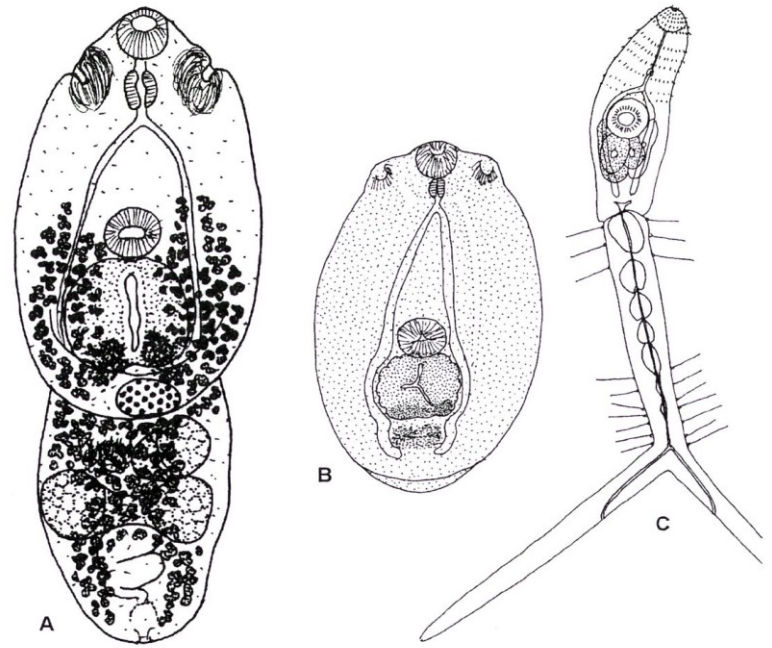
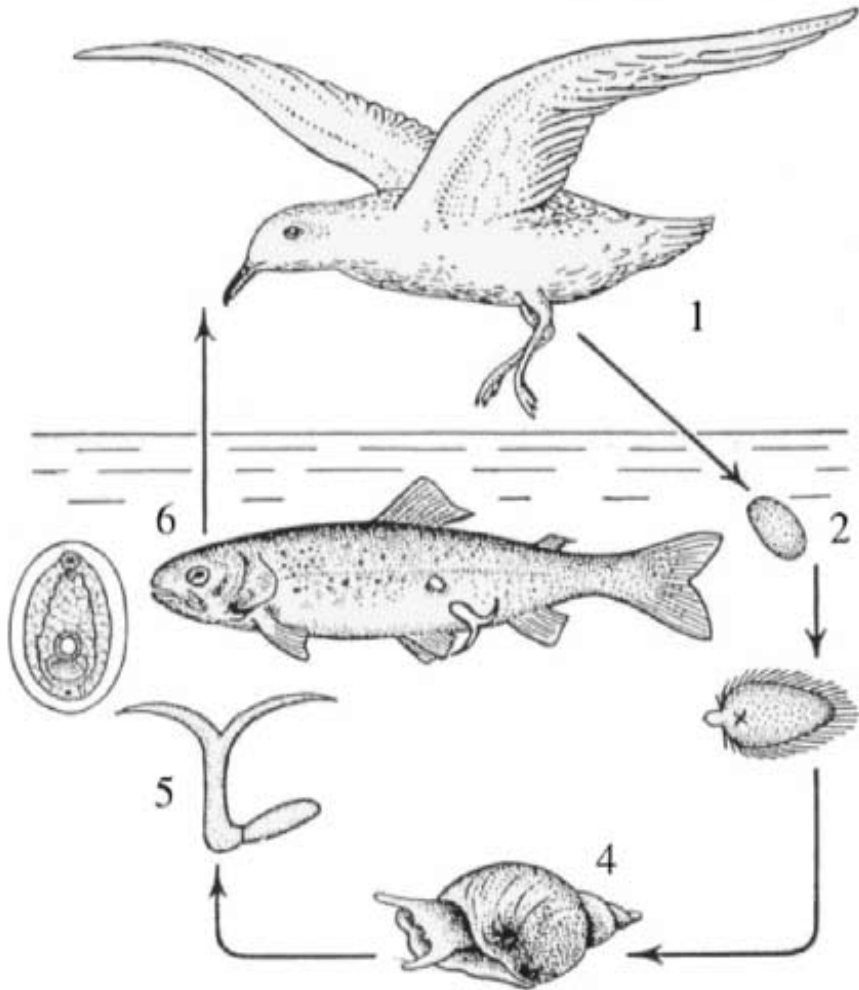
Dicrocoelium dendriticum

Nematomorpha - Gordius

Motolice: *Diplostomum pseudospathaceum*

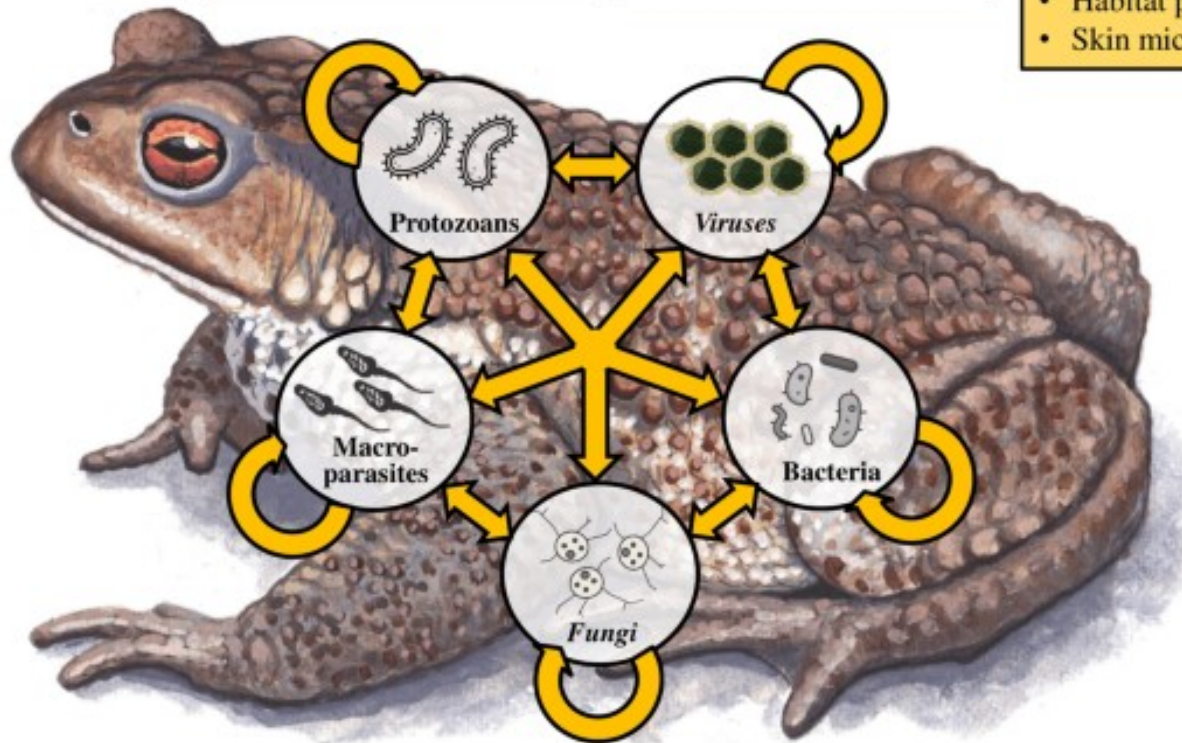
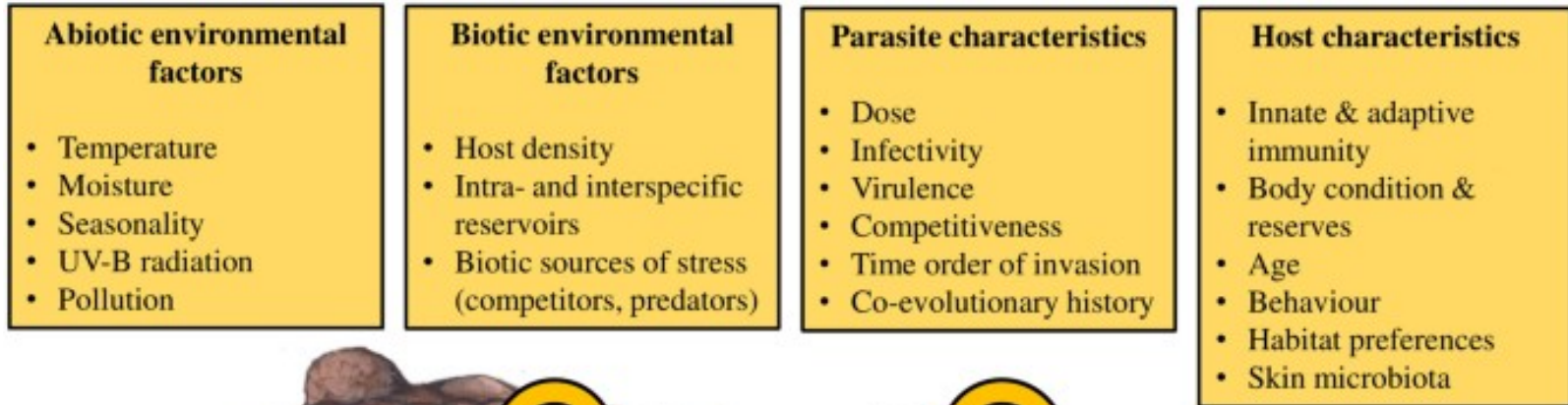
Vliv parazita na chování hostitele

- **Manipulační hypotéza** předpokládá, že parazit mění chování hostitele způsobem, který zvyšuje přenos parazita na hostitele dalšího.
- takovéto změny jsou nejčastěji popisovány u vícehostitelských parazitů přenášených predací
- samotné změny chování způsobené patogenním působením parazita, ale nezvyšující jeho přenos, nejsou považovány za manipulaci, i když v praxi bývá obtížné tyto jevy odlišit
- klasickým příkladem manipulativního působení parazita na hostitele je *Dicrocoelium dendriticum*.
 - u plžního mezihostitele způsobí tvorbu slizových koulí obsahujících cercárie, které chutnají mravencům
 - metacercárie vzniklé v mravenci pak mění jeho chování tak, aby byl snáze pozřen býložravcem - ráno a večer se mravenec zaklesne kusadly do stébla trávy, ale v noci a přes den, kdy mu hrozí vyschnutí na slunci, se vrací do mraveniště.

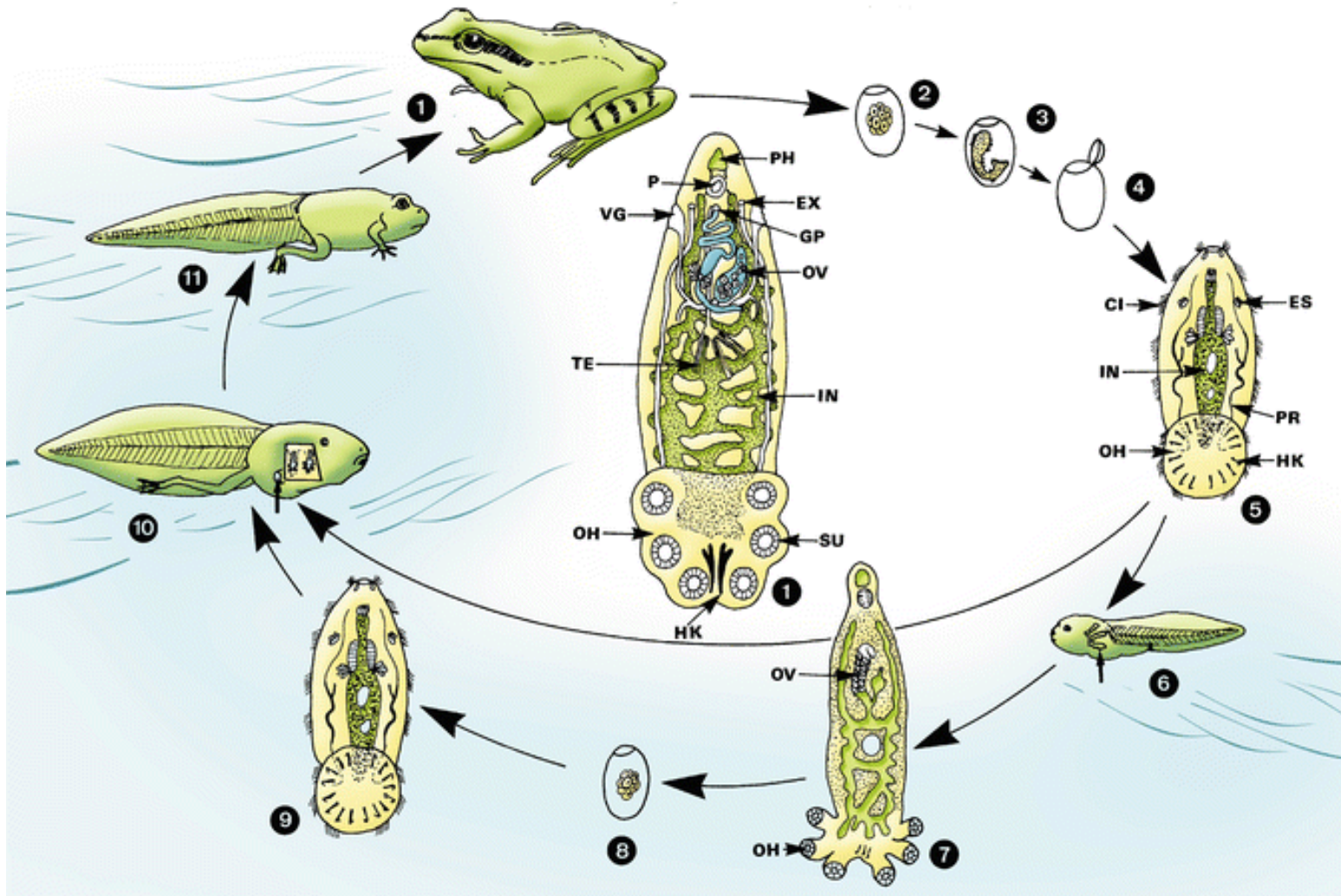
Vliv parazita na chování hostitele

- Hmyz – přenašeči: patogen ztěžuje parazitovanému vektoru sání krve, a vektor se pokouší sát vícekrát, často i na různých hostitelích.
- Obratlovci
 - např. u ryb parazitovaných motolicí *Diplostomum*: metacerkárie v oku ryby snižují vidění, a tak ryba hůře uniká predátorovi - definitivnímu hostiteli. zhoršený osvit sítnice též způsobí roztažení melanocytů v kůži ryby, a tak zvýší její nápadnost.
 - Savci – např. hlodavci parazitovaní vícehostitelskými kokcidiemi se stávají snadnější kořistí predátorů.
 - Toxoplasma – „myši chodí za kočkami, lidé skáčou pod auta“...

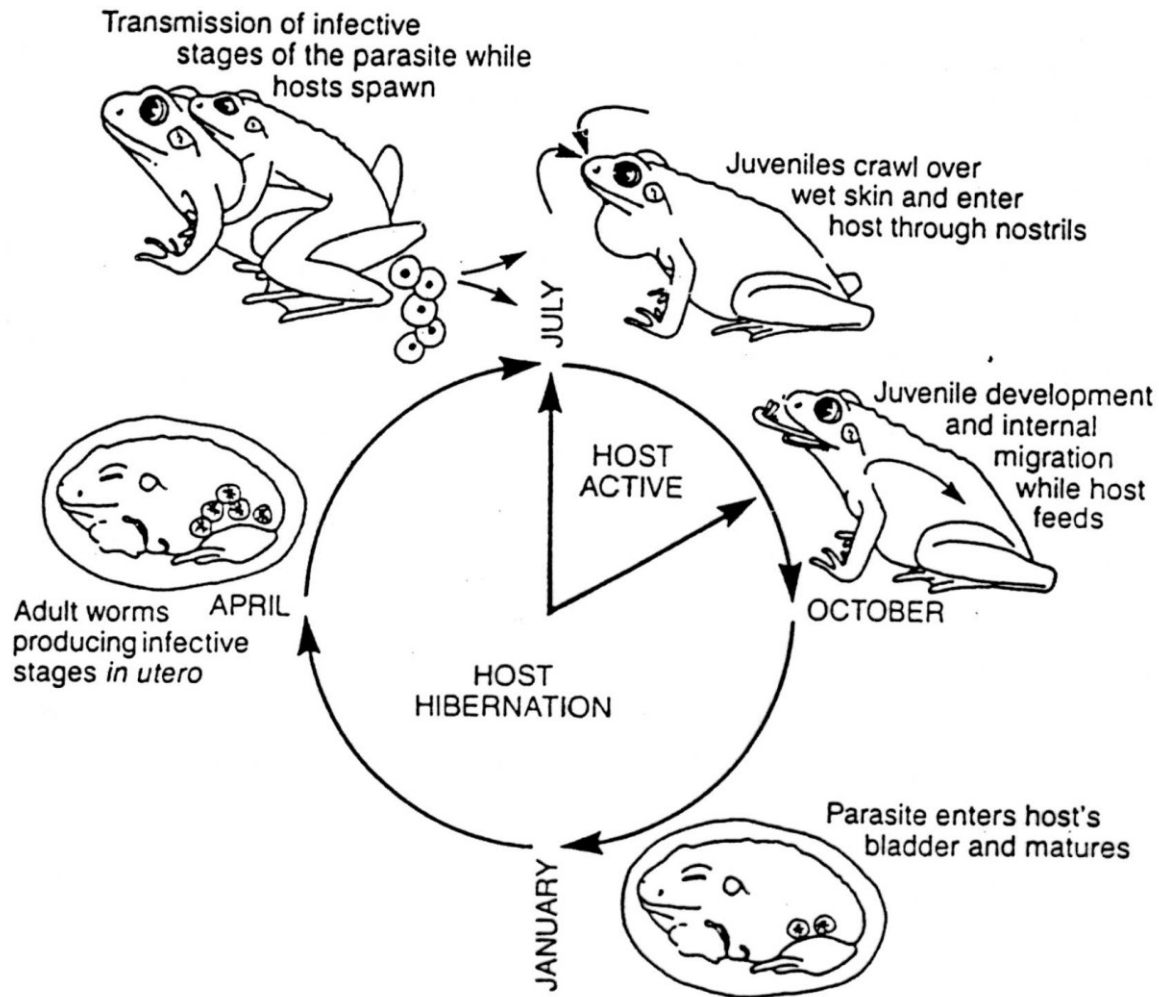
Synchronizace životního cyklu s hostitelem

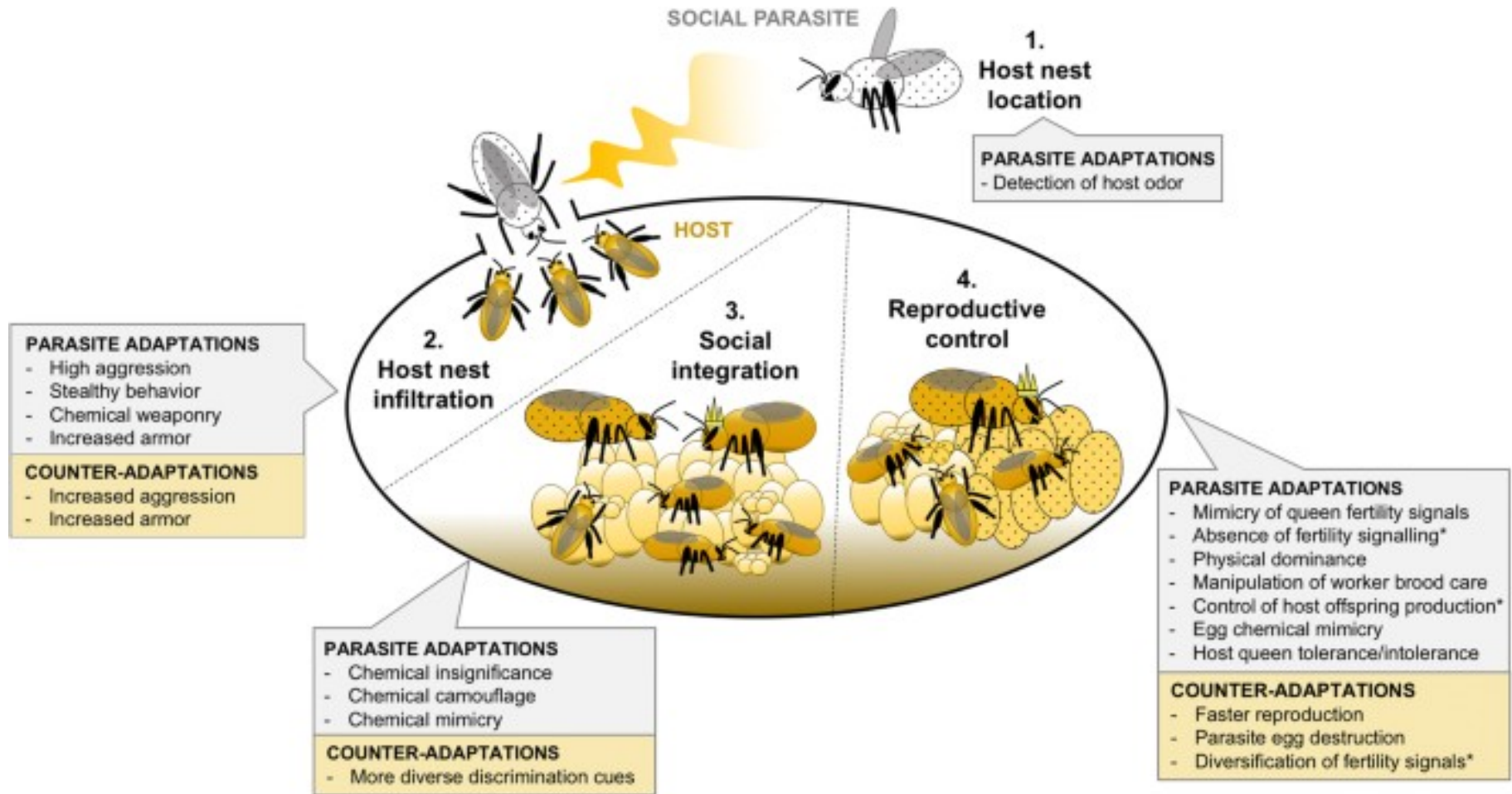
Monogenea: *Polystoma integerinum*

Pseudodiplorchis americanus – sezónní cyklus

Zástupci sociálního hmyzu

Organismus hostitele jako prostředí

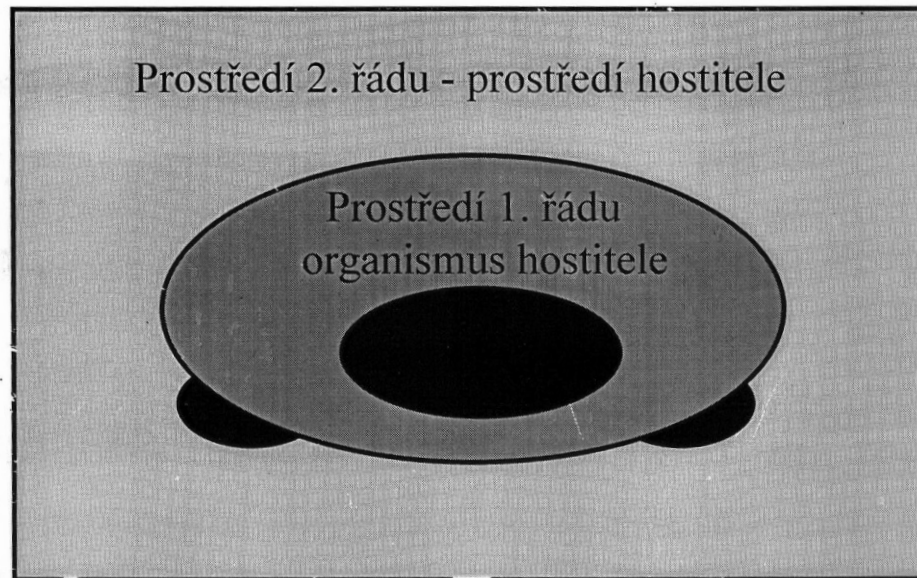
Jak chápat prostředí parazitů ?

Organismus hostitele

druh hostitele
velikost a věk
pohlaví
kondice
imunita
stress
rezistence

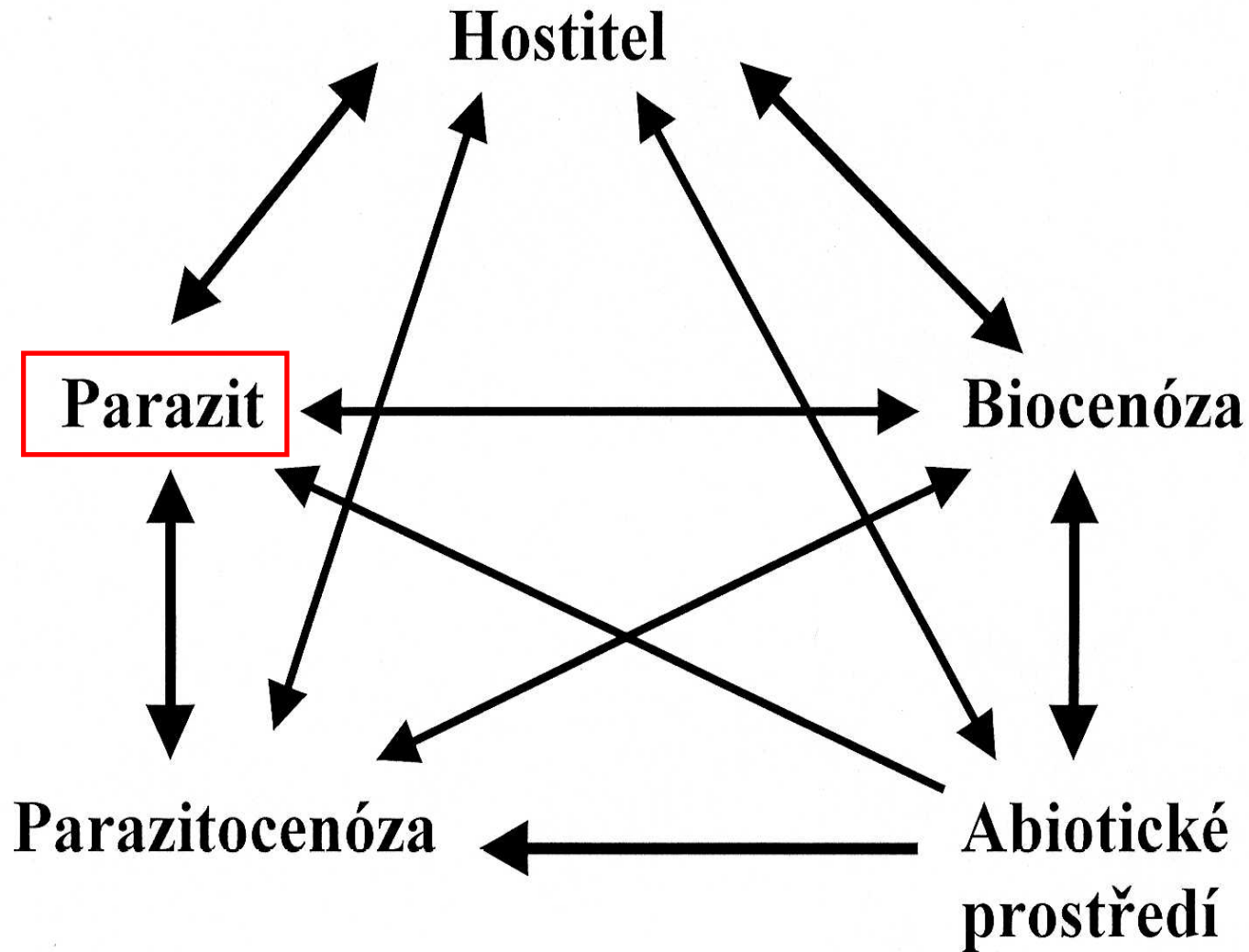
Prostředí hostitele

teplota
světlo
pH
salinita
stanoviště
proudění
znečištění

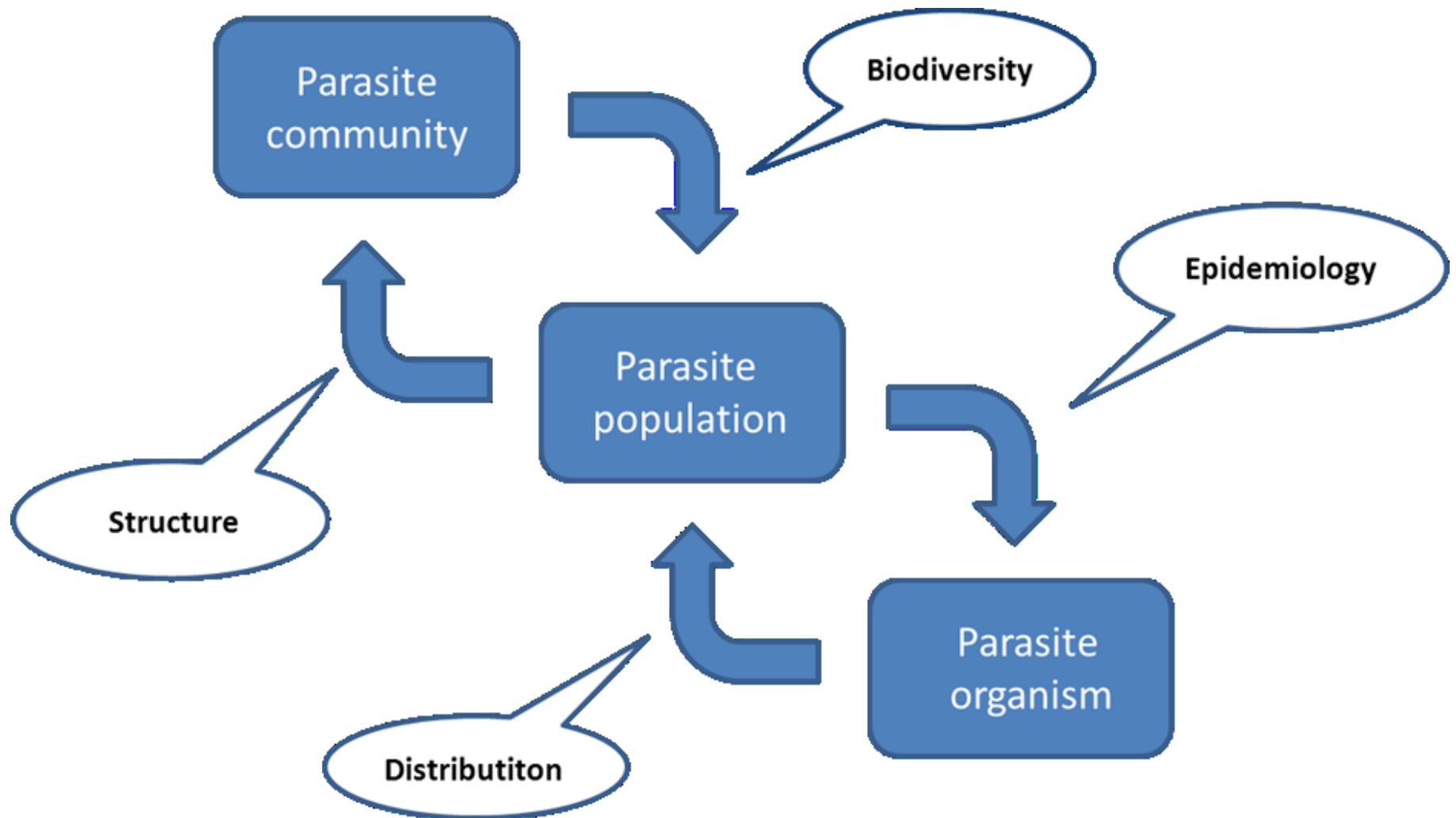

Spolupůsobení faktorů 1. a 2. řádu na životní cyklus cizopasníka !

Úvod do ekologie cizopasníků

Hierarchická struktura parazito-hostitelských vztahů

Úvod do ekologie parazitů

- Hostitel jako prostředí
- Místo přichycení (infection site)

- Tři úrovně studia:
 - Jedinec
 - Populace
 - Společenstvo

Hostitel jako prostředí I

- Ekologie je studium vztahů mezi organismy a jejich prostředím, zaměřené na ty faktory, které regulují počet a distribuci organismů.
- Hostitel je přirozeně prostředím pro cizopasníky jak v ekologickém, tak i v evolučním smyslu.
- Většina parazitů využívá ke svým životním cyklům řadu podmínek prostředí (hostitelů)

Hostitel jako prostředí II

- Hostitel většinou představuje na potravu bohaté a stabilní prostředí
- Většina tělních tekutin živočichů obsahuje širokou škálu rozpuštěných proteinů, aminokyselin, uhlovodanů a prekurzorů nukleových kyselin a všechny organismy mají mechanismy pro udržování chemických a osmotických rovnováhách těchto jejich tělesných tekutin.
- Lze očekávat, že paraziti budou mít adaptace, které budou využívat tyto typy prostředí a lze předpokládat, že evoluční změny u hostitelů budou doprovázeny adaptivními změnami jejich cizopasníků.

Infection site

- Hostitelské prostředí zahrnuje časato širokou škálu různých organismů, od člověka po protozoa.
- Viděno z perspektivy cizopasníka, všechny organismy představují komplexní prostředí z mnoha samostatnými habitaty.
- Dokonce i nejmenší zástupci hmyzu nebo korýši poskytují jak na svém povrchu, tak uvnitř místa (habitaty), které mohu být kolonizovány cizopasníky.
- Větší organismy jako např. hlodavci, ptáci a lidé mohou cizopasníkům poskytnout velké množství typů mikroprostředí využitelných pro cizopasníky.

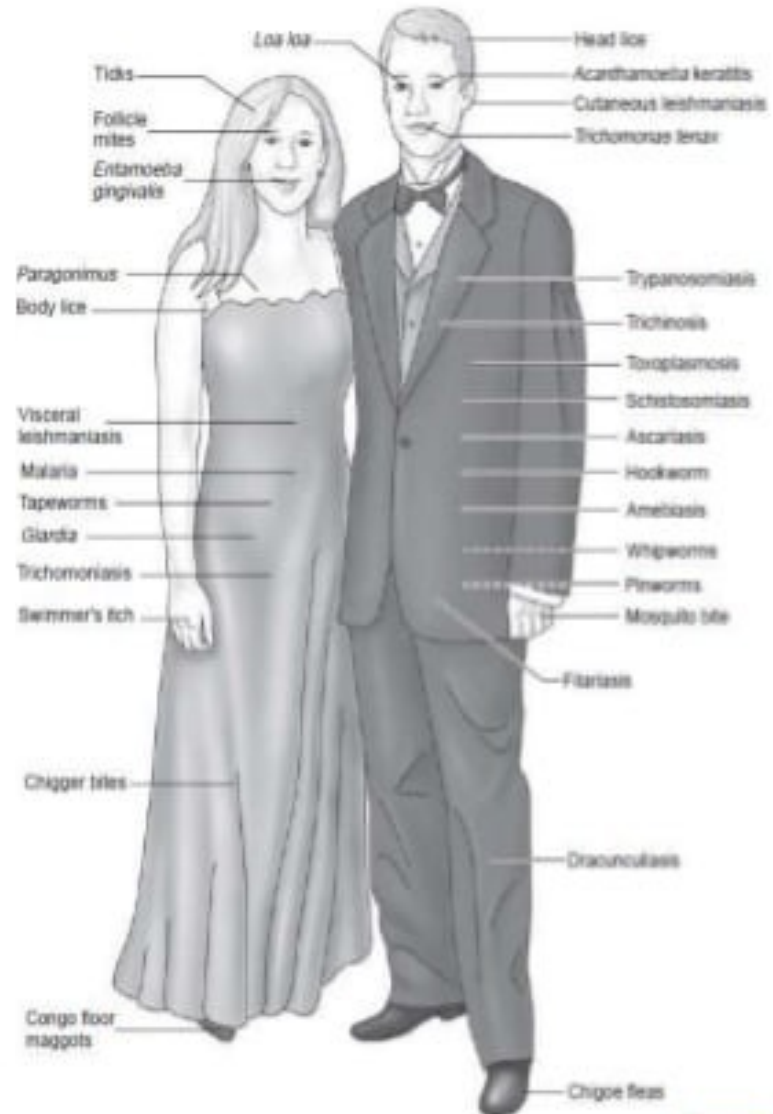
Infection site II

- Ačkoliv většina endoparazitů obratlovců žije v zažívacím traktu, adultní cizopasnici se mohou vyskytovat v nejrůznějších orgánech těla hostitele.
- Juvenilní stádia často prodělávají migrace na místo, kde posléze pohlavně dospívají
- Paraziti jsou obvykle adaptováni na nějaké konkrétní místo uvnitř nebo na povrchu hostitele
- Příklady:
 - původci malárie se vyskytují uvnitř červených krvinek
 - filárie se mohou hromadit v srdci psů
 - Roztoči ptáků se mohou vyskytovat pouze na pérech jejich letek
 - Monogenea se mohou nacházet v kloace žab

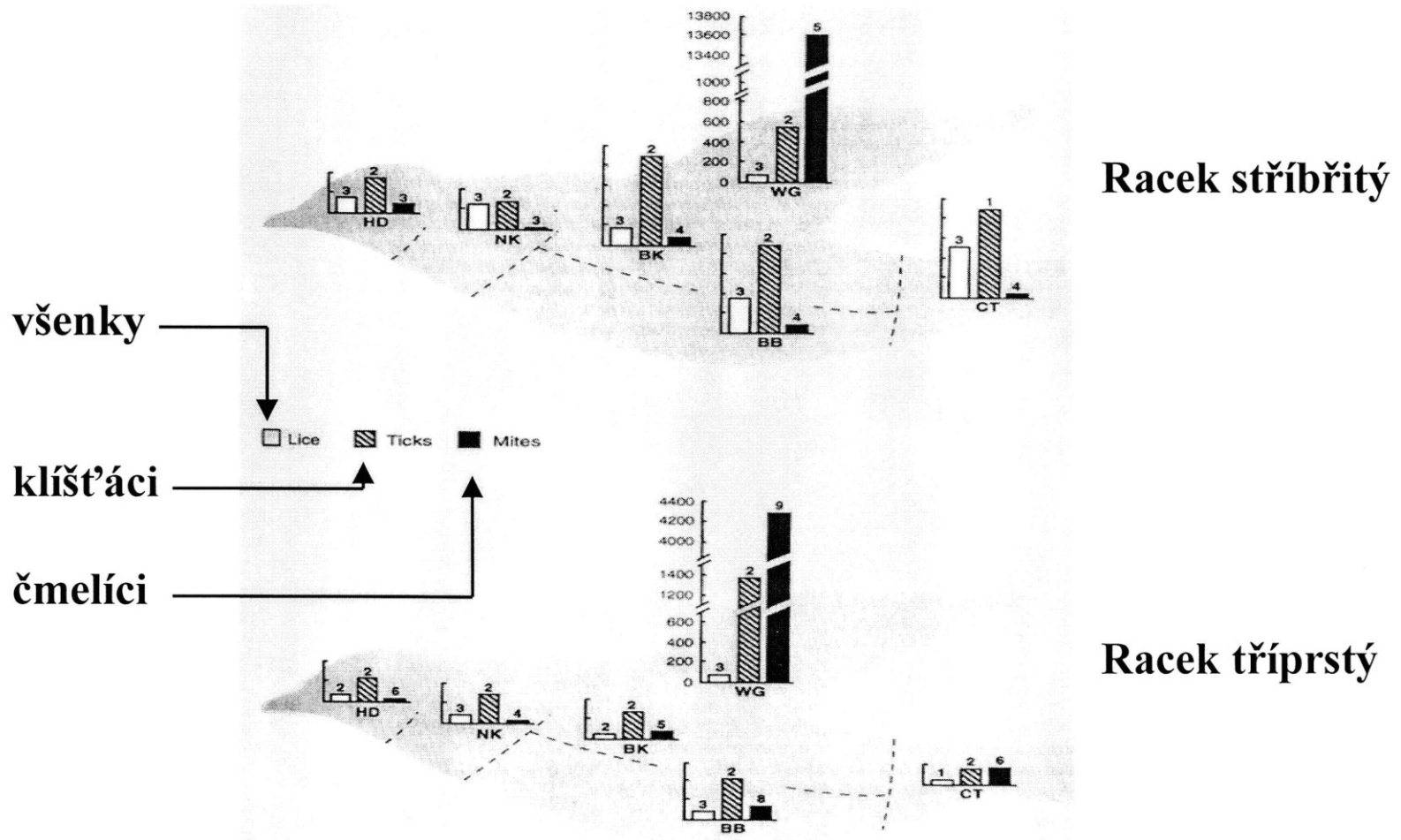
Infection site III

Site specificity je obvykle označení adaptace parazita k nějakému konkrétnímu místu na/v těle hostitele

Paraziti, kteří obývají dutinu/lumen střeva a nebo jiného dutého orgánu se nazývají **coelozoičtí** zatímco paraziti žijící ve tkáních se nazývají **histozoičtí**

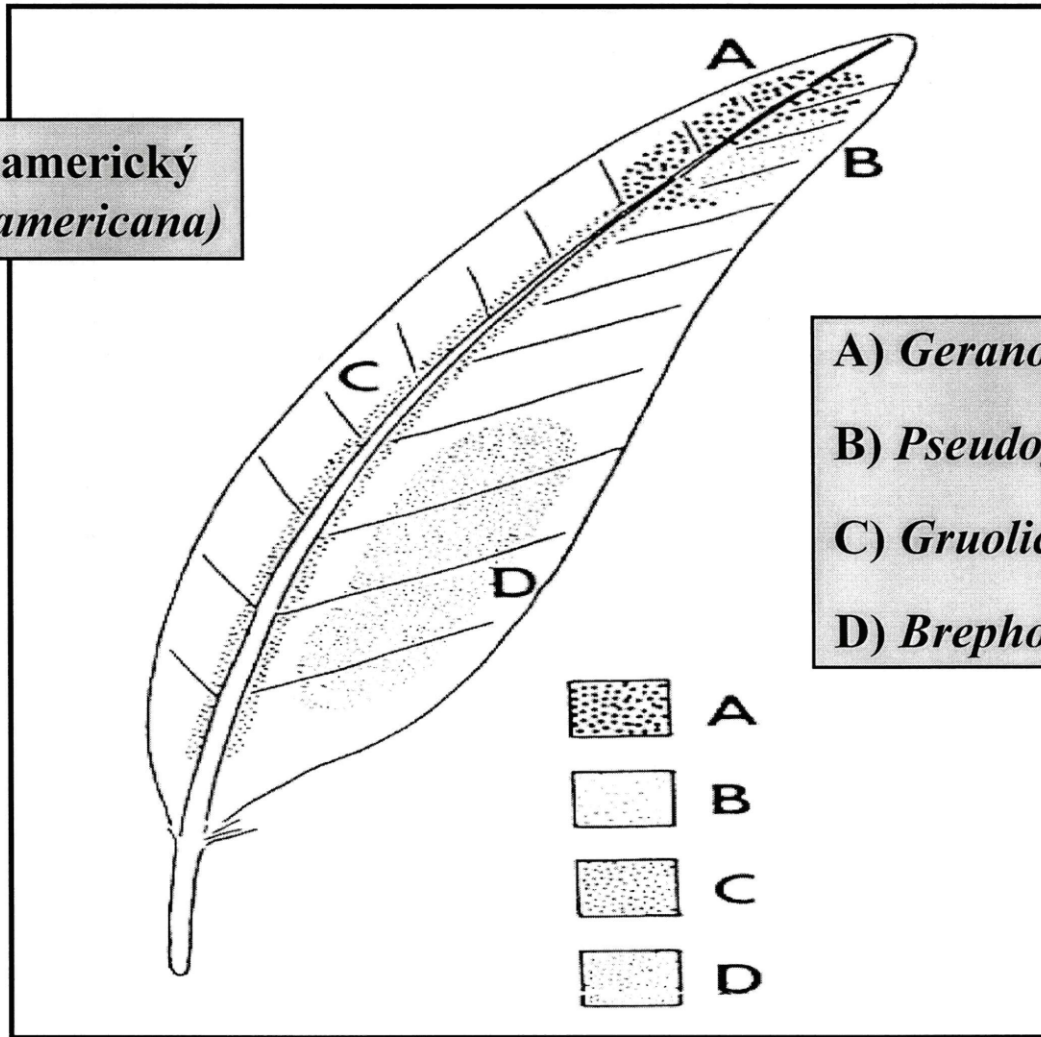
Relativní početnost ektoparazitů na různých částech těla hostitele

(upraveno podle Clayton & Moore 1997)

Prostorová distribuce ektoparazitických roztočů

Hostitel: Jeřáb americký
(*Grus americana*)

- A) *Geranolichus canadensis*
- B) *Pseudogabucinia reticulata*
- C) *Gruolichus wodashae*
- D) *Brephosceles petersoni*

(upraveno podle Clayton & Moore 1997)

Tři základní úrovně studia:

Organismus cizopasníka

Populace parazita

Společenstvo cizopasníků

Studium na úrovni jedince

Variety of monogenean body shapes and haptor morphology

Variety of types of scolexes of cestodes

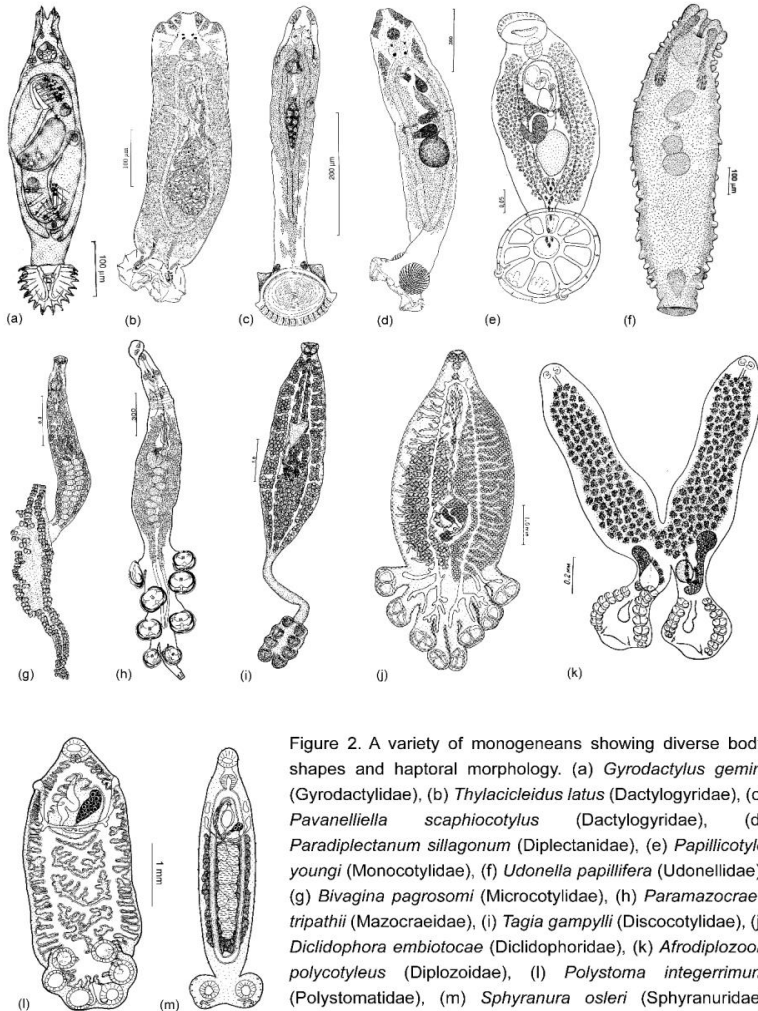
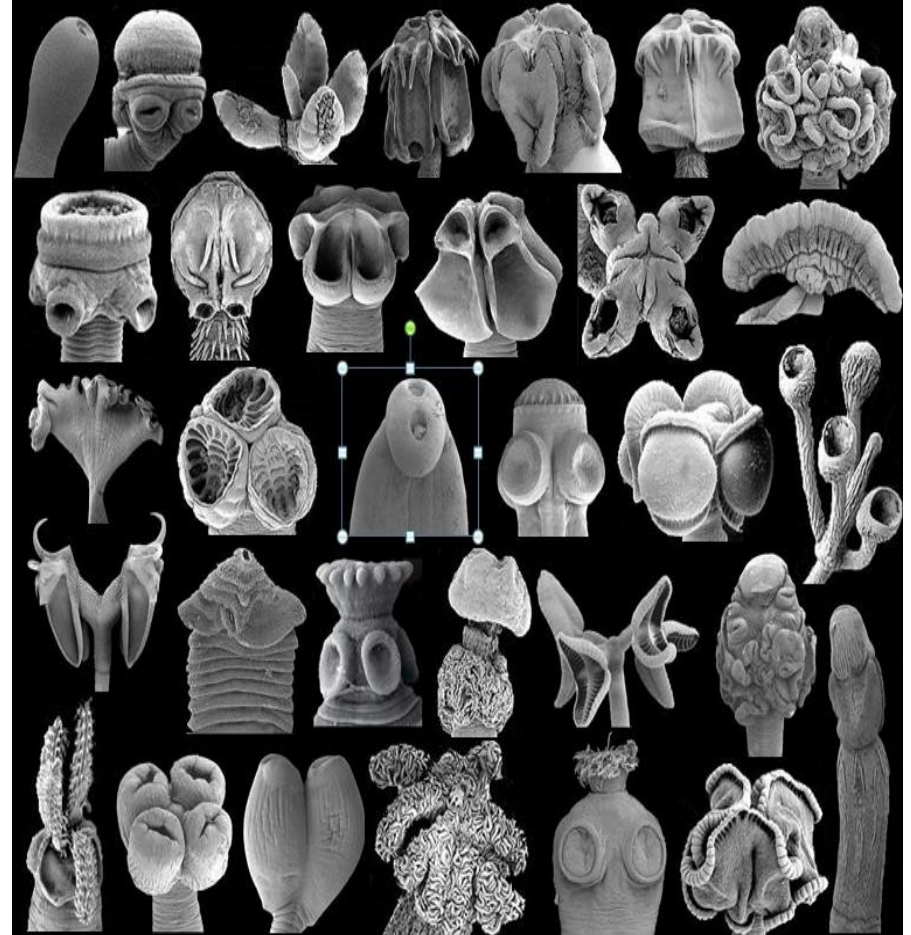
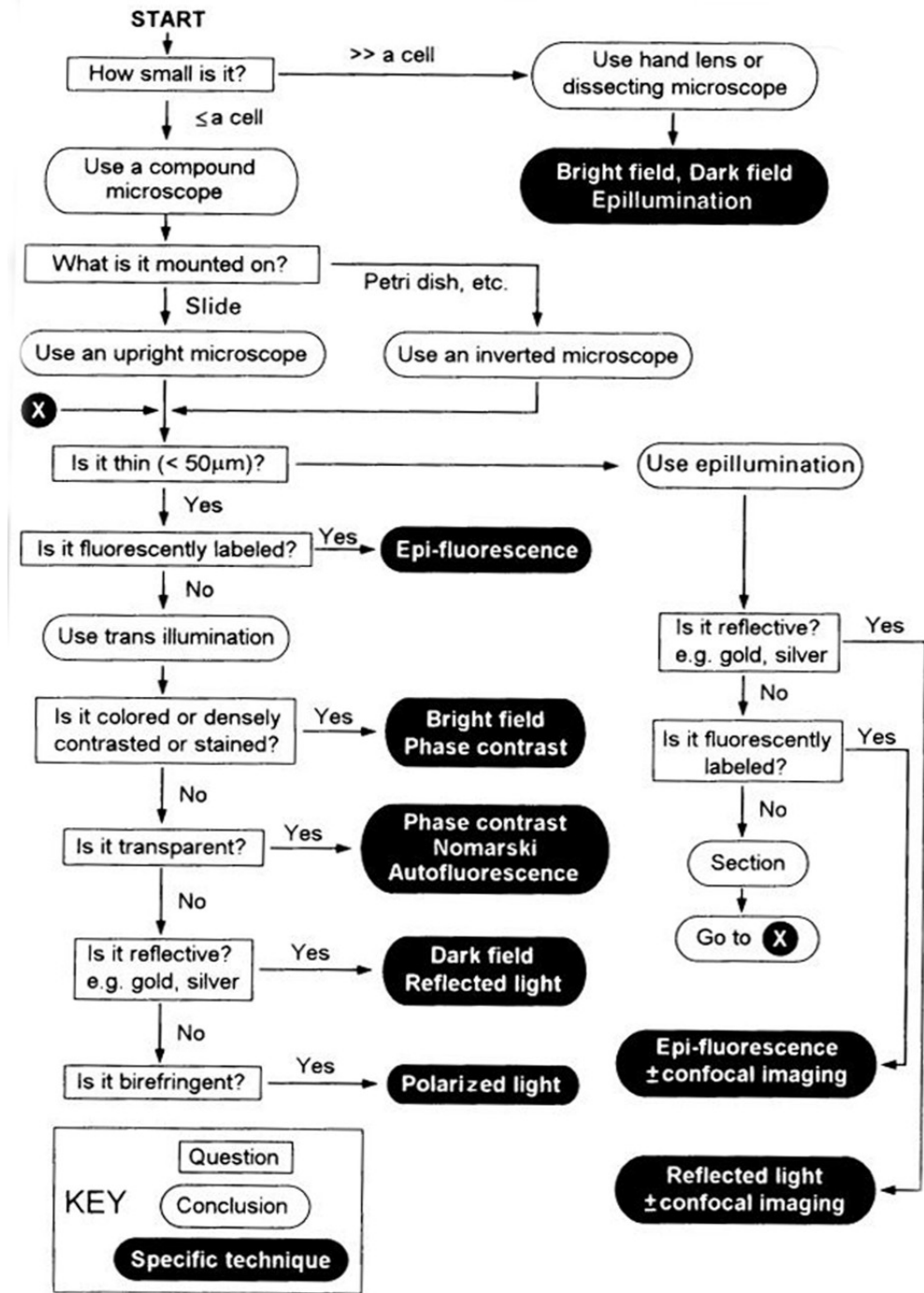

Figure 2. A variety of monogeneans showing diverse body shapes and haptor morphology. (a) *Gyrodactylus gemini* (Gyrodactylidae), (b) *Thylacicleidus latus* (Dactylogyridae), (c) *Pavanelliella scaphiocotylus* (Dactylogyridae), (d) *Paradiplectanum sillagonum* (Diplectanidae), (e) *Papillicotyle youngi* (Monocotylidae), (f) *Udonella papillifera* (Udonellidae), (g) *Bivagina pagrosomi* (Microcotylidae), (h) *Paramazocraes tripathii* (Mazocraeidae), (i) *Tagia gampylli* (Discocotylidae), (j) *Dicliphora embiotocae* (Diclidophoridae), (k) *Afrodiplozoon polycotyleus* (Diplozoidae), (l) *Polystoma integerrimum* (Polystomatidae), (m) *Sphyranura osleri* (Sphyranuridae)

Základní předpoklad studia:

- Správná determinace – diagnostika
- Použití různých mikroskopických technik

Bright field

Eudiplozoon nipponicum

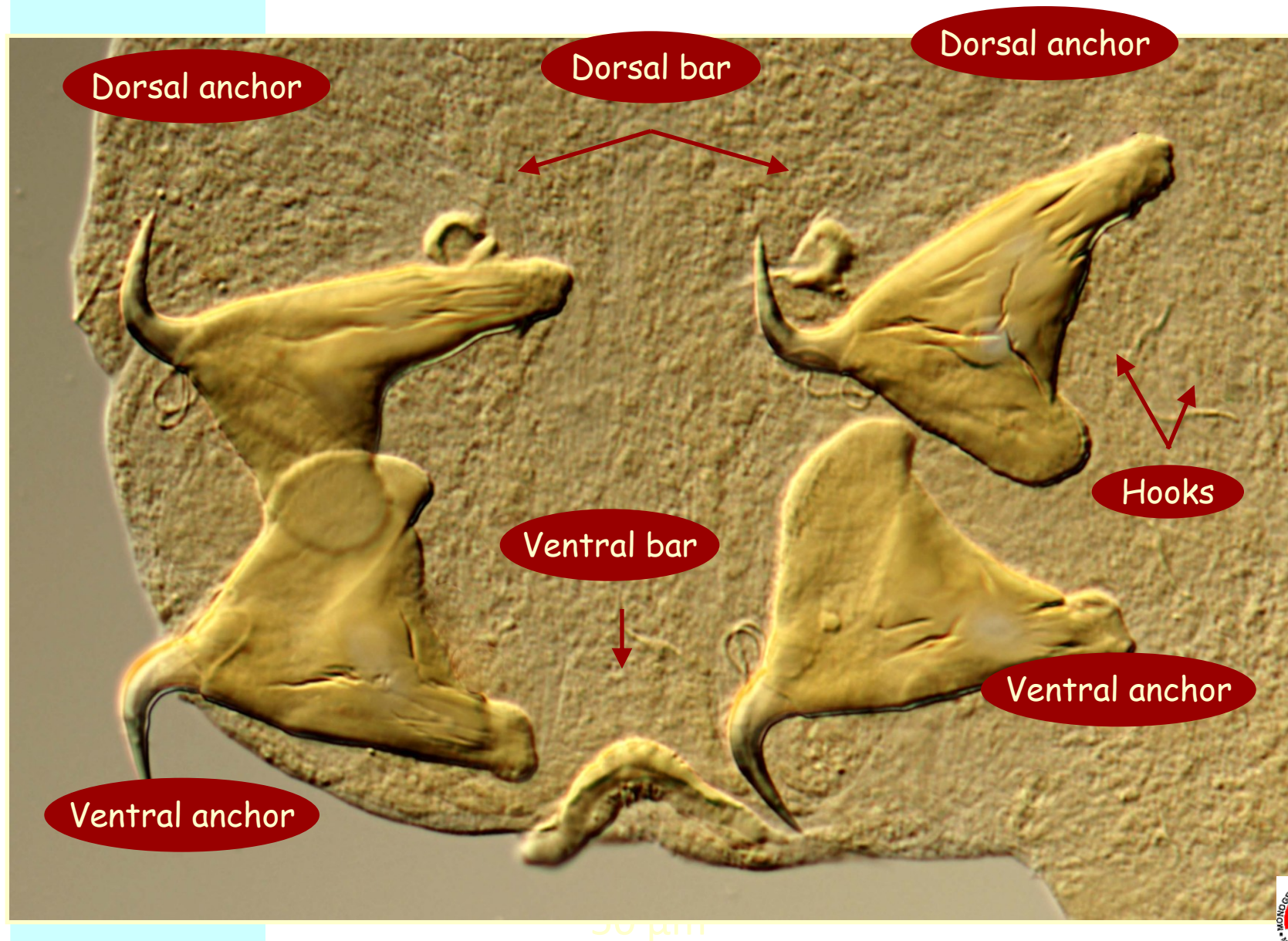
- Acetylcholine visualised with 5-bromo-chloro-indolyl acetate

(Zurawski T.H. et al., 2001)

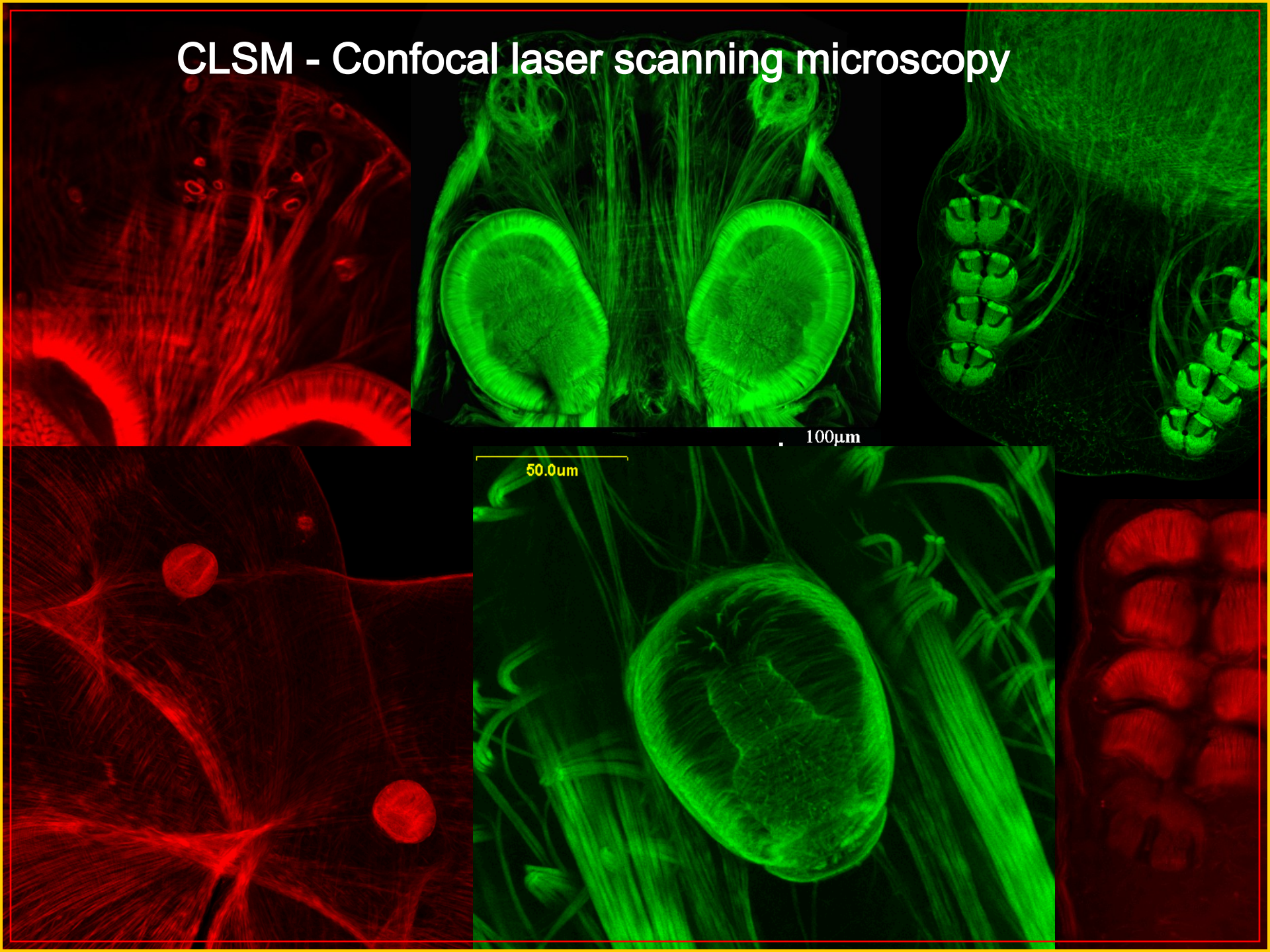
Phase contrast microscopy - viviparous gyrodactylids

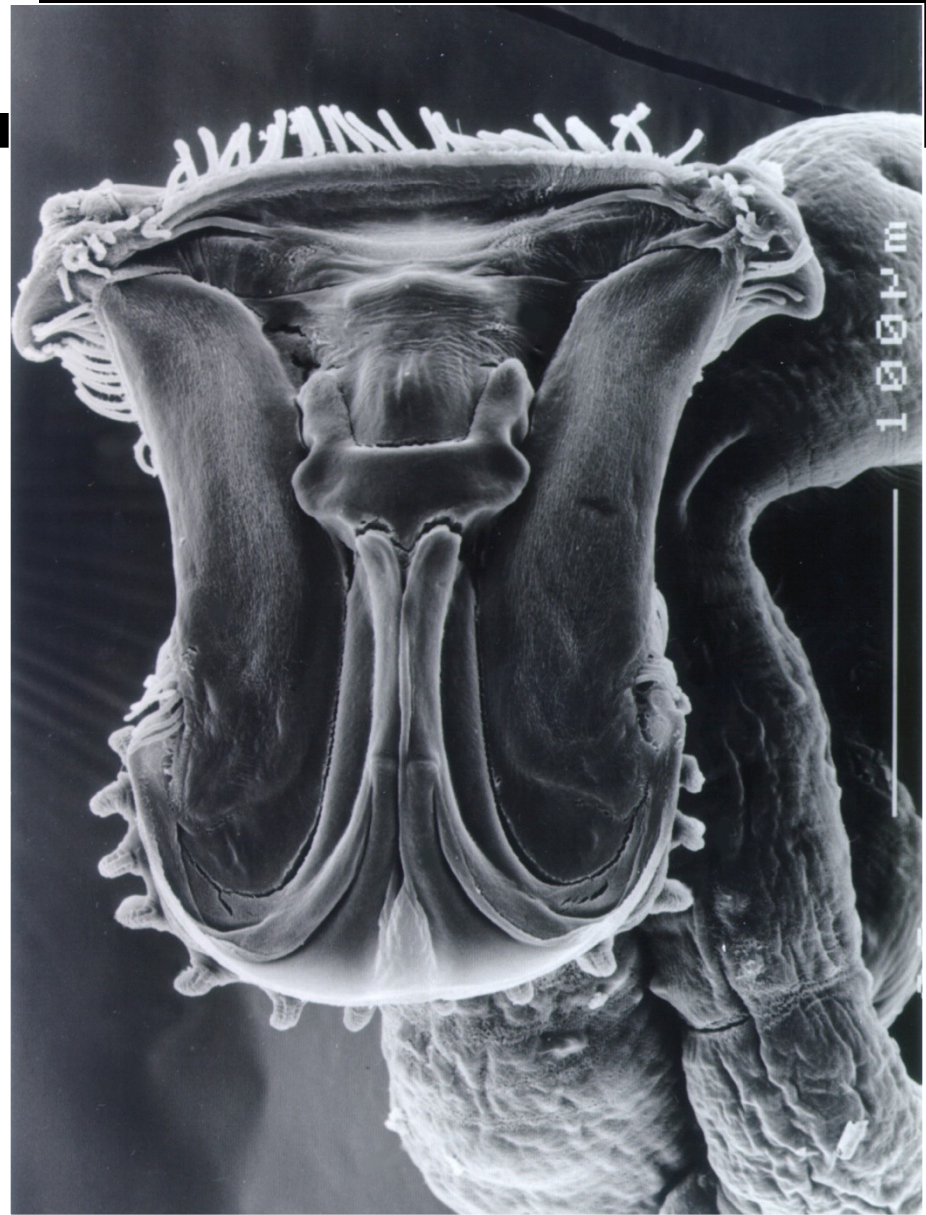
DIC according to Nomarski

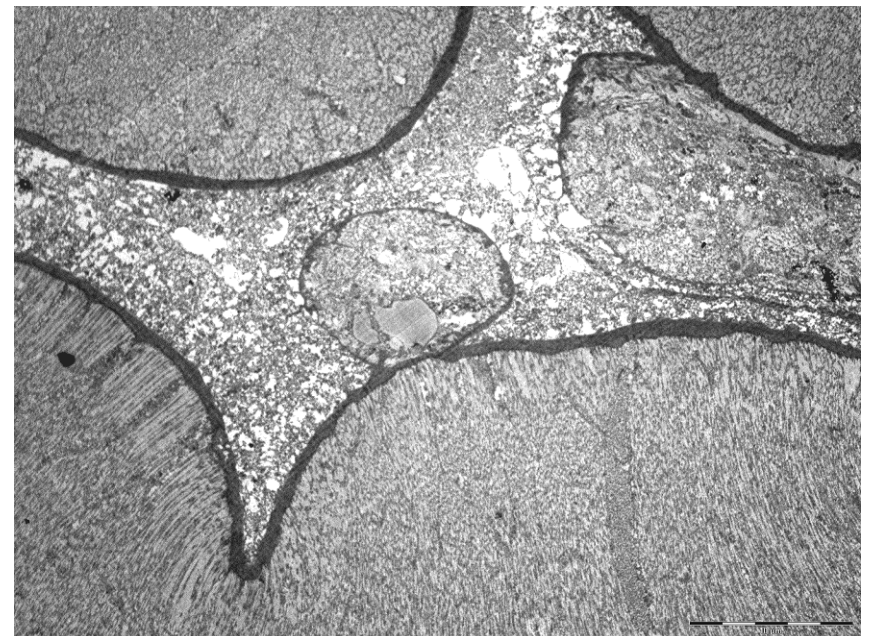
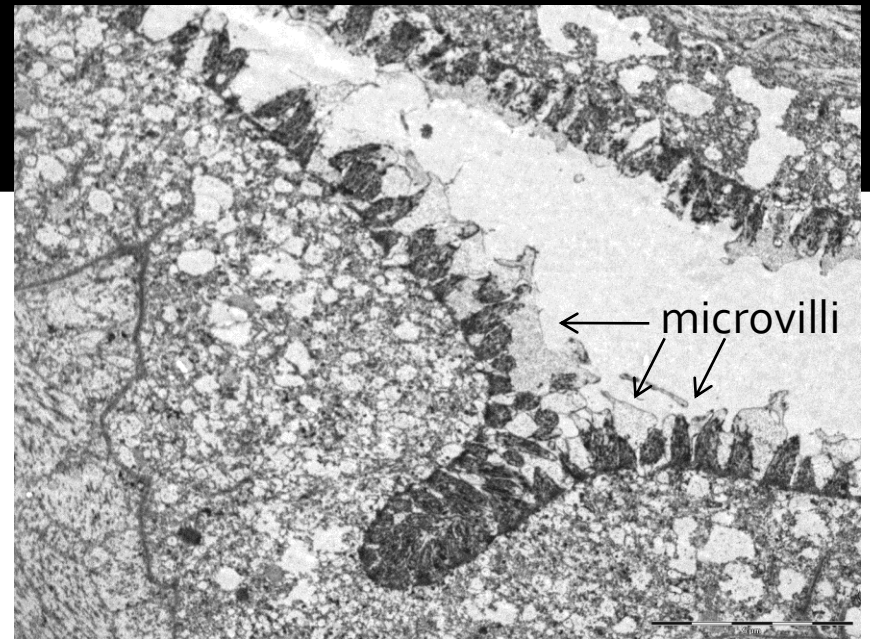
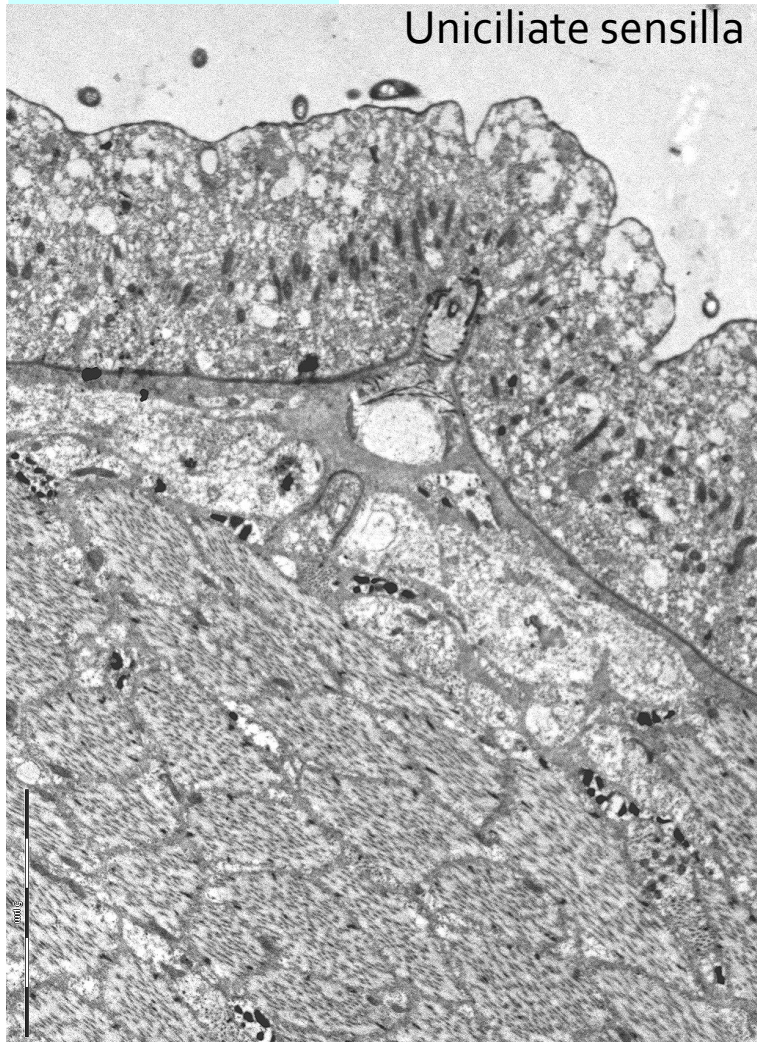
CLSM - Confocal laser scanning microscopy

SEM - examples

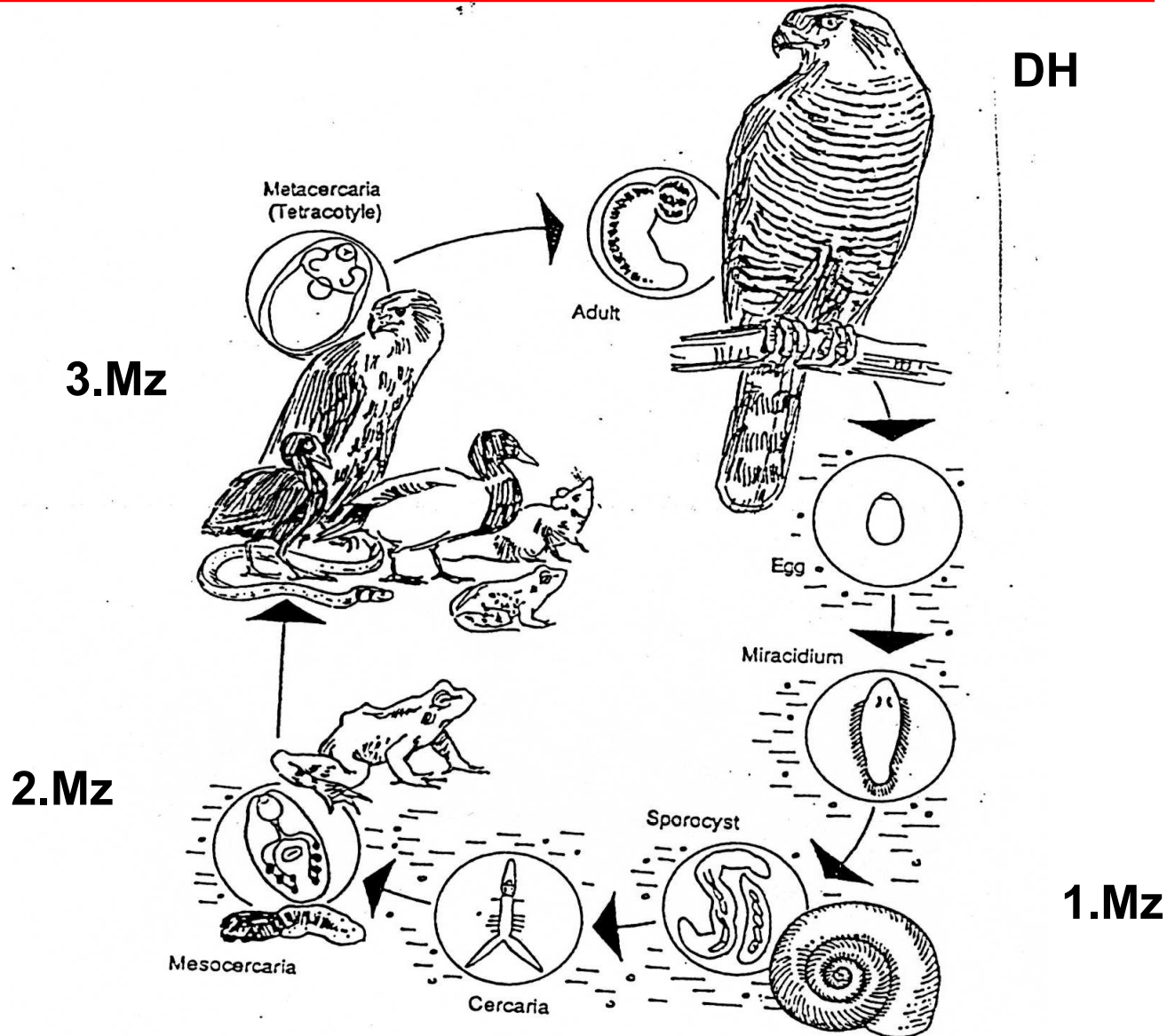
TEM – *E. nipponicum*

Muscle tissue

Studium na úrovni populace parazita

Životní cyklus nepřímý

Populační ekologie parazitů

Epidemiologie = studium dynamických vztahů mezi populací parazita a populací hostitele.

Populace = soubor organismů (parazitů i hostitelů) téhož druhu vyskytujících se v určitém prostoru a čase spojených reprodukčními vztahy.

Platí to pro parazita i pro hostitele !!!

Co zde je jednotka studia ?

Parazit nebo hostitel ?

Charakteristiky populace parazitů

Prevalence = procento hostitelů napadených daným druhem cizopasníka; tj. počet parazitovaných hostitelů dělený celkovým počtem vyšetřených hostitelů krát 100.

Stanovuje se dvojím způsobem:

- 1) přímým vyšetřením cizopasníků (pitvou, krevní roztěr, serologie)
- 2) sledováním emise infekčních stádií (koprologicky)

Intenzita invaze = počet jedinců daného druhu parazita na/v hostiteli

Střední intenzita = průměrný počet parazitů na jednoho napadeného hostitele; tj. celkový počet parazitů dělený počtem napadených hostitelů.

Charakteristiky populace parazitů

Abundance = průměrný počet jedinců daného druhu parazita z celkového počtu všech vyšetřených hostitelů (tedy napadených i nenapadených); celkový počet parazitů dělený cyklovým počtem všech vyšetřovaných hostitelů

Incidence = počet nových případů nakažených jedinců hostitele v daném časovém období z počtu nenakažených jedinců hostitele na počátku studovaného období. Často zaměňován z prevalencí.

Denzita = počet jedinců daného druhu cizopasníka na jednotku plochy, objemu nebo váhy hostitelského organismu.

Distribuce = rozmístění cizopasníků; má čtyři různé úrovně. (zoogeografické rozšíření, hostitelká specifická, frekvenční distribuce a lokalizace na/v hostiteli).

Schéma populace parazita: motolice Echinostoma revolutum

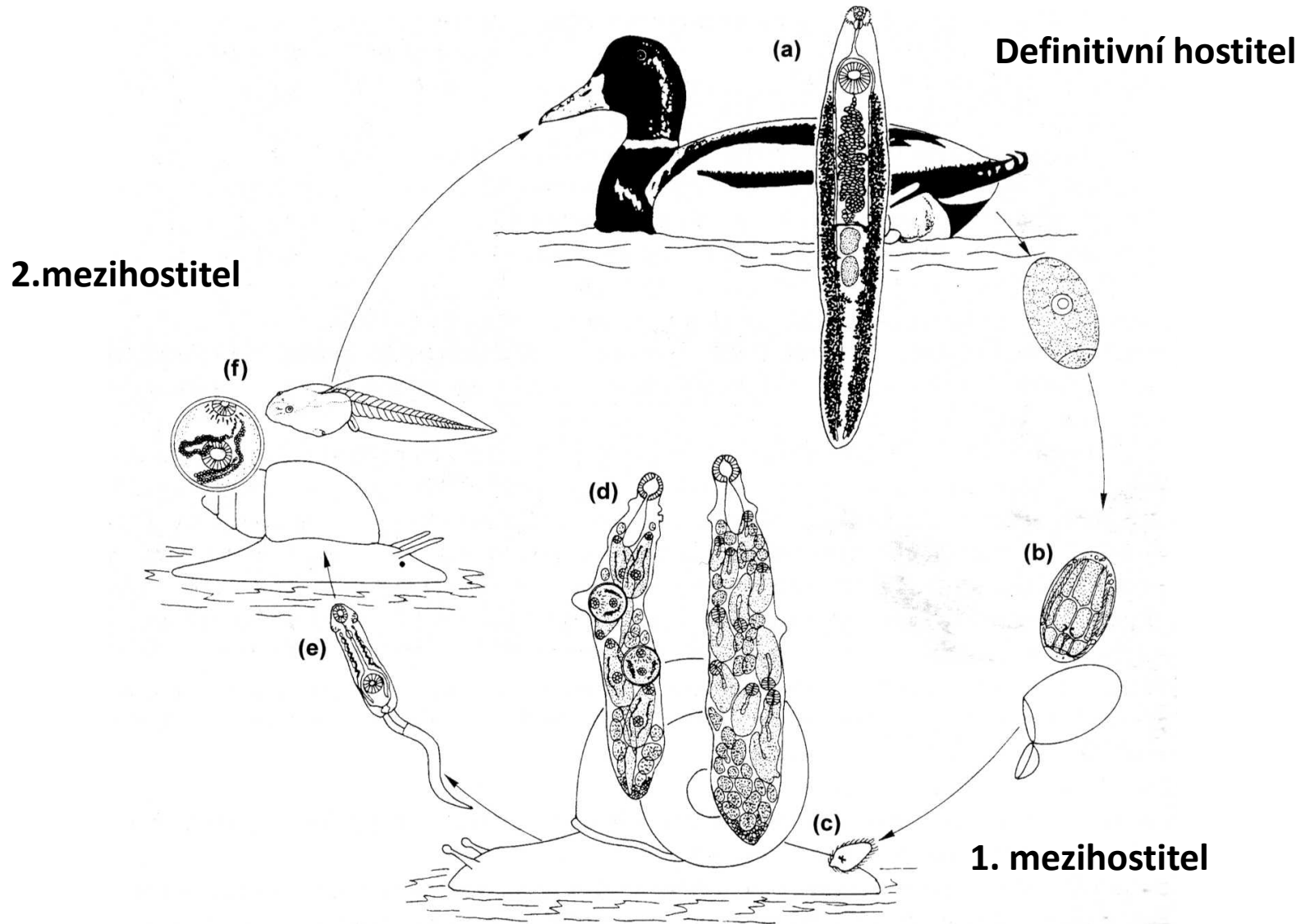
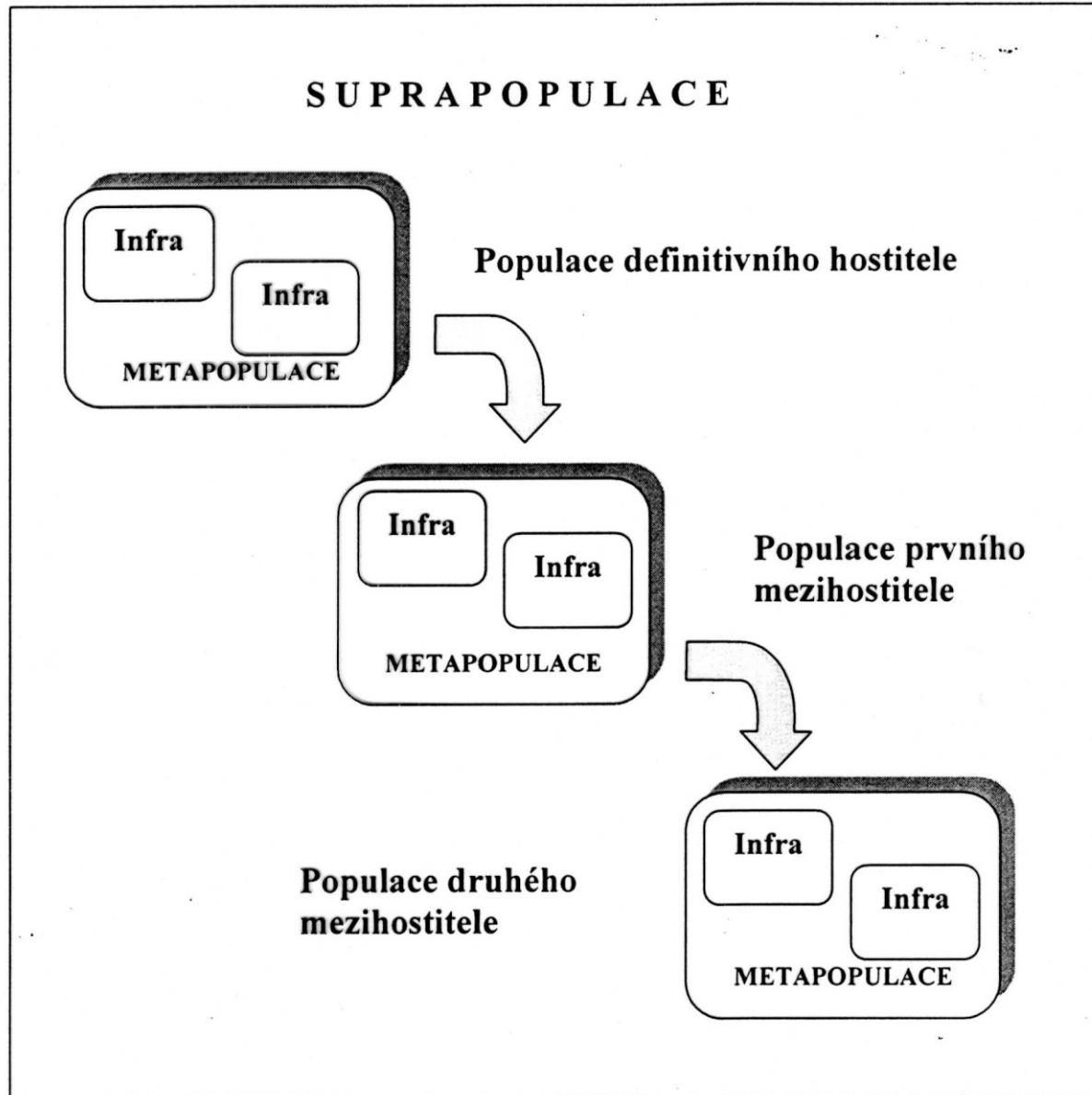

Schéma populace parazita

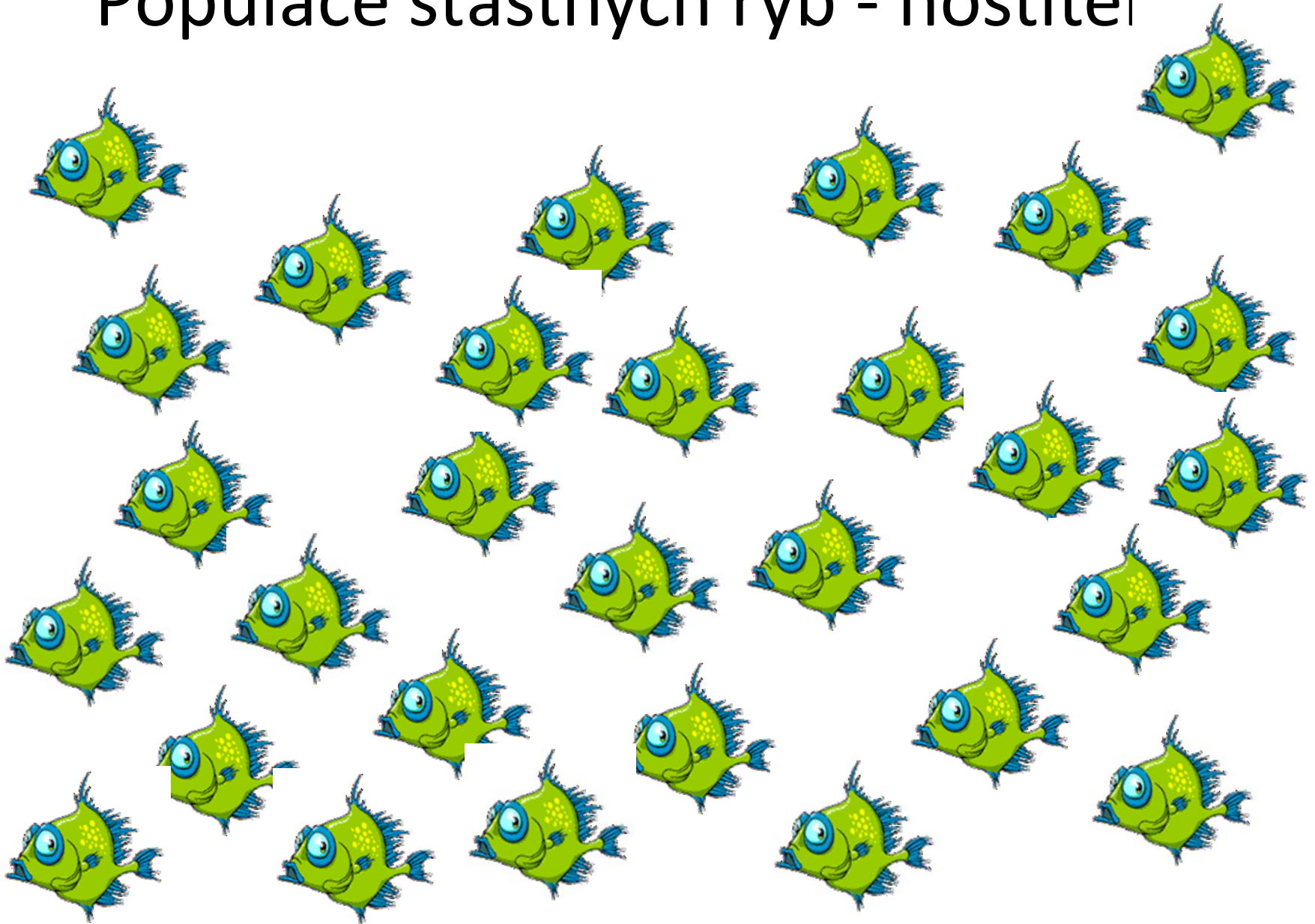
Základní termologie

Infrapopulace = soubor všech cizopasníků určitého druhu nacházejících se na/v jednom individuu daného hostitelského druhu

Metapopulace = soubor všech infrapopulací určitého druhu parazita na/ve všech individuích určitého druhu hostitele daného ekosystému

Suprapopulace = soubor všech cizopasníků určitého druhu ve všech stádiích vývoje nacházejících se na/ve všech hostitelím a mezhospitelích daného ekosystému

Populace šťastných ryb - hostitelů

Paraziti a populace hostitelů

Epidemiologie cizopasníků

MIKROPARAZITI = množí se na/v hostiteli (viry, bakterie, houby a prvoci)

MAKROPARAZITI = vyvíjejí a rostou na/v hostiteli, ale nemnoží se
(helminti a členovci)

Velikost zde není rozhodující !

mšice = mikroparaziti rostlin (množí se na jejich povrchu)

houby = makroparaziti (nemnoží se dokud hostitel není mrtev)

Hierarchická struktura populace parazita

- **Infrapopulace** – soubor všech cizopasníků jednoho druhu parazitujících na jedinci hostitele
- **Metapopulace** - soubor všech cizopasníků jednoho druhu parazitujících na populaci hostitele
- **Suprapopulace** – soubor všech metapopulací daného druhu parazita v daném ekosystému

Epidemiologie: host density, host longevity

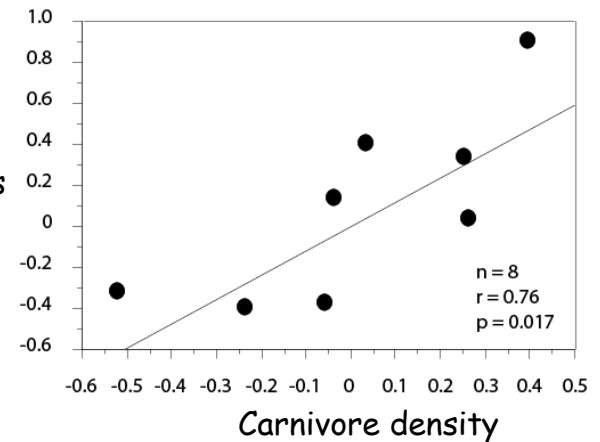
The basic reproduction number R_0

$$R_0 = \frac{\lambda \beta H}{(\mu_e + \beta H)(\alpha + \mu_p + b)}$$

transmission factor
 parasite fecundity
 host density
 free-living stage (W) mortality
 parasite virulence
 adult parasite mortality
 host mortality

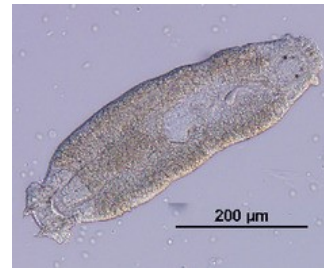
Carnivores (Torres et al., 2006):
 distribution range
 density

Helminth
 species richness

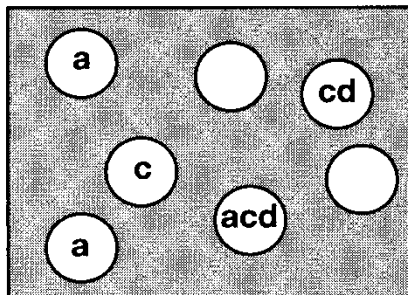
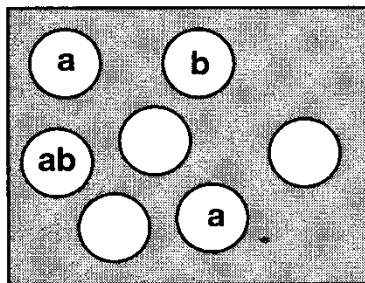

Studium na úrovni společenstva cizopasníků

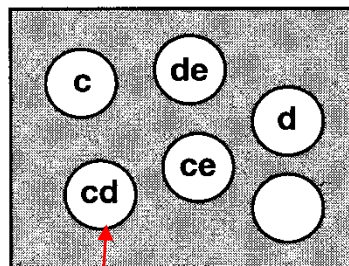
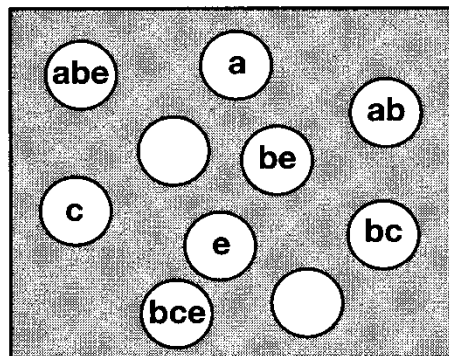
- ▶ Heterotypický soubor složený z jedinců různých druhů parazitů, kteří spolu mohou mít interakce
- ▶ např. společenstvo parazitů na žábrách ryb.

Hierarchická klasifikace společenstev cizopasníků na daném jedinci hostitele

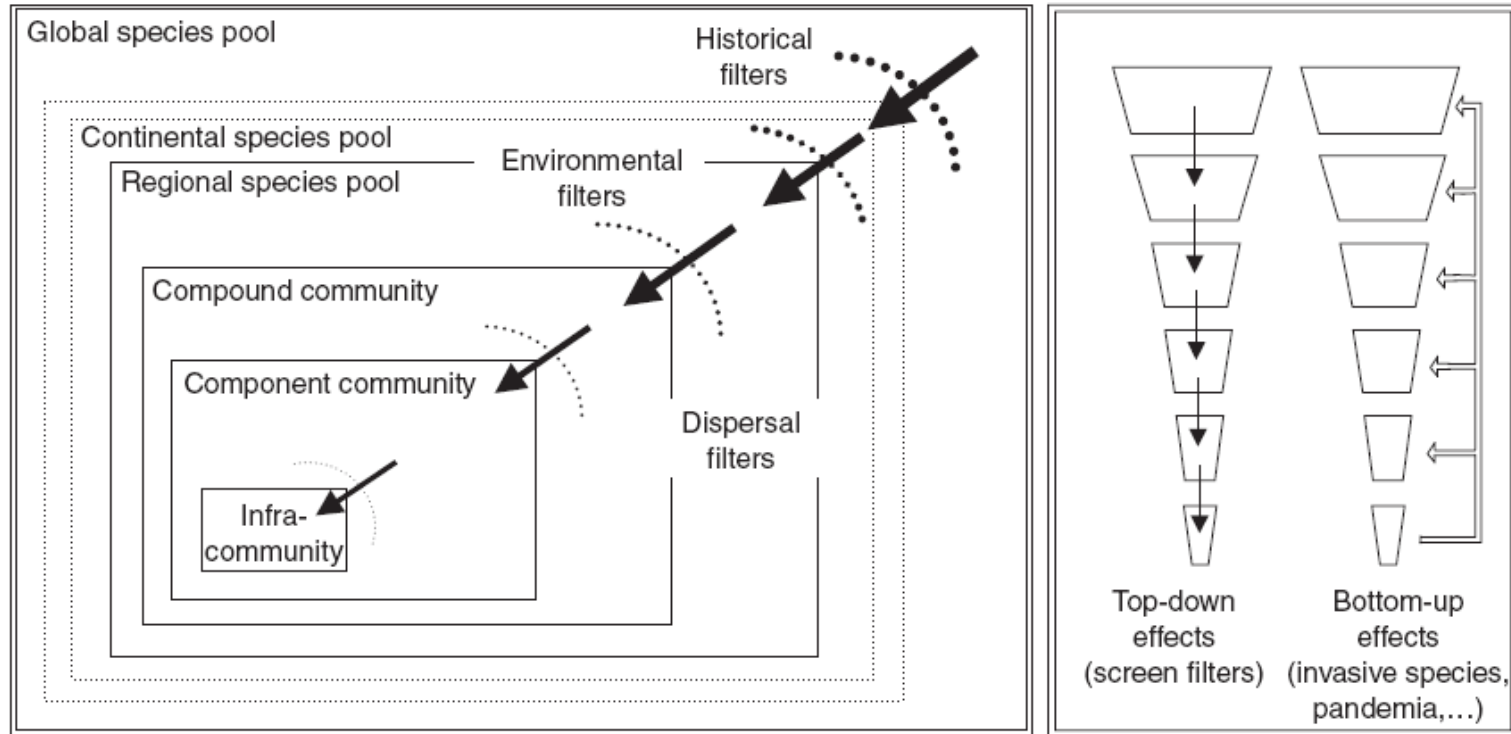
Parazitofauna daného druhu hostitele – 5 druhů parazitů

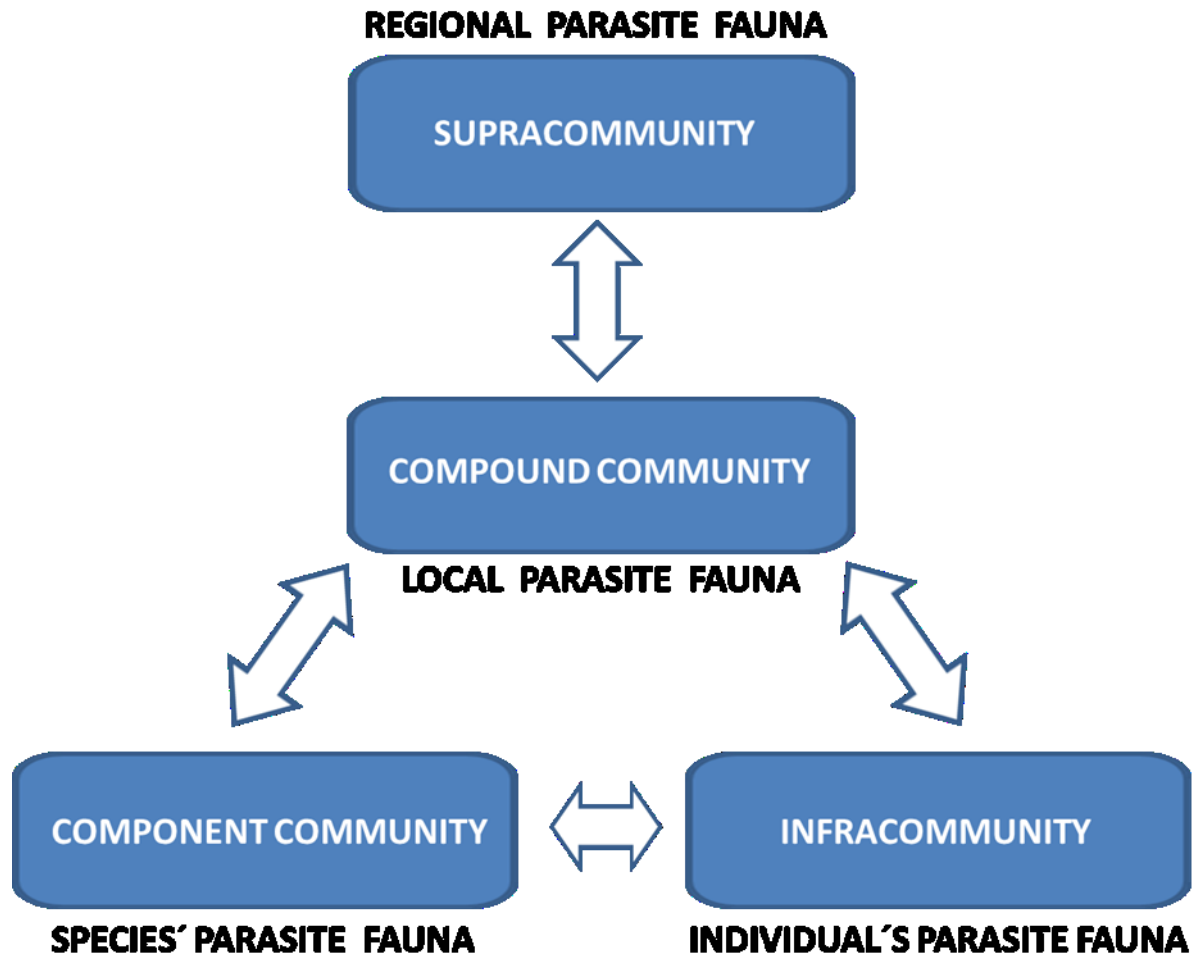
Hostitelská populace - 2 až 4 druhy parazitů

Individuální hostitel – 0 až 3 druhy parazitů

Hierarchické upořádání různých úrovní společenstev cizopasníků

Hierarchická organizace společenstev cizopasníků

Hierarchická klasifikace společenstev cizopasníků

▶ **Infraspolečenstvo**

soubor sestávající ze všech parazitů různých druhů na jednom jedinci hostitelského organismu

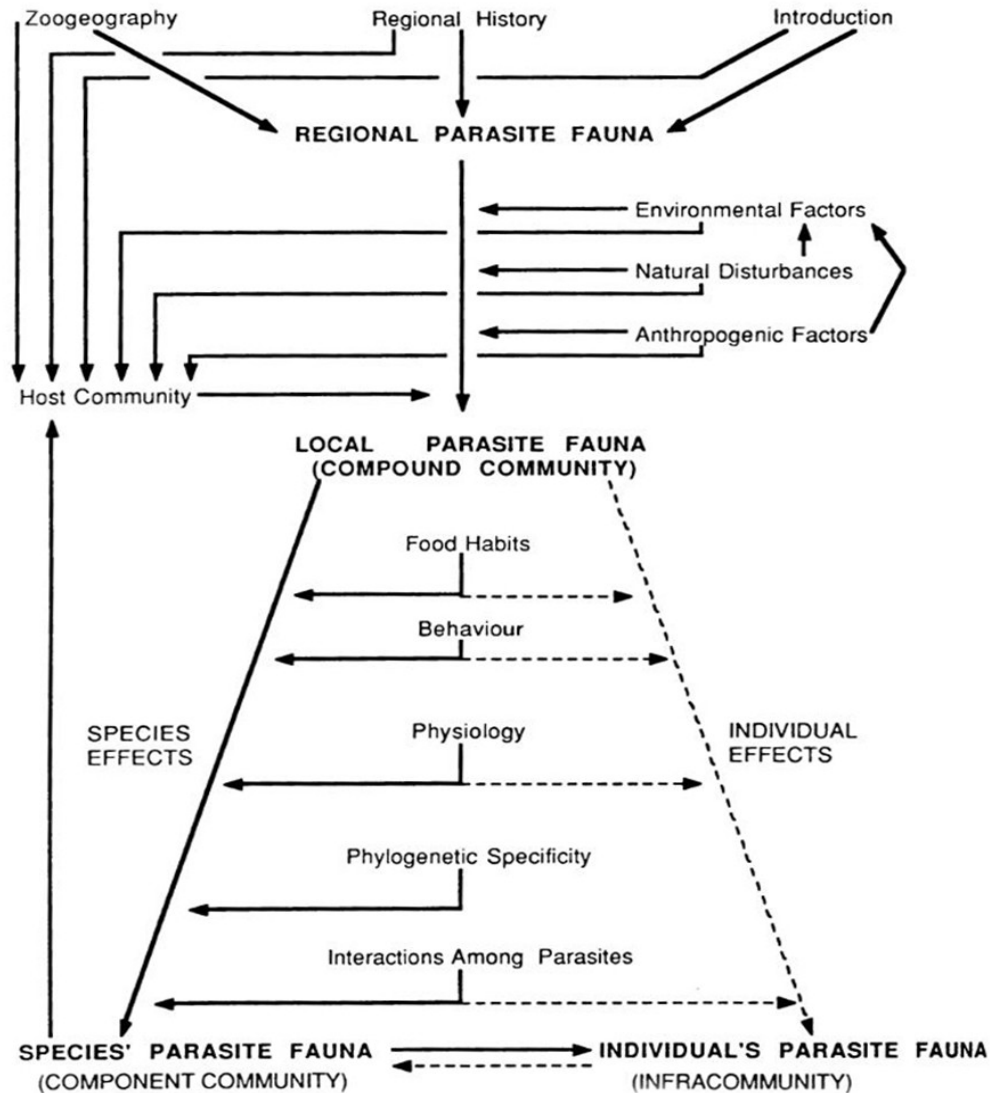
▶ **Metaspolečenstvo** (component community)

soubor sestávající ze všech parazitů různých druhů parazitujících na populaci hostitelů (v daném prostoru a čase)

▶ **Supraspolečenstvo** (compound community)

soubor sestávající ze všech metaspolečenstev cizopasníků v daném ekosystému

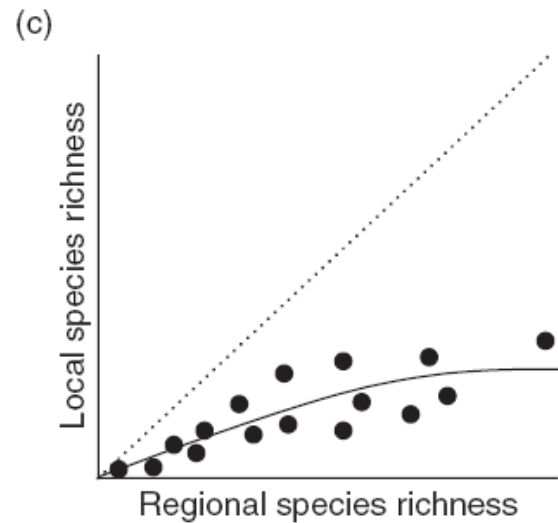
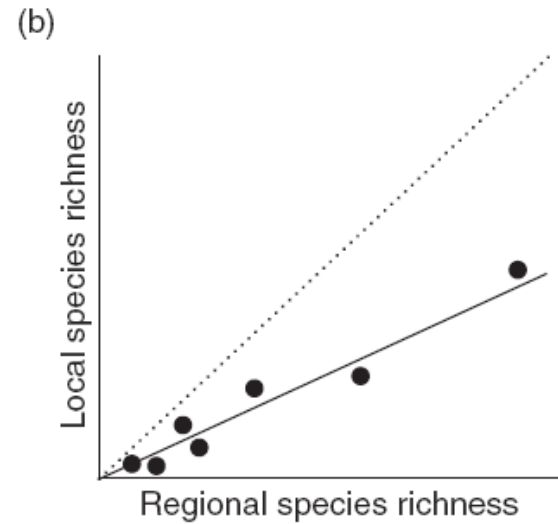
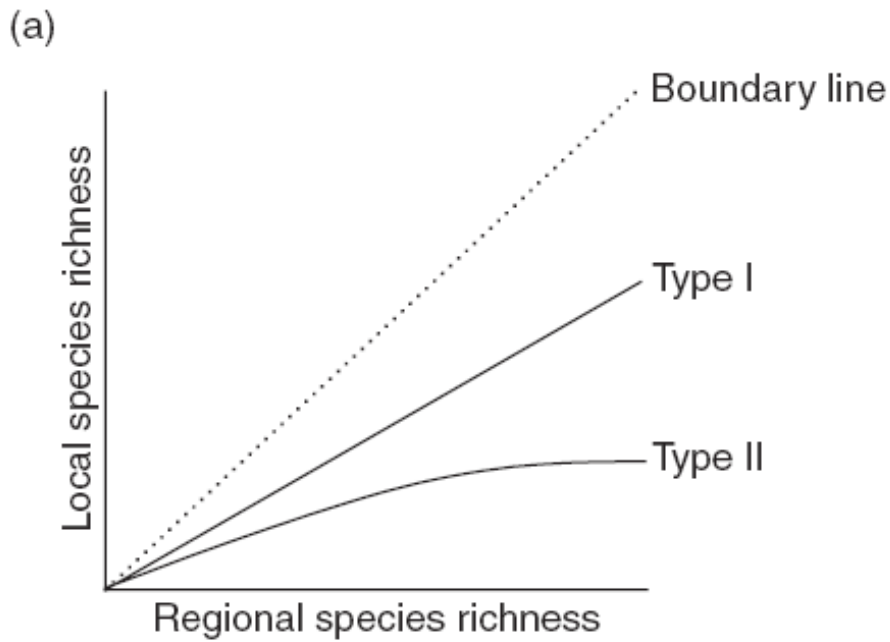
Determinanty struktury společenstev cizopasníků

Infraspolečenstvo

- ▶ Počet druhů cizopasníků
- ▶ Relativní abundance (počet jedinců každého druhu cizopasníka)
- ▶ Dynamický systém – mobilita, natalita, mortalita
- ▶ Formování v reálném ekologickém čase, vliv infekce na demografické procesy systému
- ▶ Typická krátká doba života
- ▶ Predikovatelná nebo náhodná struktura ?
 - vysoce strukturované s predikovatelných složením druhů
 - náhodný soubor druhů

Saturace společenstev cizopasníků

Saturace infraspolečenstev ?

- ▶ Kennedy & Guégan (1996) 64 metaspolečenstev střevních helmnitů

Může saturace limitovat počet druhů v infraspolečenstvu ?

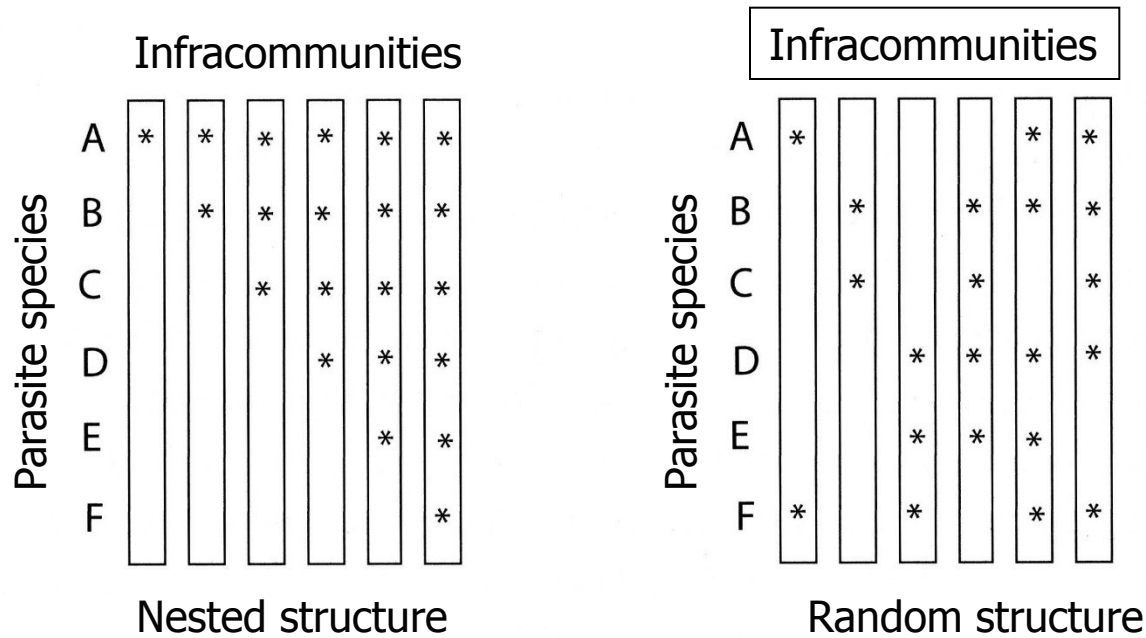
Saturace druhů infraspolečenstev je velmi vzácným jevem

Saturace ale díky biomase cizopasníků

„Nested“ struktura infraspolečenstev cizopasníků

- ▶ Nenáhodná distribuce of species richness mezi infraspolečenstvy
- ▶ Hierarchická struktura společenstev ve fragmentovaných habitatech (poprvé popsáno u společenstev savců na ostrovech)
- ▶ Hostitel = fragmentovaný habitat – nenáhodná distribuce druhů parazitů mezi Infraspolečenstvy v Metaspolečenstvu

„Nested“ struktura infraspolečenstev parazitů

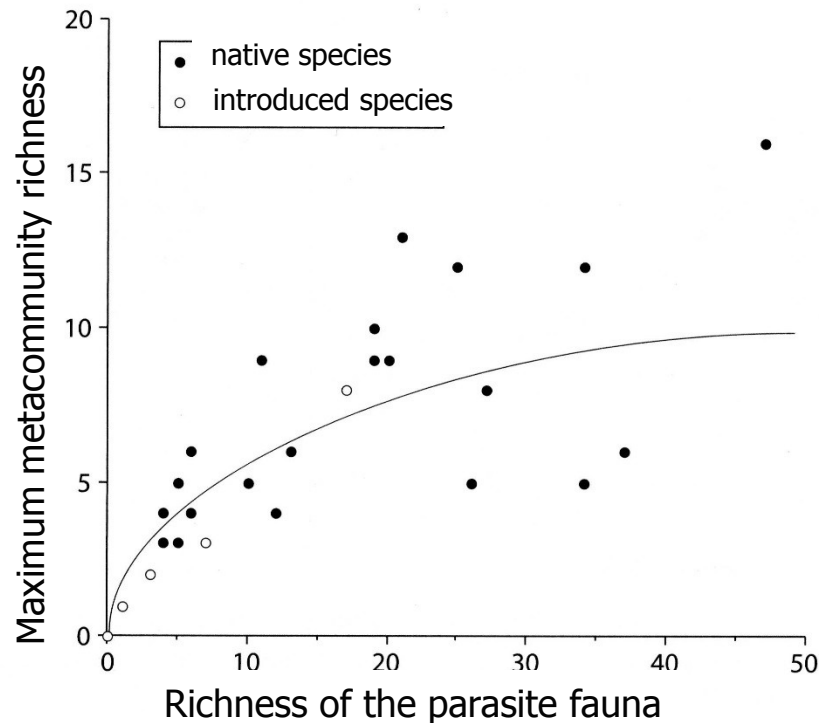
Dva typy hypotetické distribuce druhů parazitů mezi infraspolečenstvy

Metaspolečenstvo

- ▶ Déle žijící soubor parazitů než jejich infraspolečenstvo
- ▶ MS je formováno delší evoluční časovou škálou během procesů invaze, speciace, extinkce, kolonizace a směnou hostitelů (host switches)
- ▶ Maximální počet druhů cizopasníků = počet druhů tvořících faunu parazitů (v dané oblasti)
- ▶ Často je stupeň saturace menší než parazitofauna

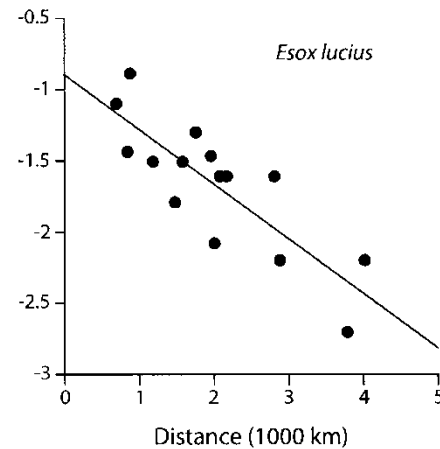
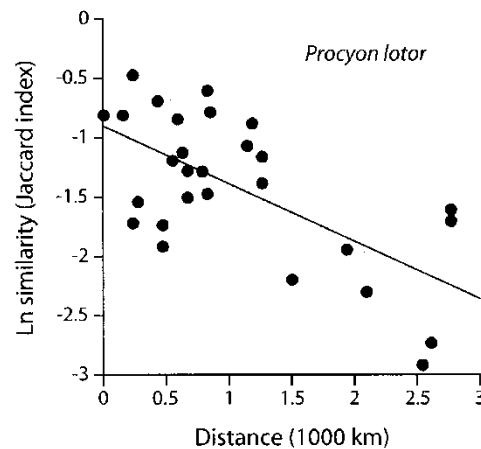
Saturace metaspolečenstev

- ▶ např. vztah mezi parasite species richness v MS a druhovou bohatostí parazitofauny, publikovaná studie parazitických helmintů 32 druhů sladkovodních ryb v UK (Kennedy & Guégan, 1994)

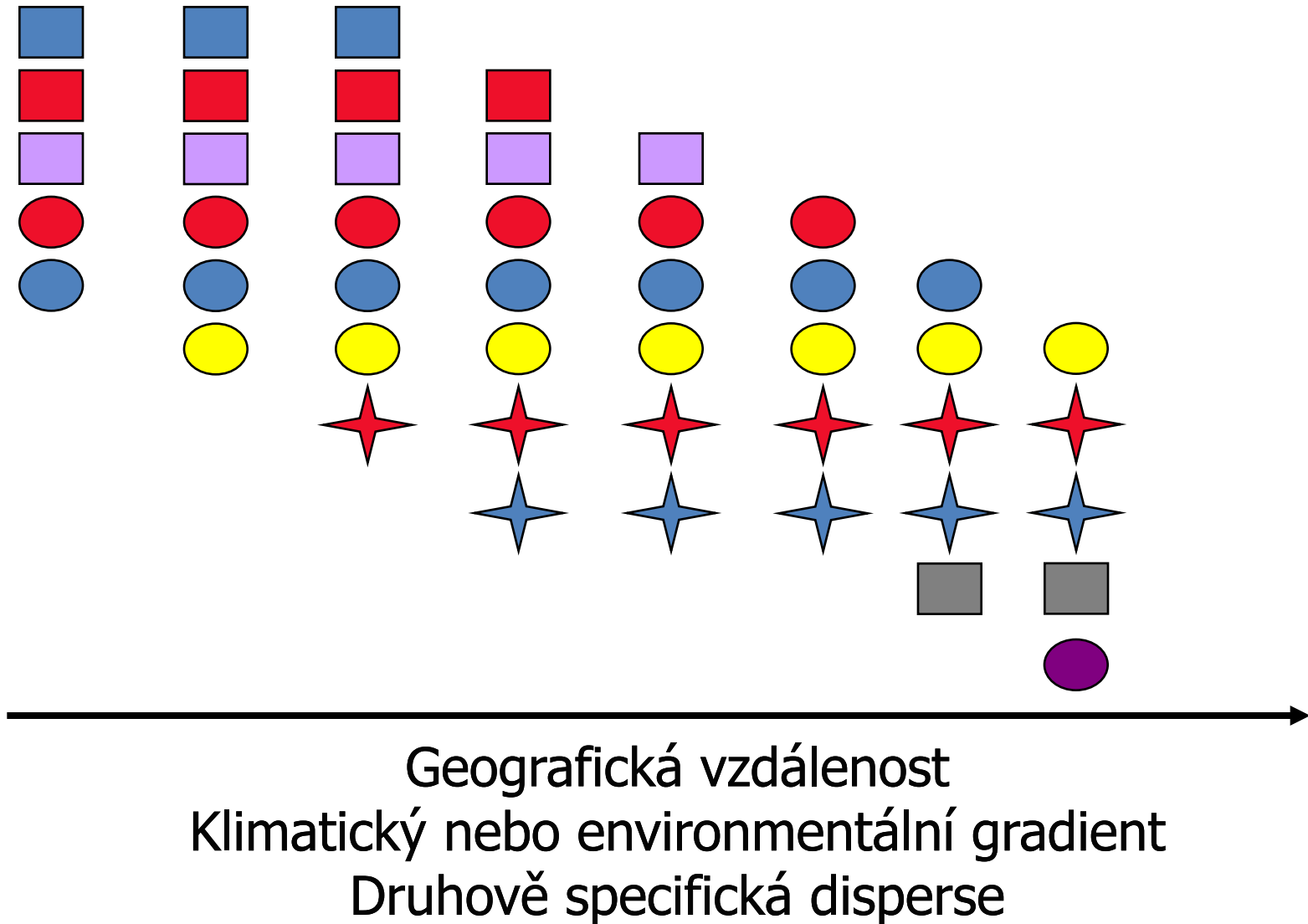

Podobnosti metaspolečenstev cizopasníků

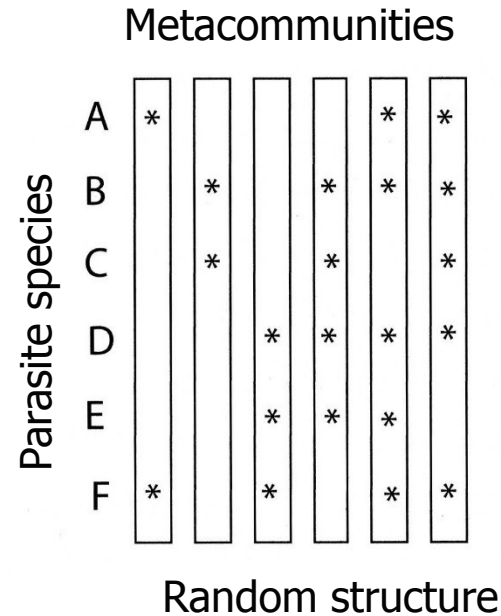
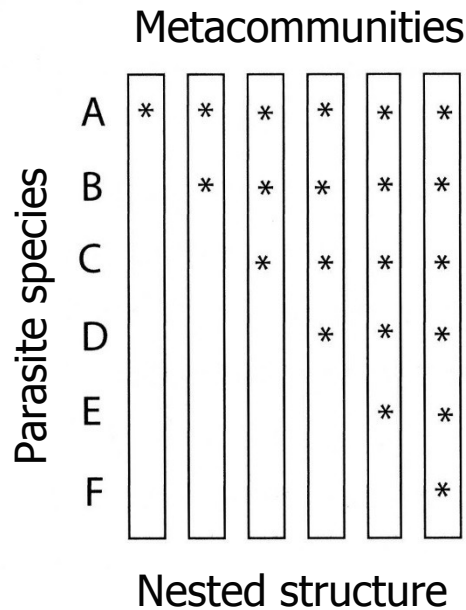
- ▶ Kontakty hostitelů a výměna cizopasníků
- ▶ Fyzikální izolace hostitelských populací – rozdílné metaspolečenstva parazitů
- ▶ Geografická vzdálenost – dobrý prediktor podobnosti ve druhovém složení (není to ale univerzální fenomén)

Pokles podobnosti s rostoucí vzdáleností

„Nestedness“ v metaspolečenstvech parazitů

Každý druh parazita druhově chudší lokality je podjednotkou druhového složení lokality druhově bohatší

Nestedness metaspolečenstev a phylografie

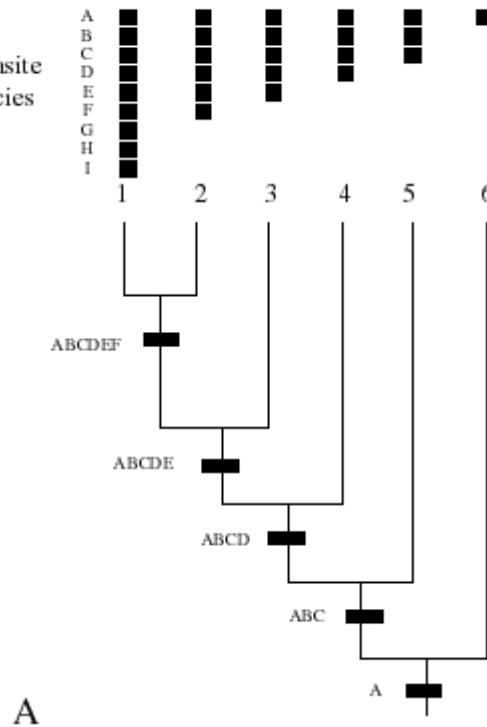
i.e. Helminths in *Apodemus sylvaticus*

Parasite species	Parasite group	Cycle	Spain	C.E.	Mallo.	Cons.	Menor	Itals	Sicily	Ibiza	Forne	Port.	Port.	Port.
Syphacia strome	N	D												
Syphacia frederici	N	D												
Rodentolepis straminea	C	I												
Trichuris muris	N	D												
Heligmosomoides polygyrus	N	D												
Mesophorus muris	N	I												
Rictisolenia proci	N	I												
Skjabinotaenia lobata	C	I												
Taenia taeniiformis larvae	C	I												
Brachylepta spp.	D	I												
Acanthocheila muris-sylvatici	N	D												
Aspiculuris tetraptera	N	D												
Gallipotes arfaei	C	I												
Hymenolepis diminuta	C	I												
Passodactylocheila melozi	C	I												
Taenia parva larvae	C	I												
Acanthocheila anisozoa	N	D												
Contipia vilis	D	I												
Eucoloeus bacillatus	N	D												
Ceolofium hepaticum	N	D												
Moniliformis moniliformis	A	I												
Angiostrongylus djedjehi	N	I												
Eucoloeus gastricus	N	D												
Gongylonema neoplasticum	N	I												
Heligmosomum castellanum	N	D												
Physaloptera gelsula	N	I												
Brachylepta recurva	D	I												
Phlegonchis muris	D	I												
Taenia taenioides larvae	C	I												
Catenotaenia pustula	C	I												
Cladotaenia globifera larvae	C	I												
Rodentolepis thalense	C	I												
Hymenolepis muris-sylvatici	C	I												
Joyeuxiella pasqualei larvae	C	I												
Mesocostolepis sp. larvae	C	I												
Multiceps sp.	C	I												
Taenia polyacantha (larvae)	C	I												
Heligmosomum akjabsini	N	D												
Nippostrongylus brasiliensis	N	D												
Pharyngodonmatthes hispanica	N	D												
Syphacia obvelata	N	D												
Aleria alata larvae	D	I												
Collyricobates muzrense	D	I												
Elapherythrum melis	D	I												
Mesocylus apodemus	D	I												
Notocorylus reyni	D	I												
Phlegonchis elegans	D	I												
Phlegonchis leucocoma	D	I												
Passodactylocheila melozi	D	I												
Sophicalostomum petersenicum	D	I												
Skjabinotaenia globifera	D	I												

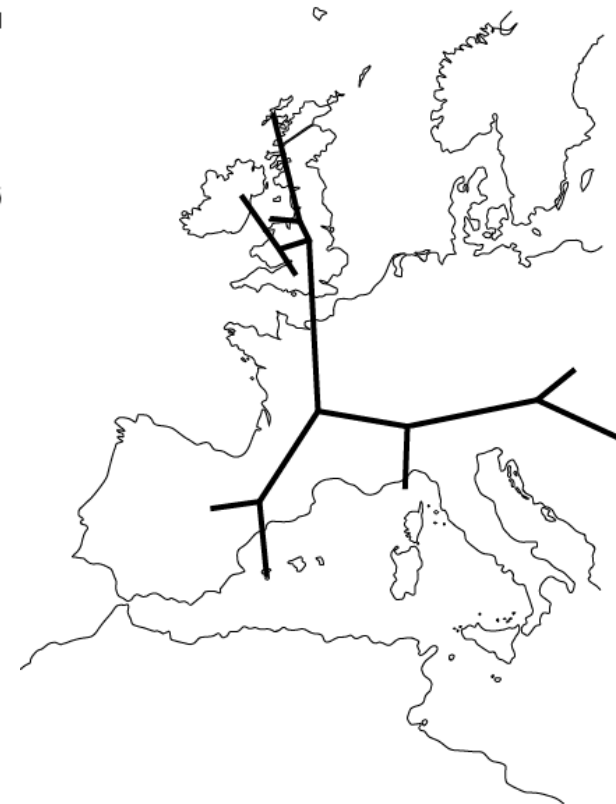
Parasite species

Host populations

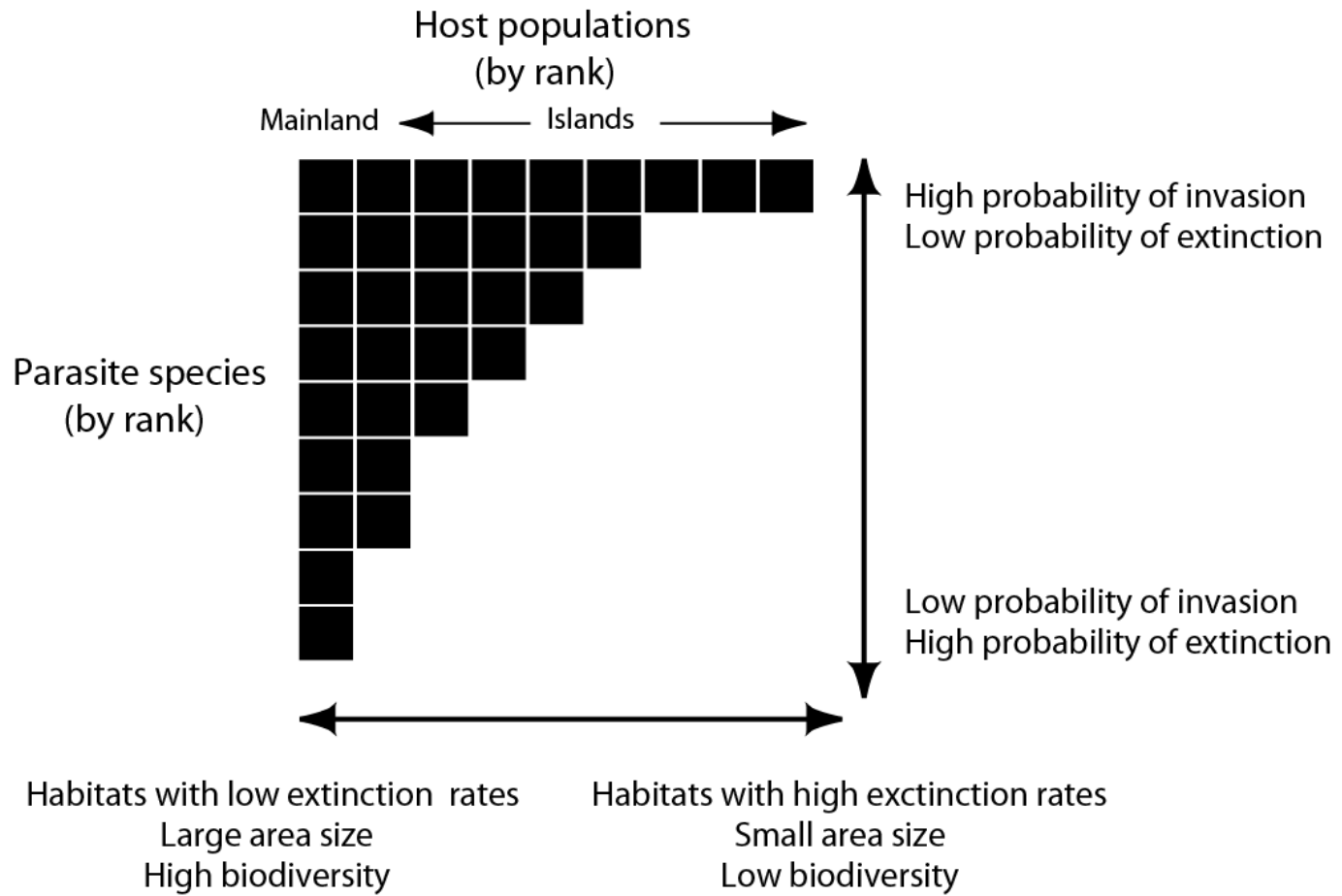

A

Apodemus sylvaticus

Nestedness v metaspolečenstvech

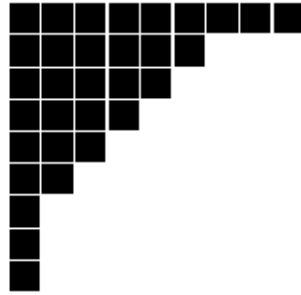

Které procesy generují nestedness ?

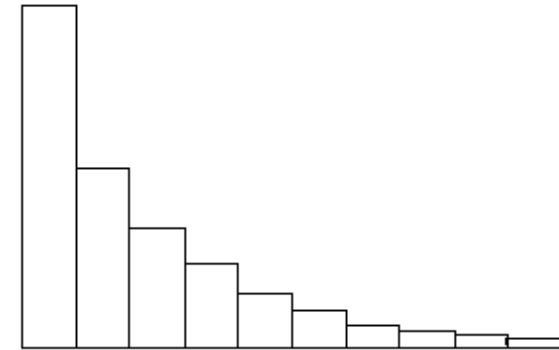
Nestedness – výsledek **epidemiologických procesů**
(Morand et al., 2002)

Souvislost mezi nestedness
a prevalencí parazitů –
Důsledky rozdílné kolonizace
parazitů a extinkce spojené
s natalitou a mortalitou

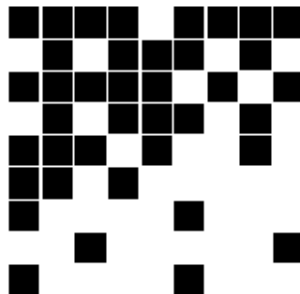
Nested pattern

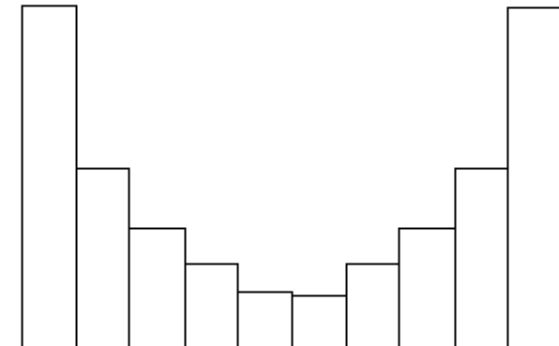
Unimodal distribution
of parasite prevalence

Non nested pattern

Bimodal distribution
of parasite prevalence

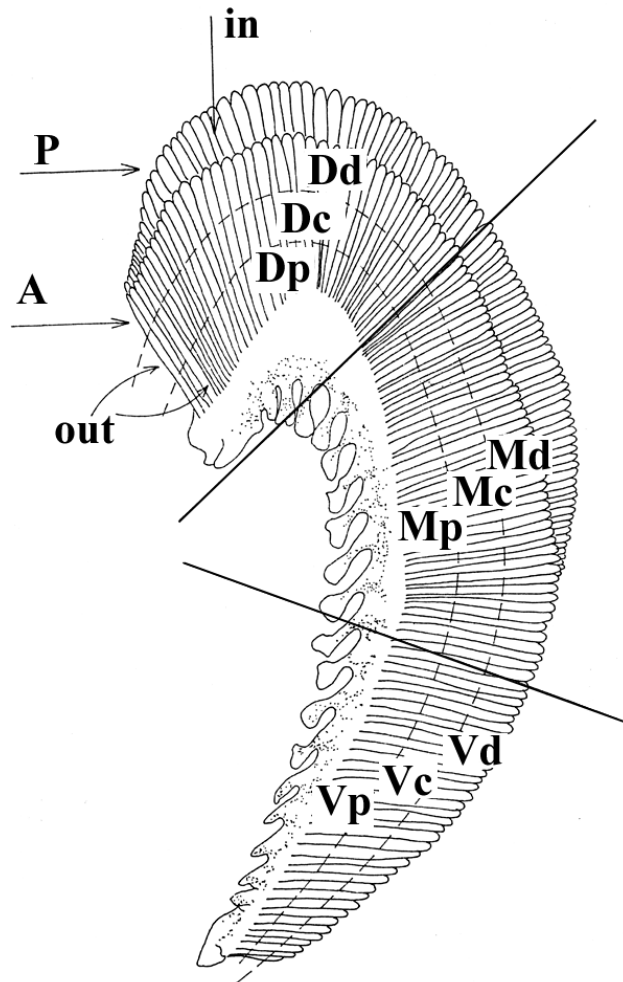
Interakce ve společenstvech parazitů

- ▶ Interakce parazitů s hostitelem
 - ▶ **Interspecifické interakce**
 - ▶ **Positivní** – narušení obranných mechanismů hostitele jedním druhem parazita může napomoci jinému druhu cizopasníka
 - ▶ **Negativní** – přítomnost jednoho druhu cizopasníka vede k redukci velikosti populace, změně distribuce nebo omezení reprodukce jiného druhu
 - ▶ **Intraspecifické interakce**

- ▶ Multidimensionální prostor habitatu parazita definovaný biotickými a abiotickými proměnnými
- ▶ Paraziti zaujmají specifickou pozici na/v hostiteli = **habitat**
např. habitat of endoparazitů – střevo
- ▶ **Nika** = determinována rozsahem všech pozic všech jedinců daného druhu cizopasníka
Rozměr niky = průměr (mean or medián) pozice
(!!! V jednoduchém případě je nika vyměřena unidimensionální
např. jako délka střeva)

Ekologická nika parazitů

Hostitel-habitat (žábra) →
mikrohabitat

Dorsální plocha

Mediální ...

Venrální ...

Anteriorní oblouk

Posteriovní ...

proximal plocha

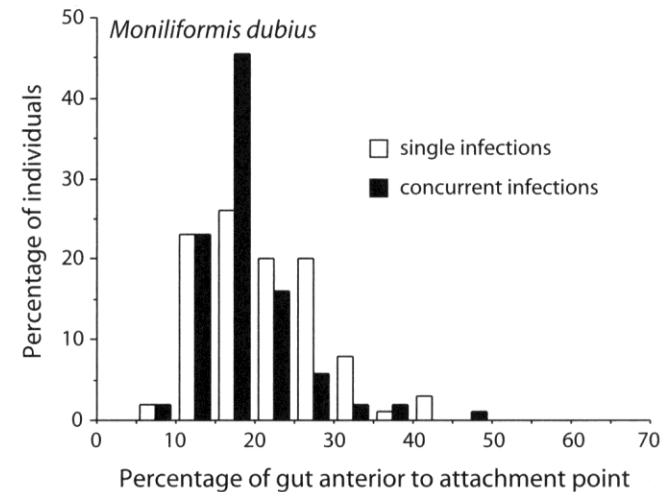
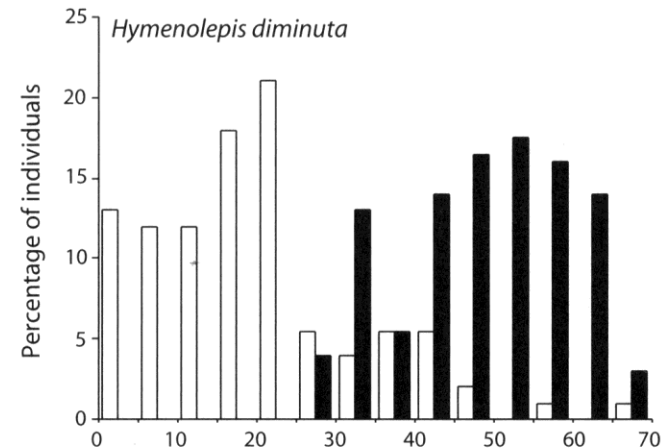
centrální ...

distální ...

vnitřní a vnější povrchy

Základní versus realizovaná ekologická nika

- ▶ Hutchinson 1957
- ▶ **Základní** (preinteraktivní, prekompetitivní) - virtuální prostorový rozsah, kde se paraziti rozmnožují a přežívají za nepřítomnosti kompetitora
- ▶ **Realizovaná** (postinteraktivní, postkompetitivní) podjednotka základní niky redukovaná díky interspecifickým interakcím

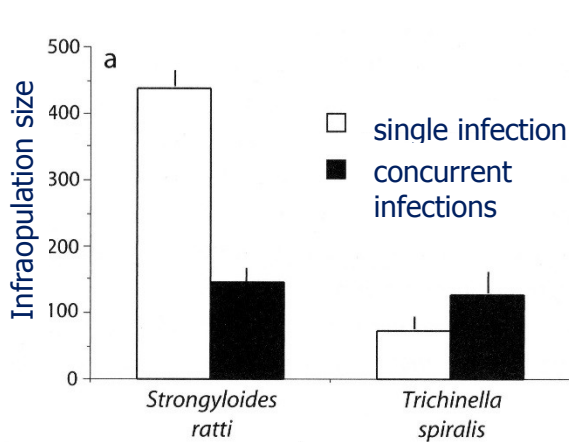

Numerická odpověď na kompetici

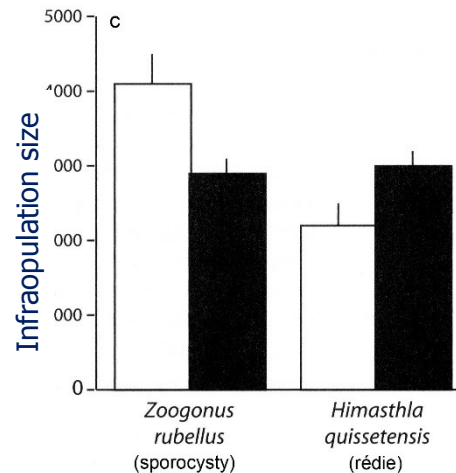
- Redukce velikosti populace cizopasníka za přítomnosti jiného druhu parazita

asymmetric output – ovlivněn pouze jeden druh parazita

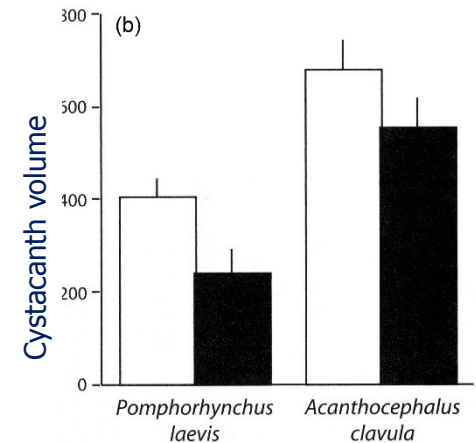
symetric output – ovlivněna velikost infropopulací obou druhů

2 nematode species
in rats

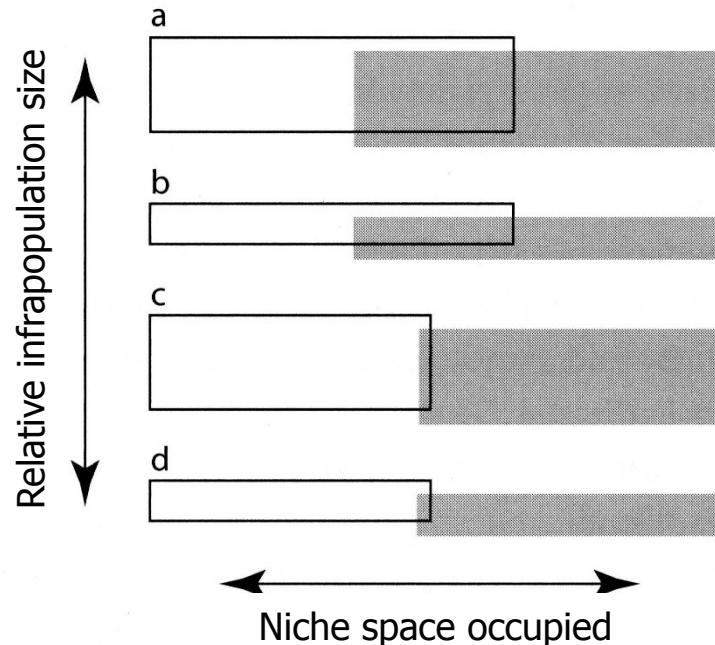
2 digenean species
in IH (Mollusca)

2 acanthocephalean species
in IH (Amphipoda)

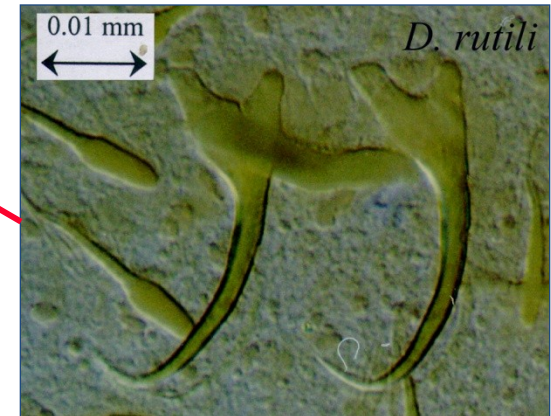
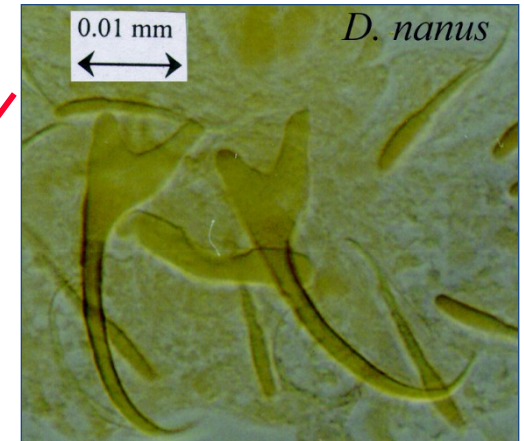
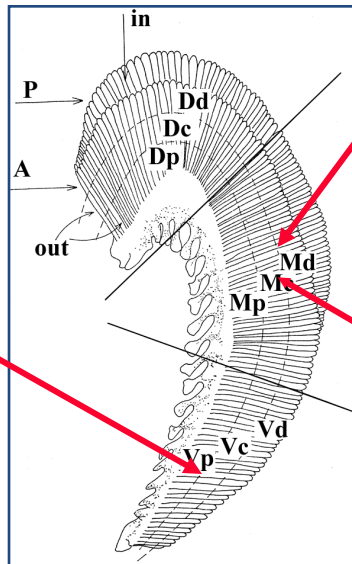
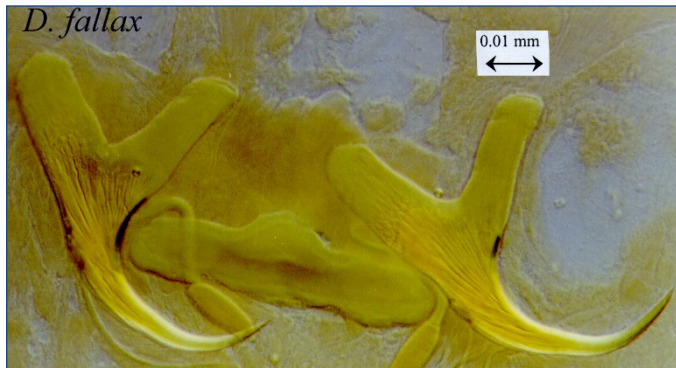
Funkční odpověď na kompetici

- ▶ **Interactive site segregation** (Holmes 1973)
- ▶ Posun realizované niky různých druhů nebo redukce přesahu nik díky interakcím
- ▶ Funkční odpověď nastává s nebo bez numerického efektu

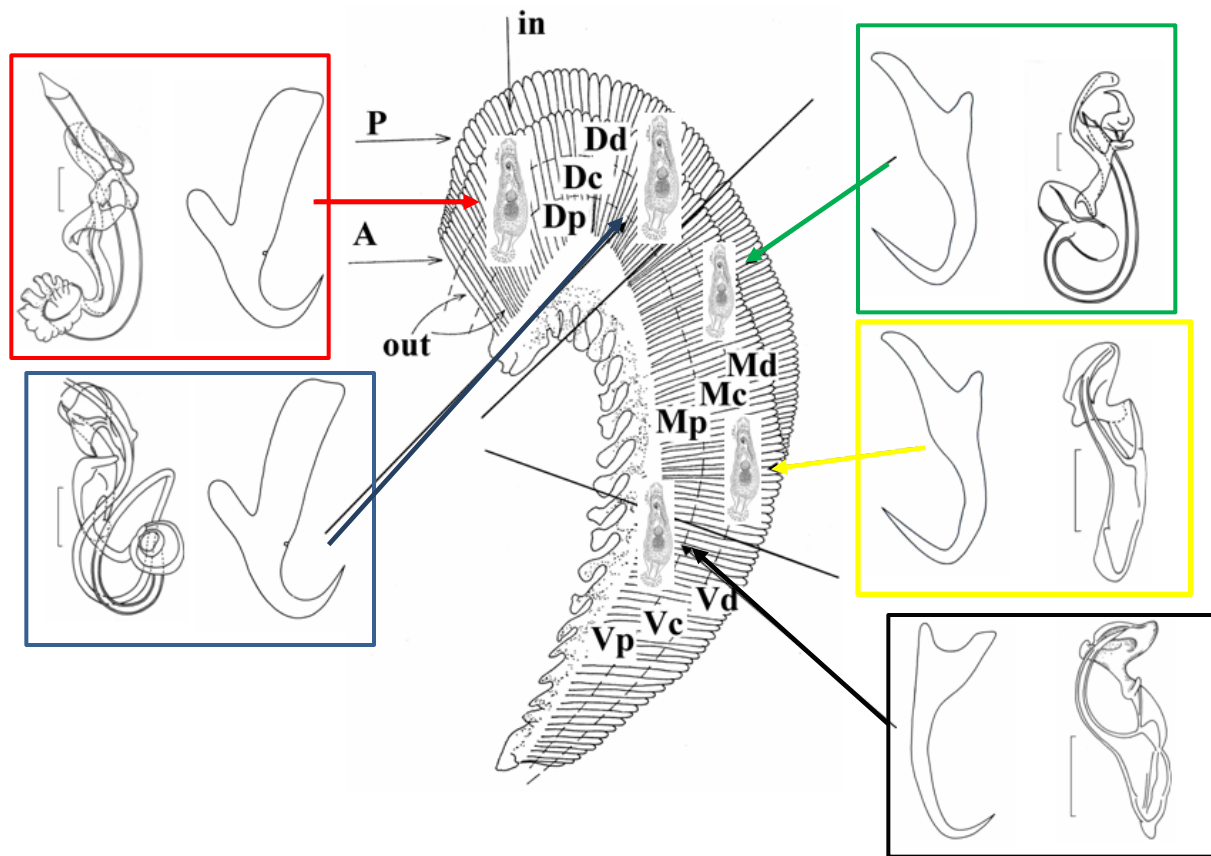
Specifické niky kongenerických parazitů

- ▶ Specializace a adaptace
- ▶ Morfologie přichycovacích orgánů (haptor)

Dactylogyrus species na *Rutilus rutilus* (Cyprinidae)

Posílení reprodukční barier kongenerických druhů cizopasníků

Evoluce preferovaných nik kongenerických druhů parazitů

Figure 6B.

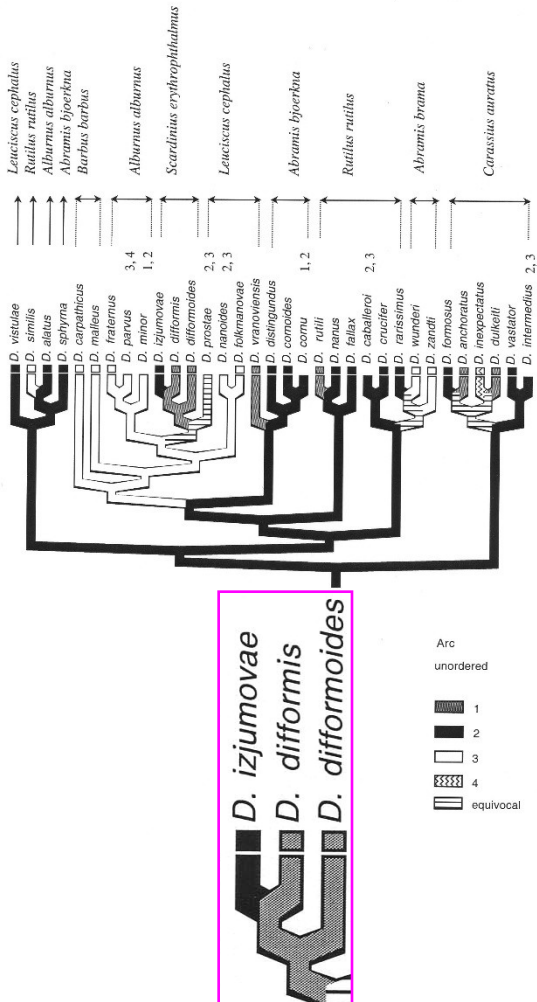

Figure 6C.

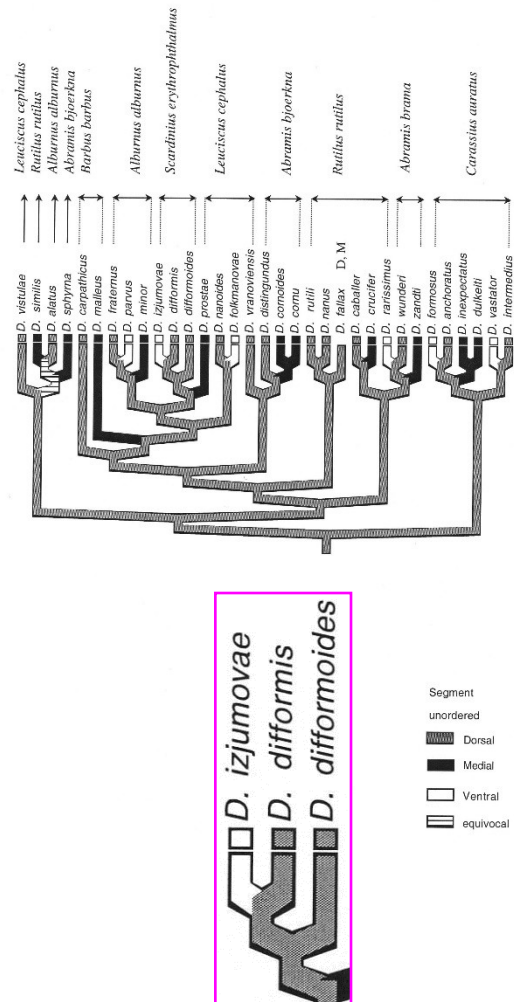
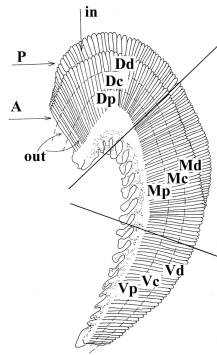
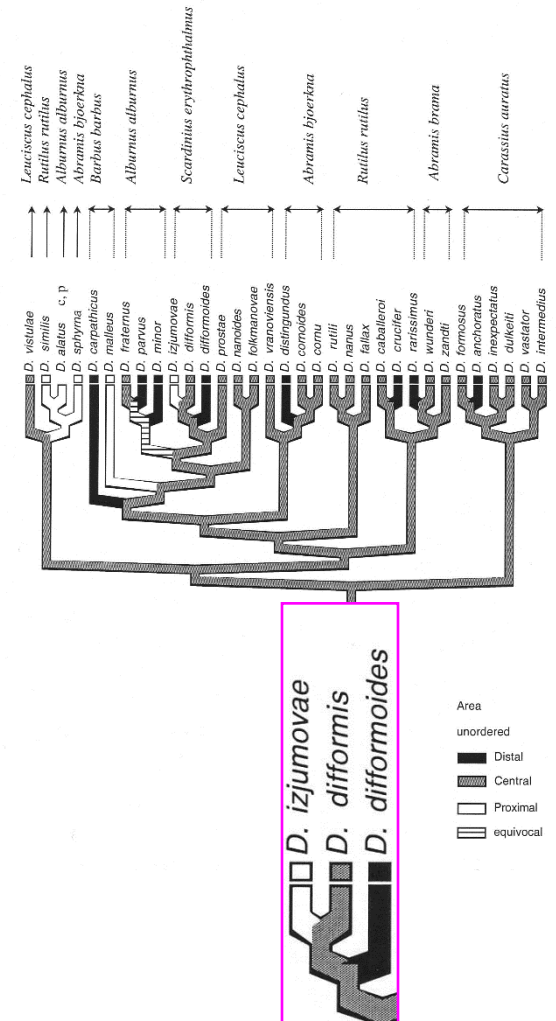

Figure 6D.

Kvantifikace ekologické niky

- ▶ Šířka niky podle Levinse (1968)

$$B = \frac{1}{\sum (p_j^2)}$$

kde p_j je proporce jedinců parazita nalezených v sektoru j

- ▶ Renkonenův index pro přesah (Renkonen, 1938)

$$R = 1 - \frac{\sum |p_{ia} - p_{ja}|}{2}$$

kde p_{ia} je proporce jedinců daného druhu i v sektoru a , a p_{ja} je proporce jedinců druhu j v sektoru a

Děkuji za pozornost

PARASITIC ADAPTATIONS

Morphological adaptations

the scutum- adapted for protection but it is also limiting,

Pedipalp- act as counter anchor at the time of attachment of tick to host

Hypostome (organ of attachment) recurved teeth present on it, helps in host's skin attachment

The chelicerae are the cutting organs used to penetrate the host's skin and gain access to its blood, comprise three parts, **the cheliceral base**, an **elongated shaft**, and the **cutting digits**.

